

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

YAŞLANAN NÜFUSUN SERVET DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
SEÇİLMİŞ ÜLKELER ÜZERİNE PANEL VERİ ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

MEHMET EMİN KENANOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. MURAT AYDIN

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

**YAŞLANAN NÜFUSUN SERVET DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
SEÇİLMİŞ ÜLKELER ÜZERİNE PANEL VERİ ANALİZİ**

DOKTORA TEZİ

MEHMET EMİN KENANOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. MURAT AYDIN

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Mehmet Emin KENANOĞLU tarafından Prof. Dr. Murat AYDIN yönetiminde hazırlanan ve **24/06/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Panel Veri Analizi**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Maliye Anabilim Dalı**’nda **DOKTORA TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Murat AYDIN

.....

(Danışman)

Doç. Dr. Timur TURGAY

.....

Doç. Dr. Ufuk GENÇEL

.....

Doç. Dr. Musa GÖK

.....

Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM

.....

Tez No : 10475371

Tez Savunma Tarihi : 24/06/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK
Enstitü Müdürü

.././2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Mehmet Emin KENANOĞLU

24/06/2022

TEŞEKKÜR

Doktora tezimin her aşamasında, yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Murat AYDIN'a; değerli katkıları için Tez İzleme Komisyonu'nda yer alan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Timur TÜRĞAY ve Dr. Öğr. Üyesi Yavuz YILDIRIM'a; analiz kısmının her aşamasında desteklerini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Canan GÜNEŞ, Doç. Dr. Mehmet SONGUR ve Öğr. Gör. Dr. Funda DURĞUN'a; tez metninin dil ve yazımı bakımından okunabilirliğinin artmasına katkı sunan Öğr. Gör. Burcu ÇİFTÇİ'ye; manevi desteği için değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Sabri Sami TAN'a ve çalıŐmam süresince desteklerini esirgemeyen ve hep yanımda olan aileme teŐekkürlerimi sunarım.

Mehmet Emin KENANOĞLU
Çanakkale, Haziran 2022

ÖZET

YAŞLANAN NÜFUSUN SERVET DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SEÇİLMİŞ ÜLKELER ÜZERİNE PANEL VERİ ANALİZİ

Mehmet Emin KENANOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Murat AYDIN

24/06/2022, 211

Tıbbi ve teknolojik imkânların kısıtlı olması yaşlılık evresinin önceki toplumlarda seçkin bir kitle tarafından yaşanmasına sebep olurken günümüzde seçkin sınıf dışındaki kişilerin de hayatının önemli bir bölümünü kapsar hâle gelmiştir. Çoğu ülkede yaşlanan nüfus beraberinde sağlık ve emeklilik sistemi başta olmak üzere çeşitli kamusal harcamalar üzerinde önemli bir baskı yaratmıştır. Bu baskının gelecek yıllarda daha da artması beklenmektedir. Yaşlanan nüfusun odaklanılan bu yönlerinin yanı sıra tasarruf, tüketim, yatırım ve servet üzerinde de etkileri söz konusudur. Bu etkilerden bir tanesi olan servet ise bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, yaşlanma ve servet dağılımı ilişkisini hem literatür hem de ampirik bir çalışma ile ortaya koymak olmuştur. Bunun için öncelikle literatür taraması kapsamında seçilmiş ülkelerde yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkiler incelenmiştir. Ampirik kısımda ise Sabit Etkiler Modeli, Driscoll-Kraay Tahmincisi kullanılarak istatistiksel olarak anlamlı sonuçlara ulaşılmıştır. 65 yaş üstü nüfusun %1 artması kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,1985 artışa; gayri safi yurtiçi tasarrufların %1 artması kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,0125 yükselişe; hanehalkı ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların nihai tüketim harcamasında meydana gelecek %1'lik artış kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,2336 artışa sebep olmaktadır. Son olarak yaşlı bağımlılık oranı üzerinde meydana gelecek %1'lik bir artışın ise kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,0975 azalışa sebep olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Servet Dağılımı, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

THE AFFECT OF WEALTH DISTRIBUTION OF THE AGING POPULATION: PANEL DATA ANALYSIS ON SELECTED COUNTRIES

Mehmet Emin KENANOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Doctoral Dissertation in Public Finance

Advisor: Prof. Dr. Murat AYDIN

24/06/2022, 211

While the limited medical and technological possibilities caused the old age stage to be experienced by an elite group in previous societies, it has covered a significant part of people's lives outside of the elite class in the current period. The aging population has created significant pressure on various public expenditures in many countries, especially the health and pension system. This pressure is expected to increase further in the coming years. In addition to these focused aspects of the aging population, there are also effects on savings, consumption, investment, and wealth. One of these effects, wealth, is the subject of this thesis. The study aimed to reveal the relationship between aging and wealth distribution with literature and an empirical study. Therefore, first of all, the effects of the aging population on the distribution of wealth in selected countries were examined within the scope of the literature review. In the empirical part of the thesis, the fixed effects model and Driscoll-Kraay Standard Error Estimator were used, and some statistically significant results were obtained. In this context; If the population over 65 years of age increases by 1%, there will be an increase of 0,1985% in the total wealth per capita; 1% increase in gross domestic savings will result in an increase of 0,0125% in total wealth per capita; the 1% increase in the final consumption expenditure of households and non-profit organizations causes an increase of 0,2336% in the total wealth per capita. Finally, the 1% increase in the age dependency ratio causes a 0,0975% decrease in the total wealth per capita.

Keywords: Aging, Wealth Distribution, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR DİZİNİ	xii
GRAFİKLER DİZİNİ	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

NÜFUSUN YAŞLANMASI VE SERVET DAĞILIMI ÜZERİNE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yaşlanmaya İlişkin Kuramsal Çerçeve.....	4
2.1.1. Yaşlanma Kavramı	4
2.1.2. Tarihsel Süreçte Yaşlanma	5
2.1.3. Yaşlanma Türleri	8
Kronolojik Yaşlanma	8
Biyolojik Yaşlanma	9
Psikolojik Yaşlanma	9
Sosyal Yaşlanma	10
Aktif Yaşlanma	10
2.1.4. Nüfusun Yaşlanmasının Sebepleri.....	11
Biyolojik Sebepler	11
Doğum Oranlarının Azalması	11
Ölüm Oranlarının Azalması	12

Beklenen Yaşam Süresinin Uzaması	13
Sağlık Sisteminin İyileşmesi.....	14
Sosyal Devlet Uygulamaları	15
2.1.5. Demografik Değişimler	15
Dünya'da Nüfusun Yaşlanma Süreci	16
Türkiye'de Nüfusun Yaşlanma Süreci.....	18
2.1.6. Yaşlılıkta Karşılaşılan Ekonomik Sorunlar	21
Gelir Güvenliği Sorunu.....	21
Yaşlı Yoksulluğu	22
Çalışma Hayatı İle İlgili Sorunlar	24
Emeklilik İle İlgili Sorunlar	25
Konut İle İlgili Sorunlar.....	27
2.1.7. Yaşlılıkta Karşılaşılan Sosyal Sorunlar	28
Sosyal Sınıf Algısı	28
Sosyal Koruma.....	28
Sosyo-Kültürel Sorunlar	29
Aile İçi Kararlara Katılım	30
Kuşak Çatışması.....	30
Sağlık İle İlgili Sorunlar.....	31
Eğitim İle İlgili Sorunlar	33
Çevre İle İlgili Sorunlar	34
2.2. Servet Dağılımı İle İlgili Kuramsal Çerçeve	35
2.2.1. Servet Kavramı	35
2.2.2. Gelir Kavramı	35
2.2.3. Gelir ve Servet Ayrımı.....	36
2.2.4. Gelir ve Servet İlişkisi	36
2.2.5. Servetin Bileşenleri.....	37
2.2.6. Servetin Önemi	37
2.2.7. İktisadi Düşüncenin Gelişiminde Servete Bakış.....	39
Merkantalizm	39
Fizyokrasi.....	40
Klasik İktisat Okulu	40
Marksçı İktisat Okulu	41
Keynesyen İktisat Okulu.....	41

2.2.8. Dünya’da Servet Dağılımı	43
2.2.9. Servet Eşitsizliği ve Küreselleşme.....	45
2.2.10. Eşitsiz Servet Dağılımının Nedenleri	47
2.2.11. Serveti Geniş Kitlelere Yaymanın Sebepleri.....	47
Bireysel Sebepler	47
Toplumsal Sebepler	48
Siyasal Sebepler	49
Ulusal Sebepler	50
2.2.12. Servet Dağılımını Etkileyen Faktörler.....	51
Tasarruf Seviyesi	51
Yatırımlar	53
Tüketim Düzeyi	53
Miras	54
2.2.13. Servet Dağılımının Ortaya Çıkardığı Etkiler.....	55
İş Gücü Piyasası Üzerindeki Etkileri	56
Tasarruf Üzerindeki Etkileri	56
Verimlilik Üzerindeki Etkileri	57
Sermaye Birikimi Üzerindeki Etkileri	58
Emeklilik Sistemi Üzerindeki Etkileri	58
Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri.....	59
2.2.14. Servet Dağılımına İlişkin Teoriler	60
Yaşam Döngüsü Hipotezi	60
Sürekli Gelir Hipotezi	61
McKinnon-Shaw Hipotezi	61
2.3. Yaşlanan Nüfus İle Servet Dağılımı Arasındaki İlişki	62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLANAN NÜFUSUN SERVET DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ

3.1. Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ülke Örnekleri.....	65
3.1.1. Amerika’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	66
3.1.2. Kanada’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	72

3.1.3. Çin’de Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	77
3.1.4. Japonya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	82
3.1.5. Rusya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	86
3.1.6. Hindistan’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	90
3.1.7. İtalya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	94
3.1.8. İspanya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	98
3.1.9. Almanya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	101
3.1.10. Birleşik Krallık’ta Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	106
3.1.11. Fransa’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	111
3.1.12. Avustralya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	114
3.1.13. İsveç’te Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi.....	118
3.1.14. Norveç’te Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	121
3.1.15. Güney Kore’de Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	124
3.1.16. Türkiye’de Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi	128
3.2. Seçilmiş Ülkelerde Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi.....	138

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE YAŞLANAN NÜFUSUN SERVET DAĞILIMINA ETKİSİNE YÖNELİK PANEL VERİ ANALİZİ

4.1. Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi	146
4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	147
4.1.2. Araştırmanın Kısıtlayıcıları	148
4.1.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	149
4.1.4. Veri Oluşturma Tekniği	149
4.1.5. Bulgular	150
Modelin Tahmini	153
Varsayımların Testi.....	157
Sabit Etkiler Modelinde Heteroskedasite	157
Sabit Etkiler Modelinde Otokorelasyon	158
Sabit Etkiler Modelinde Birimler Arası Korelasyon	158
Driscoll-Kraay Standart Hata Regresyonu	159
4.1.6. Tartışma	160

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKÇA 177
EKLER I

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADR	Yaş Bağımlılık Oranı (Age Dependency Ratio)
APEC	Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (Asia-Pacific Economic Cooperation)
Bkz.	Bakınız
COVID-19	Koronavirüs Hastalığı (Coronavirus Disease)
EUR	Avrupa Birliği Avrosu
FCE	Hanehalkı ve Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Nihai Tüketim Harcaması (Households and NPISHs Final Consumption Expenditure)
FRF	Fransız Frankı
GBP	İngiliz Sterlini
GDS	Gayrisafi Yurtiçi Tasarruflar (Gross Domestic Savings)
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GZFT	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KOAH	Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı
KRW	Güney Kore Wonu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
P65	65 Yaş Üstü Nüfus (Population Ages 65 and Above)
Rosstat	Rusya Federasyonu Federal Devlet İstatistik Servisi (Russian Federation Federal State Statistics Service)
TDK	Türk Dil Kurumu
TL	Türk Lirası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TWPC	Kişi Başına Düşen Toplam Servet (Total Wealth Per Capita)
USD	Amerikan Doları
Vb.	Ve Benzeri

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Küresel Nüfus Eğilimleri (1700-2100).....	7
Tablo 2	Seçilmiş Ülkelere Göre Kaba Doğum Hızı (Bin Kişi Başına) (1960-2018).....	12
Tablo 3	Seçilmiş Ülkelere Göre Kaba Ölüm Hızı (Bin Kişi Başına) (1960-2018).....	13
Tablo 4	Seçilmiş Ülkelere Göre Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (1950-2100).....	14
Tablo 5	Seçilmiş Ülkelere Göre Yaşlı Nüfus İstatistikleri (2019).....	17
Tablo 6	Türkiye’de Toplam Nüfus, Yaşlı Nüfus, Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (1935-2080).....	19
Tablo 7	Türkiye’de Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfusun Sayısı (1935-2080).....	20
Tablo 8	Türkiye’de Cinsiyete Göre Ortanca Yaş (1935-2080).....	21
Tablo 9	Türkiye’de Yaşlı ve Çocuk Bağımlılık Oranları (%), (1935-2080).....	25
Tablo 10	Yaşlılıkta Sıklıkla Karşılaşılan Sağlık Sorunları.....	33
Tablo 11	ABD’deki Ekonomik Verimliliğin Kümülatif Değişimi (1948-2015).....	69
Tablo 12	ABD’de Gelir Sınıfı ve Yaş Profiline Göre Ortalama Hanehalkı Net Serveti (Bin USD), (1983-1995).....	71
Tablo 13	Kanada’da Toplam Gelire Göre %20’lik Dilimlerin Servetten Aldığı Pay (%), (1970-2012).....	73
Tablo 14	Kanada’da Yaş Gruplarına Göre Düşük Net Servete Sahip Olanların Yüzdesi (2012).....	74
Tablo 15	Kanada İçin Yaş Grubuna Göre Servetteki Gerçek Kazançlar (%) (1984-2012).....	74
Tablo 16	Eyaletlere Göre 60 Yaş Üstü Nüfus Oranı (%), (1961-2001).....	90
Tablo 17	Bölgeler İtibariyle 65 Yaş Üstü Nüfusun Gelişimi (1990-2014).....	101
Tablo 18	Sosyal Güvenlik Yasalarına İlişkin Bilgiler.....	102
Tablo 19	İngiltere ve Galler’deki Hanelerin Toplam Net Serveti (%).....	107
Tablo 20	Türkiye’de Yaşlanma Alanında Yapılan GZFT Analizi.....	129
Tablo 21	Cinsiyete Göre Yaşlı Nüfusun Yoksulluk Oranı (%), (2014-2018).....	130

Tablo 22	Kurumsal Olmayan Yaşlı Nüfusun Cinsiyete Göre İş Gücü Durumu (%), (2014-2018).....	130
Tablo 23	Türkiye’de Sosyal Koruma ve Çalışma Programlarının Yeterliliği (%)...	131
Tablo 24	Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Göstergeleri (%), (2012-2020).....	132
Tablo 25	Sosyal Sigorta Programlarının En Yoksul %20’lik Kesime Sağladığı Fayda (%).....	133
Tablo 26	Hanehalkı Reisinin Yaşına Göre Hanehalkı Tasarruf Oranı (%).....	134
Tablo 27	Başlıca Bölüşüm Göstergeleri (1998-2013).....	135
Tablo 28	İkincil Bölüşüm Göstergeleri (2002-2014).....	135
Tablo 29	Seçilmiş Ülkelere Göre Servet İstatistikleri (2020).....	145
Tablo 30	Seçilmiş Ülkelere Göre Eşitsizlik Şeffaflık Endeksi (2019).....	146
Tablo 31	Panelde Kullanılan Ülkelere Verilen Kodlar.....	149
Tablo 32	Panelde Kullanılan Değişkenlerin Tanımı.....	152
Tablo 33	Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	152
Tablo 34	Birim Boyutlu Sabit Etkiler Modeli.....	155
Tablo 35	Zaman Boyutlu Sabit Etkiler Modeli.....	155
Tablo 36	Hausman Testi Sonuçları.....	156
Tablo 37	Wald Testi Sonuçları.....	157
Tablo 38	Otokorelasyon Testi Sonuçları.....	158
Tablo 39	Birimler Arası Korelasyon Sonuçları.....	159
Tablo 40	Driscoll-Kraay Tahmincisi Sonuçları.....	160
Tablo 41	Seçilmiş Ülkelere Göre 65 Yaş Üstü Bir Yaşlıyı Desteklemenin Maliyeti	164

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik No	Grafik Adı	Sayfa No
Grafik 1	Değişkenlere Ait Tanımlayıcı Grafikler.....	153

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Gelişen sağlık sistemi ve sanayileşme süreci toplumlar üzerinde köklü değişikliklerin meydana gelmesine katkıda bulunmuştur. Sağlık sisteminin iyileşmesi ve artan refah seviyesi doğumda beklenen yaşam süresinin uzamasına katkıda bulunurken çocuk sahibi olmanın para ve zaman yönlü maliyeti ile kadınların iş gücüne katılım oranlarının artması gibi faktörler ise doğum artış hızının azalmasına neden olmuştur. Birbirini besleyen bu iki süreç zamanla nüfus üzerinde baskı yaratarak toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranının artmasına sebep olmuştur. Yaşlanan nüfus meselesi öncelikle sanayileşmiş ülkelerin yaşadığı bir süreci tanımlamakla birlikte sonraki yıllarda kademeli olarak gelişmekte olan ülkelerin de ana gündemi olacak gibi görünmektedir.

Doğumda beklenen yaşam süresinin uzaması her ne kadar insanoğlunun başarısı olarak görünse de; yaşlı nüfusun ortaya çıkardığı ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel sorunlar, ülkeleri ve uluslararası kuruluşları bu konuda politika üretmeye ve aksiyon almaya yöneltmektedir. Örneğin emeklilik sistemi, yaşlı yoksulluğu, gelir güvenliği, konut sahipliği, çalışma hayatı, sosyal koruma, kuşak çatışması, eğitim, sağlık ve çevre ile ilgili sorunlar bazı aksaklıkların doğmasına sebep olmaktadır. Yaşanan demografik geçiş süreci makroekonomik sorunların gündeme gelmesine ve Maliye bilim dalını da yakından ilgilendiren servet dağılımı konusunda bazı etkilerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Bu yönüyle, servet birikimine etki eden faktörlerin (yani tüketim, tasarruf, yatırım ve miras gibi) yaşanan demografik dönüşüm ile farklılaşma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Küresel nüfus eğilimleri (Tablo 1), 2100 yılına gelindiğinde doğumda beklenen yaşam süresinin 81 yıla ulaşacağını; 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının ise %21 olacağını vurgulamaktadır. Ancak söz konusu mesele Türkiye açısından ele alındığında, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinin yaşlanma ile ilgili karşı karşıya kaldığı problemlerle Türkiye'nin henüz karşılaşmadığı görülmektedir. Ancak Birleşmiş Milletler ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Nüfus Projeksiyonları incelendiğinde, Türkiye'nin 2020-2025 yılları arasında doğumda beklenen yaşam süresi 78,45 yıl iken bu rakamın 2095-2100 yıllarına gelindiğinde 89,46 yıl (Tablo 4) olacağı beklenmektedir. Ayrıca 2019 yılında %13,4 olan yaşlı bağımlılık oranının ise 2080 yılına gelindiğinde %43,6 (Tablo 9) olacağı öngörülmektedir. Bu durum gelişmiş ülkelerin

yaşlanma noktasında karşı karşıya olduğu problemlerin ilerleyen yıllarda Türkiye için de geçerli olacağını göstermektedir.

Servet dağılımına ilişkin literatür incelendiğinde, *Franco Modigliani*'nin Yaşam Döngüsü Hipotez'i, servetin asıl işlevinin emeklilik yıllarını finanse etmek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hipotez yaşlanmanın tasarruf alışkanlıklarına olan etkilerine değinerek servet biriktirmenin asıl amacının (özellikle nüfusun yaşlı olduğu toplumlarda) emeklilik dönemini finanse etmek olduğunu ve bu nedenle de yaşlıların tasarruflarının çoğunu emeklilik döneminde harcadığını ve öldükten sonra arkalarında çok az miras bıraktıklarını veya hiç miras bırakmadıklarını ifade etmektedir. Ancak "21. Yüzyılda Kapital" adlı eserinde *Thomas Piketty (2014)*, aile servetini artırmanın ve miras bırakmanın önemli olduğuna vurgu yaparak yaşlıların güvenlik sebebiyle servet biriktirmeye devam edeceğini savunmaktadır. Bu durum ise akıllara son yıllardaki durumun ne olduğu sorusunu getirmektedir. Yaşam Döngüsü Hipotezi, yaşlı nüfusun tasarruf yapmayacağını aksine var olan birikimlerini tüketeceğini ifade ederken; *Piketty*, durumun aksini iddia etmektedir. Artan yaşlı nüfusun yanı sıra demografik dönüşüm sürecinin bu denli hızlı yaşanıyor olması da bu noktada bir araştırma yapılması gerekliliğini doğurmaktadır. Bu kapsamda çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölüm giriş bölümü olarak ifade edilmiş ve araştırmanın konusu, amacı, nedenselliği, önemi, araştırmaya ilham kaynağı olan gelişmeler ve yöntemle ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu sayede tez araştırmasının girizgâhı niteliğinde bir bölüm olma özelliği kazanan giriş bölümünde sonraki bölümlere dair kısa bilgiler de yer almaktadır.

İkinci bölümde nüfusun yaşlanması ve servet dağılımı üzerine oldukça geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması ile öncelikle yaşlanma konusunun kuramsal çerçevesi çizilmeye çalışılmış; bu kapsamda yaşlanma kavramı, tarihsel süreçte yaşlılık, yaşlanma türleri, yaşlanmanın sebepleri, Dünya'da ve Türkiye'de nüfusun yaşlanma süreci ve son olarak yaşlılıkta karşılaşılan ekonomik ve sosyal sorunlar ele alınmıştır. Servet dağılımı konusunda ise servet ve gelir kavramları, gelir ve servet ayrımı, gelir ve servet ilişkisi, servetin önemi, iktisadi düşüncede servete bakış, servet dağılımın Dünya'da ve Türkiye'deki durumu, servet eşitsizliği ve küreselleşme konularına değinilmiştir. Daha sonra servete ilişkin daha detaylı bilgi edinebilmek amacıyla eşitsiz servet dağılımının nedenleri, serveti geniş kitlelere yaymanın nedenleri, servet dağılımını etkileyen faktörler, servet dağılımının değişmesinin ortaya çıkardığı etkiler ve servet

dağılımına ilişkin bazı teoriler ele alınmıştır. Yaşlanma ve servet dağılımı konularında detaylı araştırma yapıldıktan sonra bu iki farklı inceleme alanına mensup konu arasında ilişki kurulmuştur.

Üçüncü bölümde, yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerindeki etkisi, seçilmiş ülke örnekleri özelinde incelenmiştir. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada, Çin Halk Cumhuriyeti¹, Japonya, Rusya, Hindistan, İtalya, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Avustralya, İsveç, Norveç, Güney Kore ve Türkiye'deki durum ve uygulamalar ele alınmıştır. Ele alınan ülkelerde yaşlanma sürecine dair durum incelenmiş ve söz konusu ülkelerin servet dağılımı noktasındaki yeri ele alındıktan sonra yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ne tür etkiler meydana getirdiği ortaya konulmuştur.

Dördüncü bölümde, yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek amacıyla ekonometrik analiz yöntemlerinden panel veri analizi kullanılmıştır. Bu yöntem, zaman serisi ve yatay kesit verilerini aynı anda kullanmaya olanak tanınması sebebiyle tercih edilmiştir. Bu kapsamda üçüncü bölümde incelenen seçilmiş ülke örneklerine ait Dünya Bankası veritabanından elde edilen yıllık veriler (2000-2018 yılları arası) kullanılarak 5 değişken üzerinden analiz gerçekleştirilmiştir. Bu değişkenlerden, "Kişi Başına Düşen Toplam Servet" bağımlı değişken olarak ele alınmış, diğer dört değişken ise bağımsız değişken olarak analize eklenmiştir. Bağımsız değişkenler ise "Hanehalkı ve Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Nihai Tüketim Harcaması", "Yaş Bağımlılık Oranı", "Gayrisafi Yurtiçi Tasarruflar" ve "65 Yaş Üstü Nüfus" şeklinde olmuştur. Analizde Sabit Etkiler Modeli kullanılarak Driscoll-Kraay Tahmincisi aracılığıyla model tahmin edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Tez araştırmasının son bölümünü de tezin iki, üç ve dördüncü bölümlerinde geniş bir yelpazede tartışılan konuyla ilgili elde edilen sonuçların neticelendirildiği bölüm olarak ifade etmek gerekmektedir. Bu kapsamda önceki bölümlerde elde edilen sonuçlar tartışılmış ve yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde meydana getirdiği etkiler seçilmiş ülke örnekleri özelinde ortaya konulmuştur. Netice itibarıyla de ilerleyen yıllarda yaşlanan nüfus meselesiyle karşılaşacak toplumlara birtakım önerilerde bulunularak tez çalışması sonlandırılmıştır.

¹ Çalışmanın devamında Çin olarak kullanılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

NÜFUSUN YAŞLANMASI VE SERVET DAĞILIMI ÜZERİNE KURAMSAL ÇERÇEVE

Nüfusun yaşlanması ve servet dağılımı üzerine kuramsal çerçeve oluşturulurken nüfusun yaşlanması ve servet dağılımı konuları iki ana başlık olarak ele alınmıştır. Yaşlılık konusunda; yaşlanma kavramı, tarihsel süreçte yaşlılık, yaşlanma türleri, yaşlanmanın sebepleri, Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan nüfusun seyri, yaşlılıkta karşılaşılan ekonomik ve sosyal sorunlar detaylı şekilde incelenmiştir. Servet dağılımı konusu ele alınırken de servet ve gelir kavramı, ayrımı, ilişkisi, servetin önemi, iktisadi düşüncede servete bakış, Dünya’da ve Türkiye’de servet dağılımının seyri, servet eşitsizliği ve küreselleşme konusu irdelenmiştir. Devamında da eşitsiz servet dağılımının sebepleri, serveti geniş kitlelere yaymanın nedenleri, servet dağılımını etkileyen faktörler ve servet dağılımına ilişkin bazı teorilere yer verilmiştir. Daha sonra iki ayrı disiplinden olan yaşlanma ve servet dağılımı konuları arasındaki bağlantı ortaya konulmuştur.

2.1. Yaşlanmaya İlişkin Kuramsal Çerçeve

Yaşlanmaya ilişkin kuramsal çerçeve ele alınırken yaşlanma kavramı, tarihsel süreçteki durumu, türleri, ortaya çıkaran sebepler, Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan demografik dönüşüm süreci ile yaşlılık döneminde karşılaşılan ekonomik ve sosyal sorunlar ele alınmıştır.

2.1.1. Yaşlanma Kavramı

Ortaya çıkardığı etkilerin fazlalığı nedeniyle yaşlanma ya da nüfusun yaşlanması birçok toplum üzerinde doğrudan veya dolaylı etkiler meydana getirmektedir. Bu nedenle öncelikle nüfus ve yaşlanma kavramlarını ayrı ayrı ifade etmek yerinde olacaktır. Türk Dil Kurumu (TDK) nüfus kavramını “1. Kişi, 2. Bir ülkede, bir bölgede, bir evde belirli bir anda yaşayanların oluşturduğu toplam sayı, popülasyon, 3. Ortak bir özellik gösteren kimselerin bütünü” olarak tanımlamıştır. Arapça kökenli olan bu kelime esasında “...kişi/can anlamına gelen ‘nefs’in çoğuludur...” (Beşe Canpolat, 2019: 4). Yaşlanma kavramına değinirken de öncelikle yaşlı, yaşlılık ve yaşlanma gibi kavramları birbirinden ayırmak gerekmektedir. Bu kapsamda yeniden TDK sözlüğüne bakıldığında yaşlı sözcüğü:

“1. Yaşı ilerlemiş, kocamış, ihtiyar (kimse), 2. Uzun yılları geride bırakmış” yaşlılık sözcüğü: “yaşlı olma durumu” ve yaşlanma sözcüğünün de “yaşlanmak durumu” olarak ifade edildiği görülmüştür.

İnsanoğlu farklı evrelerden meydana gelen bir yaşam döngüsüne sahiptir. Bu döngü, bebeklik ve çocukluk dönemi ile başlamakta daha sonra ise ergenlik, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak devam etmektedir (Şentürk, 2020: 10). Tüm bu süreçleri içine alan hayat akışı ise yaşlanma olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla yaşlanmanın ana rahminden itibaren başladığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Buna mukabil yaşlılık ise yaşlanmanın bir parçası olarak ifade edilmekte ve hayatın belirli bir dönemini kapsamaktadır (Tufan, 2016: 18).

Yaşlanma olgusunun değişken bir süreç olduğu ve birçok faktörden etkilendiği çeşitli makale, kitap ve araştırma raporlarında da ortaya konulmuştur. Bu faktörler bireyin sahip olduğu beslenme, çevresel koşullar ve kalıtsal özelliklerini kapsamakta ayrıca yaşlanmanın süresi ve kalitesi üzerinde de önemli derecede etkide bulunmaktadır. Yaşlılık döneminin hangi yılları kapsadığı konusunda Dünya Sağlık Örgütü’nün kronolojik bir sınıflandırması mevcuttur. Bu sınıflandırmaya göre “orta yaş” 45-59 yaş arası, “yaşlılık” 60-74 yaş arası, “ileri yaşlılık” 75-89 yaş arası ve “ihtiyarlık” 90 ve üzeri yaşları kapsayacak şekilde belirlenmiştir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 2). Dolayısıyla yaşlılığın kendi içinde kategorilere ayrıldığını ve yaş aralığına göre farklı şekillerde ifade edildiğini belirtmek gerekmektedir.

2.1.2. Tarihsel Süreçte Yaşlanma

İnsanlığın *Homo Sapiens* olarak ortaya çıkan formu neredeyse 500 bin yıl önce var olmasına rağmen (Cipolla, 2015: 9) modern insan, Afrika kıtasında yaklaşık 200 bin yıl önce ortaya çıkmıştır. İnsanoğlu, Dünya’yı dönüştürme yeteneği sayesinde coğrafi olarak Dünya’nın dört bir yanına yayılmış ve nüfus olarak hızlı şekilde artış göstermiştir (Başbüyük ve Başbüyük, 2019: 157-158).

Tarihin hemen her döneminde oranlar değişmekle birlikte yaşlıların varlığı söz konusu olmuştur. İçinde bulunulan çağın koşulları yaşlıların yaşam koşullarını da etkilemiştir. Avcı toplayıcı hayat tarzına sahip bireylerden oluşan toplumlarda var olan çetin şartlar daha sağlıklı ve becerikli olmalarından ötürü gençlerin liderliğini doğal olarak zorunlu kılmıştır. Bu durum ise yaşlıların otoritesini yıkmış ve değersiz olarak

görmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla bu tip toplumlarda yer alan yaşlılar ya kötü muameleye mahkûm olmuş ya da öldürülmüştür (Canatan, 2019: 285). Örneğin, Eskimo kültüründe ve Kuzey Amerika'daki bazı ilkel topluluklarda güçsüz düşen yaşlıların ölüme terk edildikleri ifade edilmektedir (Akın, 2020: 34-35).

İnsanoğlu, yaşlanma ve yaşlılık olgularına tarihin neredeyse her döneminde ilgiyle yaklaşmıştır. Bu sayede “*din, felsefe, efsane, masal ve roman*” gibi edebi ve mitolojik kaynaklarda yaşlılık ile ilgili birçok görüş ve olayın mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Özellikle de “*Platon, Aristoteles, Cicero ve Seneca*” gibi birçok filozof ve düşünürün çalışmalarında bu izlere rastlamak mümkündür (Tufan, 2016: 39-42). Yunan, Roma, Japon ve Çin topluluklarında ise yaşlılara saygı duyulduğu görülmekle birlikte yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler, sanayileşme, dünya savaşları, modernleşme ve kentleşme süreçleri yaşlıların toplumdaki statüsüne zarar vermiştir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 3).

Endüstri öncesi toplumlarda insanların hareket alanlarının çok dar olduğu ve belirli sosyal çevrelerde ömürlerini tamamlayıp ortalama 30 ile 40 yıl arasında yaşadıkları ve büyük ihtimalle de doğdukları yerde öldükleri düşünülmektedir. Endüstrileşme döneminin başlangıcında, insan ömrünün uzamamasının en önemli sebepleri; tıp uygulamalarının henüz tam manasıyla gelişmemiş olması, var olan imkânların toplumun üst seviyesindeki insanlar tarafından kullanılması ve sağlık hizmetlerinin toplumun geneline etkin bir şekilde yayılamaması olarak gösterilmektedir (Tufan, 2016: 52-55).

Sağlık hizmetleri dışında kol gücüyle gerçekleştirilen üretim yapısından makine gücüyle gerçekleştirilen üretim yapısına geçmek hiç kuşkusuz ki insanlık tarihi için oldukça önemli gelişmelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Bu sayede insanoğlunun hayatı daha önceki dönemlere kıyasla oldukça konforlu hâle gelmiştir. Yaşanan bu gelişmeler modernleşen toplumun temellerini atmış ve insanların daha az sayıda çocuk sahibi olmalarına neden olarak sosyal yapının dönüşmesini de beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler, çocuk sahibi olmayı önceki dönemlerde olduğu gibi ekonomik bir değer olarak görmekten ziyade psikolojik bir figür hâline getirmiştir (Şentürk, 2020: 2). Bu ifadeleri, 1700'lerden itibaren nüfus eğilimlerine ilişkin oluşturulan veriler de desteklemektedir. Lee (2003: 168) tarafından birçok kaynaktan elde edilen verilerden oluşturulan ve 1700-2100 yılları arasındaki küresel nüfus eğilimlerine ışık tutan bilgilerden oluşan veriler Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1

Küresel Nüfus Eğilimleri (1700-2100)

Yıl	Doğumda Beklenen Yaşam Süresi	Kadın Başına Doğurganlık	Nüfus (Milyar)	Nüfus Büyüme Hızı (%/Yıl)	15 Yaşından Küçük Nüfus (%)	65 Yaşından Büyük Nüfus (%)
1700	27	6,0	0,68	0,50	36	4
1800	27	6,0	0,98	0,51	36	4
1900	30	5,2	1,65	0,56	35	4
1950	47	5,0	2,52	1,80	34	5
2000	65	2,7	6,07	1,22	30	7
2050	74	2,0	8,92	0,33	20	16
2100	81	2,0	9,46	0,04	18	21

Kaynak: (Lee, 2003: 168).

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllara göz atıldığında, yaşanan sağlık ve teknoloji temelli gelişmeler Avrupa nezdinde nüfusun yaşlanmasının önünü açarak refah devleti uygulamalarının iyice yerleşmesini sağlamıştır (Kökalan Çımrın, 2019: 197). Ayrıca kadın istihdamının pozitif yönlü seyretmesi, kırsal bölgelerden kentlere göçle birlikte kentlerde yaşayan insanların sayısındaki artış ve yaşam koşullarının iyileşmesi de nüfusun yaşlanmasına etki eden faktörler olmuştur (Ceylan, 2015: 11).

Modern toplumdan önce yaşlılık çok az insana nasip olan bir durumken modern toplumda yaşlılık tüm insanların ulaşabildiği hayatın neredeyse yarısını kapsayan bir dönem olmuştur (Ceylan, 2015: 40-41). Yaşanan ekonomik gelişmelerle birlikte geleneksel dönemde desteklenen yaşlıların durumunda birtakım değişikliklerin olduğu görülmüştür. Bu değişikliklerin sebepleri; çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, ailedeki çocukların ileriki yıllarda ekonomik güce kavuşması, finansal olarak kendi ayakları üzerinde duran kadınların artık yaşlılara bakım hizmeti vermek istememesi, kırsal kökenli yaşlıların yaşadığı sosyal uyumsuzluk ve şehirli yaşlıların aile yanında sığıntı gibi yaşamak istememeleri olmuştur (Saygılı, 2017: 25-26). Ayrıca modernleşme ile tarım toplumunda tecrübesine ve bilgisine saygı duyulan yaşlı nüfusa karşı bakışın değiştiği ifade edilmektedir. Bu duruma yaşlıların çalışan nüfus üzerinde yük doğurması da eklenince yaşlı nüfusun toplumdaki konumunun deformasyona uğradığı görüşü ön plana çıkmaktadır (Ceylan, 2020: 26).

Tarih boyunca Türk topluluklarında, yaşlıların korunması esas alınmış ve kendilerine saygı duyulmuştur (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 7). Eski Türk toplumlarında önemli rolleri bünyesinde barındıran Şamanlar, deneyimleriyle saygı görmüş ve yaşlılardan oluşan bir zümre olarak göze çarpmıştır (Bulut, 2019: 330). Osmanlı

Devleti toplumunda da yaşlıların sosyal statüsünün korunduğunu ifade etmek gerekmektedir. Geleneksel köy ve şehir yapısına sahip Osmanlı yerleşim birimlerinde hayatın sürdürülebilmesi çekirdek aile yapısı ile pek mümkün olmamıştır. Nitekim kırsal kesimlerde sürdürülen aile üretimi sürecinde (yıllık tüketim stoklarının hazırlanması, aile güvenliği ve kırsal iş bölümü gibi nedenlerle) 3 kuşağın bir arada çalışması gerekliliği yaşlıların statülerini koruduklarının bir göstergesi olarak ifade edilmektedir (Ortaylı, 2020: 19). Ayrıca Osmanlı kaynaklarında yaşlı kadınlar ile ilgili bilgilerin oldukça az olduğunu da belirtmek gerekmektedir (Akın, 2020: 37).

Biyolojik olarak birçok olumsuzluğu beraberinde getirirse de yaşlılık, geleneksel toplumlarda tecrübe, gelenek, görgü ve bilgi gibi birçok olumlu faktörün taşıyıcısı olarak görülmüş ve yaşlılar yönetim erkinin doğal sahibi olarak düşünülmüştür. Türkiye’de de bu durumun günümüze kadar geldiği görülmektedir. Nitekim Türk toplumunda yaşlıların akıl danışılan ve kararları veren kişiler olduğu görülmektedir (Önder, 2016: 2, 9).

2.1.3. Yaşlanma Türleri

Fiziksel ve ruhsal değişim sürecini ifade eden yaşlanma, hareket yeteneğinin azalmasının yanı sıra fiziksel ve zihinsel kapasitenin de azalmasını beraberinde getirmektedir. Ancak yaşlılığın durağan bir yaşam dönemi olmaması nedeniyle birey kendini yaşlı hissetmeyebilmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 2; Beğer ve Yavuzer, 2012: 1). Dolayısıyla yaşlanma süreci fiziksel ve ruhsal bir durum olmanın ötesinde sosyal, kültürel ve ekonomik birtakım etkilerin meydana geldiği bir süreci de ifade etmektedir. Kaçınılmaz bir olgu olarak yaşlanma; sahip olduğumuz genler, yaşadığımız çevre, yaşam tarzımız ve diyet gibi birçok faktörden etkilenmektedir (Wong, 2018: 224). Bu noktadan hareketle yaşlanma türlerini kronolojik, biyolojik, psikolojik, sosyal ve aktif olarak tanımlamak mümkündür.

Kronolojik Yaşlanma

Kronolojik yaşlanma, doğumdan başlayarak yaşanan zamana kadar geçen süreyi kapsamakta, dolayısıyla da insanın yaşadığı sürenin gün ay ve yıl olarak hesaplanmasını ifade etmektedir. Bu hesaplama ise insanın yaşamış olduğu gerçek zamanı ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle zihinsel, ruhsal ve psikolojik durumları göz önünde bulundurmamaktadır (Şentürk, 2020: 22; Başbüyük ve Başbüyük, 2019: 160).

Biyolojik Yaşlanma

Biyolojik yaşlanma beraberinde fizyolojik yaşlanmayı da getirmektedir. Dolayısıyla biyolojik yaşlanma, genetik faktörlerin yanı sıra sigara kullanımı, stres ve egzersiz gibi dışsal faktörlerden de etkilenmektedir (Başbüyük ve Başbüyük, 2019: 160-161). Biyolojik yaşlanmanın genel özellikleri olarak dokuların biyokimyasında ortaya çıkan değişimler, yaşlandıkça azalan fizyolojik değişimler, hastalıklara karşı duyarlılık ve hassasiyet seviyesinin artması olarak ifade edilmektedir (Nalbant, 2006: A13).

Kadın ve erkeğin sosyal çevreden gelen farklı baskılar altında olmaları biyolojik yaşlanmadaki yaşam sürelerine etki etmektedir. Kadınların ortalama yaşam süresinin daha fazla olması yaşlı nüfusun çoğunluğunu oluşturmalarına sebep olmuştur. Yapılan araştırmalar, gelişmiş ülkelerde kadınların erkeklerden 7 yıl daha fazla yaşadığını göstermektedir. Bunun nedeni erkeklerin sigara ve alkol tüketimi, şiddet ile ilgili suçlara meyilli olmaları ve trafik kazalarına karışma ihtimallerinin daha yüksek olması şeklinde ifade edilmektedir (Hablemitoğlu, 2016: 120-124).

Son yıllarda yapılan araştırmalar, kadınların (XX) erkeklere (XY) göre sahip olduğu ikinci X kromozomunun beyinle ilgili önemli genleri içerdiği ve hayatta kalmaya katkısı olduğu yönündedir. Erkeklerde ise X kromozomunda meydana gelecek bir tahribatın alternatifini ikinci bir X kromozomu olmaması onları kadınlara nazaran dezavantajlı hâle getirdiği belirtilmektedir (Beşe Canpolat, 2019: 87).

Psikolojik Yaşlanma

İnsanların zihinsel kapasitesinde meydana gelen azalmalar davranışsal uyum kabiliyeti üzerinde birtakım değişimler ortaya çıkarmaktadır. Bu değişimler psikolojik yaşlanmayı ifade etmektedir (Özmete, 2016: 6). Dolayısıyla bu kavram, insanların değişen koşullara ne denli uyum sağladığına vurgu yapmaktadır (Erber, 2018: 9). Psikolojik yaşlanma bireyin yaşlılığa hazır olmamasından kaynaklanmakta ve bu dönemde, yaşlanan bireylerin üzüntü verici olaylardan uzak durma eğilimi bulunmaktadır. Bu evreye gelmiş bireylerin yetersizlik duygusu ve gelecek kaygısı oldukça önemli düzeylere ulaşmıştır (Kalınkara, 2016a: 105). Psikolojik yaşlanmanın bir örneği olarak 16. ve 17. yüzyılda, kendisini yaşlı hisseden veya aile içerisindeki görev ve sorumluluklarını devretmiş kişilerin yaşlı olarak adlandırılması verilebilir (Tufan, 2016: 100).

Sosyal Yaşlanma

Yaşlılıktan bahsedildiğinde, akıllarda genel bir portrenin oluştuğu ifade edilmektedir. Bu portre ise “*Hasta, yoksul; giysileri ve yürüyüşü değişik; yüzü toprağa bakan, bir ayağı çukurda!*” gibi ifadelerle belirtilmiştir. Ancak yaşlılığın sadece bu şekilde ifade edilmesinin doğru olmayacağını yaşlanma ve yaşlılık olgularının kültürden kültüre ve toplumdaki topluma farklı anlamlar ifade ettiğini vurgulamak gerekmektedir (Tufan, 2016: 2, 17). Nitekim sosyal yaşlanma, kişinin toplumsal rollerinin ifadesi olarak şekil almakta ve yaşanılan coğrafya ve topluma göre farklılık gösterebilmektedir (Aldemir, 2014: 328, 331). Aslında bu yaşlanma türü bireyin, kronolojik olarak davranış şeklinin nasıl olması gerektiği ile ilgilenebilir (Erber, 2018: 9).

Dolayısıyla yaşlılık esasında biyolojik bir kavram olmanın ötesinde toplumu ve kültürü de ilgilendirmekte ve her toplumda farklı şekilde meydana gelmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013: 2). Sosyal yaşlanma, toplumdaki belirli yaş gruplarından beklenen tutum ve davranışların ne olduğu ile ilgilidir. Bireyin çalışma hayatı ve toplumdaki yeteneklerinin azalması neticesinde topluma yeterince uyum sağlayamamasını ifade etmektedir (Kalınkara, 2016a: 7-9). Sosyal olarak yaşlanmanın etkilerini azaltmak amacıyla yaşlıların sosyal açıdan daha aktif olmasını sağlayacak adımların atılması gerekmektedir.

Aktif Yaşlanma

Aktif yaşlanma, bedensel ve ekonomik durumun iyi olmasının yanı sıra toplumsal, kültürel, siyasal ve duygusal olarak da kalite artışının meydana gelmesini ifade etmektedir (Kökalan Çımrın, 2019: 211). Jordan (2009: 228), hayat kalitesine etki eden faktörleri; durumsal (din, kır/kent, zaman ve akrabalık), kişisel (sağlık, stres, cinsiyet ve beslenme) ve demografik olarak ifade etmektedir. Aktif yaşlanma sayesinde yaşlı bireylerin sağlıklarını ve iş hayatlarına yönelik kapasitelerini korumaları amaçlanmaktadır (Gürsoy Çuhadar ve Lordoğlu, 2016: 77).

Aktif yaşlanma sürecinde merkezi ve yerel yönetim birimlerinin aktif rol alması gerekmektedir. Çünkü aktif yaşlanma süreci sağlık ve güvenlik gibi birçok alanda yaşlıların hayat standartını yükseltmektedir. Ayrıca yaşlılara uygulanacak politikalarda yaşlı bireylere sağlanacak iş, barınma ve ekonomik imkânlar yaşlıların daha sağlıklı ve güvenceli bir hayat yaşamalarına olanak sağlayacaktır (Çolak ve Özer, 2015: 116, 122).

2.1.4. Nüfusun Yaşlanması Sebepleri

Nüfusun yaşlanması birçok sebebi olup doğum oranlarının azalması, beklenen yaşam süresinin artması, ölüm oranlarının düşmesi, sağlık sisteminin iyileşmesi ve sosyal devlet uygulamalarının yaygınlaşması bunlardan bazılarıdır.

Biyolojik Sebepler

Biyolojik yaşlanmanın anne karnında başladığı ifade edilmektedir. Nitekim zamanla ortaya çıkan fizyolojik ve anatomik fonksiyonlardaki bu değişim yaşlanma olgusunu meydana getirmektedir (Kalınkara, 2016a: 103). İnsan biyolojik bir varlık olduğu için insan vücudundaki biyolojik faaliyetlerin ömür boyu devam ettiği belirtilmektedir. Gençlik çağlarında, vücutta meydana gelen metabolik yapım işlevi yıkım işlevinden daha fazla olmaktadır. Bu durum gençken yaşlanma sürecinin farkına varılamamasına neden olurken ilerleyen yıllarda vücutta meydana gelen kayıplar daha fazla gözle görülür hâle gelmektedir (Tufan, 2016: 109). Bireylerin kronolojik olarak aynı yaşta olması biyolojik olarak da aynı yaşta olacağı anlamına gelmemektedir. Zira yaşam tecrübeleri gibi birçok faktör kişilerin biyolojik yaşının farklılaşmasına neden olabilmektedir (Ceylan, 2015: 33).

Doğum Oranlarının Azalması

Modern yaşamın getirdikleri ile kentli ailelerin önceliklerinde birtakım değişikliklerin meydana geldiği vurgulanmaktadır. Eski dönemlerdeki mevcut anlayışın aksine ailelerin artık gelecekte kendilerine bakmaları için çocuk sahibi olmak ya da ebeveynlik yapmak gibi önceliklere sahip olmadığı görülmektedir (Şentürk, 2020: 75). Yaşanan paradigma değişimi çocuk sayısının azalmasında önemli etkiye sahip olmuştur.

Doğum oranlarındaki azalmayı açıklayan birçok faktör bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise dünyaya gelen çocuğun ortaya çıkardığı maliyetler olmaktadır. Çocuk sahibi olmanın ortaya çıkardığı maliyetler değerlendirildiğinde, öncelikle çocuk bakımı ve eğitimi gibi doğrudan maliyetler göze çarpmaktadır. Dolaylı olarak ifade edilebilecek maliyetler ise çocuk doğurmak ve yetiştirmek için geçen zamanın fırsat maliyeti olarak ele alınmaktadır (Bloom ve Luca, 2016: 18). Doğrudan ve dolaylı maliyetler ise modern kent yaşamında daha az çocuklu veya çocuksuz ailelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Avrupa, Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya ülkelerinde yaşayan kadınların neredeyse %20'sinin doğum yapmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca 18-39 yaş

arasındaki Avrupalı yetişkinler arasında yapılan araştırmalar, bazı ÷lkelerde katılımcıların üçte birinden fazlasının çocuksuz kalmak istediği veya bu konuda kararsız olduğunu göstermektedir (U.S. Department of State, 2007: 16). Bu yönelimin daha düşük gelişme eğilimi gösteren toplumlarda da yoğunlaşması dünya nüfusunun gelecekteki durumu hakkında önemli öngörülerde bulunulmasına olanak tanımaktadır.

Doğum oranlarının azalması, yapısal yaşlanmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla doğurganlık oranlarında meydana gelen azalışın nüfusun yaşlanmasına neden olduğu ifade edilmektedir (Beşe Canpolat, 2019: 23). Doğum oranlarına ilişkin istatistikî verilerin yer aldığı bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2

Seçilmiş Ülkelere Göre Kaba Doğum Hızı (Bin Kişi Başına) (1960-2018)

Ülke	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2018
Dünya	31,8	32,4	27,4	25,9	21,6	19,8	18,2
ABD	23,7	18,4	15,9	16,7	14,4	13,0	11,6
Almanya	17,3	13,4	11,1	11,4	9,3	8,3	9,5
Avustralya	22,4	20,6	15,3	15,4	13,0	13,7	12,6
Birleşik Krallık	17,5	16,2	13,4	13,9	11,5	12,9	11,0
Çin	20,9	33,4	18,2	21,1	14,0	11,9	10,9
Fransa	18,7	17,0	14,0	13,4	13,3	12,9	11,3
Güney Kore	42,3	31,2	22,6	15,2	13,3	9,4	6,4
Hindistan	42,0	39,1	36,2	31,5	26,4	21,1	17,9
İspanya	21,7	19,5	15,2	10,3	9,8	10,4	7,9
İsveç	13,7	13,7	11,7	14,5	10,2	12,3	11,4
İtalya	18,1	16,7	11,3	10,0	9,5	9,5	7,3
Japonya	17,3	18,7	13,5	10,0	9,4	8,5	7,4
Kanada	26,7	17,4	15,4	15,0	10,7	11,1	10,1
Norveç	17,3	16,7	12,5	14,4	13,2	12,6	10,4
Rusya	23,8	14,7	15,9	13,4	8,7	12,5	11,5
Türkiye	45,4	40,0	34,5	25,9	21,7	17,9	16,0

Kaynak: (The World Bank, 2021a).

Tablo 2’deki veriler ışığında, 1960-2018 yılları arasında geçen yaklaşık 60 yıllık süreçte ele alınan tüm ÷lkelerde ve Dünya’da kaba doğum hızının önemli seviyede azaldığı gör÷lmüştür. Bu noktada göze çarpan en büyük azalışın Güney Kore’ye; en düşük azalışın ise İsveç’e ait olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Ölüm Oranlarının Azalması

Nüfusun yapısına etki eden faktörlerin başında doğum oranları daha sonra da ölüm oranları gelmektedir. Özellikle de bebek ölüm oranlarının azalmasında sağlık alanında yaşanan gelişmelerin önemli rol oynadığı vurgulanmaktadır (Beşe Canpolat, 2019: 80).

Doğum hızının azalmasına ölüm hızının düşmesi de eklenince ortaya birbirini besleyen iki bileşenli bir yapının çıktığı ve nüfusun yaşlanmasına sebep olduğu görülmektedir. Seçilmiş ülkelere göre kaba ölüm hızı Tablo 3'teki gibidir.

Tablo 3

Seçilmiş Ülkelere Göre Kaba Ölüm Hızı (Bin Kişi Başına) (1960-2018)

Ülke	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2018
Dünya	17,7	12,0	10,3	9,2	8,5	7,8	7,5
ABD	9,5	9,5	8,8	8,6	8,5	8,0	8,6
Almanya	12,0	12,5	12,2	11,6	10,2	10,5	11,5
Avustralya	8,6	9,0	7,3	7,0	6,7	6,5	6,3
Birleşik Krallık	11,5	11,8	11,7	11,2	10,3	8,9	9,3
Çin	25,4	7,6	6,3	6,7	6,5	7,1	7,1
Fransa	11,4	10,8	10,2	9,3	8,9	8,5	9,2
Güney Kore	12,6	8,0	7,3	5,6	5,2	5,1	5,8
Hindistan	22,2	17,2	13,3	10,9	8,7	7,5	7,2
İspanya	8,6	8,3	7,7	8,6	8,9	8,2	9,1
İsveç	10,0	9,9	11,0	11,1	10,5	9,6	9,1
İtalya	9,6	9,7	9,8	9,6	9,8	9,9	10,5
Japonya	7,6	6,9	6,1	6,7	7,7	9,5	11,0
Kanada	7,8	7,3	7,1	7,3	7,1	7	7,7
Norveç	9,1	10	10,1	10,9	9,8	8,5	7,7
Rusya	8,3	8,85	11,0	11,2	15,3	14,2	12,4
Türkiye	20,3	15,0	11,2	8,2	6,5	5,7	5,4

Kaynak: (The World Bank, 2021b).

Tablo 3'te yer alan veriler, 1960-2018 yılları arasında geçen sürede kaba ölüm hızının, Dünya'da önemli miktarda azaldığını; Çin, Hindistan ve Türkiye'deki azalışın dikkate değer olduğunu; İspanya, İtalya ve Japonya gibi ülkelerde ise artış eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

Beklenen Yaşam Süresinin Uzaması

Beklenen yaşam süresinin uzaması bir bakıma nüfusun sayısal olarak yaşlanması manasına gelmektedir. Nitekim uzayan insan ömrü daha çok insanın hayatta kalmasına sebep olmaktadır (Beşe Canpolat, 2019: 23). Beklenen yaşam süresinin uzaması birçok faktöre bağlıdır. Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu (APEC) üyesi 16 ülkenin 2000-2013 yılları arasındaki verileri analiz edilerek yapılan bir çalışma beklenen yaşam süresinin “...kişi başına gelir artışı, gıda üretim endeksi, nüfus artışı ve toplam sağlık harcamaları...” ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (Şahin, 2018: 6). Bu faktörlerde sağlanan gelişmeler ile doğumda beklenen yaşam süresinin önemli derecede arttığı düşünülmektedir. Seçilmiş ülkelere göre beklenen yaşam süresi istatistikleri Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4

Seçilmiş Ülkelere Göre Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (1950-2100)

Ülke	1950-1955	1970-1975	1995-2000	2020-2025	2045-2050	2070-2075	2095-2100
Dünya	46,96	58,09	65,63	73,16	76,77	79,39	81,70
ABD	68,71	71,42	76,47	79,11	83,11	86,03	88,58
Almanya	67,52	71,15	77,31	81,88	85,26	88,06	90,83
Avustralya	63,39	71,76	78,84	83,94	86,92	89,77	92,57
Birleşik Krallık	69,41	72,21	77,17	81,77	85,26	87,94	90,55
Çin	43,83	61,67	70,58	77,47	81,52	84,96	87,61
Fransa	67,27	72,43	78,45	83,13	86,23	89,04	91,80
Güney Kore	41,93	63,10	74,95	83,50	86,73	89,67	92,55
Hindistan	36,98	49,37	61,47	70,42	74,62	78,16	81,68
İspanya	64,59	72,66	78,78	83,99	87,00	89,81	92,58
İsveç	71,86	74,79	79,30	83,33	86,41	89,16	91,84
İtalya	66,52	72,22	78,80	84,00	87,03	89,84	92,60
Japonya	62,80	73,28	80,51	85,03	87,94	90,74	93,50
Kanada	69,05	73,01	78,58	82,96	86,19	88,92	91,60
Norveç	72,80	74,43	78,29	82,94	86,05	88,77	91,44
Rusya	58,52	68,31	65,70	72,98	76,58	80,28	83,50
Türkiye	41,01	53,75	68,49	78,45	83,35	86,65	89,46

Kaynak: (undata, 2020).

Seçilmiş ülkelere göre doğumda beklenen yaşam süreleri ele alındığında, incelenen tüm ülkelerde yıllar itibariyle bir artışın söz konusu olduğu görülmektedir. Tablo 4'teki veriler ışığında, en dikkat çekici noktanın ise Çin, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelerdeki önemli artış olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Sağlık Sisteminin İyileşmesi

Yakın tarihe bakıldığında, farklı toplum ve coğrafyalarda insan nüfusunun yaşlandığı görülmektedir. Bu durumun en temelde ekonomik ve sosyal faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Ayrıca olağanüstü teknolojik gelişmeler ve sağlık alanında yaşanan ilerlemeler bu dönüşümün ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır (Şentürk, 2020: 1). Bu noktada özellikle de son yüzyıllarda halk sağlığı alanında meydana gelen gelişmelere değinmek yerinde olacaktır. Bu kapsamda, temiz suya erişim, aşılama faaliyetlerinin yaygınlaşması, barış çalışmaları ve kanalizasyon sistemlerinin kurulması gibi birçok gelişme insanların yaşam süresinin belirgin şekilde artmasını sağlamıştır. Bu sayede sıradan insanların bile uzun yaşaması sağlanmıştır (Yılmaz, 2018a: 178). Ayrıca bulaşıcı hastalıkların tedavisinde devrim yaratan antibiyotiklerin bulunması insan ömrünün önemli derecede artmasına katkıda bulunmuş ve yaşlı nüfusun artmasına olanak tanımıştır (NCBI, 2016).

Sosyal Devlet Uygulamaları

İnsanlar sadece uzun yaşamayı değil aynı zamanda da insan onuruna yaraşır bir hayat sürmeyi hedeflemektedir. Bu nedenle yasalarla korunan sosyal güvenlik sisteminin önemi giderek daha da artmaktadır (Tufan, 2016: 124). Küreselleşmenin popüler hâle getirdiği bir olgu olan yerelleşme ile yaşlı nüfusa yönelik yardım (aynı ve nakdi) ve sosyal hizmetler (bakım ve psiko-sosyal destekler) yerel yönetimler eliyle gerçekleştirilmektedir (Korkmaz, 2014: 210). Dolayısıyla sosyal devlet uygulamalarının artması yaşlı refahına olumlu katkıda bulunmakta ve insan ömrünü uzatarak yaşlı nüfusun artmasına sebep olmaktadır.

Gelir seviyesi yüksek olan ülkelerde meydana gelen ölümlerin %70'i sağlıklı bir hayat süren 70 yaş üstü bireylerden oluşmaktayken yoksul ülkelerde ise ölümlerin %10'u bebek ölümlerinden kaynaklanmaktadır (Wong, 2018: 226). Bu durum kamusal gücün insan hayatı üzerinde meydana getirdiği etkiler konusunda genel bir fikir vermektedir.

2.1.5. Demografik Değişimler

Doğurganlık ve ölüm oranlarının yüksek olduğu toplumsal yapıdan düşük olduğu toplumsal yapıya geçiş demografik evrim olarak ifade edilmektedir. Yaşanan dönüşüm süreci ile (Tablo 2 ve 3'te de verildiği üzere) doğum ve ölüm hızlarının genel olarak azaldığını ifade etmek gerekmektedir. Bu durum en temel manada yaşanan demografik evrimin göstergesi olarak göze çarpmaktadır. 1900 yılından günümüze doğan insanların kuşaklar bağlamında değerlendirilmesi gerektiğinde ise aşağıdaki gibi bir tabloyla karşılaşmak mümkündür (Çağlayandereli, 2019: 48, 113-114);

- *Asker kuşak*, 1901-1924
- *Gelenekçi kuşak*, 1925-1945
- *Bebek patlaması kuşağı*, 1946-1964
- *X kuşağı*, 1965-1979
- *Y kuşağı*, 1980-2000
- *Z kuşağı*, 2000-2020 yılları arasında doğanları ifade etmektedir.

Yaşlı nüfusun toplam nüfus içinde kapladığı yere göre toplumu farklı isimlerle ifade etmek mümkündür. Bu sınıflandırmaya göre 65 yaş üstü bireylerin %4'ün altında olması *genç toplumu*, %4-7 arası olması *olgun toplumu*, %7-10 arası olması *yaşlı toplumu*

ve %10'un üzerinde olması ise *çok yaşlı toplumu* ifade etmektedir (Kalınkara, 2016a: 110). Ayrıca bir toplumda nüfusun ortanca yaşı 20'den küçük ise *genç nüfus*, 40'tan büyük ise *yaşlı nüfus* olarak adlandırılmaktadır (Beşe Canpolat, 2019: 24).

Demografik olarak yaşlanma olgusu; iyi beslenme, sağlık bilimindeki gelişmeler, toplumdaki tutum ve davranışların değişmesi (evlilik ve doğum kontrolü alanlarında), kadının toplumsal rolünün değişmesi ve göç gibi birçok faktöre bağlıdır (Kalınkara, 2016a: 74-75). Toplum nüfusunun genç olması ülkedeki yatırımların sağlık ve eğitim alanlarına yönelmesi manasına gelmekte iken yaşlı olması durumunda ise sağlık, bakım hizmetleri, sosyal güvenlik ve emeklilik alanlarına yönelmesi kaçınılmaz olmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2018: 266).

Demografik değişimlerin yaşandığı toplumlarda nüfusun yaşlanması ile emek faktörünün de yaşlandığı görülmektedir. Bu durum ise hiç şüphesiz demografik geçiş sürecini daha önce tamamlamış toplumlarda yaşlı nüfusun iş gücü piyasasında daha uzun süreler kalmasına sebep olmaktadır (Günaydın, 2018: 2). Bu gibi durumlar ülkelerdeki kurumların da demografik olarak yaşlanan nüfusa ayak uydurması gerektiğini göstermektedir. Nitekim az gelişmiş ülkeler, gelişmiş ülkelerin sağladığı ekonomik gelişmeyi yakalayamadan yaşlı bir nüfusa sahip olacağından sosyal imkânlar ve kaynakların kuşaklararası dağılımı gibi birçok problem ile karşı karşıya kalacaktır (Powell, 2014: 138).

Dünya'da Nüfusun Yaşlanma Süreci

19. yüzyıl ile birlikte sağlık ve fen bilimlerinde (fizik, kimya, biyoloji, ilâçbilim ve tıp gibi) yaşanan gelişmeler, Endüstri Devrimi, artan hijyen koşulları ve hastalıkların tedavisinin mümkün hâle gelmesi insan ömrünü ve yaşam kalitesini artırmıştır. Dolayısıyla bu durum dünyanın dört bir tarafında yaşlı insanların sayısında bir artışa yol açmıştır (Tufan, 2016: 117). Değişen nüfus dinamikleri yeryüzündeki yaşlı sayısını her geçen gün artırmakta ve yaşlı nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasının giderek daha da zorlaşacağına işaret etmektedir (Grant vd., 2019: 339). Küresel manada hissedilen yaşlanma olgusu, toplumları; ekonomik büyüme, göç, ticaret, hastalıkların sıklığı ve çeşitliliği, sosyal güvenlik ve emeklilik sistemi gibi ekonomik, sosyal ve sağlık alanında önemli düzeyde etkilemektedir (Powell, 2014: 150).

Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payının yüksek olduğu bölgelere bakıldığında, gelişmiş ülkelerin ön plana çıktığı ancak gelişmekte olan ülkelerin daha hızlı yaşlandığı görülmektedir. 2050 yılına gelindiğinde, 60 yaş ve üzeri dünya nüfusunun %79'unun gelişmekte olan ülkelerde yaşayacağı (United Nations, 2007: vi) ve bu ülkelerdeki yaşam standartlarının belirli bir seviyeye çıkarılmadan meydana gelecek yaşlı bir nüfusun önemli sorunlar meydana getirmesi beklenmektedir. Gelir durumu, eğitim, cinsiyet, medeni durum, yerleşim yeri ve sosyal ilişkiler gibi faktörler bireylerin yaşlılığı üzerinde oldukça önemli etkiler yaratmaktadır (Şentürk, 2020: 27). Gelişmekte olan ülkelerde bu faktörlerde bir iyileşme sağlanamaması durumunda yaşanacak demografik dönüşüm ilerleyen yıllarda birçok toplumsal sorunun meydana gelmesine neden olacaktır. Bu yönüyle, gelişmekte olan ülkelerin refah artışı ve sahip olduğu nüfusun yaş profili arasındaki dengeyi kurabilmesi meydana gelecek sorunların önlenmesine katkıda bulunacaktır. Seçilmiş ülkelere göre Dünya'daki yaşlı nüfusa ilişkin bilgiler Tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5

Seçilmiş Ülkelere Göre Yaşlı Nüfus İstatistikleri (2019)

Ülke	Toplam	65+ Yaş	Oran	Ülke	Toplam	65+ Yaş	Oran
Dünya	7.604.656.633	703.711.487	9,3	İspanya	49.683.254	9.097.329	18,3
ABD	330.268.840	54.225.485	16,4	İsveç	10.121.794	2.072.218	20,5
Almanya	80.313.272	18.204.472	22,7	İtalya	62.334.799	13.633.754	21,9
Avustralya	25.113.443	3.932.387	15,7	Japonya	125.853.035	36.240.891	28,8
Birleşik Krallık	65.436.510	11.998.565	18,3	Kanada	37.390.640	6.916.877	18,5
Çin	1.389.618.778	163.775.404	11,8	Norveç	5.421.399	931.201	17,2
Fransa	67.611.479	13.618.868	20,1	Rusya	141.944.641	21.353.477	15,0
Güney Kore	51.635.813	7.820.564	15,1	Türkiye	83.154.997	7.550.727	9,1
Hindistan	1.311.559.204	85.881.835	6,5	-	-	-	-

Kaynak: (TÜİK, 2019).

Tablo 5'teki veriler özelinde 2019 yılı yaşlı nüfus istatistikleri ele alındığında, 65 yaş üstü nüfusun en yüksek olduğu ülke olarak Japonya'nın %28,8'lik bir orana sahip olduğu; en düşük orana sahip ülkenin ise %6,5 ile Hindistan olduğu görülmektedir. Yaşlanmanın bir diğer göstergesi olarak ifade edilen medyan yaş, bir nüfusun sahip olduğu yaş dağılımını göstermek amacıyla kullanılmaktadır (Ritchie ve Roser, 2019). Bu kapsamda 2020 yılı tahminleri, Dünya'daki medyan yaşın 30,9 olduğunu gösterirken Türkiye'deki medyan yaş ise 31,5 olarak ortaya konulmuştur. Ayrıca Birleşmiş Milletler'in yaptığı sınıflandırmaya göre medyan yaş gelişmiş bölgelerde 42, daha az gelişmiş bölgelerde 29 ve en az gelişmiş ülkelerde ise 20,3 olarak ifade edilmiştir (United Nations,

2021). Bu sıralama, ülkelerin gelişmişlik seviyeleriyle medyan yaşları arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye’de Nüfusun Yaşlanma Süreci

Yaşlanan bir nüfusun varlığı toplumdaki neredeyse tüm kesimlerin hayatını birçok farklı yönden etkilemektedir. Sanayileşmiş toplumların aksine gelişmekte olan bir ülke olarak ifade edilen Türkiye aslında genç nüfusa sahip bir ülke olarak görülmektedir. Ancak 2050’li yıllara gelindiğinde, 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki payının %20’lerde olacağı da düşünüldüğünde, en hızlı yaşlanan ülkelerden bir tanesi olacağı beklenmektedir (Duben, 2018: 1). Bu durumun sebebi olarak Türkiye’nin batısından doğusuna farklı seviyelerde de olsa doğurganlığın düşmesinin önemli rol oynadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla yıllar geçtikçe de demografik bir dönüşümün yaşandığı ve nüfusun yaşlandığı görülmektedir (Hablemitoğlu, 2016: 121).

Nüfusun yaşlanması gelişmiş ülkelere göre ziyade Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeleri daha fazla etkileyecektir. Nitekim bu konuda bilgi ve birikimi olmayan bir ülkenin aile, ekonomi ve yoksulluk noktasında birtakım sorunlarla karşılaşması kaçınılmaz olacaktır (Ceylan, 2015: 16). Gelişmekte olan ülkelerde bulunan teknoloji seviyesi ve altyapı ağı gelişmiş ülkelerin yaklaşık olarak 20 ile 30 yıl kadar gerisinde bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminin tamamlandığı gelişmiş ülkelerde bile birtakım sorunların yaşanıyor olması diğer ülkelerin karşılaşacakları sorunlar hakkında fikir edinmek adına önemli olmaktadır (Kalınkara, 2016b: 24). Bu yönüyle, Türkiye’nin gelecekte nüfusunun yaşlanması ile birçok sosyal ve ekonomik problemle karşılaşması beklenmektedir. Bu sorunlara karşı planlama ve hazırlık yapılması karşılaşılabilecek sorunların önlenmesini ya da en azından azaltılmasını sağlayacaktır (Başbüyük ve Başbüyük, 2019: 159).

Demografik fırsat penceresi, yaşları 15 ile 64 yaş arasında yer alan birey sayısındaki istikrarlı artışı ve bu artışın üretim süreçlerinde olumlu etki doğurmasını ifade etmektedir. Demografik fırsat penceresi sayesinde 2046 yılında kişi başına milli gelirin %13 artacağı (2011 yılına göre) tahmin edilmektedir. Ancak nüfusun yaşlanması Dünya’daki birçok ülke gibi Türkiye’ye de oldukça önemli etkilerde bulunacağından ilerleyen yıllarda mevcut kazanımların yitirileceği düşünülmektedir (Seçkin ve Georges, 2018: 153-155). Bu nedenle ekonomik performans yükseltmek isteniyorsa iş imkânlarının ve iş gücü niteliklerinin artırılması gerekmektedir (Beşe Canpolat, 2019: 18).

Nüfusun yaşlanma süreci Avrupa ülkelerinde neredeyse 200 yılı bulan doğal bir süreci (ekonomik olarak kalkınma ve kadınların iş hayatına katılımın artması ile) kapsarken Türkiye’de bu sürecin (aile planlaması ile) 40 ile 50 yıl arasında olduğu ifade edilmektedir (Beşe Canpolat, 2019: 75). Görüldüğü gibi Türkiye ve Avrupa ülkelerinde, yaşlanan nüfusa etki eden faktörler farklılaşmaktadır. Türkiye’deki yaşlıların oluşturduğu yapı incelendiğinde, cinsiyet ve kır-kent (yaşlıların çoğunlukla kırsal bölgelerde yaşaması) yerleşimi yapısının farklılaştığı görülmektedir. Bu durum yaşlılık döneminde kadınların erkeklere göre kırsal kesimlerde yaşayanların ise şehirlerde yaşayanlara göre daha fazla dezavantajlı olduklarını göstermektedir (Özsel ve Güler, 2016: 31). Nitekim Türkiye’nin sanayileşmiş kentleri olan İstanbul, İzmir ve Bursa gibi kentlerindeki istihdam olanakları genç nüfusu göç etmeye teşvik ederek sosyal ortamından kopmak istemeyen yaşlıların ise kırsal kesimde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır (Erdoğan vd., 2016: 329). Bu durum aslında toplumun kır ve kent bağlamında yaş profiline önemli ölçüde değişmesi sonucunu da beraberinde getirmektedir. Türkiye’deki yaşlı nüfusa ilişkin veriler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6

Türkiye’de Toplam Nüfus, Yaşlı Nüfus, Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (1935-2080)

Yıl	Toplam	Yaşlı Nüfus	Y/T Oranı*	Yıl	Toplam	Yaşlı Nüfusu	Y/T Oranı*
1935	16.158.018	628.041	3,9	2010	73.722.988	5.327.736	7,2
1940	17.820.950	629.859	3,5	2015	78.741.053	6.495.239	8,2
1950	20.947.188	690.662	3,3	2019	83.154.997	7.550.727	9,1
1960	27.754.820	978.732	3,5	2023	86.907.367	8.867.951	10,2
1970	35.605.176	1.565.696	4,4	2030	93.328.574	12.066.092	12,9
1980	44.736.957	2.113.247	4,7	2040	100.331.233	16.373.971	16,3
1990	56.473.035	2.417.363	4,3	2060	107.095.998	24.242.787	22,6
2000	64.729.501	4.350.190	6,7	2080	107.100.904	27.413.359	25,6
2008	71.517.100	4.893.423	6,8	-	-	-	-

*Yaşlı Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)

Kaynak: (TÜİK, 2019).

Tablo 6’daki veriler değerlendirildiğinde, yıllar itibariyle hem nüfus hem de yaşlı nüfus sayısının arttığı görülmektedir. Tablo 6’dan çıkan sonuç, yıllar geçtikçe nüfusun arttığı ancak yaşlı nüfus oranının daha fazla arttığı yönündedir. Ayrıca bu eğilim ilerleyen yıllarda da yaşlı nüfusun artacağı beklentisini güçlendirmektedir. Yaşlı nüfusa ait verilerin daha detaylı görülmesine olanak sağlayacak yaş grubuna göre yaşlı nüfusa ilişkin veriler ise Tablo 7’deki gibidir.

Tablo 7

Türkiye’de Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfusun Sayısı (1935-2080)

Yıl	Yaşlı Nüfus	65-69 Yaş	70-74 Yaş	75-79 Yaş	80-84 Yaş	85+ Yaş
1935	628.041	205.215	216.542	74.259	80.443	51.582
1940	629.859	213.949	214.232	72.610	81.164	47.904
1950	690.662	262.781	221.810	83.318	72.672	50.081
1960	978.732	379.589	309.073	129.476	97.397	63.197
1970	1.565.696	640.844	486.274	191.661	138.999	107.918
1980	2.113.247	863.904	592.913	348.581	200.358	107.491
1990	2.417.363	993.087	546.091	440.924	262.324	174.937
2000	3.858.949	1.645.517	1.172.643	577.597	246.692	216.500
2008	4.893.423	1.701.384	1.274.681	1.110.782	571.179	235.397
2010	5.327.736	1.807.292	1.420.784	1.118.047	664.301	317.312
2015	6.495.239	2.356.385	1.626.184	1.183.746	810.488	518.436
2019	7.550.727	2.722.672	2.016.913	1.308.299	817.730	685.113
2023	8.867.951	3.258.389	2.367.384	1.561.777	935.541	744.860
2030	12.066.092	4.249.227	3.128.037	2.324.121	1.399.492	965.215
2040	16.373.971	5.134.906	3.924.187	3.448.546	2.137.314	1.729.017
2050	21.178.207	6.026.702	5.406.546	4.242.076	2.767.138	2.735.746
2060	24.242.787	6.000.215	5.585.785	5.077.366	3.948.214	3.631.207
2070	26.120.139	5.929.955	5.989.410	5.168.148	4.203.625	4.829.002
2080	27.413.359	6.275.407	5.870.277	5.201.735	4.658.887	5.407.053

Kaynak: (TÜİK, 2019).

Türkiye’deki yaşlı nüfusa ilişkin fikir edinmek adına oldukça önemli istatistikleri bünyesinde barındıran bir kaynak olarak ifade edilebilecek olan Tablo 7’deki verilere göre 2080 yılına doğru ilerlerken tüm yaş gruplarının sayıca arttığı görülmekle birlikte bu süreçte 85 yaş üstü nüfusun artışına da dikkat çekmek gerekmektedir. Nitekim Tablo 7’deki veriler, 2080 yılına gelindiğinde toplam yaşlı nüfusun %19,72’sinin 85 yaş üstü vatandaşlardan meydana geleceğini göstermektedir.

Son olarak diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığı ifade edilmektedir. Kadınların daha uzun yaşadığının göstergesi olarak cinsiyete göre ortanca yaşa² bakmak yerinde olacaktır. Türkiye’de yapılan evliliklerde kadın erkek arasında erkek lehine bir yaş farkının da olduğu düşünülürse yaşlılık istatistiklerinin ilerleyen yıllarda önemli bir kısmının kadınlardan oluşacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda cinsiyete göre ortanca yaşa ilişkin bilgiler Tablo 8’deki gibidir.

² Diğer ülkelerde olduğu gibi tıbbi gelişim, salgınların önlenmesi, gelir ve beslenme artışı gibi faktörler, 1930’lu yıllardan itibaren ölüm oranlarının azalmasına katkıda bulunmuştur (Pamuk, 2019: 74). Bu durum ise dolaylı olarak ortanca yaşın yükselmesine sebep olmaktadır.

Tablo 8

Türkiye’de Cinsiyete Göre Ortanca Yaş (1935-2080)

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın	Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
1935	21,2	19,1	23,4	2010	29,2	28,7	29,8
1940	19,6	17,7	22,4	2015	31,0	30,4	31,6
1950	20,1	19,2	21,3	2019	32,4	31,7	33,1
1960	20,3	19,5	21,1	2023	33,5	32,8	34,3
1970	19,0	18,6	19,4	2030	35,6	34,8	36,4
1980	19,9	19,5	20,3	2040	38,5	37,5	39,5
1990	22,2	21,9	22,6	2060	42,3	41,1	43,5
2000	25,8	25,2	26,3	2080	45,0	43,8	46,3
2008	28,5	27,9	29,0	-	-	-	-

Kaynak: (TÜİK, 2019).

Ortanca yaşın yıllar itibariyle gelişimi ele alındığında, 1935 yılında 21,2 olan bu değer 2019 yılına gelindiğinde 32,4 olduğu görülmektedir. 2080 yılına gelindiğinde ise ortanca yaşın 45 olacağı beklenmektedir. Ayrıca kadınların erkeklerden daha yüksek ortanca yaş değerlerine sahip olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

2.1.6. Yaşlılıkta Karşılaşılan Ekonomik Sorunlar

Nüfusun yaşlanması ülke ekonomileri üzerinde önemli etki doğurma potansiyeline sahiptir. Nüfus yaşlandıkça, çalışma çağındaki bulunan kişilerin tüketici pozisyona geçmesi (Gençtürk, 2020: 75); siyaset, ekonomi, sağlık, sosyal hizmetler ve kent planlaması gibi birçok alanda etkiler meydana getirmektedir (Şentürk, 2020: 4). Türkiye’de de bu yönde ortaya çıkan sorunları; emeklilik sistemi, mülkiyet edinme olanakları konusundaki imkânların az olması, sosyal hayattan dışlanma, seyahat imkânlarının kısıtlı olması ve çocuk sayısının fazlalığı olarak ifade etmek gerekmektedir. Bu sorunlar ise yaşlılık döneminde yer alan insanların refah içerisinde yaşamalarını engellemektedir (Kökalan Çımrın, 2019: 202).

Gelir Güvenliği Sorunu

Dünya genelinde tüm yaşlıların sağlık durumu ile birlikte en fazla endişe duydukları konu olarak karşımıza gelir güvenliği sorunu çıkmaktadır (United Nations Population Fund, 2012: 5). Yaşlılık döneminin doğal sonuçlarından biri olan emeklilik dönemi ile bireylerin gelirinde ve sosyal statüsünde bir azalma meydana gelmektedir. Bu durum ise yaşlanan nüfusun gelir güvenliği noktasında birtakım sorunlar yaşamasına ve dolayısıyla da emeklilik döneminde yetersiz beslenmesine ve sosyal aktivitelerden

uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Ayrıca ilerleyen yaştaki bireylerin yeni iş bulmakta zorlanmaları gelir güvenliği noktasında sahip oldukları sorunları çözmelerine engel olmaktadır (Şentürk, 2020: 90).

Gelişmiş ülkelerde yaşlılar emeklilik ile birlikte iş hayatından çekilirken gelişmekte olan ülkelerde ekonomik sisteme katılımları devam etmektedir (Kalınkara, 2016b: 37). Gelir güvenliği konusundaki endişeler, yaşam beklentisinin artması ile 45-64 yaş arasındaki çalışan sayısının artmasına neden olmakta ve yaşlanan nüfusun emekliliğini ertelemesine sebep olmaktadır (Gözübüyük Tamer, 2019: 321). Ayrıca ailenin ekonomik durumun kötü olması geliri olan yaşlıların (özellikle de yaşlı kadınlar) torunları tarafından ekonomik olarak istismara uğramasına neden olabilmektedir (Canatan, 2016: 148).

Nüfusun yaşlanmasının ortaya çıkardığı etkileri doğrudan ve dolaylı şekilde açıklamak mümkündür. Doğrudan etkiler değerlendirildiğinde, yaşlanan bireylerin ücretlerinde artış olmasına rağmen yaş ilerledikçe verimliliğin düşeceği ifade edilmektedir. Ayrıca yaşlanan nüfus emek faktörünü kıt hâle getirerek toplumdaki tüketim davranışlarının da değişmesine neden olmaktadır. Yaşanan davranış değişiklikleri ise gerçekleştirilen yatırımların daha az verimli olduğu hizmet ile ilgili sektörlere yönelmesine neden olmakta ve faktör verimliliğinin düşmesine sebep olmaktadır. Nüfusun yaşlanmasının dolaylı etkileri ise sosyal güvenlik ve kamusal bağlamda gerçekleştirilen sağlık harcamalarının artması olarak ifade edilmektedir (Günaydın, 2019: 6-10, 25).

Yaşlı Yoksulluğu

Yoksulluk, insanın yaşamını huzur ve güven içinde idame ettirebilmesine katkı sağlayan fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçların karşılanamaması durumunda meydana gelmektedir (Fidan, 2016: 117-118). Dünya nüfusunun yaşlanması ile karşımıza refahı sağlanamayan yaşlıların yoksulluğu çıkmaktadır. Yaşlıların yoksulluğunun en önemli belirleyicisi olarak yaşlılık öncesi dönemdeki refah seviyesi (gelir, eğitim, istihdam olanakları, sağlıklı çalışma ortamı vs.) görülmektedir (Korkut, 2021: 132, 139). Türkiye’de de benzer bir durum söz konusudur. Nitekim Türkiye’de yaşlıların yoksul olmasının en büyük sebebi yaşlılık öncesi dönemdeki yoksullukları olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle birçok yaşlı sosyal, kültürel ve ekonomik birçok alandan soyutlanmış hâlde yaşamlarını sürdürmektedir (Tufan, 2016: 239). Yapılan araştırmalar, yaşlıların aktivite düzeyleri ile gelirleri arasında doğru orantı olduğunu göstermektedir. Nitekim temel

gereksinimlerini bile karşılayamayan yaşlıların sosyo-kültürel aktivitelere katılmaları pek mümkün olmamaktadır. Bu durum ise hiç kuşkusuz ki yaşlıların sosyal yaşamdan uzaklaşmasına sebep olmaktadır (Danış ve Efe, 2016: 287).

İstatistikler yakın gelecekte yaşlı nüfusun daha da artacağına işaret etmektedir. Yaşlanma süreciyle birlikte yaşlıların yoksulluklarının giderilmesi sağlanabilirse sağlıklı ve konforlu bir hayat sürdürebilmeleri için ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetleri satın almaları kolaylaşacaktır. Bu durum ise yaşlı nüfusun temel alındığı bir tüketim pazarının (*gümüş ekonomi*³ olarak ifade edilmekte) oluşması noktasında adımların atılmasına sebep olacaktır. Yaşlılara hitap edecek ürünler konusunda Volkswagen, standart modelden daha yüksek koltuklara ve daha fazla alana sahip olan Golf Plus adlı bir araba geliştirmiştir. Ayrıca bazı tüketim ürünleri üreticileri, daha yaşlı ve küçük haneler için daha küçük ambalajlar yapmaya başlamıştır (The Economist, 2009: 6).

İşlevsel kayıplar ve kronik hastalıklar yaşlıları iş gücü piyasasında dezavantajlı (iş kaybı, yeni iş bulamama ve yeni iş bulsa bile düşük ücrete razı olma) hâle getirerek gelirin düşmesine sebep olmaktadır (Yılmaz, 2018a: 178). Yaşlıların yaşam memnuniyetini etkileyen önemli unsurlardan biri de yaşlılık döneminde elde edilen gelir, gelirden memnuniyet ve sosyal sınıf algısıdır (Arun, 2008: 317). Dolayısıyla gelir konusunda sorun yaşayan yaşlıların yoksullukla karşı karşıya kalmaları kaçınılmaz görünmektedir.

Yaşlı yoksulluğu ifade edilirken kadınların yoksulluğuna da değinmek gerekir. Nitekim Dünya'daki nüfusun yaklaşık yarısı kadınlardan oluşurken kadınların sahip olduğu mal varlığının oranı ancak %1 dolaylarına erişebilmektedir (Tufan, 2002: 13). İstatistikler kadınların erkeklerden daha uzun yaşadığını göstermektedir. Bu yönüyle yaşlılığın bir bölümünü yalnız olarak geçiren kadınların önemli kısmının emeklilikten yoksun olduğu düşünüldüğünde kadınların yoksulluğunun daha da şiddetlendiği görülmektedir (Özkurt, 2020: 230). Ayrıca kadınların birtakım ücret eşitsizlikleriyle karşılaşmaları da durumun ciddiyetini artırmaktadır (Dericioğulları Ergun, 2021: 34).

Yapılan araştırmalar hanehalkının karşı karşıya olduğu yoksulluğun eşleri farklı oranda etkilediği ve büyük oranda kadınlar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Nitekim yoksul ailelerdeki kadınlar mutfak için gerekli olan ihtiyaçların bir kısmını

³ Gümüş ekonomi, 50 yaşından büyük kişilerin ekonomik ve toplumsal süreçlere katılımını artırmaya odaklanmaktadır. İstihdam, sağlık ve çevresel koşulların iyileştirilmesine dayanan bu kavram, 50 yaşından büyük kişiler için ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetlerin sunulmasını esas almaktadır (Demirbilek ve Öktem Özgür, 2017: 15).

üretme, ev içi üretim, evde bakım ve gündelik işlerde çalışma gibi birtakım gelir getirici faaliyetlerde bulunmaktadır (Fidan, 2016: 85, 118).

Yaşlı yoksulluğunun giderilmesi ve yaşlıların daha yüksek standartlarda yaşayabilmelerinin sağlanması için sosyal ve ekonomik kaynakların gelişimi oldukça önemli görülmektedir. Bu kapsamda, sosyal yardımlar ve sosyal güvenlik uygulamalarının önem kazanmasına vurgu yapılmaktadır. Ayrıca kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve bakıma muhtaç olan yaşlılara aylık bağlanması da faydalı olacaktır (Kocabaş, 2021: 83-84).

Çalışma Hayatı İle İlgili Sorunlar

Nüfus yaşlanırken çalışma hayatı ile ilgili birtakım sorunların meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Nitekim kapitalist üretim sistemi iş gücüne dayanmaktadır. Ancak yaşlıların niteliklerini artıracak eğitime karşı isteksiz olmaları ve teknolojik gelişmelere uzak kalmaları yaşlıları iş gücü piyasasında gençlere karşı savunmasız hâle getirmektedir (Günaydın, 2019: 2). Dolayısıyla belirli bir ekonomik birikime sahip olmayan yaşlılar çalışma hayatının dışına itildiklerinde yoksulluk yaşamaktadır (Kocabaş, 2021: 81). Tüm bu sorunlara karşın yaşlanma entelektüel birikimin sağlanması durumunda birtakım avantajları da bünyesinde barındırmaktadır (Gürsoy Çuhadar ve Lordoğlu, 2016: 64).

Gelişmekte olan ülkelerdeki yaşlılar ekonomik sorunları daha ciddi seviyelerde hissetmektedir. Nitekim yüksek işsizliğin yanı sıra yaşlıların karşı karşıya kaldığı sağlık problemleri iş bulmalarını güçleştirmektedir. Yaşlılar, yüksek enflasyonun olduğu bir ekonomide çalışma hayatında yer alamadıklarından ve sosyal güvenceden de yoksun kaldıklarından yoksulluğu oldukça derinden hissetmektedirler. Özellikle gençlik yıllarında sosyal güvenlik ağına dâhil olamayan kadınların bu süreci daha şiddetli yaşayacağı beklenmektedir (Canatan, 2019: 306).

Kadınlar için çalışma hayatı sosyal, kültürel ve dini sebeplere göre farklılıklar gösterebilmektedir. Nitekim bazı ülkelerde kadınlar çalışarak emekli olabilirken bazı ülkelerde ise sosyal, kültürel ve dini sebeplerle iş gücü piyasasına katılamamaktadır (Wise, 2018: 58). Çalışma hayatına katılmayan kadınlar ise maddi olarak karşılığını alamadıkları çocuk bakımı ve ev işlerinden sorumlu olmaktadır. Kadınların özellikle de aile yapısı içinde üstlendikleri işlerin parasal bir karşılığının olmayışı onları daha da dezavantajlı hâle getirmekte ve eşlerine bağımlı kılmaktadır (McCann vd., 2020: 217).

Emeklilik İle İlgili Sorunlar

Emeklilik dönemine gelmiş bireylerin iş hayatına devam etmesi kendisine motivasyon kaynağı olurken, istihdam imkanlarından yararlanmak isteyen gençler için sorun teşkil etmektedir (Gürsoy Çuhadar ve Lordoğlu, 2016: 64). Emeklilik dönemine gelmiş bireyin hayatındaki birçok rolün değiştiği görülmektedir. Emeklilik ile ortaya çıkan en önemli sorun gelirdeki azalmanın meydana getirdiği yaşam standartlarındaki düşüş olmaktadır (Bozo, 2014: 94).

Emeklilik denildiğinde akıllara bağımlılık oranları gelmektedir. Yaşlanan nüfus ile gençlerin sayısal olarak azınlık hâline geleceği, bu durumun ise nesiller ve cinsiyetler arası karşılıklı bağımlılık seviyesinin artmasına sebebiyet vereceği ifade edilmektedir (European Commission, 2014: 19). Bağımlılık oranı, 15-64 yaşları arasında bulunan aktif nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfusu ifade etmektedir. 15-64 yaş arasındaki her 100 kişinin bakmak zorunda olduğu 65 yaş üstü bireylerin sayısı yaşlı bağımlılık oranını verirken; bakmakla yükümlü olunan 0-14 yaş arası bireylerin sayısı ise çocuk bağımlılık oranını vermektedir (Beşe Canpolat, 2019: 24). Türkiye’de yaşlı ve çocuk bağımlılık oranını vermek gerekirse Tablo 9’daki gibidir.

Tablo 9

Türkiye’de Yaşlı ve Çocuk Bağımlılık Oranları (%), (1935-2080)

Yıl	Yaşlı bağımlılık Oranı (65+ Yaş)	Çocuk bağımlılık Oranı (0-14 Yaş)	Yıl	Yaşlı bağımlılık Oranı (65+ Yaş)	Çocuk bağımlılık Oranı (0-14 Yaş)
1935	7,1	75,7	2010	10,8	38,1
1940	6,5	77,6	2015	12,2	35,4
1950	5,7	65,7	2019	13,4	34,1
1960	6,4	74,7	2023	15,2	33,5
1970	8,2	77,7	2030	19,6	32,3
1980	8,4	69,7	2040	25,3	29,9
1990	7,1	57,6	2060	37,5	28,0
2000	10,5	45,7	2080	43,6	26,7
2008	10,2	39,3	-	-	-

Kaynak: (TÜİK, 2019).

Tablo 9’da yer alan veriler 1935 yılından 2080 yılına doğru çocuk bağımlılık oranlarının düştüğünü ve yaşlı bağımlılık oranlarının ise yükseldiğini açıkça ortaya koymaktadır. Yaşlılıkla birlikte artan bağımlılık oranları, vergilerin yükseltilmesine sebep olmaktadır. Böyle bir durumda sermaye ve yatırım hareketleri, vergilendirmenin daha düşük olduğu alanlara yönelmektedir. Bu durum ise işsizlik sorunun doğmasına ve

dolayısıyla da devlet gelirlerinde erozyon yaratarak refahın azalmasına neden olmaktadır (Ceylan, 2020: 43).

Bağımlılık oranlarını değerlendirirken, 0-14 yaş arası bireylerin gelecek vadetmesi bu yaş grubunun yük olarak görülmesini engellerken yaşlılarda ise artan sağlık ve emeklilik harcamaları yük olarak görülmelerine neden olmaktadır. Ancak yıllarca emek vermiş yaşlıların bu şekilde algılanması bireylerin metalaşmasına sebep olmaktadır (Özkurt, 2020: 237). Bu durum esasında toplumsal bir meseleye işaret etmektedir. Nitekim her birey bir gün yaşlanacak ve bugün yük olarak görülen yaşlı topluluğuna karışacaktır. Bu nedenle sorunun çözülmesi adına sağduyu ile hareket edilmesi ve toplumsal uzlaşının sağlanması gerekmektedir.

Yaşlı bağımlılık oranının yükselmesi hiç kuşkusuz ki emeklilik yaşının yükselmesi ile ilgili tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu durum çalışma süresinin uzaması veya emeklilik gelirin düşmesine neden olmaktadır (Kökalan Çımrın, 2019: 206). Uzayan yaşam beklentisi bireylerin yaşadıkları hayatın üçte birine yakın kısmını emekli olarak geçirmelerine neden olmaktadır (Ceylan, 2015: 79-80).

Emeklilik sistemlerine yapılan yatırımlar, yaşlı yoksulluğunun azaltmasında önemli bir misyon üstlenmektedir. Özellikle de ekonomik krizlerin olduğu dönemlerde, yaşlılar sahip oldukları emeklilik gelirleri sayesinde mensubu oldukları ailelerin yükünü sırtlamakta ve gençlerin işsizlik dönemleriyle başa çıkmasına yardımcı olmaktadır. Ancak kapsamlı sosyal güvenlik programına sahip ülke oranına bakıldığında ülkelerin ancak üçte birinin sağlıklı bir sisteme sahip olduğu görülmektedir (United Nations Population Fund, 2012: 5). Unutulmaması gereken gelişmiş ülkeler her ne kadar nüfusunun tamamını sosyal güvenlik çatısı altına almış olsa da yoksulluk sorununu tamamen ortadan kaldıramamıştır (Okumuş ve Durmaz, 2021: 87).

Emeklilik bu yüzden yaşlılar için ekonomik kaynağa ve boş zamana sahip olma yönüyle oldukça önemli bir dönemi ifade etmektedir. Ancak gelir durumunda yaşanan azalış ve sahip olunan boş zamanın yeterince planlanmamış olması durumunda yaşlılık yalnızlıkla özdeşleşmekte ve yaşlılar bu dönemde kendilerini değersiz hissedebilmektedir (Ceylan, 2015: 73). Emeklilik ile ilgili yapılmış birçok çalışma bulunmaktadır. Bu kapsamda, Tufan (2016: 47-48)'ın, yaşları 18-85 yaş arasında değişen 1.460 katılımcı ile

gerçekleştirdiği bireysel emeklilik ile ilgili bir araştırmasında⁴ ulaştığı sonuçlardan bazılarını ifade etmek yerinde olacaktır. Tufan araştırmasında: çok kuşaklı aile yapısının yaygın olduğu ve orta vade içinde bu eğilimin devam edeceği, çalışan kadın sayısında bir artışın olacağı, pek çok yaşlının hasta ve engelli olduğu ayrıca bakıma muhtaç oldukları ve ailelerin evlatlarına üniversite eğitimi aldırma şanslarının düşük olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca ailelerin ekonomik durumlarının kötü olmasının gençleri evliliklerini ertelemek zorunda bıraktığı ifade edilmektedir. Geciken evlilikler daha da az sayıda çocuğun doğması ve daha fazla yaşlının olması manasına gelmektedir.

Konut İle İlgili Sorunlar

Barınma ihtiyacı, özellikle de son yıllarda konuta atfedilen değer göz önüne alındığında, tüm insanlarda olduğu gibi yaşlıların da sağlığı ve refahı için oldukça önemli görülmektedir. Nitekim yaşlılar, yaşadıkları bölgede daha fazla zaman geçirdiklerinden kendilerini güvende hissedecekleri yerlerde yaşamak istemektedir (Local Government Association, 2015: 19). Yaşlıların en çok zaman geçirdiği yerlerden biri konut olmakta ancak yaşanan evin fiziksel ve çevresel şartlarının ekonomik duruma paralel olduğu düşünüldüğünde yoksul yaşlıların mekân bağlamında birçok sorun yaşadığı görülmektedir (Ocak, 2019: 173).

Yaşlıların yaşadığı sorunlardan biri de merdiven çıkmakta yaşadıkları problemler olarak görülmektedir. Bu durum da ister istemez onları zemin katlarda, müstakil evlerde veya asansörü olan konutlarda yaşamaya yöneltmektedir. Dolayısıyla yaşlanan nüfus ile daha esnek ve uyarlanabilir konutlara gereksinim duyulmaktadır. Yaşlı nüfusun en fazla karşılaştığı sorunlardan bir diğeri de düşme ile ilgili olan kazalardır. Bu kazaları azaltmak adına yetersiz aydınlatmanın olduğu merdivenler ve korkulukların yeterli hâle getirilmesi oldukça önemlidir (Kalınkara ve Kalaycı, 2019: 86-87). Nitekim istatistikler, yılda 80 bin dolayında yaşlının düşme kazaları neticesinde bakıma muhtaç hâle geldiğini göstermektedir (Tufan, 2016: 93). Yapılan araştırmalar, yaşlıların sağlık ve güvenlik konularında ön plana çıkan evlerde yaşamayı tercih ettiklerini göstermektedir (Salman, 2019: 149). Dolayısıyla yaşlılık döneminde sağlık ihtiyaçlarına duyulan gereksinim fazla olması yaşlıların ikamet ettiği konutların sağlık merkezlerine yakın olmasının önemini ortaya çıkarmaktadır (Yıldırım ve Şahin, 2020: 81). Güvenli mahalle, asansörlü bina ve

⁴ Tufan, 2013 yılında yaptığı araştırmasının sonuçlarını henüz yayımlandığını ifade etmiştir.

sağlık merkezlerine yakın konutların tercihi bir noktada daha pahalı konutlar anlamına gelmekte, bu da yoksul yaşlıların⁵ durumunu daha da zorlaştırmaktadır. Nitekim yoksul yaşlıların bu denli geniş imkânlarla sahip konutlara erişimleri sınırlı olmaktadır.

2.1.7. Yaşlılıkta Karşılaşılan Sosyal Sorunlar

Yaşlılıkta karşılaşılan ekonomik sorunların yanı sıra birtakım sosyal sorunlarında meydana geldiği görülmektedir. Bu sorunları yaşlılık dönemindeki sosyal sınıf algısı, sosyal koruma, sosyo-kültürel sorunlar, aile içi kararlara katılım konusundaki sorunlar, kuşak çatışması, sağlık, eğitim ve çevre ile ilgili sorunlar şeklinde sıralamak mümkündür.

Sosyal Sınıf Algısı

Kent yaşamının en çok etkilediği yaş grubu olarak yaşlılar görülmektedir. Aktif kent yaşamı ve değişen çalışma koşulları neticesinde hâlen büyük kısmı ailesiyle yaşayan yaşlıların ilerleyen dönemlerde bu konuda bazı sosyal sorunlarla karşılaşacakları düşünülmektedir (Salman, 2019: 148, 154). Ancak yaşlılık ile birlikte bireylerin cinsiyetten bağımsız olarak toplumsal statüsünün yükseldiği görülmektedir (Bulut, 2019: 321). Bu durum ise yaşlanan kadınların sosyal statü konusundaki tatminini artırmaktadır.

Türkiye’de yaşlıların aile bireyleri ve komşularıyla ilişkilerini sürdürmeleri yaşlıların yalnızlaşmasıyla ilgili sorunların henüz ortaya çıkmasını engellemiştir (Görgün-Baran, 2016: 79). Ayrıca kişisel özellikler, hayatın anlamlı olması, kendini gerçekleştirme ve benlik saygısı gibi faktörler yaşlının yaşam doyumunu etkilemektedir (Çamur Duyan, 2019: 137).

Sosyal Koruma

Aile yapıları, iş gücü modelleri ve göç gibi faktörler özellikle de gelişmekte olan ülkelerdeki yaşlanma süreciyle birleşince birtakım sorunların doğmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda, çekirdek ailenin yaygınlaşması, kadın istihdamının artması ve gençlerin şehirlere göçü ile yaşlılar bakım konusunda birtakım sorunlar yaşamaktadır (World Health Organisation, 2002: 11). Tüm bu gelişmeler ise yaşlıları sosyal korumaya muhtaç hâle getirmektedir.

⁵Ayrıca yoksul yaşlıların; oda sayısı, ısıtma ve sıcak su gibi konuta karşı duyulan memnuniyet düzeyini etkileyen imkânlarla (Arun, 2008: 317) erişimleri de nispeten kısıtlı olmaktadır.

Yaşlılık dönemi ekonomik açıdan oldukça önemli sorunları doğurma ihtimaline sahiptir. Nitekim yaşlılık döneminde yeterli birikimi olmayan bireyler ister istemez ekonomik açıdan yakınlarına bağımlı olmakta veya sosyal güvenlik yardımlarına ihtiyaç duymaktadır (Yıldırım ve Şahin, 2020: 81). Dolayısıyla yaşlı nüfusun artması, sağlık, sosyal yardım, emeklilik ve sosyal hizmetler ile ilgili giderlerin de artmasına sebep olmaktadır. Zaman geçtikçe artan emekli sayısı daha az çalışan tarafından finanse edilmekte, bu durum ise ekonomik sürdürülebilirlik noktasında birtakım sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır (Ceylan, 2015: 78). Dünya uygulamaları yaşlılara yönelik birçok sosyal politikanın uygulandığını ifade etmektedir. Bu politikalar emeklilik, istihdam, sağlık, konut, aile ve toplum destekli politikalar olmak üzere sıralanmaktadır (Korkut, 2019: 165-166).

Sosyo-Kültürel Sorunlar

Yaşlanma her ne kadar bireysel olarak algılsa da toplumsal bir yönü de bulunmaktadır. Yani yaşlanma ile bireysel yönde ortaya çıkan durumlar toplumu ekonomik, sosyal ve kültürel birçok yönden etkilemektedir (Nazlı, 2016: 2). Yaşlılık döneminde karşılaşılan ekonomik ve sosyal problemlerin en önemlisi ailedeki desteğin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ailesinden yeterince destek alamayan yaşlıların sosyal, kültürel ve ekonomik birçok sorun yaşadığı görülmektedir (Ceylan, 2015: 55).

Sosyal korunma, hayat boyu öğrenme, eğitim, barış, şiddet ve istismardan korunma gibi faktörler yaşlıların hayatını daha sağlıklı ve güvenli sürdürmesini sağlamaktadır. Ancak sosyal izolasyon ve istismar gibi durumlar yaşlıların engelli kalması veya erken ölümüne sebep olmaktadır (World Health Organisation, 2002: 28).

Yaşlanma ile birlikte ifade edilmesi gereken bir diğer meselede yaşlanmanın “*sözel yetenek, sözel bellek ve tümevarımsal muhakeme*” noktasında önemli bir başarıyı beraberinde getirmesidir. Bu sayede yaşlı bireylerin iş hayatında önemli başarılar kazanabilmeleri söz konusu olmaktadır (Şentürk, 2020: 11-12). Nitekim 45-50’li yaşlarda beynin frontal ve temporal loblarında meydana gelen miyelin artışı bireylerin sahip olduğu bilgileri daha iyi yönetebilmesine olanak tanıdığından sosyal ve kültürel birçok fayda sağlamaktadır (Carter vd., 2013: 207).

Yaşlanma ile ilgili en önemli konulardan bir tanesi de yaşlılıkla beraber gelen yalnızlık olmaktadır. Aile üyelerinin evlilik ve iş kaynaklı olarak evden ayrılması, eşin ve

arkadaşların ölümleri ile yaşlıların yalnızlığa sürüklendikleri görülmektedir (Şentürk, 2020: 195-196). Ancak gelişmiş sanayi ülkelerinin aksine Asya ülkelerinde yaşlılar ve aile bireyleri arasında kültüre dayalı bir dayanışma ve destekleme geleneği söz konusudur. Bu yönüyle, yaşlılar aktif olarak aile bütçesine katkıda bulunmaktayken aile üyeleri ise yaşlı bakımı ve ihtiyaçlarının giderilmesi için destek olmaktadır (Arpacı, 2016: 10).

Çocukların evden ayrılması, eşlerden birinin ölümü ve çocukların yanına taşınmak gibi durumlar yaşlılık dönemindeki bireyler için aile yapısını değiştiren etmenler olarak ifade edilmektedir. Ancak ifade etmek gerekir ki boşanma ve yeni birliktelikler kurmak yaşlılar arasında da giderek daha yaygın bir hâl almaktadır. Bu durumu destekleyecek bir örnek olarak Macaristan'da, 20 yıl evli kaldıktan sonra gerçekleştirilen boşanmaların oranında önemli derecede bir artış olması gösterilebilir (Spéder ve Bálint, 2013: 24).

Aile İçi Kararlara Katılım

Yaşlanan birey bir noktadan sonra yalnızlığa doğru yol almaktadır. Bu noktada yalnızlığını giderebileceği fertler çoğunlukla ailesindeki bireylerden oluşmaktadır. Aile içinde dayanışmanın yüksek olması yaşlıların karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmasını kolaylaştırarak hayata sarılmalarına katkıda bulunmaktadır (Gençtürk, 2020: 79). Yaşlı insanların unutkanlıklarının artması, yeni tanıştıkları insanların ailenin yaşlı üyelerini istismar etme endişesi ve sağlık temelli bazı kaygılar aile üyelerinin yaşlıları belirli bir aile düzenine zorlamalarına sebep olabilmektedir (Gül, 2018: 117). Bu durum nedeniyle yaşlılık dönemindeki bireylerin aile içi kararlara katılımı önceki dönemlere göre nispeten azalmaktadır. Bu durum ise aile içinde birtakım sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır. Ancak yaşlıların aile içi kararlara katılımını değerlendirirken onların aile içindeki “birleştirici, danışılan kişi olma, karar verme, otorite sağlama ve yol gösterici olma” rollerini unutmamak gerekmektedir (Gençtürk, 2021: 83-84). Yaşlıların sahip olduğu bu rollerin unutulmaması söz konusu muhtemel sorunların önüne geçecektir.

Kuşak Çatışması

Yaşlılık dönemi, çocukların evlendiği ve dolayısıyla da torunların aileye katıldığı bir dönemi ifade ederken bu dönemde boş zamana sahip olan yaşlıların yakınlarını ziyaret etmeleri konusunda özgür oldukları vurgulanmaktadır. Ancak boş zamanın artmış olması

bazı yaşlılar için verimsizlik noktasında birtakım sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır (Çamur Duyan, 2019: 134-135).

Yaşam beklentisinin artması, bir arada yaşayan birçok neslin varlığını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla tarihte bu kadar çok neslin bir arada yaşadığı başka bir dönemin daha bulunmadığı ifade edilmektedir (U.S. Department of State, 2007: 16). Ayrıca tıp ve teknoloji dünyasındaki gelişmeler yakın gelecekte 4 kuşağın aynı anda yaşlılık sürecini yaşaması ihtimalini gündeme getirmektedir (Ceylan, 2020: 46). Yaşanacak demografik dönüşüm sürecine nüfusun yaşlanması da eklenince kuşak çatışmalarının artacağı beklenmektedir. Nitekim 21. yüzyılda Türkiye’de yaşanacak krizin asıl sebebi olarak bu durum gösterilmektedir (Tufan, 2016: 118).

Avrupa Birliği ülkelerini kapsayan ve Türkiye’nin de içinde bulunduğu 2011 yılı tarihli bir çalışma, bu ülkelerdeki yaşlılığın başladığı yaşın 64 olarak benimsendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmadan elde edilen veriler, yaşlıların %49’unun torunlarının bakımına katkı sağladığı ve %40’ünün ise ailesine maddi destekte bulunduğunu göstermektedir. Bu durum kuşaklararası çatışmanın önlenmesi adına önemli bir durum olmaktadır (Mavili, 2020: 14).

Yeniliğe ve gelişime kapalı olan yaşlıların sonraki kuşaklarıyla aralarındaki ilişkilerde sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bu durum ise yaşlıların hayat tecrübelerini sonraki nesillere aktaramamalarına neden olmaktadır. Yaşlılıkla gelen birikimin sonraki nesillerle paylaşılması yaşlıları mutlu ettiğinden (Bulduk ve Say Şahin, 2020: 169-170), kuşak çatışmalarının yaşanmaması adına yaşlıların da gençlere saygı duyması ve yaşamlarına müdahale etmemeleri gerekmektedir (Russell, 2020: 102).

Yaşlılık dönemi aile içindeki kültürel aktarım için oldukça önemli bir süreci içermektedir. Yaşlılıkla gelen tecrübe ve birikim bir bilgelik oluşturarak yaşlıların gençlere olan katkısını artırmaktadır. Yaşlıların gençlerle bir araya gelmesi gençlere birçok fayda sağlamanın yanı sıra yaşlıların saygınlığının sağlanmasında da önemli rol oynamaktadır (Gençtürk, 2020: 80).

Sağlık İle İlgili Sorunlar

Sanayileşmiş ülkelerin çoğunda, insanların emeklilik yıllarını oldukça uzun yaşadıkları görülmektedir. Ancak daha uzun yaşam her zaman daha sağlıklı bir yaşamı garanti etmemektedir (Doyle vd., 2009: 892). Nitekim yaşlanma sağlıkla ilgili birçok

sorunun meydana geldiği bir dönemi de ifade etmektedir. Yaşlanma süreci sağlık ile ilgili birtakım problemlerin meydana gelmesine neden olduğundan birçok sorunu da gündeme getirmektedir. Örneğin, yüksek kan basıncı, obezite, yüksek kolesterol, diyabet, tansiyon, kadınlarda menopoz, erkeklerde andropoz gibi problemler meydana gelmektedir (Şentürk, 2020: 11).

Artan yaşam süresi ile insanların en önemli ölüm sebebi yaşlılığın getirdiği hastalıklar hâline gelmiştir (Landes, 2017: 19). Yaşlılarda sağlık kaynaklı en önemli ölüm sebeplerini kardiyovasküler rahatsızlıklar oluştururken, bunu kanser türleri izlemektedir. Kadınlarda *meme* ve *servikal*; erkeklerde ise *prostat* ve *kolorektal* kanser türleri en sık görülenler arasındadır (Say Şahin, 2019: 93). Yaşlılıkta ortaya çıkan sağlık sorunlarından biri de bilişsel işlev kapasitesiyle ilgili sorunların meydana gelmesidir. Bu sorunların önlenmesi adına “*riskler, hastalıklar, toksik etkiler, uyaran eksikliği, yalnızlık, depresyon*” gibi durumların önlenmesi gerekmektedir (Salur, 2018: 25).

Yaşlandıkça kaybedilen nöronlar düşünce sürecinde aksamalara, bellek ve denge konusunda birtakım problemlere sebebiyet verdiği bilinmektedir. Ayrıca yaşlandıkça azalan dopamin seviyesi risk alma ve heyecan seviyesini düşürdüğünden yaşlıların daha rutin ve sakin bir yaşantı sürmelerine neden olmaktadır (Carter vd., 2013: 206).

Yaşlılık döneminde yapılan egzersizlerin yaşlı sağlığı üzerinde birçok faydası bulunmaktadır. Bu faydaları; vücut kompozisyonuna, denge ve düşme, kronik hastalıklar, kas iskelet hastalıkları, yaşam süresi ve psikolojik yararları olmak üzere sıralamak mümkündür (Kuru, 2019: 401-403). Sağlıklı yaşam beklentisinin artması ekonomik faydalar yaratmanın yanı sıra maliyetlerin ortaya çıkmasını da geciktirmektedir (Isle of Man Government, 2018: 28).

Yaşlanmanın tipik belirtileri arasında saçların ağarması, derinin kırıışması, kas gücündeki zayıflama, belin bükülmesi, hareket kabiliyetinin azalması ve duyu kayıplarının meydana gelmesi gösterilmektedir. Ayrıca kronik hastalıkların sıklığı durumunda ise unutkanlık ve kavgacı bir kişiliğin daha yaygın görülmesi söz konusu olmaktadır (Kalınkara, 2016a: 103). Yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan ruhsal değişimler ise yaşam enerjisinin azalması, yalnızlık, uyku bozukluğu, geçmişe bağlılığın artması, maddiyata bağlılık, ölüm korkusu ve huy değişikliği olarak ifade edilmektedir (Saygılı, 2017: 34-37). İfade edilen bu sorunların yanı sıra yaşlılık ile birlikte sıklıkla karşılaşılan sağlık sorunları ise Tablo 10'daki gibidir.

Tablo 10

Yaşlılıkta Sıklıkla Karşılaşılan Sağlık Sorunları

Yakınma Türü	Kapsamı
Uyku Bozuklukları	Toplam uyku süresi ve etkinliğinde azalmalar, sık uyanma sorunu
İştah Azalması	Aktivitelerin azalması, ağız ve diş sorunları
Enerji Azalması	KOAH*, kalp yetmezliği, ilaç etkileri
Dikkat ve Bellek Sorunları	Duyu kaynaklı sorunlar, yaş ile gelen unutkanlık

* Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı

Kaynak: (Erden Aki, 2019: 248).

Tablo 10'dan hareketle yaşlılık döneminde karşılaşılan yakınmalar birden fazla olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok yaşlı hastaneye gitmek ve ihtiyaç duyduğu ilaçları alabilmek için yakınlarının yardımına ihtiyaç duymaktadır. Ancak kimi zaman yüksek tempolu şehir hayatı yaşlıların yakınlarından bu yardımı almalarını geciktirmekte ya da önlemektedir (Şentürk, 2020: 37). Türkiye'de 60-64 yaş arası bireylerin %14'ünün bakıma muhtaç olduğu görülürken, 85 yaş üzeri bireylerde bu oran neredeyse %41'e ulaşmaktadır (Tufan, 2016: 27). Gerçekleştirilen araştırmalar, 65 yaş üzeri yaşlıların %70; 80 yaş üzerindeki yaşlıların ise %90 oranında (farklı seviyelerde de olsa) bakım ve sosyal desteğe ihtiyaçları olduğunu göstermektedir (Saygılı, 2017: 17). Nüfusun yaşlanması ile yaşlılık döneminde kronik hastalıkların yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Bu nedenle yaşlılara yönelik evde bakım hizmetinin artırılması, sağlık kurumu, huzurevi ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısının çoğaltılması gerekmektedir (Samancı Tekin ve Kara, 2018: 224).

Yaşlılık üzerine araştırmalar noktasında Türkiye'deki çalışmaların oldukça geride kaldığı görülmektedir. Örneğin, Dünya'da Alzheimer Hastalığı ve bu hastalığın bakıcıları ile ilgili sadece 1991-2001 yılları arasında 20 bin araştırmanın yapıldığı görülürken, Türkiye'de 1923 yılından beri yaklaşık 10 kadar çalışmaya rastlandığı ifade edilmiştir (Tufan, 2016: 26). Alzheimer Hastalığı'na yakalanma ihtimali, 60-64 yaş arasında %1, 65 yaşından sonra %5-10, 85 yaşından sonra %35-50 ve 90 yaşını geçtikten sonra ise %50'yi aşmaktadır (Bozo, 2014: 91).

Eğitim İle İlgili Sorunlar

Yaşlılık döneminde eğitim ile ilgili problemlerin meydana geldiği ve bu durumdan erkeklere nazaran kadınların daha fazla etkilendiği görülmektedir. Ancak gelir ve eğitim düzeyi yüksek bireylerin yaşlılığın geleneksel rollerini reddettiği ve bireysel tercihlerine göre bir yaşam sürdürdüğü ifade edilmektedir (Şentürk, 2020: 33, 166).

Yürütülen bir çalışmada, eğitim seviyesinin yükselmesinin, yaşlılar arasındaki sağlık durumunu iyileştirdiği ayrıca eğitim ve doğurganlık arasında ters orantı olması nedeniyle de gençlerin yaşlılara göre oranının azalmasına neden olduğu gibi birtakım sonuçlara ulaşılmıştır (Kye vd., 2014: 779-780).

Yaşlıların eğitim ile ilgili karşılaştıkları sorunları azaltmak amacıyla Tazelenme Üniversiteleri'ni kullanmanın yerinde olacağı vurgulanmaktadır. Tazelenme Üniversiteleri⁶ yaşlıların teorik ve uygulamalı dersler olarak sosyalleştikleri ortamlar olarak önemli görülmektedir (Kökalan Çımrın, 2019: 212). Dolayısıyla bu şekilde eğitim alan ve sosyalleşme imkânına kavuşan yaşlı bireylerin önemli kazanımlar elde ettiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu yönde atılan adımların devlet mekanizmaları aracılığıyla desteklenmesi ise ortaya çıkacak kazanımların artmasına olanak tanıyacaktır.

Çevre İle İlgili Sorunlar

Yaşlıların yaşam memnuniyetini artıran faktörlerden bir tanesi olan çevre ile ilgili faktörlerdir. Nitekim yaşlanma süreci içinde bulunulan ortamdan önemli derecede etkilenmektedir. Çevre dendiğinde yaşlılar için özellikle içinde yaşanan ev ve mahalle akla gelmektedir. Evin yakın çevresindeki şartlara bakıldığında güvenlik düzeyi ve memnuniyet önemli olurken ülkenin içinde bulunduğu şartlara bakıldığında ise kamusal ve sosyal güvenlik oldukça etkili olmaktadır (Arun, 2008: 317). Ayrıca vurgulamak gerekir ki kentlerin sosyal ortamlarının tasarlanması (cadde, sokak, kamusal hizmeti sunan yerler, parklar gibi) sürecinde yaşlıların ihtiyaç duyduğu niteliklerin sağlanması da gerekmektedir (Akın, 2020: 70).

Yaşlılık döneminde, yenilikçi teknolojilerin kullanılmasını destekleyen yaşlı dostu fiziksel bir ortamın varlığı, yaşlandıkça duyu organlarında meydana gelen tahribatın ortaya çıkardığı olumsuz etkilerin azalmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca kolay ulaşılabilir ve uygun fiyatlı konutlar yerinde yaşlanmayı (kurumsal bakımdan ziyade bireyin bağımsızlığını önceleyen bir kavramdır) teşvik ederek yaşlıların bağımsızlıklarını sürdürmelerini ve sosyal ilişkilerini kolaylaştırmalarını sağlamaktadır. Bu sayede yaşlıların toplumun aktif birer üyesi olması sağlanacak ve ortaya çıkacak birçok sorunun önlenmesine katkıda bulunacaktır (United Nations Population Fund, 2012: 5).

⁶ Tazelenme Üniversiteleri, "Akdeniz, Ege, Muğla Sıtkı Koçman, Alanya Hamdullah Emin Paşa ve Nişantaşı Üniversiteleri" olarak ifade edilmiştir (Kökalan Çımrın, 2019: 212).

2.2. Servet Dağılımı İle İlgili Kuramsal Çerçeve

Servet dağılımına ilişkin kuramsal çerçeve ele alınırken servet ve gelir kavramları, bu kavramların ayrımı ve ilişkisi, servetin bileşimini oluşturan faktörler, önemi, iktisat okullarının servete bakışı, Dünya’da ve Türkiye’de servetin dağılımı, eşitsiz dağılımın nedenleri, serveti geniş kitlelere yaymanın gerekliliği, servet dağılımını etkileyen faktörler, teoriler ve servet dağılımının değişmesi durumunda ortaya çıkacak etkiler ele alınmıştır.

2.2.1. Servet Kavramı

Servet kavramına dair birçok tanımlama bulunmaktadır. Bu tanımlardan birkaçını vermek gerekirse; TDK servet kavramını, “*Varlık, zenginlik, mal mülk*” olarak tanımlamıştır. Kubbealtı Lugatı’nda da benzer şekilde “*Zenginlik, varlık, para, mal mülk*” şeklinde ifade edilmiştir. Parasız (2007: 518) ise servet kavramını, “*...piyasa değeri olan ve parayla ya da malla değiştirilebilen herhangi bir şey...*” olarak belirtmiştir. Tanımlamalarda göstermektedir ki servet, kişinin kendisi için daha fazlasını elde etmesi ve bulundurması olarak ön plana çıkmakta, mal mülk ve paraya sahip olmayı tanımlamaktadır. Bu noktada değinilmesi gereken bir diğer kavram ise zenginliktir. Nitekim servet ile zenginlik farklı kavramlar olarak ifade edilmektedir. Bu yönüyle servet kendisinden daha geniş bir kavram olan zenginliğin altında yer almaktadır. Zenginlik, gelişme ve ilerleme olarak ifade edilirken, servet parayla ilgili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Butler-Bowden, 2019: 11).

2.2.2. Gelir Kavramı

İktisadi olarak gelir kavramı, “*...üretim faaliyetlerine katılan faktörlerin yaratılan hâsıladan fonksiyonel bölüşüm sonunda aldıkları payları ifade eder. Bu bölüşümde emeğin payına ücret, sermayenin payına faiz, doğal kaynakların payına rant, teşebbüsün payına kâr adı verilir...*” şeklinde tanımlanmaktadır (Arda, 2011: 197). Gelir üzerinde etkisi olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler; mülkiyet, fikri mülkiyet, kamu kurum ve kuruluşlarının sağladığı hizmetler, siyasal katılım ve ekonomi politikaları gibi ifade edilebilir (Kepenek, 2019: 503-504). Para, bir iktidar kaynağı olarak ifade edildiğinden (Patel ve Moore, 2019: 37), gelire atfedilen önem oldukça önemli düzeydedir. Gelir denildiğinde, tüm toplumlarda karşılaşılabilecek olan bir kavram olan asgari ücret

akla gelmektedir. Asgari ücret, iş gücünün ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılayan ve devamlılığını sağlayan göreceli bir kavramdır (Kepenek, 2019: 467).

Gelişmişliğin bir simgesi olarak tanımlanan kişisel gelir, ekonomik sistemin gelişim sürecini görmeye olanak tanımaktadır. Ancak bu kavram tek başına gelir dağılımı hakkında bilgi vermekte yetersiz kalmaktadır. Bir ekonomide kişi başına düşen gelir artışı ile bazı kesimlerin olumlu etkilenmesi bazı kesimlerin ise bundan olumsuz şekilde etkilenmesi mümkündür (Kepenek, 2019: 499-500). Gelirden bahsederken gelir dağılımına değinmek gerekmektedir. Buna göre gelir dağılımı, “*Bir ekonomide, milli gelirin bireysel, bölgesel, sektörel ya da üretim faktörleri sahipleri (fonksiyonel gelir dağılımı) arasında dağılış biçimidir.*” şeklinde ifade edilmiştir (İşgüden ve Turanlı, 1992: 125).

2.2.3. Gelir ve Servet Ayrımı

Gelir ve servet her ne kadar birbirine yakın kavramlar olarak görülse de iki kavram arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Servet *stok* bir değişken iken gelir *akımsal* bir kavramdır (Parasız, 2007: 518). Bu yüzden servet, herhangi bir anda ölçülebilir niteliktedir (Frank ve Bernanke, 2017: 428). Ancak stoklarla ilgili olduğu için servet istatistiklerine her zaman erişmek pek mümkün olmamaktadır. Bunun için de servetin gelir akımlarına dönüşmesi gerekmektedir (Boratav, 2019: 283).

Gelir ve servet sahipliğinin farklılıklar gösterebileceği unutulmamalıdır. Emek gelirleri bakımından %1’lik kesimde yer alanlar ile servet sahipliği bakımından %1’lik dilimde olanlar aynı kişilerden oluşmamaktadır. Nitekim büyük servet sahiplerinin çalışmadığı ve emek hiyerarşisinin altında yer alabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca bu durumun aksine emek gelirinin %1’lik kısmında yer alan birinin de servet sıralamasında gerilerde olması mümkündür (Piketty, 2014: 270-271).

2.2.4. Gelir ve Servet İlişkisi

Tüm servet türlerinin ortak özelliği gelir elde etmesidir (Parasız, 2007: 518). Servetin kendi gelirini yaratma özelliği (temettü, faiz, kira vb.) onun insan hayatında oldukça önemli bir yer edinmesine sebep olmaktadır (Reich, 2016: 92). Dolayısıyla gelir ve servet arasında çok sıkı bir bağ olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Servet dağılımına ilişkin tahminlerin gelir dağılımındaki rakamlardan hareketle tahmin edilmesi söz konusudur. Servet dağılımındaki eşitsizliğin gelir dağılımındaki

eşitsizlikten çok daha yüksek olduğu ve Gini Katsayısı'na 0,3 puan eklenerek servet eşitsizliğine ulaşılacağı ifade edilmektedir. Bu yönüyle tasarruf, yatırım ve mirasın tamamını bünyesinde barındıran servet kavramı, eşitsizliklerin ölçülmesinde gelire nazaran daha doğru bir ölçü olarak ifade edilmektedir (Ayata, 2020: 14-15). Dolayısıyla, gelir ve servet arasında sıkı bir ilişki bulunmakla birlikte servet eşitsizliğinin gelir eşitsizliğinden daha ileri seviyede olduğu vurgulanmaktadır (Samuelson, 1973: 132).

2.2.5. Servetin Bileşenleri

Servet, bir ülkede yaşayan tüm insanların birikmiş yatırım ve tasarruflarının toplam değeri olarak ifade edilmektedir (Hyman, 1990: 584). Servetin birçok farklı bileşeni bulunmaktadır. Somut servet, sermaye ve beşeri olmayan serveti kapsarken; soyut servet ise beşeri serveti kapsamaktadır (Parasız, 2007: 518). Ayrıca bir ülkede yaşayan bireylerin sahip olduğu fiziksel (doğal kaynaklar, makineler, binalar, köprüler vb.) ve beşeri sermayenin (bilgi ve beceri) tamamı ulusal servet olarak belirtilmektedir. Yine “*Net Yabancı Varlıklar*”da ulusal servetin bir bileşeni olarak görülmektedir (Ünsal, 2017: 71-72). Modern çağda ise servetin kaynağı olarak doğal tekeller, miras, girişimcilik ve toprak sahipliği olduğu ifade edilmektedir (Russell, 2017: 172).

2.2.6. Servetin Önemi

Doğuştan gelen mücadelenin temelinde mülkiyet bulunmaktadır. Bu durum ise insanı *Homo Proprietarius*'a dönüştürmektedir (Hardt ve Negri, 2011: 27). İnsan, doğası gereği bir şeylere sahip olma ihtiyacı duymaktadır. Bu güdünün eksikliği durumunda ise ihtiyaçlar dışında insanların çalışmama eğilimi gösterebileceği ifade edilmektedir. Ya da mülkiyet hakkının yasal olarak korunmaması durumunda çeşitli istismar ve hırsızlıkların meydana geleceği vurgulanmaktadır (Aktan, 2020: 31). Sahip olunan şey üzerindeki belirsizliği azaltarak insanlara güvenlik sağladığından mülkiyet hakkı servetin kökeni olarak görülmektedir (Rosanvallon, 2004: 22). Bu sayede insana sahip olduğu mülkü üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunma hakkı vermektedir (Fülberth, 2018: 19).

Andrew Carnegie, var olan eşitsizliklerin doğanın bir kanunu olduğunu ve insanların servet sahibi olabilmesinin şans faktörüne bağlı olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca azimli insanların er ya da geç zenginliğe ulaşacaklarını vurgulamaktadır (Butler-Bowden, 2019: 82). Servetin varlığı durumunda sahip olunan zenginlik kadar yokluğunda

da ortaya çıkan yoksulluk durumuna değinmek gerekmektedir. Yoksulluk denildiğinde ise akla gelir ve servet dağılımı gibi birçok konuda meydana gelen eşitsizlikler gelmektedir (Ayata, 2020: 9). Nitekim gelir dağılımı hesaplarına bakılırken en alttaki kısım yoksullardan meydana gelmektedir. Yoksulluk olgusu, en temel ihtiyaçların (gelir seviyesi, okuma yazma durumu, gıda ve gıda dışı ihtiyaçlar gibi) giderilememesi şeklinde tanımlanmaktadır (Kepenek, 2019: 516). İnsanlar arasında yer alan bir ilişki olarak görülen yoksulluk (Baudrillard, 2021: 77), mutlak ve göreceli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Savaşan, 2017: 372-373). Yoksulluk olgusunun açlık sorununa ingirendiği ancak bundan çok daha fazlasını da ifade ettiğini vurgulamak gerekmektedir (Bauman, 2020a: 91).

Yoksulluk her ne kadar elde edilen kazancın, fiziksel varlığın ve verimliliğin sürdürülmesi için asgari bir yaşam standartının sağlanamaması olarak ifade edilse de; İngiliz Sosyolog *Peter Townseed*, yoksulluğun göreceli olduğunu ve farklı toplumlardaki yaşam standartlarının önemine dikkat çekmiştir. Nitekim bulunduğu çevrenin şartlarına uyum sağlayamayan insanların toplumsal dışlanmaya maruz kalabileceğini vurgulamaktadır (Thorpe vd., 2019: 74). Yoksulluğun giderilmesinin tüketim doyumunun sağlanmasıyla gerçekleşeceği fikri yoksulluğun neden olduğu psikolojik ve toplumsal sorunların görmezden gelinmesine neden olmaktadır (Bıçkı, 2015: 62).

Eşitsizlikler ya da sınıflar arasındaki farklar tarihin neredeyse her döneminde var olmuştur. İlkel insanlar sahip oldukları eş sayısını refah göstergesi olarak görürken daha sonraki dönemlerde ise eşitsizliğin kaynağının miras olduğu görülmektedir. Dolayısıyla zengin ailelere mensup çocukların daha iyi şartlarda yaşadıkları ve yoksul aile çocuklarına göre daha farklı bir eğitim aldıkları böylece servet eşitsizliklerinin nesiller boyunca sürdüğü görülmektedir (Russell, 2017: 125-127). Bu noktada aslında para ile güç arasında ilişkinin de kuvvetli olduğunu vurgulamak gerekmektedir (Cohen, 2020: 81).

Çocuk yoksulluğu, yoksulluğun kuşaklararası aktarılmasında önemli bir göstergedir (Levent, 2020: 109). 1979 yılında yürütülen bir çalışma, çocukların sahip olacakları gelecekteki hayatlarının yetenek, hırs ve başarıları gibi bireysel faktörlerden ziyade sosyal çevreleriyle ilgili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla aynı zekâ seviyesine sahip olsalar bile büyük bir şirkette çalışan bir avukatın oğlunun 40 yaşına gelmeden ülkedeki en zengin %10'luk dilime girme ihtimalinin arada bir iş bulmayı başaran bir işçinin oğluyla kıyaslandığında 27 kat daha fazla olduğu ifade edilmiştir (Bauman, 2019: 16-17). Dolayısıyla yüksek mevkilere gelebilmek için sermaye sahipliği veya sermaye sahipleriyle

ilişkinin olması gerektiği vurgulanmaktadır. Her ne kadar üst pozisyonlara geçmeleri mümkün olsa da zamanla işçi seviyesindeki insanların yönetici seviyesine geçişleri giderek zorlaşmaktadır (Park, 2018: 67). Yapılan bir anket çalışmasında, yoksul ve zengin insanlara market alışverişi çıkışı toplam harcamaları ve poşetlerindeki ürünlerin fiyatları hakkında sorular sorulmuştur. Zengin insanlar sorulara net cevaplar veremezken yoksul insanlar yapılan harcama miktarı ve ürünlerin fiyatlarını net olarak hatırlamıştır (Stiglitz, 2018: 166). Bu durum ise servetin ne ölçüde önem ifa ettiğini göstermektedir.

2.2.7. İktisadi Düşüncenin Gelişiminde Servete Bakış

Tarihsel süreç boyunca hayatta kalma sorunuyla karşı karşıya olan insanın bu sorunu çözdüğü ancak açlık ve sefalet sorununu çözememiş (zengin ülkelerde dâhil) olduğu görülmektedir (Heilbroner, 2019: 18). Dolayısıyla her iktisadi düşünce okulu, içinde bulunduğu toplumun sosyal ve siyasal dinamikleri temelinde var olan ihtiyaçlara göre birtakım yaklaşımlarda bulunmuş ve söz konusu sorunların çözülmesi için bazı tartışmalar yürütmüştür. Bu nedenle iktisadi düşüncenin gelişiminde servete bakış değerlendirilirken kronolojik bir sıra benimsenerek; merkantalizm, fizyokrasi, klasik iktisat okulu, marksçı iktisat okulu ve keynesyen iktisat okulu şeklinde bir akış izlenmiştir.

Merkantalizm

Merkantalist kavramını ilk kullanan kişinin *Adam Smith* olduğu⁷ (Kurz, 2020: 24) ve bu doktrinin kabaca 1500-1776 yılları arası hüküm sürdüğü ifade edilmektedir (Bocutoğlu, 2012: 17). Merkantalistlerin ortaya çıkardığı politikaların temelinde dünya zenginliklerinin sabit miktarda olduğuna inanmaları gelmektedir. Nitekim bu düşünce yapısı onları, kendi ülkelerinin zenginleşmesinin başka ülkelerin fakirleşmesine bağlı olduğunu düşünmeye ve bu yönde bir aksiyon almaya yönlendirmiştir (Skousen, 2019: 17).

Merkantalistler, ülkeye değerli maden girişinin artırılmasını sağlamak adına ihracatı desteklerken ithalata karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olmuştur. Güçlü bir hükümeti savunan bu doktrin geniş çaplı bir devlet kadrosunun istihdamını da gerektirmiştir. Özellikle de tarım kesiminden alınan vergilerin artırılması bu kesimdeki insanların

⁷ Bu kavramı ilk kullanan *Adam Smith* olsa da Merkantalizm hakkında bilgi veren ilk eserin, *Antonio Serra* tarafından 1613 yılında kaleme alınan “*Maden Kaynağına Sahip Olmayan Ülkelerde Altın ve Gümüşü Bolluşturan Nedenler Üzerine Kısa Bir İnceleme*” adlı makalesi olduğu ifade edilmektedir. Detaylı bilgi için Bkz. (Sumberg, 1991).

yoksullaşmasına sebep olmuştur (Alpago, 2018: 31-32). Bu yaklaşım, ülkenin sahip olduğu nüfusa oldukça fazla önem atfetmiştir. Nitekim nüfus, ithalatın kısılmasına katkıda sağlayacak olan sanayi işçilerinin kaynağı olarak görülmüştür (Foucault, 2019: 63).

Merkantalistlere göre bir devletin sahip olduğu gücün boyutu onun sahip olduğu para ve servet miktarıyla yakından ilişkili olmaktadır (Öztürk, 2020: 9). Dolayısıyla Merkantalistlere göre servet, ülkelerin sahip olduğu altın veya gümüş rezervleriyle belirlenmektedir (Soylu, 2003: 55). Ayrıca bu doktrin; sömürgeleştirme, milliyetçilik, güçlü merkezi hükümetler, yoğun şekilde çalışan nüfusun varlığı gibi temellere dayanmaktadır (Bocutoğlu, 2012: 18-19).

Fizyokrasi

Fizyokrasi, 1756-1776 yılları arasında yer alan 20 yıllık bir zaman aralığında varlığını sürdürebilen bir iktisat okulu olarak ifade edilmektedir (Bocutoğlu, 2012: 29). Fizyokrasi, temel manada doğal düzenin savunucusu durumundadır. Dolayısıyla da devletin müdahalesine karşı olumsuz bir bakış açısına sahiptir (Alpago, 2018: 35). Fizyokratlara göre en verimli faaliyet alanı ve zenginlik kaynağı olarak tarım görülmektedir (Öztürk, 2020: 13). Dolayısıyla fizyokratlar üretim faaliyetlerinin servetin kaynağı olduğunu vurgulamaktadır (Öztürk, 2016: 45). Bu tutumları, fizyokratların soylular tarafından olumsuz karşılanmasına neden olmuştur (Kurz, 2020: 42).

Fizyokratlara göre servet, ülkedeki kaynaklardan elde edilen üründen, bu ürünleri elde etmek için yapılan harcamaların düşülmesiyle elde edilen tutarı ifade etmektedir (Soylu, 2003: 55). Bu doktrinin öncüsü *François Quesnay*, servetin paradan ziyade ihtiyaç duyulan maddelerin miktarıyla ölçüleceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bir toplumun servetinin ancak tarımsal üretim ve madenlerden çıkarılan cevherlerden arta kalan değer ile sağlanabileceğini vurgulamaktadır (Turanlı, 2017: 56).

Klasik İktisat Okulu

Merkantalistlerin aksine serbest ticareti savunan klasik iktisat okulu servet olgusunu fizyokratlara benzer şekilde “...emek, toprak ve sermayenin ürettiği mal ve hizmetler...” toplamı olarak görmektedir (Alpago, 2018: 39-40). Smith’e göre para sadece mübadele aracı iken esas servet emek kaynaklı olmaktadır. Dolayısıyla bu görüş klasik iktisat okulunu merkantalist ve fizyokratlardan ayırmaktadır. Nitekim merkantalistler servetin

kaynağı olarak değerli madenleri fizyokratlar ise tarımı görmektedir (Turanlı, 2017: 69). Smith, emeğin kullanım şeklinin zenginlik üzerinde belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Selik, 2015: 189).

Klasik ekolde, zenginliğin kaynağı olarak ifade edilen emek olgusu ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla emek verimliliğindeki artışlar zenginlik artışı manasına gelmektedir (Kurz, 2020: 30). Nitekim bu ekol, zenginliğin odak noktası ve ekonominin itici gücü olarak insanı görmektedir. İnsan, sahip olduğu akıl, harcadığı emek ve aldığı inisiyatiflerle zenginliğin artmasını sağlamaktadır (Wolff ve Resnick, 2020: 37).

Smith, ülkelerin refah artışını sağlayacak en önemli faktörün sermaye olduğunu ve sermaye biriktirmenin en önemli yolunun ise tasarruflardan geçtiğini ifade etmektedir. Tasarrufların kaynağını ise çalışan kişilerin sağladığı gelirler (gelir, kâr, rânt) meydana getirmektedir (İslatince, 2009: 30). Klasik ekole göre ayrıca tüketim ve yatırım faizin azalan bir fonksiyonu iken tasarruf ise faizin artan bir fonksiyonu olarak görülmektedir (Önalın, 2020: 32-33).

Klasik iktisadi ekolün devamı niteliğinde ifade edilen Neoklasik görüş ise insanlar arasındaki gelir farklılıklarını bireysel tercihler temeline oturtarak normal görmektedir. Dolayısıyla bu görüş, zenginlerin servetlerini fakirlerin üzerinden kazandığı düşüncesini taşımamaktadır. Yoksulların sıkı çalışması ve tutumlu olmaları durumunda yoksulluktan kurtulabileceklerini ifade etmektedir. Bu görüş yoksulluğun sebepleri olarak toplumsal engeller (insan zafiyeti, insan yeteneklerinin sınırları ve tekel fiyatlandırması), bireyin yoksulluğu seçmesi (çalışmak yerine boş zamanı ve tasarruf yerine tüketimi tercih etmek) ve üretkenlik olarak ifade etmektedir (Wolff ve Resnick, 2020: 404-407).

Klasik İktisat Okulu'nun önemli temsilcilerinden olan *David Ricardo*, toplumsal gelişmelerin servet dağılımı üzerinde etkisinin olduğunu ifade etmektedir (Turanlı, 2017: 86). *John Stuart Mill* ise servetin yeniden bölüşülmesi gerektiğini ifade etmektedir (Skousen, 2019: 138). Mill'e göre servetin yeniden bölüşürülmesi insanların kontrolündedir (Turanlı, 2017: 93).

Marksçı İktisat Okulu

İçinde buldukları toplumsal şartlar hiç şüphesiz ki iktisat tarihi düşünürlerinin düşünce yapıları üzerinde önemli etkiler doğurmuştur. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, Smith'in üniversite profesörü, Ricardo'nun zengin bir bankacı, *John Maynard Keynes*'in

ise önemli bir hoca, bankacı ve spekülör olarak ömrünü sürdürdüğünü ifade etmek gerekmektedir. *Karl Marx* ise Almanya'daki toplumsal ayaklanma ortamından etkilenmiş ve bu nedenle esas odağını sınıflar arası ilişkiler oluşturmuştur (Wolff ve Resnick, 2020: 51).

Marksçı iktisat okulunun servete bakışına değinirken sosyalizm'e de yer vermek gerekmektedir. Tanımlanması güç olan bir kavram olarak ifade edilen sosyalizm, temel manada üretim imkânlarının devlet tekelinde olması durumunu belirtmektedir. Kapitalizme karşı olan sosyalist sistem toplum çıkarlarını önde tutan, sınıf farklılıklarının ve özel mülkiyetin olmadığı bir düzeni ifade etmektedir (İslatince, 2009: 77-81). Nitekim sosyalizm eşitlik, rekabet ve mülkiyet noktalarında liberalizmden ayrılmaktadır (Turanlı, 2017: 125-126). Bu kapsamda kolektif bir tavrı benimseyen Marx da toplumdaki eşitsizlikleri gidermenin yolu olarak kamusal mülkiyeti vurgulamaktadır (Alpago, 2018: 46). Ona göre kolektif mülkiyeti ön planda olmalıdır (Aktan, 2020: 19). Nitekim Marx, az sayıdaki kapitalistin sermaye birikimine sahip olduğunu ve bu durumun sürdürülebilir olmadığını düşünmektedir (İslatince, 2009: 105-106).

Marx, uzun vadede sermaye biriktirmenin kapitalist güdüye sahip bireylerin kârını azalttığını ancak sermaye biriktiren kesimlerin uğrayacağı bu olumsuz durumun uzun vadede sosyalizme hizmet edeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca sermaye birikiminin esas sebebi olarak karın tokluğuna çalışan işçiler, üretimin artması ve servetlerin belirli kesimlerin ellerinde toplanmasına bağlamaktadır (Popper, 2020: 465).

Keynesyen İktisat Okulu

John Maynard Keynes, 1929 Ekonomik Buhranı'ndan sonra yayınladığı “*İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi*” adlı eseriyle “...fiyat beklentileri, beklentilerdeki yanılgılar, marjinal tüketim ve tasarruf eğilimleri, likidite tercihi teorisi, sermayenin marjinal etkinliği...” gibi kavramları ekonomi literatürüne kazandırmıştır (Önalın, 2020: 56). Keynesyen düşüncenin ortaya çıkması aslında kapitalist ekonominin sendelemeye başlamasıyla birlikte olmuştur. Sonuç olarak, 1930'lu yıllarda ABD ve Avrupa'da meydana gelen kitlesel işsizlik, iflas ve icralar, azalan ücret ve fiyatlar ile toplumsal kargaşanın artması bu düşünce sisteminin hazırlayıcısı olmuştur (Wolff ve Resnick, 2020: 39). Nitekim 1932 ve 1933 yılları özelinde Amerikalıların büyük kısmının tasarruflarında bulunmadığı ve mevcut tasarruflarını tükettiği ifade edilmektedir (Heilbroner, 2019: 235).

Keynes ise büyümenin itici gücü olarak harcamaları görmektedir. Ona göre tüketim harcamaları ve tasarruflar harcanabilir gelirin artan fonksiyonu iken yatırım harcamaları ise beklentilerin artan fonksiyonudur (Önalın, 2020: 58-62).

Keynes'in politikaları *Adolf Hitler* Almanya'sı ve *Franklin Delano Roosevelt* ABD'sinde uygulanmış ve başarılı sonuçlar almıştır. Keynes'e göre hiçbir adım atılamaması durumunda bile işçilere bir gelir yaratmak adına çukur kazdırılıp doldurulması gerekmektedir. Keynes, bu mantığın Firavunlar tarafında da benimsendiğini ve Firavunlar tarafından yaptırılan piramitlerin sebebinin de bu olduğunu düşünmektedir (Selik, 2015: 312-313).

2.2.8. Dünya'da Servet Dağılımı

Dağılım veya bölüşüm kavramları, gelir ve servetten pay alan grupların durumunu ifade etmektedir (Boratav, 2017b: 276). *Amartya Sen*'e göre, servet ve servetin ortaya çıkardığı faydaların herkes arasında dağılımı eşit olmak zorunda değildir. Ancak tüm paydaşların ona değer vermeleri için hem bir nedenleri olmalı hem de bir hayat sürmeleri için yeterli seviyede olması gerekmektedir. Bu nedenle de servet, belirli bir azınlığın değil de tüm toplumun işine yarayan bir dünya kurmaya hizmet etmelidir (Schwab ve Davis, 2019: 81).

Servet dağılımı konusu incelendiğinde, bu konunun tarih boyunca neredeyse her toplum ve inanişta bir karşılık bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, Millattan Önce 6. yüzyılda temelleri atılan Zerdüştlük inancında “...*hava ve su gibi, paranın, malın-mülkün de insanlar arasında eşit olarak paylaşılması...*” görüşü ön plana çıkmaktadır (Aktan, 2020: 11-12). Ancak geçen yıllar bu konuda adil bir servet dağılımının yapılamadığını ve bu servet temelli sorunların küresel manada devam ettiğini göstermektedir.

Hayat şartları değerlendirildiğinde, 1800 yılının dünyasında Hollanda, İngiltere, Çin ve Japonya'da birçok orta sınıftaki insanın milattan önceki atalarından bile daha kötü şartlarda yaşadığı ifade edilmektedir. Nitekim 1800'lerde yaşayan insanların beslenme, çalışma ve yaşam süresi olarak avcı-toplayıcı atalarından daha düşük standartlara sahip olduğu vurgulanmaktadır. Ancak son 250 yıl içinde yaşanan üç sanayi devrimi insanların değer yaratma biçimini dönüştürerek tüm dünyayı etkilemiştir. Sanayi Devrimi sayesinde bugünün varlıklı ülkeleri 1800 yılındaki durumlarına göre, değişen oranlarda olmakla

birlikte, 20 kata kadar daha varlıklı hâle gelmiştir. Çünkü her bir Sanayi Devrimi ile birlikte teknolojiler, sosyal kurumlar ve siyasi sistemler hep birlikte dönüştürülerek sadece endüstrileri değil insanların birbirlerine bakış açılarını, ilişkilerini ve dünya ile etkileşimlerini de değiştirmiştir. Bu süreç içerisinde Sanayi Devrimi'nin toplumlar arasındaki eşitsizlikleri artırdığı ifade edilirken aynı zamanda toplum içindeki eşitsizlikleri azalttığı belirtilmektedir (Clark, 2013: 1-3; Schwab ve Davis, 2019: 25).

Kronolojik olarak 1800'lü yıllar ile 2000'li yıllar arasında bir durak olarak nitelendirilebilecek 1889 tarihli bir çalışma da bu gelişmenin varlığını teyit etmektedir. *Andrew Carnegie*, 1889 tarihli "*The Gospel of Wealth*" adlı eserinde, dünyadaki servet farklarının büyüklüğüne dikkat çekerek geçmişteki yoksullara kıyasla yaşadığı dönemin yoksullarının çok daha iyi durumda olduklarını belirtmiştir. Carnegie, eskiden kralların lüks olarak gördüğü birçok şeyin yoksullar tarafından alınabildiğini ifade etmiştir (Butler-Bowden, 2019: 80-81). Yine benzer şekilde, *Francis Bacon*, *René Descartes* ve *Georg Wilhelm Friedrich Hegel* gibi düşünürlerin yaşadığı *Aydınlanma Dönemi* dünyası değerlendirildiğinde, yaşam standartının dünyadaki hiçbir yerde iki katı aşmadığı görülmüştür. Ancak 2000'ler sonrası dünyasında Katar'ın kişi başına gelirinin Zimbabve ile kıyaslanmasıyla ortaya 428 kat gibi yüksek bir fark çıkmaktadır (Bauman, 2019: 10). Ayrıca 2012 yılı itibariyle Dünya'da kişi başına ortalama gelirin 10 bin Avrupa Birliği Avrosu (EUR) olduğu belirtilmektedir. 2010 yılı için gelişmiş ülkelerdeki gelir ve servet ise şöyle ifade edilmektedir. Buna göre her birey yıllık ortalama 30 bin EUR gelir (21 bini emek, 9 bini ise sermaye geliri) ve 180 bin EUR servete (yarısı konut diğer yarısı ise hisse senedi, tahvil, tasarruf fonları vs.) sahiptir (Piketty, 2014: 55-57, 66).

OXFAM'ın yayımladığı bir raporda, Dünya'daki en zengin %1'lik nüfusun 6,9 milyar insanın iki katından daha fazla servete sahip olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca cinsiyet temelinde kadınların servet eşitsizliği konusunda erkeklere kıyasla daha kötü durumda olduğu (bakım konusundaki yüklerinin ağır olmasından kaynaklı) belirtilmiştir. Yine en zengin 22 milyarderin toplam servetinin Afrika kıtasında yaşayan tüm kadınlardan daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Bu duruma temelde büyük servet sahibi bireylerin daha az vergilendirilmelerinin sebep olduğu vurgulanmıştır. Nitekim her zengin vatandaşın alınacak %0,5 oranında ekstra vergi dahi 10 yıllık süreçte 117 milyon kadar insanın iş gücü ihtiyacını karşılayacağı düşünülmektedir. OXFAM'dan *Amitabh Behar* ise eşitsizliğe karşı politikaların uygulanmaması durumunda servet eşitsizliği sorununun çözülemeyeceğini

ifade etmiştir (Euronews, 2020). OXFAM'dan yapılan bir açıklamaya göre ise Koronavirüs Hastalığı (COVID-19) süresince milyarlarların elde ettiği gelirin %99'unu tek seferlik bir vergi olarak ödemeleri durumunda 5,4 trilyon Amerikan Doları (USD) kaynak yaratılacağı ve COVID-19 aşısının finansmanının sağlanabileceği ifade edilmiştir (Deutsche Welle, 2021). Nitekim sağlık alanında yaşanan bu krizin bütünleşmiş bir dünyada neredeyse tüm alanları etkilemesi söz konusu olmuştur. Ancak bu noktada yoksullukla karşı karşıya olan insanların bu pandemiden çok daha fazla etkilendiğini ifade etmek yerinde olacaktır (Manga ve Cengiz, 2020: 274).

OXFAM'ın yayınladığı “*Eşitsizlik Virüsü*” raporunda, COVID-19'un eşitsizlikler üzerinde meydana getirdiği etkiler ele alınmıştır. Rapora göre en zengin azınlığın COVID-19 kaynaklı kayıplarını telafi etmesinin 9 ay gibi kısa bir süre alması öngörülürken en yoksul kesimde bulunan insanların toparlanmasının 10 yılı aşması beklenmektedir. COVID-19 ile yaşanan eşitsizliklerin dünya çapında eş zamanlı olduğuna da ayrıca vurgu yapılmıştır. Rapor ayrıca 79 ülkeden toplamda 295 iktisatçıyı kapsayan ve COVID-19'un eşitsizlikler üzerinde meydana getirdiği etkileri konu alan bir araştırmanın sonuçlarını da paylaşmaktadır. Araştırmanın ortaya çıkardığı temel bulgular ise katılımcıların %87'si COVID-19 nedeniyle kendi ülkelerinde gelir eşitsizliğinin artacağı, %78'i servet eşitsizliğinin artacağı, %56'sı cinsiyet eşitsizliğinin artacağı ve %66'sı ise ırk temelli eşitsizliklerin artacağı beklentisine sahip olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların %67'si kendi hükümetlerinin bu konuda bir politikasının olmadığı görüşündedir (OXFAM International, 2021a: 2, 13).

2.2.9. Servet Eşitsizliği ve Küreselleşme

Servet eşitsizliği, az gelişmiş ülkelerden sanayileşmiş ülkelere kadar dünyanın dört bir yanında yaşanmaktadır. Özellikle de son yıllarda batılı ülkelerde yaşayan zengin ve fakir insanlar arasındaki farkın giderek açılıyor olması fakir insanların sayısının artmasına neden olmuştur. Meselenin bu şekilde tezahür etmesi hiç kuşkusuz ki toplumda kutuplaşmaya neden olmaktadır (Wahl, 2015: 143). Nitekim yer kürede yaşayan en zengin 225 kişinin toplam servetinin %4'ünden daha düşük bir miktarı bile tüm yoksulların beslenme, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarını giderebilecek mahiyette olması da servet eşitsizliklerinin boyutunu gözler önüne sermektedir (Bauman, 2020b: 155).

Servet eşitsizlikleri ele alınırken Sanayi Devrimi'ne de değinmek gerekmektedir. Nitekim Sanayi Devrimi, iş gücünün sahip olduğu verimliliği artıran sıra dışı gelişmeler sonucu ortaya çıkmıştır (Fülberth, 2018: 149-150). Sanayi Devrimi ile gelen örgütlenme ve teknoloji nimetlerinin bazı ülkelere daha fazla avantaj sağlaması dünyadaki eşitsizliklerin temeli olarak görülmektedir (Acemoğlu, 2013: 266). Bunun yanı sıra eşitsizliklerin sebepleri olarak küreselleşme, teknolojik ilerlemeler, sendika ve asgari ücretin zayıflaması olarak ifade etmek mümkündür (Rodrik, 2019: 155).

Küreselleşme süreci ile eşitsizliklerin daha da arttığı görülmektedir. Bu süreç, “...malların, sermayelerin ve insanların (iş gücünün) ülkeler arasında (tüm dünyada) hiçbir ulusal engele rastlamadan serbestçe dolaşabilmesi...” olarak ifade edilmektedir (Aren, 2014: 294). Küreselleşme; “finansallaşma, dış ticaret ve teknoloji kanalı” üzerinden eşitsizliklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Nitekim sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, dış ticaretin üzerindeki kısıtların kaldırılması (Manga ve Cengiz, 2020: 120) ve özellikle de son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler (birçok alanında üretkenlik ve verimlilik artışı sağlamıştır) ülkelerin refahını artırmasında önemli rol oynamıştır. Ülkelerin sağladıkları refah artışının dağılımında, zengin olan kesimlerin daha da zenginleşmesi işçi sınıfının sınırlı gelirler elde etmesine neden olmuştur (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 526-527).

Finansallaşma süreci ile sermayenin getiri oranı artarken emek geliri sahiplerinin sınırlı bir getiri (özellikle de vasıfsız iş gücü için) elde etmesi ise sermaye sahiplerinin daha fazla fayda sağlamalarına katkıda bulunmuştur. Ayrıca 1980’li yıllardan itibaren ülkelerin gelir eşitsizliği⁸ noktasında nispeten bir yakınsama içinde olduğu ancak ülke içindeki eşitsizlikleri çözme noktasında önemli bir gelişme sağlayamadıkları görülmüştür (Manga ve Cengiz, 2020: 194-197).

Güç ve kaynakların belirli piyasa aktörlerinde toplanması ile vergi sisteminde meydana gelen değişiklikler (dolaylı vergilendirmeye yönelim ve artan vergi dilimlerdeki vergi oranlarının düşürülmesi gibi) refah devletleri üzerinde birtakım olumsuz neticeler doğurmuştur. Bu durum ise refah devletinin “özelden kamuya, sermayeden emeğe, zenginden fakire” olan yeniden dağılım işlevinin tersine dönmesine sebep olmuştur (Wahl, 2015: 173).

⁸ Pareto ilkesi, gelir eşitsizliğini nüfusun %20’lik dilimine giren bireylerin var olan gelirlerin %80’ini almasına ve geri kalan %80’lik kesimin ise gelirin %20’sini almasına bağlamaktadır (Kurz, 2020: 125).

2.2.10. Eşitsiz Servet Dağılımının Nedenleri

Eşitsizlikleri artıran faktörlerin başında küreselleşme süreci gelmektedir. Daha sonra bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerleme, artan finansal hizmetlerin yapısı, ödeme kurallarının değişmesi, sendikaların rolünün azalması, yeniden dağılıma olanak sağlayan vergi ve transfer ile ilgili politikaların azalması olarak ifade edilmektedir (Atkinson, 2018: 73). Eşitsizliklerin ortaya çıkmasında rol oynayan bir diğer önemli gelişme ise finansal alanda yaşanan deregülasyonlardır. Nitekim en zengin %1 ve %1'lik dilimlerde yer alan insanların önemli oranda finans kurumlarının yönetici ve sahipleri olduğu görülmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 529).

Servet dağılımının eşitsiz olmasının bir diğer sebebi de ülkelerin uyguladığı göç politikaları olmaktadır. Birçok gelişmiş ülke göçmenlik başvurularında servet ve eğitim gibi iki önemli eleme kriteri koymaktadır. Bu sayede devletler nitelikli göçmenlerden ekonomik katkı noktasında faydalanmaya çalışmakta ve göçmenlere yapılan sosyal transfer harcamalarını azaltmayı hedeflemektedir. Bu politika doğal olarak daha kötü durumdaki ülkelerde bulunan zengin ve eğitilmiş insanların göç etmesine neden olacak ve göç etmek istedikleri ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki servet farklılıkları daha da artacaktır (Milanovic, 2018: 146). Çocuk sayısının da servet üzerinde etkisi bulunmaktadır. Çocuk sayısının fazla olması kadının iş gücüne katılımı zorlaşmakta ve yoksulluğun meydana gelmesine neden olmaktadır (Bıçkı, 2015: 72-73).

2.2.11. Serveti Geniş Kitlelere Yaymanın Sebepleri

Servet, insanların özgür yaşamasına katkıda bulunarak refah ve güvence sağlamaktadır (Egeli ve Koçer, 2014: 26). Ancak son 30 yıllık süreçte zenginlerin pastadan giderek daha fazla pay almasını sağlayan modelin en nihayetinde çökeceği ifade edilmektedir (Bauman, 2019: 20). Bu nedenle serveti geniş kitlelere yaymak gerekmektedir. Serveti geniş kitlelere yaymanın nedenlerini bireysel, toplumsal, siyasal ve ulusal sebepler olarak sıralamak mümkündür.

Bireysel Sebepler

Dünyanın dört bir köşesinde, zenginlik, yoksulluk, cinsiyet, mülkiyet, istihdama erişim ve kaynakların kontrolü gibi faktörler bireylerin toplumda edineceği sosyal statünün belirleyicisi olmakta (World Health Organisation, 2002: 41) ve bu faktörler yönünden

şanslı olan bireylerin toplumda üst kademelere yükseldiği görülmektedir. İnsanların doğuştan gelen yeteneklerinden ziyade daha önceden sahip olunan servetin miktarı, ait olduğu sınıfın ayrıcalıkları, ailenin sahip olduğu bağlantılar ve şans faktörünün önemi vurgulanmaktadır (Fleming, 2019: 119). Bu yönüyle, bütün yeni doğan bebeklerin aynı şekilde doğduğu ancak ailelerin sahip olduğu imkânlarla göre farklı yaşantılar sürdükları görülmektedir (Varoufakis, 2019: 15). Bu faktörler bir noktada fırsat eşitsizliğine neden olmakta ve aynı şekilde doğan insanların farklı yaşantılar sürmelerine sebep olmaktadır.

Mutluluğun parayla ilgisi olup olmadığı konusunda birçok eser bulunmaktadır. Buna göre önemli ölçüde yoksulluk yaşayan insanların mutsuz olduğu yani yoksulluğun parayla doğrudan ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Bunun aksine yüksek miktardaki servetin mutluluk üzerinde oldukça düşük seviyede etkisi bulunmaktadır (Furnham, 2014: 54). Her ne kadar yüksek miktardaki servet insanların mutluluğu üzerinde önemli bir etki doğurmuyorsa da yoksulların yaşadığı gelir artışı onların mutluluklarına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle servetin geniş kitlelere yayılması yoksul kesimlerin mutluluğuna katkıda bulunacak ve birçok noktada toplumun iyileşmesini sağlayacaktır.

Yapılan bazı araştırmalar gelir ile sağlık durumu arasında pozitif bir ilişkinin (kayı sorunları, erken ölüm vb.) olduğunu göstermektedir (Alpago, 2018: 76). Dolayısıyla servetin geniş kesimlere yayılması en temelde vatandaşların sağlığını iyileştirecektir. Bu katkı ise gerek birey gerekse de ulusal kaynaklarının israfının önlenmesi adına önemli kazanımlar sağlayacaktır.

İnsanların zenginleşmesi onları zaman yoğun faaliyetlerden alıkoyarak daha etkin hareket etmeye yöneltmektedir. Örneğin; hazır yemekleri ve hızlı arabaları tercih eden zengin insanlar zamanı en çok tüketen şey olan çocuk konusunda ise daha az çocuk sahibi olmayı ve bu çocuğu en iyi şekilde yetiştirmeyi istemektedirler (Clark, 2013: 315-316). Servetin geniş kitlelere yayılması ise daha çok insanın bu imkânlardan faydalanabileceği anlamına gelmektedir.

Toplumsal Sebepler

Dünyanın en zengin %1'i yaklaşık olarak 70 milyon kişiden oluşmaktadır. Bu rakamın 36 milyonunun ise ABD'lilerden oluştuğu belirtilmektedir. Azınlığın bu kadar yüksek bir servet sahibi olması gelişmiş ülkelerde yaşayan nüfusun üçte biri ile dört biri arasında kişinin sıfır veya negatif servete sahip olmasına sebep olmaktadır (Milanovic,

2018: 43, 260). Bu durum ise servet sahibi olan ve olmayan insanlar arasında birçok problemin meydana gelmesine neden olmaktadır.

Servet adaletsizliğinin yüksek olduğu toplumlarda, zengin insanların yoksullara karşı sahip olduğu nefretin kaynağı olarak zenginlerin bir gün fakirleşebileceklerini düşünceleri gösterilmektedir (Hardt ve Negri, 2011: 59). Görüldüğü gibi zengin ve yoksullar arasındaki sosyal ve ekonomik problemler, gelir ve servet dağılımındaki eşitsizliğin yüksek olduğu toplumlarda daha üst seviyededir. Bu sorunların giderilmesi için yoksulların gelir ve servet noktasında daha iyi noktaya getirilmesi gerekmektedir. Sağlanacak gelişme toplumsal olarak daha uyumlu bir düzenin teşviki için oldukça önemlidir. Bu noktada, *Andrew Carnegie*'nin, “*Başkalarını zenginleştirmedikçe kimse zengin olamaz*” sözünü hatırlamak faydalı olacaktır (Butler-Bowden, 2019: 11).

Bir insanın hayatı boyunca kazanacağı gelirin üçte ikisinin doğduğu veya yaşadığı yer (Dünya’da her 100 kişiden 97’si doğduğu ülkede yaşamaktadır) ile ilişkisi olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla daha yüksek refah seviyesi ve daha zengin bir toplumda doğan bir kişinin bu sayede elde ettiği avantaja vatandaşlık rantı denilmektedir. Görece olarak daha kötü yerde doğan insanlar ise aksine vatandaşlık cezasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin; Kongo’da doğan bir vatandaş doğduğu yer nedeniyle ABD’li bir vatandaşın elde ettiği yıllık gelirin doksan üçte birine razı olmak zorundadır (Milanovic, 2018: 5, 141-143). Kongo’lu birey bu noktada vatandaşlık cezası çekerken ABD’li vatandaş ise doğduğu coğrafyanın imkânlarından istifade ederek vatandaşlık rantı elde etmekte ve dolaylı olarak mükâfatlandırılmaktadır.

Serveti toplum nezdinde geniş kitlelere yayarken toplumda önemli bir yer tutan kadınların da unutulmaması gerekmektedir. Nitekim mülkiyetin erkek üzerinde toplanması ve babadan oğula aktarılması toplumsal ve ailevi birçok olgunun erkeğin isteklerine göre tasarlanması sonucunu doğurmaktadır (Yücel, 2016: 22). Dolayısıyla servet eşitsizliğinin kadınlar nezdinde de giderilmesi toplumsal anlayış için gerekli olmaktadır.

Siyasal Sebepler

Az gelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelere göre daha adaletsiz bir dağılıma sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu düşüncenin sebebi olarak az gelişmiş ülkelerdeki düşük gelir seviyesine eşlik eden hızlı nüfus artışının varlığı ön plana çıkmaktadır. Bu durum adil bir paylaşım yapmanın daha zor olmasına neden olmaktadır (Tokatlıoğlu ve Selen, 2017: 273).

Bir ülkede gelir ve serveti geniş kitlelere yaymak için devlet ve siyaset mekanizmaları oldukça önemli rol oynamakta, siyasi iktidarın sahip olduğu nitelikler ve politikaları belirleyici olmaktadır (Ayata, 2020: 24). Nitekim devletin, eşitsiz dağılımı gidermek için vergi ve transfer harcamalarını kullanması da bu noktada önem arz etmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 522). *Voltaire*'in⁹ de ifade ettiği gibi, her önemli siyasi mevzu bir noktada gelir dağılımı üzerinde etki meydana getirmektedir (Rosen, 1991: 157). Dolayısıyla gelir dağılımı ve siyaset arasında oldukça sıkı bir bağ bulunmaktadır.

Zengin ile yoksul kesim arasındaki farkların giderek arttığı toplumlarda, vergi yükünün zengin kesim üzerinde yoğunlaştığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla da zengin kesimin, demokratik sürecin ağırlığı altında ezileceğinden demokratik süreçten kaçmak isteyeceği ifade edilmektedir. Yapılan araştırmalar, yüksek seviyelerdeki eşitsizliğin demokrasi için olumsuz sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Gruplararası eşitliğin yüksek olduğu toplumlarda ise vatandaşlar ekonomik büyümenin ortaya çıkardığı refah artışından yararlandığı için toplumsal huzursuzluk yanlısı olmamaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2016: 59, 84). Servet sahibi insanlar bir yandan devletin kendilerini sınırlamasından korkarken diğer taraftan da eşitsizliğin arttığı toplumlarda sahip oldukları varlıkların muhafazası için devletin gücüne ihtiyaç duymaktadır (Varoufakis, 2019: 74).

Gerek ulusal gerekse de uluslararası siyasi arenada servet sahiplerinin borç vermelerinden kaynaklı oldukça önemli bir nüfuz sahibi oldukları ve bu nüfuzun etkin bir denetim mekanizmasına tabi kılınmaması durumunda ise toplumdaki diğer insanların özgürlükleri üzerinde önemli bir baskı gösterdiği düşünülmektedir (Russell, 2015: 122). Dolayısıyla söz konusu siyasal sebepler serveti geniş kitlelere yaymanın ne denli gerekli olduğunun kanıtıdır.

Ulusal Sebepler

Servet ve gelir dağılımında eşitsizliklerin çok yüksek seviyelere ulaşması savaş, ayaklanma ve devrim gibi birçok sosyal patlamanın meydana gelmesine neden olarak çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine ve yüksek düzeyde servetin de yok olmasına sebep olmaktadır (Milanovic, 2018: 106). Bu riskler ise ulusal bağlamda servetin geniş kitlelere yayılmasını gerekli kılmaktadır.

⁹Asıl adı *François Marie Arouet* olan yazar ve filozofun *Voltaire* takma adını kullandığı ifade edilmektedir.

Serbestleştirme politikaları sayesinde halkın refah seviyesinin yükseleceği ifade edilmektedir. Ancak sosyal piramidin üst kısmının yıldan yıla daralması neticesinde az sayıdaki insanın yaşanan Gayrisafi Milli Hâsıla artışından yarar sağladığı ve servet biriktirdiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla da piramidin alt kısımlarında yer alan insanların ortaya çıkan büyüme artışından faydalanamadıkları görülmektedir (Bauman, 2019: 37-39). Bu duruma verilebilecek bir örnek ise Brezilya'nın Rio de Janeiro kenti olmaktadır. Nitekim bu kentte yer alan görkemli vilların hemen sınırında başlayan gecekondu yerleşiminde kanunsuz bir yaşam hüküm sürmektedir (Conway, 2015: 158).

Kaynakların kıt olması sosyo-ekonomik sorunlarla boğuşan toplumlar ile refah düzeyi yüksek olan toplumlar arasında birtakım sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır (Alpago, 2018: 87). Yoksulların gelirden daha az pay aldığı dönemlerde yaşanan gelir adaletsizlikleri finansal değişimlerle bir araya geldiğinde birtakım krizlerin meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum ise şüphesiz talep seviyesinin azalmasına neden olmaktadır. Her ne kadar bu sorun sosyal yardımlar ve genişletici politikalarla giderilmek istense de çözüm olmamaktadır (Savaş, 2012: 165-166). Örneğin, yoksul hanelere yapılan transferlerin en verimli şekilde yapılmaması başka sorunların meydana gelmesine sebep olacaktır. Bu noktada Venezuela'da petrol gelirlerinin yüksek oranda transfer edilmesi eşitsizlikleri azaltmış olsa da büyüme ve istikrar üzerinde oldukça önemli sorunlar yaratmıştır (Rodrik, 2019: 154).

2.2.12. Servet Dağılımını Etkileyen Faktörler

Servet birikiminin nasıl gerçekleştiğine bakıldığında, servetin yıllar süren tasarruf, yatırım ve miras sonucu elde edildiği görülmektedir (Milanovic, 2018: 43). Dolayısıyla servet kavramı toplumun tüm katmanlarını etkileyen ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve hatta küresel sonuçları olan bir durumu ifade etmektedir. Hâl böyle olunca servet dağılımı kavramının bileşenlerine göz atmak gerekmektedir. Bu nedenle servet dağılımını etkileyen faktörleri; tasarruf seviyesi, yatırımlar, tüketim düzeyi ve miras olarak incelemek gerekir.

Tasarruf Seviyesi

Tasarruflar esas olarak bireyin gelirinin ne kadarını kendisi ve sonraki nesilleri için biriktirdiğini ifade etmektedir (Mankiw, 2017: 512). İnsanların servet biriktirirken de refah seviyesinin korunması ve beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olmayı amaçladıkları

ifade edilmektedir (Gürüş ve Öcal Özkaya, 2019: 95). Bir çocuk bile harcamadığı paraların kumbarasında birikeceğinin farkındadır. Bu nedendir ki gelir, servet ve tasarruflar oldukça yakından ilişkili olmaktadır (Mishkin, 2018: 73).

Yatırım sürecinin tamamlayıcısı olarak tasarruflar, inşa edilecek servetin sonraki yıllarda önemli derecede artmasına olanak sağlamaktadır (Gwartney vd., 2019: 80, 186). Dolayısıyla sermaye biriktirmenin tasarruf etmek ve yatırım yapmak üzere iki ana yolu bulunmaktadır. Tasarruf miktarı artırılmak isteniyorsa elbette ki gerçekleştirilen tüketim seviyesinin düşürülmesi gerekmektedir (Aren, 2018: 73, 76). Tasarruf oranlarındaki farklı eğilimler servet eşitsizliği üzerinde etkide bulunmaktadır (Piketty, 2014: 43).

Tasarruf etmek bireyler için olduğu kadar uluslar içinde oldukça önemlidir. Nitekim iş kaybı, konut, emeklilik, eğitim ve sağlık gibi alanlarda bireylere fayda sağlarken üretim süreçlerinin desteklenmesiyle ekonomik büyümeye katkı sağlaması noktasında ise ulusal düzeyde faydalar meydana getirmektedir. Tasarruf oranlarının yüksek olması sonraki yıllarda daha yüksek seviyede bir servete sahip olunmasına ve dolayısıyla da hayat standartının daha iyi seviyede olmasına katkıda bulunacaktır. Bu nedenle tasarruf oranları servet birikimi için oldukça önemlidir (Frank ve Bernanke, 2017: 423, 426).

Servet biriktirirken tasarrufun rolünü küveti dolduran bir musluk olarak ifade etmek yerinde olacaktır. Tasarrufları kişisel, firma ve kamu tasarrufları olarak sınıflandırmak mümkündür (Frank ve Bernanke, 2017: 428, 431). Tasarrufların çeşitleri ele alındığında, gönüllü tasarruflar, şirket tasarrufları ve zorunlu tasarruflar -ki bu tasarruflar vergi, sosyal sigorta kurumu primleri ve Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)'in sahip olduğu kârlar olarak belirtilmekte- yönüyle ifade etmek yerinde olacaktır (Aren, 2018: 82-83).

Tasarrufları etkileyen faktörleri esas olarak ekonomik (enflasyon, gelir dağılımı, bütçe açıkları, reel faiz oranları vb.) ve sosyal faktörler (nüfusun yaş profili ve artış hızı, bağımlılık oranı, hanehalkı büyüklüğü, varlık sahipliği vb.) olarak ifade etmek mümkündür (Barış, 2016: 52). Ayrıca geleceğe yönelik algılar, vergi oranları (United Nations, 2007: xiii), emeklilik, beklenmedik durumlara karşı korunma ve miras bırakmak amacıyla da tasarruf yapılmaktadır (Frank ve Bernanke, 2017: 434-435).

İnsan ömrünün uzaması beraberinde emeklilikte geçirilecek sürenin uzamasına da sebep olmaktadır (Cagan, 2020: 183). Dolayısıyla hayatın bu döneminde kullanılacak bir servet yaratmak amacı ise tasarrufların önemini artırmaktadır. Yüksek seviyede emeklilik gelirine sahip bireylerin tasarruf eğiliminin de yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bu

bireylerin çocuklarının ve torunlarının daha iyi eğitim alarak yüksek gelirler elde etmeleri ve önceki nesillerden önemli derecede miras devralmaları durumunda aileler arasında yüksek seviyede eşitsizlik doğacağı açıktır (Milanovic, 2018: 201-202).

Yatırımlar

Yurt içi tasarruflar kadar önemli bir diğer bileşen ise yatırımlardır. Bu iki kavram birbiriyle oldukça önemli etkileşime sahiptir. Özellikle de gelişmekte olan ülkeler için tasarruf ve yatırım arasında pozitif bir korelasyon olduğu vurgulanmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki, gelişmiş piyasa ve yatırıma imkân verecek ortam sayesinde tasarruflar yatırıma dönüşebilmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 5).

Yatırımlar, özellikle firmalar tarafından mal ve hizmetlere yönelik gerçekleştirilen harcamaları kapsamaktadır (Frank ve Bernanke, 2017: T-7). Gelirin tüketilmemiş olan bölümlerinden meydana gelen tasarruflar yatırımlar için oldukça önemli görülmektedir (Ayvaz Kızılgöl ve İpek, 2019: 331). Yatırımların artırılması hiç şüphesiz ki, ülkelerin mevcut milli gelirlerinin de artmasına olanak tanıyacaktı. Yatırım, esasında yeni malların üretimini sağlayacak birtakım araçlarının üretilmesi ve yaratılan katma değer sonucu ortaya bir sermaye birikiminin çıkması süreci olarak tanımlanmaktadır (Aren, 2018: 73).

Ülkeler sahip oldukları kaynakları kıymetli mal ve hizmetlere dönüştürebildikleri ölçüde zenginliklerini artırabilmektedir (Gwartney vd., 2019: 40). Gelir seviyesinin düşük olduğu ülkelerde, artan nüfus ile eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesi düşmekte ve düşük miktardaki gelirin tüketime ayrılması neticesinde tasarruf seviyesinin azalması söz konusu olmaktadır. Ayrıca düşen tasarruf seviyesi de kaçınılmaz olarak yatırımların önüne bir engel olarak çıkmaktadır. Dolayısıyla bu döngü, ülkeleri yoksulluk sarmalına çekmekte ve gelir seviyesinin düşük olarak kalmasına neden olmaktadır (Öztürk, 2017: 44).

Tüketim Düzeyi

Refahın bir sonucu olarak ifade edilen tüketim (Skousen, 2010: 151), üretilen mal ve/veya hizmetlerin ortaya çıkardığı faydalardan doğrudan yararlanmak ve ihtiyaçların giderilmesi durumu olarak ifade edilmektedir. İnsanlar hayatlarını idame ettirmek için öncelikle tüketim gereksinimlerini gidermekte ancak elde bir miktar kalırsa bu miktar üzerinden bir tasarruf söz konusu olmaktadır (Aren, 2018: 15, 187).

Birçok toplumda insanlar tüm hayatları boyunca kısıtlı olan gelirlerini nasıl harcayacakları noktasında bir seçim yapmak zorunda kalmaktadır. Gerçekleştirilen her üretim faaliyetinin hedefinde tüketim olgusunun yer aldığı ifade edilmektedir. Bu nedenle piyasada talebi olan mal ve hizmetlere yapılacak yatırımların daha mantıklı olduğu düşünülmektedir (Gwartney vd., 2019: 80, 218). Tüketim, toplam talebi de etkilediğinden kısa dönemde oldukça önemli bir mesele hâline gelmektedir (Mankiw, 2017: 512).

Tüketim akımının bir parçası olarak ifade edilebilecek mallara, hanehalkının sahip olduğu dayanaklı ve dayanaksız tüketim malları örnek olarak verilmektedir (Shaikh ve Tonak, 2012: 33). Ayrıca toplumda, uzay seyahatine parası yeten insanlar olduğu gibi aşevinden beslenmek zorunda olan insanların da bulunduğunu unutmamak gerekir (Atkinson, 2018: 15).

Miras

Bir insan belli düzeyde bir servete sahip olmak istiyorsa ya tüketimden kaçınmalı ya da miras yoluyla bir gelire sahip olmalıdır (Hyman, 1990: 584). Dolayısıyla refah için çalışmak ya da mirasa konmak gerekmektedir (Piketty, 2014: 409). *Andrew Carnegie*, büyük servetleri miras alan kişilerin büyük yük altında olduğunu ifade ederek bu kişilerin çalışmaya pek istekli olmadıklarını ifade etmektedir. Bu nedenle miras bırakmanın çocuklardan ziyade aile gururunu korumaya yönelik bir tavır olduğunu düşünmektedir (Butler-Bowden, 2019: 82). Nitekim bazı durumlarda mirası edinen kişilerin psikolojik sorunlar yaşadığı da ifade edilmektedir (Egeli ve Koçer, 2014: 28).

Bireylerin yoksulluğu zenginlik gibi anne ve babalarından hatta atalarından miras aldıkları görülmektedir. Bu durum ise önceki soylardan devralınan yoksulluğun gelecek nesillere aktarılması durumunu ortaya çıkarmaktadır (Şen, 2019: 269-270). Zengin sayılabilecek ailelerdeki çocuk sayısının artması mirasın daha çok çocuk arasında bölünmesine neden olacağı için eşitsizlikleri azaltacaktır (Atkinson, 2018: 138). Ancak her nesilde çocuk sayısının artması mirasa olan güveni azaltarak emek ve tasarrufların önemini artırmaktadır (Piketty, 2014: 88-89). Atkinson ve Piketty, gençlerin daha az sorun yaşaması adına servet ve miras üzerinden daha genel düzeyde vergilendirme yapılması gerektiğini savunmaktadır (Kurz, 2020: 127).

Miras üzerinde emeklilik ise tasarrufları artıran bir faktördür ancak tek sebep değildir. Bunun yanı sıra ailenin sahip olduğu serveti artırma ve miras bırakma güdüsü de

oldukça önemli rol oynamaktadır (Piketty, 2014: 422). Birçok servet sahibi insan, sonraki kuşakların bu birikimi ne yönde harcayacağı ve genç kuşakların hayatlarına olumsuz etki edip etmeyeceği konularında endişe duymaktadır. Ailelerin servetlerini korumayı başaramamaları durumunda sahip oldukları varlıkları üç veya dördüncü nesille beraber yitirdikleri ifade edilmektedir (Egeli ve Koçer, 2014: 25-27).

Miras konusunda birçok farklı görüş söz konusudur. Kimileri mirası hak edilmemiş bir gelir kaynağı olarak görürken kimileri de mirasın insanları daha çok çalışmaya yönelttiğini savunmaktadır (Russell, 2015: 124-125). *Warren Buffett* ise mirastan kaynaklı servet eşitsizliklerine karşı çıkmaktadır (Cagan, 2020: 238).

Servetin miras olarak bırakılması durumunda enflasyon ve vergi konularının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ayrıca servetin birden çok aile üyesine bırakılmasının ortaya çıkaracağı etkilerde değerlendirilmelidir. Nitekim mirastan kaynaklı verginin ödenmesi aşamasında yeterli nakde sahip olmayan bireylerin mal varlıklarını değerinden düşük fiyatlara satabileceği belirtilmektedir (Egeli ve Koçer, 2014: 83, 88). Piketty (2014: 408)'e göre, sermayenin getirisi ekonomik büyüme oranını istikrarlı şekilde aşarsa mirasın tasarruflardan daha önemli hâle geleceğini vurgulamaktadır.

Bir toplumda beklenen yaşam süresinin uzaması miras edinme yaşını önemli düzeyde etkilemektedir. Bu durumda miras, önemini kaybetmekten ziyade insanlarla birlikte yaşlanmakta ve artmaktadır. Daha uzun yaşam süresi insanların eğitim süresinin uzamasına, daha geç işe başlamalarına ve daha geç emekli olmalarına neden olmaktadır. Ancak varis olma yaşının artması (2000'lerde varis olma yaşı 45-50 iken ailesinden hibe alanların ortalama yaşı ise 35-40 arası olmuştur) aile içinde hibe olarak bırakılan malların önemini artırmıştır. Hibeler genellikle murisin ölümden 10 yıl önce gayrimenkul olarak bırakılmaktadır (Piketty, 2014: 419-424).

2.2.13. Servet Dağılımının Ortaya Çıkardığı Etkiler

Küreselleşme süreci her ne kadar küresel manada sahip olunan servet miktarını artırmış olsa da bireyler arasındaki eşitsizlikleri de önemli derecede artırmıştır (Conway, 2015: 164). Bu kapsamda servet eşitsizliklerinin ortaya çıkardığı etkileri; iş gücü piyasası, tasarruf, verimlilik, sermaye birikimi, emeklilik sistemi ve ekonomik büyüme üzerindeki etkiler olarak ifade etmek gerekmektedir.

İş Gücü Piyasası Üzerindeki Etkileri

İstihdam, insanların sahip olması gereken en önemli fırsattır. Nitekim dünyanın dört bir yanında bu fırsatı yakalayamayan birçok insan bulunmaktadır (Stiglitz, 2004: 297). Hanehalkının gelirinin düşmesine sebep olan işsizlik olgusu birçok sorunu da beraberinde getirerek yoksulluğu tetiklemekte ve böylece Gini Katsayısı'nın yükselmesine neden olmaktadır (Öz, 2018: 59). Nüfus ve iş gücünün yaşlanmasının yanı sıra çalışma çağındaki nüfusun azalması, istihdam konusunda atılacak adımlarının odak noktasını oluşturmaktadır (European Commission, 2014: 28).

Genç iş gücüne sahip ülkelerin büyüme oranlarını artırabilmesi için hükümetlerin birtakım adımlar atması gerekmektedir. Bu noktada, istihdam imkânlarının artırılması hem büyüme hızı hem de vergi gelirleri üzerinde pozitif katkı sağlayacaktır. Böylece sosyal koruma programlarının altyapısı sağlamlaştırılmış olacak ve çalışanların emeklilik hayatı bir bakıma güvence altına alınmış olacaktır (United Nations, 2007: xii).

Eşitsizliklerin insan hayatı üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Bu duruma bir örnek olarak yüksek eşitsizlik seviyesine sahip İskoçya'nın Glasgow şehrinde yaşayan erkeklerin Türkiye, Vietnam, Mısır ve Cezayir gibi ülkelerde yaşayan erkeklerden daha kısa ortalama bir yaşam beklentisine sahip olması gösterilebilir. Bir diğer örnek ise bir Oscar Ödülü kazanan oyuncuların 4 yıl, iki Oscar Ödülü kazanan oyuncuların ise 6 yıl daha uzun yaşadığı yönünde yapılan bir çalışmadır (Conway, 2015: 161).

Gençler daha düşük ücretlerle iş hayatına başladıklarından çalışan yoksulluğuyla karşılaşma oranları daha yüksek olmaktadır. Nitekim gençlerde bu oran %9 iken 25-54 yaş arası insanlar için %8 ve sonrası için %7 olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 2018b: 190). Bu durumda emek piyasası kurumlarına önemli vazife düşmektedir. Emek piyasası kurumlarının zayıflaması ise eşitsizlik artışına yol açmaktadır (Berg, 2018: 7).

Tasarruf Üzerindeki Etkileri

Ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi için tasarruflara ihtiyaç duyulmaktadır (Bedir vd., 2017: 266). Tasarruf, bir yandan servet birikiminin sağlanmasına katkıda bulunurken diğer yandan hayat boyu beklenmedik durumlarla başa çıkmak için kullanılan bir araç olmaktadır. Tasarrufun seviyesi ve boyutu gelir, eğitim ve ekonomik yapıdan etkilenmektedir (Güriş ve Öcal Özkay, 2018: 95). Yapılan araştırmalar, insanların

yoksulluk seviyesi arttıkça gıda harcamalarının da yükseldiğini göstermektedir. Nitekim yoksul toplumlarda gıda harcamaları oranı bütçe içerisindeki payı %80'leri bulurken zengin toplumlarda bu oran %5 ile %10 arasında değişmektedir (Clark, 2013: 56). İnsanların gelir seviyesinin artması ve servet dağılımında daha adil bir konuma gelmesi tasarrufların artmasına ve bu tasarrufların gıda harcamalarından ziyade farklı harcama türlerine yönelmesine katkıda bulunacaktır. Bu sayede toplumsal olarak ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin desteklenmesi sağlanmış olacaktır.

Düşük ve orta gelir seviyesine mensup bireyler yüksek gelirli bireylere kıyasla düşük bir tasarruf seviyesine sahip olmaktadır. Bu nedendir ki, bu zümrede yer alan bireylerin devlete olan vergi borçlarını ödeyebilmeleri için tüketim seviyelerini kısmaları gerekmektedir. Aksine zengin olan bireyler ise tasarruf seviyeleri yüksek olduğundan vergi ödemelerini yapmak için tüketimlerini kısmak zorunda kalmamaktadır. Bu nedenle tüketim üzerinden gelir dağılımının düzeltilmesi pek mümkün görünmemektedir (Aren, 2018: 187-188). Az gelişmiş ülkelerde ikamet eden insanların sahip olduğu tüketim seviyesinin düşürülmesi yoluyla tasarrufların artırılmasından ziyade sağlanacak gelir artışlarının tasarruflara yönlendirilmesi (devlet eliyle) daha uygun olacaktır (Aren, 2014: 356-357).

Orta sınıfın en önemli servet kaynağı konut olarak görülmektedir (Atkinson, 2018: 140). Tasarruf sahibi olmayan ailelerin çocukları için yapacakları yatırım ve ev sahibi olma ihtimalleri tasarruf sahibi ailelerle kıyaslandığında daha az olmaktadır (Stiglitz, 2018: 171). Tüm bu sebepler, servet dağılımında dezavantajlı olan kesimin daha az tasarrufta bulunmak zorunda kaldığını ve bu alanda birçok sorunun yaşandığını göstermektedir.

Verimlilik Üzerindeki Etkileri

İnsanlar içinde buldukları çevreden daha düşük seviyede bir gelire sahip olduklarını fark ettiklerinde daha az çalışmakta, bu durum ise iş gücü verimliliğini düşürmekte ve üretkenlik üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir (Conway, 2015: 161). Dolayısıyla servet dağılımının düzeltilmesi insanların verimliliği üzerinde de pozitif etkiler doğuracak gibi görünmektedir.

Nüfus ve verimlilikteki artış düşük seviyelerde ise servet önem kazanmaktadır (Piketty, 2014: 11). Zengin ailede doğan bir çocuğun yüksek gelir getirecek bir işte çalışmasına olanak sağlayacak eğitime yönelik adımları daha kendisi 5 yaşındayken ailesi tarafından belirlenmiştir. Ancak yoksul ailelerde bu durum pek mümkün görünmemektedir.

Hâl böyle olunca zengin veya fakir bir ailede doğmak çok büyük etkilere neden olmaktadır (Milanovic, 2018: 232-233). Dolayısıyla yoksul ailelerde doğan çocukların hayatlarının ileriki yıllarında verimlilik noktasında dezavantajlara sahip olacakları beklenmektedir.

Piketty (2014: 76), yoksulların teknolojik bilgi, beceri ve eğitim sayesinde zenginlere yaklaşılabileceğini vurgulamaktadır. Ancak bu noktada altı çizilmesi gereken husus ise yoksulların atacağı bu adımların yine servet ile sıkı şekilde bağlantılı olduğu gerçeğidir. Nitekim düşük gelir grubuna mensup bireylerin zenginleşmek amacıyla edinebilecekleri eğitim, bilgi ve teknolojik imkânlar, önemli düzeyde içinde buldukları ekonomik koşullara bağlı olmaktadır.

Sermaye Birikimi Üzerindeki Etkileri

Servet dağılımının sermaye birikimi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Nitekim bir toplumdaki yoksullar emek gelirinden zengin olanlar ise sermaye gelirinden daha büyük pay almaktadır. Dolayısıyla toplumdaki eşitsizlik noktasında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH)'deki emek geliri payına bakmak gerekmektedir. Daha yüksek seviyedeki emek bölüşümü gruplar arasındaki eşitsizliklerin azalmasını sağlayacaktır (Acemoğlu ve Robinson, 2016: 82). Bu sayede, servetin daha adil şekilde dağılımı sağlanacak ve ortaya çıkacak sorunların önüne geçilmesi mümkün olacaktır.

Servet dağılımının vergiler yoluyla değiştirilmesinin ortaya çıkaracağı en önemli etkilerden biri sermayenin ülkeyi terk etmesi olmaktadır. Ayrıca vergilendirme baskısı altında ezilen servet sahibi kesimin daha fazla çalışmasının önüne geçilmiş olacak ve ülkenin servet stoğu azalmış olacaktır. Geçmişe bakıldığında, bu durumu açıkça İngiltere örneğinde görmek mümkündür. 1997 senesinde İngiltere'de göreve gelen İşçi Partisi, 10 senelik süreçte ortalama hanehalkı gelirini %11 artırmıştır ancak aynı süreçte eşitsizliklerde oldukça yüksek seviyelere ulaşmıştır (Conway, 2015: 160).

Emeklilik Sistemi Üzerindeki Etkileri

Daha uzun yaşamak insanoğlu için başarı gibi görünse de emeklilik sisteminin ortaya çıkaracağı birtakım sorunlar olacaktır. Emeklilik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için kamu maliyesinde yaşanacak darboğaz ve bunun beraberinde getireceği vergi artışları, çalışanlar açısından birçok farklı sorunun yaşanmasına sebep olacaktır (Wahl, 2015: 146-147).

Yaşlı kesime ödenen emeklilik maaşları ve sağlık hizmetlerine yapılan harcamaların toplam sosyal harcamalar içindeki payının artması açıkça bütçe ve kamusal borç yapısı üzerinde baskı doğuracaktır. Bu baskıyı azaltmak amacıyla vergilerin artırılması ve/veya sosyal güvenlik harcamalarının azaltılması arasında bir tercih yapmak gerekmektedir (Visco, 2001: 8-9). Emekli maaşlarında sağlanacak artışın ise bir noktada tasarrufları aşağı çekeceği endişesini doğurduğu ifade edilmektedir. Nitekim gelecek kaygısı azalan bireylerin daha az birikim yapacağı düşünülmektedir (Atkinson, 2018: 226).

Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri

Ekonomik büyümeyi sağlayan toplumlarda, eşitsizlikler azalmanın aksine artıyorsa mutsuzluk, çatışma ve ahlaki problemler kaçınılmaz olmaktadır (Acemoğlu, 2020: 149). Toplumda adaletsiz bir servet dağılımı da söz konusu olduğunda yoksul kesimlerin huzursuzluğu daha da artmaktadır. Bu huzursuzluk ise servetin yeniden dağılımı için hükümetlerin baskıya maruz kalmasına neden olarak vergi oranlarının artmasına ve dolayısıyla da ekonomik büyümenin düşmesine sebep olmaktadır. Ancak bu tarz bir uygulama toplumdaki eşitliğin tekrar artmasına ve huzurun sağlanmasına sebep olacaktır. Böylece daha adil bir toplumda büyüme oranlarının artması kaçınılmaz olacaktır (Kishtainy vd., 2016: 326).

Ülkelerin tasarruf seviyelerinin büyüme imkânlarıyla yakından ilgili olduğu ifade edilmektedir (Savaş, 2012: 39). *Eugen Böhm-Bawerk*, yapılan tasarrufların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini şöyle ifade etmektedir. Böhm-Bawerk'e göre, pozitif tasarruf yapan ülkelerde yatırımların ve ilerleyen dönemlerde ise tüketim mallarının artmasının söz konusu olacağını ifade etmektedir. Negatif tasarruf oranına sahip ülkelerin ise sahip olduğu serveti tüketeceğini belirtmektedir. Nötr tasarruf durumunda ise ancak var olan sermayenin muhafazası mümkün olmaktadır (Skousen, 2010: 137-138).

Robert Barro ise gelişmekte olan ülkelerde bulunan eşitsizliklerin bu ülkelerdeki büyüme performansını da olumsuz etkilediğini ancak gelişmiş ülkelerde ise eşitsizliklerin büyümeye pozitif katkısı olduğunu belirtmektedir (Conway, 2015: 161). Öztürk (2016: 306)'ün de ifade ettiği gibi, “*Gelirin adil paylaşılmadığı durumda büyümeden söz edilebilirken kalkınmadan bahsedilmeyecektir.*”. Bu noktadan hareketle, kalkınmış bir ülkeden bahsedilmek isteniyorsa gelir ve servet dağılımı noktasındaki adaletsizliklerin

giderilmesi gerekmektedir (Erdem vd., 2017: 543). Nitekim büyümek kadar kalkınmanın da öncelendiği politikaların ülke ekonomisine birçok katkı sunacağı unutulmamalıdır.

2.2.14. Servet Dağılımına İlişkin Teoriler

Servet dağılımına ilişkin teoriler incelenirken; Sürekli Gelir Hipotezi, Yaşam Döngüsü Hipotezi ve McKinnon-Shaw Hipotezi ele alınmıştır.

Yaşam Döngüsü Hipotezi

Ekonomi teorisi, yaşam evrelerine göre tüketim ve tasarruf modellerinin değiştiğini vurgulamaktadır. Ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte yaşanan nüfus konut ve sosyal hizmetlere yönelik harcamaları artırmaktadır. Ayrıca seyahat ve eğlence harcamalarının düşmesi, gıda ve giyim harcamalarının ise sabit kalması söz konusu olmaktadır (United Nations, 2007: xii-xiii). Emeklilik ile birlikte hayat standartlarında düşüş olmasını istemeyen insanlar çalışma hayatlarında tasarrufa gitmek zorunda kalmaktadır (Mankiw, 2017: 529). Gençlikte tasarruf yapan insanların emeklilikten sonra daha büyük bir servete sahip oldukları görülmektedir (Mishkin, 2018: 513).

Yaşam Döngüsü Hipotezi, insanların çalışma yılları boyunca tükettiklerinden daha fazla ürettikleri temeline dayanmakta ve insanların çocuk bakımı ve emeklilik için gelirinin belirli bir kısmını tasarruf ettiklerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla çocuk bağımlılık oranının fazla olması tasarruf oranlarını düşürmekte bunun aksine, çalışma çağındaki nüfusun fazla olması ise bireylerin tasarruf oranlarının yüksek olmasına ve ekonomik büyümenin artmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca daha uzun yaşam beklentisi insanların daha uzun yılları kapsayacak emeklilik yılları için daha yüksek seviyede tasarrufta bulunmalarına neden olmaktadır (United Nations, 2007: xiii). Yaşam Döngüsü Hipotezi'ne göre, “*Tüketiciler yaşlandıkça marjinal tüketim eğilimi yükselirken, gelir düştükçe tükenme marjinal eğilimi düşer.*” şeklinde ifade edilmektedir (Mishkin, 2018: 513).

Yaşam Döngüsü Hipotezi, bireylerin yüksek gelirlere sahip oldukları dönemlerde daha fazla tasarruf edeceklerini vurgulamaktadır (Dornbusch ve Fischer, 1998: 302). Bu hipotez, ülkeler arasındaki tasarrufların neden farklılıklar gösterdiği konusunda bazı açıklamalar getirmektedir. Bu kapsamda, “*...beklenen hayat süresindeki farklılıklar, nüfusun yaş yapısındaki farklılıklar, sosyal güvenlik sistemindeki farklılıklar, miras bırakma eğilimindeki farklılıklar...*”ın ülkeler arasında meydana gelen tasarruf farklılıklarını

açıkladığını belirtmektedir (Bocutoğlu, 2011: 120). Görüldüğü üzere tasarruf etme davranışının birçok motivasyon kaynağı bulunmaktadır.

Franco Modigliani, tasarrufları sadece emeklilik ile bağdaştırmaktadır. Ancak yaşlıların miras bırakma güdüsü, kendi sağlık durumları ve çocuklarının eğitim harcamalarını karşılamak gibi durumlar için de tasarrufta buldukları görülmektedir. Ayrıca yapılan bir çalışma, yaşlıların gençlere göre daha yüksek oranda tasarrufa gittiklerini ortaya koymuştur. Hiç kuşkusuz bu sonuç Modigliani'nin hipoteziyle çelişki içerisinde bulunmaktadır (Dornbusch ve Fischer, 1998: 306). Dolayısıyla yapılan araştırmalar, yaşlı nüfusun beklendiği kadar hızlı şekilde servetlerini tükettiklerini doğrulamamaktadır (Mankiw, 2017: 532).

Sürekli Gelir Hipotezi

Sürekli Gelir Hipotezi esasında tüketim fonksiyonunu etkileyen en önemli etkenin sürekli gelir¹⁰ olduğunu ortaya koymaktadır (Bocutoğlu, 2011: 121). Bu hipotezin *Milton Friedman* tarafından 1957 yılında önerildiği ve Yaşam Döngüsü Hipotezi'ni tamamladığı ifade edilmektedir. *Irving Fisher*'in tüketici kuramına dayanan bu iki hipotezde de tüketim olgusunun sadece cari gelire bağlı olmadığını ifade etmektedir. Sürekli Gelir Hipotezi, bireylerin gelirlerinin yıllar içerisinde birtakım değişimlere uğradığını ifade etmektedir (Mankiw, 2017: 533-534).

Sürekli Gelir Hipotezi, tüketimin geçici gelirden ziyade kalıcı gelire tepki verdiğini ortaya koymaktadır. Kalıcı gelirin artmış olması durumunda ise yaşam boyu var olan kaynakların artması ve dolayısıyla da tüketimin artacağı manasına gelmektedir. Ancak geçici gelirdeki bir artış yaşam boyu elde edilecek geliri daha az değiştireceğinden tüketim seviyesinde önemli bir artış görülmemektedir (Mishkin, 2018: 510). Nitekim uzun dönemde, konjonktürel dalgalanmalar aracılığıyla ortaya çıkan pozitif ve negatif geçici gelirlerin birbirini telafi edeceği ifade edilmektedir (Ünsal, 2017: 520).

McKinnon-Shaw Hipotezi

Ronald Ian McKinnon ve *Edward S. Shaw* tarafından bağımsız iki farklı çalışma olarak 1973 yılında öne sürülen görüşlere göre “*finansal liberalizasyonun*” temelleri

¹⁰ “Sürekli gelir, beşeri servet ile diğer fiziki ve finansal servetlerin tüketicilere sağlayacağı ortalama kullanılabilir gelir akımına ilişkin bir beklenti olarak tanımlanabilir” (Bocutoğlu, 2011: 121).

atılmıştır (Baş Dinar, 2012: 111). McKinnon ve Shaw tarafından kurulan bu hipotez, gelişmekte olan ülkelerde baskı gören finansal piyasaların birçok olumsuzluk ortaya çıkaracağını ifade etmektedir. Bu olumsuzlukları ifade etmek gerekirse; tasarruf oranlarının düşmesi, kaynak dağılımında etkinliğin bozulması, finansal piyasalar ve bankacılık sisteminin negatif etkilenecek olmasıdır. Hipoteze göre, düşük faiz oranları insanları tasarruf etmekten alıkoyacağından ödünç verilen fonların azalmasına sebep olacak ve dolayısıyla da yatırım ve ekonomik büyüme bu durumdan olumsuz etkilenecektir (Doğan, 2011: 343).

2.3. Yaşlanan Nüfus İle Servet Dağılımı Arasındaki İlişki

21. yüzyılda, refah seviyesinin artması, insanoğluna özellikle de sağlık alanında birçok imkân sağlayarak ömrünü uzatmış ancak ekonomik, sosyal, siyasal, çevresel ve kültürel birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar ekonomik büyüme, emeklilik sistemi, çalışma hayatı, yaşlı yoksulluğu, iş gücü piyasası, sermaye birikimi, eğitim ve sağlık sistemi gibi birçok alanda gündeme gelmiştir. Yaşlanan nüfus ile birlikte ortaya çıkan bir diğer sorun ise servet dağılımı alanında olmuştur. Çünkü nüfusun yaşlanması beraberinde toplumdaki servet yapısını da değiştirmiştir. Bu kapsamda tüketim, tasarruf, yatırım ve miras konularında bazı dönüşümler yaşanmıştır. Bu noktadan hareketle, yaşlanan nüfus ile servet dağılımı arasında önemli bir ilişki olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Nüfusun yaşlanması ile birlikte tüketim, yatırım ve tasarruf modelleri üzerinde meydana gelen etkiler ise ekonomik büyüme ve kalkınmanın yönünü ve seviyesini belirlemektedir (United Nations, 2007: xii). Bu yüzden yaşlanmanın ülke ekonomisi üzerinde de önemli etkileri olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Dünya'daki yaşlı nüfusun gelir ve sağlık durumuyla ilgili göstergeler, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (United Nations Population Fund, 2012: 7);

- Yeryüzündeki nüfusun %28'i ve ülkelerin ancak üçte biri tam kapsamlı bir sosyal güvenlik programına sahiptir.
- Gelişmekte olan ülkelerde, 60'lı yaşlarını aşan kişilere ödenen emeklilik maaşı miktarı, GSYH'nin sadece %0,7 ile %2,6'sı arasındadır.
- Dünya'daki yaşlı erkeklerin %47'si kadınların ise sadece %23,8'i iş gücüne katılmaktadır.

- 2010 yılında Dünya çapında 23 olan yaşlı ekonomi sayısının 2040 yılında 89'a yükselmesi beklenmektedir.
- 60 yaş üzeri yaşlı insanların %46'sından fazlasının engelli olduğu ve 250 milyon yaşlının sakatlık yaşadığı vurgulanmaktadır.
- 35,6 milyon olan demans hastası sayısının 2030 yılında 65,7 milyona yükseleceği ve her 20 yılda 1 bu sayının ikiye katlanacağı ifade edilmektedir.

İrk, etnik köken veya cinsiyete dayanan eşitsizlikler yaşlanma ile birlikte daha da şiddetlenmektedir. Nitekim küçük yaşlarda eğitime, istihdama ve sağlık hizmetlerine erişimde dezavantajlı olan bireylerin yaşlılık dönemlerinde daha büyük noksanlık yaşadıkları görülmektedir. Özellikle de gençlik yıllarında bu imkânlarla kavuşamamış bireylerin yaşlılık dönemlerinde bu imkânlarla erişmelerinin daha da zorlaşması söz konusu olmaktadır (World Health Organisation, 2002: 40-41).

İnsan potansiyelinin etkin şekilde kullanılması hizmet ve tedarik sistemlerinin daha etkin ve verimli kullanılmasına olanak tanıyacak; bu sayede yaşlanma sorununun meydana getirdiği problemlerin çözümü kolaylaşmış olacaktır. Bu duruma bir örnek olarak pahalı kurumsal bakım hizmeti yerine devletin akrabalara ödeyeceği teşvikler ile aile içindeki destek bağlarının güçlenmesi ve devletin bu alandaki finansal yükünün hafiflemesi gösterilebilir (UNECE, 2007: 3-4).

Nüfusun yaşlanmasının önemli etkiler yaratacağı alanlardan biri de sağlık sektörü olarak gösterilmektedir. Artan yaşlı nüfus ile birlikte çalışan sayısının azalması, bakım ve sağlık harcamalarının ise uzun vadede artması beklenmektedir. Ancak sağlıklı ve zinde bir yaşlı nüfusun topluma ve özellikle de ekonomiye önemli katkılar yapacağını unutmamak gerekmektedir. Bu yönüyle (Cylus vd., 2018: 7);

- Uzun süreli bakım ihtiyaçlarının artması beklenmektedir.
- Ölçülemeyen ücretsiz işlerin yanı sıra çok sayıda yaşlının emeklilik döneminde iş gücüne katıldığı ve birçok verginin mükellefi olduğu vurgulanmaktadır.
- Avrupa'da yaşlıların tüketim kaynağı olarak kamusal transferler ön planda olsa da birçok yaşlı tüketime bir kısmını işinden veya varlıklarından karşılamaktadır.
- Yaşlılar sahip oldukları varlıklar ile verimlilik artışına katkı sağlamaktadır.

Yaşlanan nüfus, sürdürülebilir kalkınma üzerinde de önemli etkiler meydana getirmektedir. Nüfus yaşlanması ile başa çıkmak için önerilen eylemler ve bu demografik

değişikliğin bir kalkınma fırsatına nasıl dönüştürüleceği konusunda yapılan bazı öneriler aşağıdaki gibi özetlenmiştir (UNESCAP, 2017: xvi, 76-78);

- Yoksulluk ve gelir eşitsizliğinin azaltılması amacıyla sosyal korumanın kapsamını genişletmek,
- Her yaş grubunda refah artışının sağlanması,
- Yaşlılar için istihdam fırsatlarının artırılması,
- Şehirlerin güvenli ve sürdürülebilir hâle getirilmesi,
- Her türlü ayrımcılık ile mücadele edilmesi,
- Afet ve acil durumlarda yaşlıların yiyecek, barınma ve tıbbi bakıma eşit şekilde erişiminin sağlanması,
- Demografik fırsatlardan yararlanılması sağlanmalıdır.

Yaşlanan nüfus ile birlikte ortaya çıkacak sorunların çözümünde teknolojinin kullanılması beklenmekte ve yaşlılara uygun yeni risk getiri profillerine göre finansal inovasyonun sağlanması gerekmektedir. Ayrıca yaşlanan nüfus ile varlık getirilerinin azalması ise yatırımların düşmesine neden olarak ekonomik şartların kötüleşmesine sebep olacaktır (Nishimura, 2011: 21-22).

Tüm bu gelişmeler yaşlanan nüfus ile servet dağılımı arasında oldukça güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle kamusal bağlamda yaşlanan nüfusun ortaya çıkaracağı olumsuz ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerin azaltılması ve servet dağılımının yaşlanan nüfus ile daha da kötüye gitmesinin önüne geçmek için kamusal otoritelere birçok noktada sorumluluk düşmektedir. Yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek mali ve sosyal politikalar için şimdiden hazırlık yapılması ise ilerleyen yıllarda birçok ülke gibi Türkiye'nin de karşılaçağı sorunların asgari seviyeye çekilmesine olanak tanıyacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLANAN NÜFUSUN SERVET DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkileri seçilmiş ülke örnekleri bağlamında ele almak çalışma için oldukça önem arz etmektedir. Nitekim birbirinden farklı ekonomik gelişmişlik yapısına sahip ülkelerin seçilmesi bu ülkeler arasında kıyas yapılmasına olanak tanımaktadır. Böylece farklı ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklere sahip ülkelerin aynı sorun karşısında geliştirdiği farklı uygulamaların izlenmesi sağlanacaktır. Ayrıca ilerleyen yıllarda gelişmekte olan ülkelerin de esas gündeminin yaşlı nüfus meselesi olacağı düşünüldüğünde incelenen ülke örneklerinin gelişmekte olan diğer ülkeler için bir gösterge olması söz konusudur. Bu sayede yaşlı nüfusa ev sahipliği yapan gelişmiş ülkeler ile henüz tam manasıyla yaşlı bir nüfusa ev sahipliği yapmayan gelişmekte olan ülkelerin bu meseleye karşı ne tür adımlar attığını görmek mümkün olacak ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerin kendi politikalarını revize etmeleri ve/veya geliştirmeleri sağlanacaktır.

Ülkelerin sahip olduğu gelişmişlik kriterinin yanı sıra seçilen toplam 16 ülkenin sahip olduğu nüfus ve servet miktarı bakımından Dünya'nın önemli bir bölümünü temsil etmesi sebebiyle de bu ülkelerin seçilmesi önem arz etmektedir. Bu sayede yaşlanmanın servet dağılımı üzerindeki etkisi hem ülkelerin kendi politikaları çerçevesinde ortaya koyulmuş hem de yapılan ampirik analiz ile etkinin boyutu belirlenmiştir. Nitekim geniş bir panoramada yer alan bu denli çeşitli ülkeye dair eksiksiz veri seti bulmak oldukça önemli sorun kaynağı olduğundan bu ülkelerin seçilmesi ampirik bir analizin de yapılmasını mümkün kılmıştır. Son olarak çalışmadan elde edilen sonuçların gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin yaşlı nüfus meselesinin etkilerini önlemeye veya azaltmaya yönelik attığı politika adımlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.1. Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ülke Örnekleri

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkiler ülke örnekleri nezdinde ele alınırken; ABD, Kanada, Çin, Japonya, Rusya, Hindistan, İtalya, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Avustralya, İsveç, Norveç, Güney Kore ve Türkiye özelinde incelenmiştir. Ülke örnekleri incelenirken de öncelikle ele alınan ülkedeki

nüfusun yaşlanma süreci ve servet dağılımındaki durumu tartışılmıştır. Daha sonra ise yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde meydana getirdiği etkiler; emeklilik sistemi, iş gücü piyasası, tüketim, tasarruf, yatırım, miras, verimlilik, ekonomik büyüme, konut ve varlık getirileri gibi birçok faktör üzerinden ele alınmıştır.

3.1.1. Amerika’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Nüfusun yaşlanması meselesi dünyanın dört bir yanında farklı coğrafya, toplum ve devletlerde gün geçtikçe daha yoğun karşılaşılan ve gündeme gelen bir olgudur. Bu yönüyle, tüm yer kürede etkisini gösteren yaşlanan nüfus meselesi, ABD’de de kendisine yer bulmaktadır. Öyle ki, ABD’de de 2030 yılına gelindiğinde, yaşlı olarak nitelendirilen nüfusun ilk defa genç olan nüfusu aşacağı beklenmektedir. ABD Nüfus Dairesi, bu durumun sebebi olarak bebek patlaması çağı (1946-1964 arası doğanlar) olarak belirtilen aralıkta doğanların tamamen 65 yaş üzerinde olmalarından kaynaklanacağını ifade etmektedir. Böyle bir durumda nüfusun %20’lik kısmının emekli olması manasına gelmektedir. Emekli nüfus oranının artması ise emeklilik maaşlarının finansmanı (çalışan nüfus üzerindeki finansal baskıyı artıracığından) konusunu gündeme getirmektedir. 2060 yılına gelindiğinde, her emekliyi sadece 2,5 çalışanın finanse edeceği göz önüne alındığında, bu konunun ilerleyen yıllarda da ABD için önemli bir gündem maddesi olarak yerini koruyacağı açıktır (Voice of America, 2018). Dolayısıyla, ABD’de nüfusun yaşlanması ile bu alanda yapılan çalışmaların artması beklenmektedir (Erber, 2018: 15).

ABD’de de nüfusun yaşlanmasının en önemli sebeplerinden biri olarak doğum oranlarının azalması gösterilmektedir. Doğum oranlarının azalmasının kadınların eğitim durumuyla yakından ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Geçmiş yıllara bakıldığında meslek sahibi olan ve eğitim alan kadınların sahip olduğu doğum oranlarının içinde yaşadıkları topluma göre daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Örneğin, 1896-1913 yılları arasında ABD’deki Wellesley Koleji’nden mezun olan 4 bin kadının toplamda 3 bin çocuk doğurduğu görülmüştür (Russell, 2020: 144). Bir asırı aşkın süre önce söz konusu olan bu rakamlar günümüz doğum oranlarının açıklanmasına da zemin oluşturabilecek niteliktedir. Sosyal ve ekonomik şartlarda meydana gelen iyileşmeler ve gelişen sağlık koşulları doğum oranlarının baskılanmasına sebep olarak doğum artış hızının düşmesi ve daha yaşlı bir toplumun oluşmasına ön ayak olmaktadır. Nüfusun yaşlanması ise birçok faktör üzerinde etki meydana getirmektedir. Bunlardan bir tanesi de servet dağılımı olarak ifade edilmektedir. Nüfusun yaş yelpazesinin değişmesi servet dağılımı (nüfusun farklı tüketim,

tasarruf, yatırım ve miras alışkanlıkları edinmesi nedeniyle) üzerinde birçok etki doğurmaktadır. ABD'deki yaşlanmanın servet dağılımı üzerindeki etkisini daha net ortaya koyabilmek adına ABD'deki duruma göz atmak yerinde olacaktır.

Orta sınıfa kalkındırması, ABD'nin küreselleşme sürecinde sahip olduğu en büyük başarılarından biri olarak ifade edilmektedir. Buna mukabil, ABD, hapishanedeki nüfus oranının en yüksek olduğu ülkenin başında gelmektedir. Bunun yanı sıra yoksul vatandaşların temel sağlık imkânlarına dahi erişimi kısıtlı olup, ABD'deki bazı yerleşim bölgelerinde çocuk ölüm oranları yoksul ülkeleri dahi aşmaktadır (Stiglitz, 2004: 23, 295). Refah seviyesi en yüksek ülke olarak lanse edilen ABD'de; yoksul oranının %16,5 okuryazar olmayan yetişkin nüfusun %20 ve ortalama hayat beklentisi 60 yaşından az olan vatandaş sayısının ise %13 olduğu ifade edilmektedir (Bauman, 2020b: 155). Dolayısıyla da sanayileşmiş ülkeler arasında yoksulluk oranının¹¹ en yüksek olduğu ülkelerden biri de ABD olarak karşımıza çıkmaktadır (Wahl, 2015: 160).

ABD'nin resmi mührüne işlenen sloganı; “*E pluribus unum*” yani, “*Hepimiz özgürüz, hepimiz eşitiz, hepimiz biriz*” olarak ifade edilmektedir (Davidson, 2018: 401). Ancak meselenin kılcallarına inildiğinde durumun pek öyle olmadığı görülmektedir. Nitekim ABD'deki servetin mülkiyeti, uzun zamandır azınlık bir nüfusun elinde toplanmaktadır. 1920'li yıllardan beri, en tepedeki %1'lik nüfusun devamlı olarak toplam hane servetinin ortalama %30'una sahip olduğu görülmüştür (Keister ve Moller, 2000: 63). Ancak eski ABD Çalışma Bakanı, *Robert Reich*, 1950 ve 1960'lı yıllarda ortalama Amerikalı bir ailenin rahat bir şekilde yaşayacak gelire sahip olduğunu ifade etmektedir. Reich, bu durumu II. Dünya Savaşı Dönemi'nden sonraki 30 yıllık süreçte Amerikan ekonomisinin sağladığı büyümeden orta sınıfa mensup bireylerin de pay almış olmasına bağlamaktadır. Ancak sonraki 30 senelik süreçte artan ekonomik refaha karşın ortalama bir Amerikalının gelirinin artmadığını ve en zengin kesimin bu refah artışından daha fazla pay aldığını vurgulamaktadır (Reich, 2016: xi). 1980 sonu ve 1990'lı yıllarda en tepedeki %1'lik azınlık, net değer yaklaşık %40'ına ve finansal varlıkların yaklaşık %50'sine sahip olmuştur. Aynı dönemde, en tepedeki %1'lik kesim, finansal servetteki tüm artışların üçte ikisinden yararlanmıştır (Keister ve Moller, 2000: 63). İfade edilen tüm bu rakamlar eşitsizliklerin kökenine dair açıklayıcı bilgiler vermektedir. Nüfusun farklı katmanlarının

¹¹ Stiglitz'in ifadesine göre ABD'nin dünya ülkelerine sunduğu büyüme ve kalkınma çözümleri, bu reçeteleri reddeden Asya ülkeleri dışında, dünyanın dört bir tarafındaki ülkelere yoksulluk getirmiştir (Stiglitz, 2004: 20).

refah artışından orantısız olarak faydalanması ise toplumdaki eşitsizliklerin daha geniş bir eşitsizlik düzlemine oturmasına sebep olmuştur.

Paul Samuelson, 1960'lı yılları kapsayan bir yorumunda, bir toplumda bulunan ortalama gelirin üzerinde kazanan ailelerin tasarrufta bulunabildiğini vurgulamıştır (Samuelson, 1973: 239). Bu ifade de aslında var olan refahın toplumun tüm kesimlerine dağıtılması gerektiğini göstermektedir. Nitekim Reich'in de belirttiği gibi ilk dönemde artan refah seviyesinin topluma yayılmış olması insanların servet biriktirme araçlarından biri olan tasarruf olanaklarını artırmaya katkıda bulunmuş ve bu sayede servet dağılımının da olumlu yönde etkilenmesi söz konusu olmuştur. 1960'lı yılların ABD'sinde yaşayan insanların gelirlerinin neredeyse %10'u kadarını tasarruf ettiği ancak son dönemdeki eğilimler ise bu oranın sıfırlandığını göstermektedir (Cagan, 2020: 13). ABD'nin tasarruf oranlarına bakıldığında ise 2007 yılında %3 dolaylarında olduğu görülmektedir. Hükümet yardımları, düşük peşinatlarla konut kredisi kullanımı ve ABD'lilerin gelecekte emin olması (ihtiyat güdüsüyle¹² tasarruf edilmesini önlemektedir) ABD'deki tasarruf oranlarının düşüklüğünü açıklamaktadır (Frank ve Bernanke, 2017: 423, 439-440).

Tasarrufları etkileyen bir diğer unsur ise kuşakların birbirinden farklı tasarruf oranlarına sahip olduğunu ifade eden jenerasyon etkisidir. Buna göre, 1970'li yıllarda 30'lu yaşlarında olan bireyler ile 1980'li yıllarda 30'lu yaşlarında olan bireylerin tasarruf oranlarının birbirinden farklı olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla sonraki nesillerde de hanehalkı tasarruflarının farklı seviyelerde olması beklenmektedir. Yürütülen araştırmalar, ABD, Japonya ve İtalya'da tasarruf yapan bireylerin sayısında azalma olduğunu ve bu nedenle de hanehalkının sahip olduğu finansal servetin önemli oranda düştüğü ve sonraki süreçte yatırımların finansmanı konusunda bazı sorunların meydana geleceğini göstermektedir (Ataman Erdönmez, 2007: 66).

Stanley Lebergott tarafından yapılan bir çalışma, 1900'lerle kıyaslandığında 1970'li yıllara gelindiğinde ABD'deki hayat standartlarının oldukça arttığını vurgulamaktadır. Nitekim 1900 yılında toplumun %1'inin yararlandığı merkezi ısıtma ve otomobil gibi

¹² Tasarruf etme isteği üzerinde oldukça önemli etkiye sahip olan ihtiyat güdüsü, ülkenin sahip olduğu ekonomik şartlardan önemli derecede etkilenmektedir. Bu kapsamda, ABD'ye oranla oldukça küçük bir ekonomi olarak ifade edilebilecek Arjantin değerlendirildiğinde, bu ülkede siyasal ve iktisadi istikrarsızlıkların var olması kişi başına ortalama 1.000 USD'lik bir miktarın tutulmasına neden olmaktadır. Bu rakam ABD'de kişi başına tutulan USD miktarını aşmaktadır (Frank ve Bernanke, 2017: 560). Bu örnekte aslında geleceğe emin bakmanın tasarruflar üzerinde ne denli etki yarattığını ortaya koymaktadır. Nitekim oldukça fazla ekonomik ve siyasi istikrarsızlığı bünyesinde barındıran Arjantin'in tasarruf alışkanlıkları bu yolla açıklanabilmektedir.

ihtiyaçlar 1970 yılında neredeyse toplumun yarısı tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca 1900 yılında %3 olan elektrik kullanan aile oranı ise 1970 yılında %99 olmuştur (Skousen, 2019: 28). Ancak ifade etmek gerekir ki saatlik ücretlerin ekonomik verimlilik oranlarının gerisinde kaldığı görülmüştür. 1984 yılından 2015 yılına kadar geçen süreçte ekonomik verimlilikteki kümülâtif değişim Tablo 11'deki gibidir.

Tablo 11

ABD'deki Ekonomik Verimliliğin Kümülatif Değişimi (1948-2015)

Yıl	Saatlik Ücret (%)	Verimlilik (%)	Yıl	Saatlik Ücret (%)	Verimlilik (%)
1948	0,00	0,00	1990	82,22	136,98
1960	45,49	40,05	2000	92,90	178,50
1970	76,59	80,37	2010	111,53	234,28
1980	88,56	106,57	2015	112,53	241,08

Kaynak: (*Economic Policy Institute, 2021*).

2018 yılı verileri değerlendirildiğinde, ABD'de aynı işte çalışan kadınlar erkeklerin ancak %80'i oranında ücret almakta iken renkli kadınlarda bu oran %64'e düşmektedir (Mccann vd., 2020: 318). Samuelson'a göre azınlıklar daha fazla eşitsizlik ile karşı karşıyadır. Ona göre eğitimsiz¹³, genç, yaşlı, siyahî ve güneyli olma gibi etmenler eşitsizliklerin şiddetini artırmaktadır (Samuelson, 1973: 137). ABD'de 1980 yılından itibaren yüksek lisans bitirmiş erkeklerin %60 oranında bir gelir artışı sağladığı ancak lise ve altı eğitim seviyesine sahip erkeklerin ise %20'den daha fazla bir gelir kaybına uğradığı ifade edilmektedir (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 527). Her ne kadar kapitalist sistem çalışmayı ve girişimciliği ödüllendiriyor olsa da bireyler arasındaki servet farkı oldukça endişe vermektedir. ABD'de en yoksul %10'luk kesim ile en zengin %10'luk kesim arasındaki gelir farkı 16 kat olarak ifade edilmektedir (Conway, 2015: 158-159).

Nüfusun yaş yelpazesinin değişmesi vatandaşların sahip olduğu servet üzerinde etkiler doğurmaktadır. 2009 yılı verileri ışığında, ABD'de bulunan iki kişilik haneler %33 ve dört kişilik haneler ise %14 oranındadır. ABD'de yıllık medyan gelirin en yüksek olduğu yaş aralığına bakıldığında, 45-54 yaşları arasında yer alan bireyler (yıllık 64 bin USD) dikkat çekmektedir. Nitekim bu yaş aralığından daha genç olanların deneyim kazandığı daha yaşlıların ise emeklilik sürecinde oldukları görülmektedir. Dolayısıyla 45-54 yaş arası bireylerin gelir kazanma durumunun iyi olması bu 2 grubun dışında olmalarına

¹³ Servet tabakalaşması ile ilgili yapılan bir çalışma, eğitim düzeyinin artması ile ırksal etkinin azaldığını ortaya koymaktadır (Hao, 2007a: 235-236). Dolayısıyla eğitim seviyesinin artırılması eşitsizlikler noktasında daha tolere edilebilir bir toplum yaratmak için önemli bir araç olarak kullanılabilir.

bağlanmaktadır (Boyes ve Melvin, 2013: 181). Ancak bedensel güç gerektiren işlerde zirve yaşların 20’li yaşlar olduğu ifade edilmektedir (Samuelson, 1973: 134).

Ülkelerin sahip olduğu kurumların kalitesinin refah dağılımı üzerinde önemli etki doğurduğu ifade edilmektedir. Bu yönüyle, kurumsal kalitesi yüksek olan ülkelerde doğan bireylerin diğer ülkelere göre avantaj sağladığı ifade edilmektedir. Farklı ülkelerde doğmanın ortaya çıkardığı etkileri, Acemoğlu (2013: 15-17, 48), “*Ulusların Düşüşü*” adlı eserinde, ABD ve Meksika arasında bir sınırla ayrılan Nogales kentinin sahip olduğu iki farklı hikâyeye değinerek ortaya koymaktadır. Kuzeyde yer alan Nogales Arizona ABD tarafındayken güneyde yer alan Nogales Sonora ise Meksika’da yer almaktadır. İklim, kültür ve coğrafya gibi faktörler noktasında aynı olmasına rağmen iki kent arasında oldukça önemli farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim ABD tarafında yer alan kentte yıllık ortalama gelir 30 bin USD iken Meksika tarafında olan kentte yıllık gelir ortalama 10 bin USD dolaylarındadır. Ayrıca Nogales Arizona’da eğitim, sağlık, hayat standartlarının daha iyi düzeyde olduğu ve yaşam süresinin de daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Acemoğlu bu durumun nedenini ekonomik kurumların¹⁴ kalitesine bağlamaktadır. Nitekim yoksulluğun ve zenginliğin oluşmasında ekonomik ve siyasal kurumların ortaya çıkardığı etkinin büyük olduğunu belirtmektedir.

Joseph Eugene Stiglitz ise eşitsizliğin nedenini siyasal sisteme bağlamaktadır. Ayrıca var olan eşitsizlikler nedeniyle ABD’de alt veya orta kesimde doğmuş bir insanın üst dilimlere yükselme şansının çok düşük olduğunu da ifade etmektedir. ABD ekonomisinin karşı karşıya olduğu ekonomik güçlükler şöyledir. Sağlanan büyümenin daha çok %1’lik dilime yarıyor olması, servet dağılımındaki adaletsizliğin gelir dağılımından yüksek olması, gelirden ziyade birçok alanda eşitsizliğin söz konusu olması ve orta sınıfın küçülmesine de gruplar arası geçişin azalmasının eşlik etmesidir (Stiglitz, 2018: 25, 45, 75). Unutulmamalıdır ki, “*Gerçek bireysel özgürlük ekonomik güvence olmadan elde edilemez.*” (Davidson, 2018: 406).

Gelir ve servet eşitsizliklerinin çözümü noktasında gereken iradenin ABD’de pek ortaya konulmadığı kanısı oluşmaktadır. Nitekim ABD’nin vergilemeden kaçındığı için ulusal sağlık, beslenme ve yoksulluk sorunlarını çözmemeyi seçtiği ifade edilmektedir

¹⁴ *Thomas Piketty*, ABD’deki eşitsizliklerin büyümeye yardımcı olmadığını ve zenginliği elinde tutanların siyasi sürece müdahale etmek için bu gücü kullanabileceklerini vurgulamaktadır. Bu durumun demokratik kurumları tehdit ettiğini ve en ideal olan seçeneğin servet üzerinde artan oranlı bir vergilendirme yapılması gerektiğini ifade etmektedir (Douglas vd., 2014: 21). Bu yönüyle, servet üzerine konulacak artan oranlı bir verginin eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

(Stiglitz, 2004: 317). Tüm bu etmenler eşitsizlikleri beslemekte ve sorunun daha da büyümesine neden olmaktadır. Dolayısıyla alt sınıfa mensup bireylerin üst sınıflara geçmesinin önü kapatılmaktadır. Ortaya çıkan sorunlara yaşlı nüfusun gözetilmemesi durumu da eklenince çok daha büyük etkilerin meydana gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Hanehalkının sahip olduğu servetin önemli kısmının kuşaklararası servet transferi sayesinde oluştuğunu vurgulamak gerekmektedir. Ancak kuşaklararası transfer noktasında, Afrikalı-Amerikalı ebeveynlerin daha az transfer hacmine sahip olması, bu nüfus grubunda yer alan insanların potansiyel olarak gelecekte daha düşük servet birikimi olanağına sahip olmalarına sebep olmaktadır. Bu durum ise Afrikalı-Amerikalı ailelerin düşük oranda varlık aktarımı sağlayabilmelerine ve servetin yanı sıra yaşam standartlarındaki ırksal uçurumun daraltmasını önlemektedir (Spilerman, 2000: 515).

Gelir ve servet eşitsizliklerin olumsuz yönde etkilendiği bir diğer etmen ise ortaya çıkan COVID-19 Pandemisi olmuştur. Çin'den tüm dünyaya yayılan COVID-19 salgını, can ve servet kaybı noktasında en büyük zararı ABD'ye vermiştir (Rickards, 2021: 23). Gelir ve servet arasında her ne kadar bir bağlantı olsa da net bir ilişki bahsetmek oldukça güçtür (Wolff, 1998: 143). Bu noktada, ABD'deki gelir ve yaş profiline göre sınıflandırılmış ortalama hanehalkı net servetinin 1983 ile 1995 yılları arası değişimi Tablo 12'deki gibidir.

Tablo 12

ABD'de Gelir Sınıfı ve Yaş Profiline Göre Ortalama Hanehalkı Net Serveti (Bin USD), (1983-1995)

Gelir Sınıfı (USD)	Ortalama Net Servet				% Değişim (1983-95)
	1983	1989	1992	1995	
Tümü	198.8	227.7	221.4	204.5	2.9
65 Yaşından Küçük	170.1	198.4	194.7	173.7	2.1
15.000 altı	31.5	20.8	25.9	31.9	1,2
15.000-24.999	49.7	71.4	44.0	50.2	1,0
25.000-49.999	87.0	103.6	79.3	77.3	-11,1
50.000-74.999	164.3	171.7	156.8	169.5	3,2
75.000 ve üstü	825.9	826.8	930.9	774.3	-6,2
65 Yaşından Büyük	319.2	333.5	316.4	314.5	-1,5
15.000 altı	54.7	55.8	58.9	73.4	34,2
15.000-24.999	151.3	165.1	149.5	135.8	-10,3
25.000-49.999	275.7	295.5	312.8	270.3	-2,0
50.000-74.999	558.2	706.8	618.0	594.6	6,5
75.000 ve üstü	2,601.7	2,705.5	2,696.8	2,409.8	-7,4

Kaynak: (Wolff, 1998: 143).

Tablo 12 verileri, yaşla birlikte daha yüksek miktarda servet biriktirmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Nitekim tabloda ele alınan tüm yıllarda 65 yaşından büyük nüfusun sahip olduğu ortalama net servetin hem 65 yaşından küçük hem genel ortalama net serveti aştığı görülmektedir. Bu durum gelir arttıkça servet sahipliğinin de arttığını göstermektedir. Bu noktadan hareketle en yüksek servete sahip zümrenin yaşlı ve en yüksek gelire sahip kişilerden (65 yaşından büyük ve 75 bin USD ve üzeri gelire sahip olan kesim) oluştuğunu ifade etmek gerekmektedir.

Yaşlıların sahip olduğu servetin önemli bir bileşeni olarak konut serveti ifade edilmektedir. Bu noktada, ABD’de de yaşlıların %72’sinin kendi evinde yalnız veya eşyle yaşadığı, yaşlıların sadece %3,1’inin yetkin bakım tesislerinde ikamet ettiği ve yaşlılar için sübvansede edilmiş konutların yetersiz olduğu ifade edilmektedir (Martin vd., 2014: 45).

ABD’nin servet eşitsizliği noktasında pekiyi durumda olmadığı görülmektedir. Ancak yapılan araştırmalar, farklı seviyelerde de olsa servet eşitsizliklerinin çoğu ülkede mevcut olduğunu göstermektedir. Bununla beraber eğitim, ırk ve yaş gibi faktörler ise servet edinimine önemli derecede etki etmektedir. Her ne kadar servet eşitsizliklerinin varlığı söz konusu olsa da gelişmiş bir ülke olarak ABD’de yaşayan yaşlı nüfusun mevcut veriler ışığında nispeten daha iyi durumda olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim önemli bir servet kalemi olan konut ele alındığında, ABD’de yaşayan yaşlı nüfusun önemli kısmının kendi konutunda ikamet ettiği görülmektedir. Ayrıca Tablo 12’de yer alan servet verileri de 65 yaş üstü nüfusun genç nüfusa göre oldukça iyi durumda olduğunu göstermektedir. Bu neticenin ortaya çıkmasında ABD’deki kişi başına düşen gelirin yüksekliği ve kurumların kalitesi belirleyici olmaktadır. Son olarak ifade etmek gerekir ki Afrikalı-Amerikalı ailelerin düşük servet birikimi nedeniyle sonraki nesillere daha kısıtlı bir servet aktarımı yapabilmesi eşitsizliklerin sonraki nesilleri de etkilemesine sebep olmaktadır. Bu noktada atılacak bazı politika adımlarının nesiller arası eşitsizliklerin çözümünde önemli katkı sunacağı açıktır. Aksi takdirde nüfusu daha da yaşlanan bir ABD, birçok ekonomik, sosyal ve siyasal sorunla karşı karşıya kalacaktır.

3.1.2. Kanada’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Demografik momentum diğer gelişmiş ülkeler gibi Kanada’nın da yaşlanan nüfus sorunuyla karşı karşıya kalacağını göstermektedir. Ekonomik kalkınma, kadınların ekonomik sisteme katılımının artması ve özellikle de yaşam standartlarının yükselmesiyle

ölüm oranlarının azalması ve buna eşlik eden düşük doğum oranları nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır. Tüm gelişmelerin yanı sıra bebek patlaması çağında doğanların emeklilik dönemine geçişi de iş gücü piyasası ve sağlık harcamaları noktasında önemli sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır (Foot, 2008: 2). Kanada İstatistik Kurumu'ndan yapılan açıklamada, 2014 yılı verileri ışığında, 64 yaşından büyük olan nüfusun ilk kez 15 yaşından küçük olan nüfusu aşarak %16,1'e ulaştığı ifade edilmiştir (Dünya Gazetesi, 2015). 2019 yılı verileri değerlendirildiğinde ise 65 yaş üzeri Kanadalıların toplam nüfusun neredeyse %18'ini meydana getirdiği görülmektedir (CIHI, 2021). Bu rakamlar mevcut seviyesi itibariyle de Kanada'nın hatırı sayılır yaşlı bir nüfusa ev sahipliği yaptığını göstermektedir.

Yaşlanan nüfusun Kanada'daki seyri ele alındıktan sonra servet dağılımındaki eşitsizliklere değinmek yerinde olacaktır. Bu kapsamda, eşitsizlik meselesi halk ve siyasetçiler için önemli bir konu olmaktadır. Genelde yıllık gelir dağılımındaki eşitsizlikler üzerinde durulsa da son dönemlerde eşitsizliklerin servet yönü de oldukça ilgi görmeye başlamıştır. Servetin güvenlik, güç ve statü kaynağı olması gibi faktörler serveti oldukça önemli hâle getirmiştir. Kanada Parlamento Bütçe Ofisi'nin yaptığı tahminler¹⁵ en üst %1'lik dilimin toplam servetin %25,6'sına sahip olduğunu göstermektedir (Di Matteo, 2020). 2019 yılında %1'lik dilimde 160 bin civarı Kanadalı aile yer alırken bu ailelerin her birinin net serveti en az 6,3 milyon USD olarak tahmin edilmektedir (Bulowski, 2021). Sarlo (2017: 18)'nin birden çok kaynaktan elde ettiği verilerden derlediği 1970-2012 yılları arası toplam gelire (vergi öncesi geliri ifade etmektedir) göre %20'lik dilimlerin servetten aldıkları payları ifade eden veriler ise Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13

Kanada'da Toplam Gelire Göre %20'lik Dilimlerin Servetten Aldığı Pay (%), (1970-2012)

Gelir Dilimleri	1970	1977	1984	1999	2012
En alt %20	10,4	9,0	6,1	5,0	4,0
İkinci %20	13,8	12,8	12,4	10,6	9,6
Üçüncü %20	14,0	15,0	16,4	16,6	16,5
Dördüncü %20	19,0	19,0	20,3	23,4	23,8
En üst %20	42,8	44,3	44,8	44,5	46,0

Kaynak: (Sarlo, 2017:18).

¹⁵ Kanada'da servet konusunda verilerin sınırlı olması nedeniyle servet edinimi/birikimi ve servet eşitsizliği konusunda sınırlı çalışma bulunduğu vurgulanmaktadır (Sarlo, 2017: 6).

Tablo 13'teki veriler ele alındığında, 1970 yılından 2012 yılına kadar en alt %20'lik dilimdeki kişilerin servetten aldığı payın önemli oranda azaldığı ve %10,4 olan bu oranın 2012 yılına gelindiğinde %4'e kadar düştüğü görülmektedir. Benzer şekilde ikinci %20'lik dilimde yer alan kişilerinde servetten aldıkları payın düştüğü buna mukabil diğer dilimlerde yer alan kişilerin ise servetten aldıkları payın arttığı görülmektedir. Düşük net servete sahip kişilerin yaş profili ise Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14

Kanada'da Yaş Gruplarına Göre Düşük Net Servete Sahip Olanların Yüzdesi (2012)

Yaş Grubu	Sıfır*	<5000 **	Yaş Grubu	Sıfır*	<5000**
25 Yaş Altı	21,52	48,46	55-59	4,41	12,31
25-29	16,96	27,84	60-64	2,97	10,40
30-34	10,34	21,76	65-69	2,25	8,50
35-39	9,43	17,54	70-74	1,16	8,59
40-44	5,56	10,40	75-79	1,84	4,87
45-49	3,30	10,90	80 Yaş Üstü	0,73	5,72
50-54	5,22	10,03	-	-	-

*Sıfır Net Değere Sahip Olanlar (%)

**Net Değeri 5.000 USD Altında Olanlar (%)

Kaynak: (Sarlo, 2017:22).

Servet dağılımındaki eşitsizlikler değerlendirildiğinde, adaletsizliklerin özellikle de en düşük net servete sahip bireyler üzerinde yoğunlaştığı ifade edilmektedir. Tablo 14'e göre en düşük net servete sahip kişiler arasında yaş faktörünün önemli olduğu görülmektedir. Nitekim 25 yaş altı kişilerden başlayarak gerek sıfır net değere gerekse de 5.000 USD altında net servete sahip kişilerin en yüksek oranda olduğu ve 80 yaş üstüne doğru bu oranın azaldığı görülmektedir. Bu tablodan hareketle net servetin en düşük olması durumunda bile yaş faktörünün servet üzerinde önemli etkisi olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu sebeple, 1984-2012 yılları arasındaki yaş grubuna göre servetteki gerçek kazançla yönelik veriler Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15

Kanada İçin Yaş Grubuna Göre Servetteki Gerçek Kazançlar (%) (1984-2012)

Yaş Grubu	Gerçek Kazanç	Yaş Grubu	Gerçek Kazanç
25 Yaş Altı	309,25	55-59	286,17
25-29	345,10	60-64	346,07
30-34	169,73	65-69	395,11
35-39	202,94	70-74	415,19
40-44	239,83	75-79	458,31
45-49	266,69	80 Yaş Üstü	437,60
50-54	269,34	-	-

Kaynak: (Sarlo, 2017: 21).

Tablo 15'teki veriler ışığında, 1984-2012 yılları arasında servetteki gerçek artış oranının en fazla olduğu yaş grubu genel manada 65 ve üstü yaş grubudur. Ayrıca 29 yaş altı nüfusun servetindeki gerçek artış oranı ise dikkate değerdir. Netice olarak Tablo 15'te yer alan tüm yaş grupları itibariyle servetteki gerçek kazançların farklı ağırlıklarda da olsa arttığı görülmektedir.

Kanada'da yaşlanma ve servet dağılımı konularına değindikten sonra yaşlanmanın servet dağılımı üzerindeki etkilerine değinmek gerekmektedir. Bu kapsamda, 2019 yılı verilerine göre Kanada nüfusunun %18'ini oluşturan yaşlı nüfusun kamusal sağlık harcamalarının yaklaşık olarak %45'ini kapsadığı görülmektedir (CIHI, 2021). Bu durumda aslında yaşlanan nüfusun ortaya çıkaracağı etkilerin öngörülebilmesi açısından oldukça önemli fikirler sunmaktadır.

Kanada'da nüfusun yaşlanmasının ortaya çıkarabileceği sorunların önüne geçilebilmek için Kanada'nın sahip olduğu göçmenlik sisteminin genişletilerek gözden geçirilmesi, yaşlı nüfusun iş gücüne katılımının sağlanması ve sağlık alanındaki hizmet sunumunun optimize edilmesi gerekmektedir (Foot, 2008: 3). Dolayısıyla Kanada'nın, bebek patlaması neslinin kademeli olarak yaşlanması birçok ekonomik problemi gündeme getirecektir. Bu noktada birçok Kanadalı da eğer vergilerin artırılması gerekiyorsa bu noktada şirketlerden daha fazla ödeme alınması yoluyla telafi edilmesi görüşündedir. Ancak kurumlardan alınacak vergilerin artışı ekonomik büyümeyi yavaşlatacağından vergi yükünün en nihayetinde işçilere düşeceği ifade edilmektedir (Ragan, 2010: 79).

Nüfusun yaşlanmasının ortaya çıkaracağı muhtemel etkilerden bir diğeri de iş gücüne olan katılımın azalması ve dolayısıyla da maddi yaşam şartlarının ve büyüme hızının düşeceği endişesidir. Önümüzdeki 30 yıl içinde (geçmiş 40 yıla kıyasla) kişi başına düşen ortalama gelir artışı miktarının yarısı oranında azalacağı da göz önünde alındığında, Kanada'nın verimlilik konusunda birtakım sorunlar yaşaması beklenmektedir. Diğer taraftan iş gücüne katılım seviyesindeki azalma, vergi tabanındaki büyümenin hız kesmesine sebep olarak sağlık harcamaları ve yaşlılık gelir destek programlarına olan talebin artmasına neden olacaktır (Ragan, 2010: 72). Kanada'daki vergilendirme seviyesi çoğunlukla diğer sanayileşmiş ülkelerden daha aşağıda olmuş; 1998'de Kanada'da toplanan tüm vergiler GSYH'nin %36,7'sini oluşturmakta iken 2004 yılına gelindiğinde ise bu oran %33,5 olarak ifade edilmektedir (Brooks ve Hwong, 2006: 5). Bu nedenle

yaşlanmanın ortaya çıkaracağı olumsuz etkilerin önlenmesi adına mali önlemlerin yürürlüğe konulması gerekmektedir.

Kanada’da nüfusun yaşlanmasının bir diğer etkisi ise iş gücü arzı ile ilgilidir. Ancak yaşlanmanın iş gücü arzı üzerinde meydana getireceği sorunların çözümü noktasında daha önce de olduğu gibi göçmenlerin önemli rol alacağı düşünülmektedir (DEİK, 2015: 4). Göçmenler ne kadar kısa vadeli bir çözüm olarak ön plana çıksa da göç veren ülkeler bakımından fevkalade olumsuz etkiler doğurmakta, göç alan ülkeler için de entegrasyon ve uyum noktasında birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle atılacak adımların iyi planlanması ve optimum seviyede akılcı kararlar alınması gerekmektedir.

Dünya’nın en zengin ülkelerinden biri olan Kanada, 2012 yılı verilerine göre Dünya’nın en büyük tüketim pazarlarından biri olarak ifade edilmektedir (DEİK, 2015: 4). Yaşlanan nüfus ile birlikte yaşlıların tüketim alışkanlıklarının da öncelendiği bir ekonomik yapının tüketim pazarının ilerleyen yıllarda da canlı kalmasına olanak sağlayacaktır. Nitekim değişen nüfus yapısı değişen ihtiyaçların ortaya çıkmasına ve yeni ekonomik fırsatların doğmasına olanak tanımaktadır.

COVID-19 Pandemisi tüm Dünya’yı etkileyen bir sağlık krizinin doğmasına sebep olduğundan neredeyse tüm ülkelerde bu krizin ortaya çıkardığı etkilerin (özellikle de eşitsizliklerin daha da artmasını önlemek amacıyla) azaltılması adına gerekli önlemlerin alınmasını zorunlu tutmuştur. Bu kapsamda Kanada’da; 17,5 milyar USD mali destek paketi, işletmelere 8,8 milyar USD kredi, pandemiden olumsuz etkilenen bazı şirketlerdeki işçi maaşlarının dörtte üçü kadarını karşılama ve öğrenci kredilerinin altı aylığına ertelenmesi gibi bazı önlemler alınmıştır (Ünveren, 2020). COVID-19 Pandemisi’nin yarattığı belirsizliklere rağmen 2020 yılında Kanada’daki ortalama hanehalkı servetinin arttığı ifade edilmektedir (Statistics Canada, 2021). Bu durumun ortaya çıkmasında da hükümetin attığı adımların önemli katkısı olmuş gibi görünmektedir.

Artan yaşlı nüfus ile birlikte toplumun ve devlet politikalarının farklılaştırılması ile yaşlı nüfusun ortaya çıkaracağı etkilerin azaltılması gerekmektedir. Kanada’da yaşlanan nüfusun ortaya çıkaracağı ekonomik yükün etkilerinin hafifletilmesi amacıyla vergi oranlarının artırılması beklenmektedir. Şirketlerden ziyade çalışan nüfus üzerinde yoğunlaşması beklenen vergi yükü ise ekonomik büyümenin olumsuz etkilenmesine neden olacak ve servet birikimini olumsuz etkileyecektir. Bu noktada yatay ve dikey adaletin gözetildiği bir sistemin mevcudiyeti toplumun büyük kesimine katkı sağlayacaktır.

Yaşlanan nüfusun ortaya çıkaracağı bir diğer husus ise tüketim pazarının yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde genişletilmesi olacaktır.

3.1.3. Çin’de Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Çin, 1970’li yıllarda uygulamış olduğu serbest ekonomi ve tek çocuk politikası nedeniyle gerek demografik gerekse de ekonomik yönden önemli ölçüde dönüşümler geçirmiştir. Tek çocuk politikası ve Çinlilerin erkek çocuk tercihi kız çocukların kürtajını artırmış ve toplumdaki erkek nüfusun %55’e kadar yükselmesine, yaşlı nüfusun artmasına ve geleneksel aile yapısının bozulmasına neden olmuştur (Skousen, 2019: 85). Çin, tek başına 1,37 milyarlık nüfusu bünyesinde barındırmaktadır. Bu nüfusun %16,7’si 60 yaş üstü ve %10,8’i ise 65 yaş üstü olarak ifade edilmektedir (Xueping ve Huijuan, 2017: 2).

Yapılan araştırmalar, nüfusun yaşlanmasının Çin’deki etkilerinin henüz ciddi seviyede olmadığını ancak kademeli olarak bu etkilerin ortaya çıkacağını ifade etmektedir. Çinli yaşlıların hâlen geleneksel aile yapısına bağlı olduğu görülmektedir. Ancak sanayileşen toplum ile birlikte yaşlıların gereksinimlerinin devletin sağlayacağı sosyal güvenlik mekanizmaları aracılığıyla giderilmesi beklenmektedir. Aksi takdirde Çinli yaşlıların ailelerine ekonomik ve sosyal bağımlılıkları birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olacaktır (Li, 1998: 42). Dünya’nın en büyük yaşlı nüfusuyla karşı karşıya olan Çin’de, uzun süre uygulanan “*bir çift, bir çocuk*” politikası nedeniyle yaşlılar için aile içi bakımdan ziyade birtakım adımların atılması gerekli görülmektedir. Bu adımlar aşağıdaki gibidir (Hou, 2011: 79);

- Çin Devlet’i tarafından desteklenen emeklilik veya yaşlı bakımı programlarına katılımın artırılması,
- Hastane, huzurevi ve toplum bakım merkezlerine yatırım yapılması,
- Sağlık hizmeti sağlayıcıları ve yaşlı bakımı elemanlarının eğitime yönelik kurumların kurulması,
- Yaşlı nüfusun ihtiyaç duyduğu sosyal ve sağlık imkânlarının inşa edilmesi,
- Yaşlıların ihtiyaç duyduğu modern finansal hizmetlerin sunulmasıdır.

Güney Kore ve Japonya’nın uyguladığı “*ihracata dayalı büyüme*” stratejisini benimseyen Çin, son yıllarda Dünya’nın en büyük ikinci ekonomisi hâline gelmiştir. Tek başına dünya ihracatının yaklaşık olarak %10’unu gerçekleştirirken toplam dış ticaret hacmi ise 4 trilyon USD dolaylarında olmuştur. Çin’in bu denli bir başarı elde etmesi geniş

kesimlerce kabul edilen ucuz iş gücüne bağlansa da birçok faktörün bu başarıda katkısı bulunmaktadır. Özellikle de merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilen iyi bir planlama süreci üretim maliyetlerini azaltarak verimliliğin artmasına olanak tanımıştır. Ancak bu başarısını sahip olduğu nüfusun büyüklüğü nedeniyle kişi başına düşen gelir noktasında (düşük gelirli ülkeler kategorisinde yer almaktadır) gösterememiştir (Doğru, 2016: 2, 7, 13). Dolayısıyla Çin için sahip olduğu nüfusun büyümeyi olumlu yönde etkilediği ancak bu nüfusun büyüme için tek faktör olmadığını ifade etmek gerekir. Ayrıca Çin'deki israf ve etkinsizliğin (hayalet şehir, fabrika ve alışveriş merkezleri) bu denli büyük bir ekonominin büyümesi için gerekli olduğu ifade edilmektedir (Kroeber, 2017: 41, 231, 256).

Sahip olduğu firmalar Çin'i belirli bir noktaya taşımıştır. Ancak artan refah seviyesinin vatandaşların tüketim harcamalarının artmasına ve dolayısıyla da ihracatın kısılmasına ve ilerleyen yıllarda Çinlilerin ithal mallara yönelmesine sebep olacağı tahmin edilmektedir. Bu durum ise ihracata dayalı büyüme stratejisini benimseyen Çin için işlerin tersine dönmesi riskini gündeme getirmektedir (Doğru, 2016: 16-17). 1980'li yıllarda Çin'deki özel servet miktarının oldukça sınırlı olduğu ancak 2015 yılına gelindiğinde, özel servetin milli gelirin %500'üne (ABD ile aynı seviyeye) ulaştığı ifade edilmektedir (Novokmet vd., 2017: 25). 1990-2013 dönemi boyunca Çinlilerin kişi başına düşen tüketim harcamaları neredeyse 5 kat artmıştır. Bu refah artışı otomobil ve turistik seyahatleri artırırken Çinlilerin sahip oldukları paralarını başka ülkelerde değerlendirdikleri de görülmüştür (Kroeber, 2017: 254-255).

Çin'deki genç göçmenlerin azalması işçi maliyetlerinin artmasını da beraberinde getirmiştir. Özellikle 2009 yılından sonra mavi yakalıların beyaz yakalılardan daha hızlı gelir artışı elde ettiği görülmektedir (Kroeber, 2017: 281). Çin'in sahip olduğu genç nüfus ve Batılı ekonomiler ile arasındaki olumlu ilişkiler Çin'in büyümesine önemli katkılarda bulunmuştur. 2015 itibariyle artacak olan yaşlı nüfus Çin'deki üretimin bazı kısımlarının Vietnam ve Bangladeş gibi ülkelere kayması riskini gündeme getirmektedir (Kissinger, 2020: 625).

Çin ve Hindistan'ın sağlamış olduğu gelişme (özellikle de 2000 sonrası dönemde küresel üretimde paylarının artmasıyla) küresel eşitsizliklerin azalması noktasında önemli derecede katkı sunmuştur (Manga ve Cengiz, 2020: 196). Dolayısıyla, küresel manada yoksulluğun azalmasında Çin'in yadsınamaz bir rolü olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Ancak kırsal ve kentsel hayat arasındaki ayırım belirginleştikçe Çin'deki gelir eşitsizliği de

olumsuz etkilenmektedir. Çin'deki gelir eşitsizliklerinde en önemli rolü oynayan faktör ise bölgesel gelişmişlik farklarıdır. Nitekim büyüyen Çin ile birlikte bazı bölgelerin daha fazla gelişmesi söz konusu olmuştur (Beken, 2016: 119-120, 141).

Çin, GSYH bakımından Dünya'da ikinci sırada olmasına rağmen gelir dağılımı adaleti noktasında oldukça kötü durumdadır (Doğru, 2016: 13). 2008-2009 yıllarında Çin Hükümeti tarafından açıklanan Gini Katsayısı 0,49 iken 2014 yılında 0,47 olmuştur. Bu rakamlar Çin'i gelir adaletsizliği en yüksek ülkeler arasına koymaktayken sosyal karmaşa ortamına sevk etmekten uzak görünmektedir. Nitekim uluslararası bir kurum tarafından yürütülen ve vatandaşların ekonomik şartlara yönelik memnuniyetini ölçen bir anketin sonucu 2014 yılı için %89 olarak çıkmıştır. Bu durumun kaynağı olarak 1998-2008 yılları arasında bireylerin gelirlerinin %229 oranında artması gösterilmektedir. Bu olağanüstü artış insanların eşitsizlik artışlarını tolere etmesine sebep olmuştur. Ayrıca hükümetlerin son 15 yılda özellikle de kırsal ve kentsel uçurumu azaltacak politikalar uygulaması da olumlu bir durum olarak algılanmıştır (Kroeber, 2017: 274-278).

Çin'deki en zengin %10'luk kesim tüm varlıkların %85'ine ve gelirlerin %57'sine sahiptir. Ancak Çinlilerin şikâyet ettiği en önemli meseleler “*enflasyon*” ve “*yolsuzluk*” olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşitsizlik konusu ise bu iki meseleden sonra gelmektedir. Çin'de ortaya çıkan eşitsizliğin iki temel sebebi olduğu vurgulanmaktadır. Bunlardan ilki, hızlı büyüme ve tarımdan sanayiye geçiş ile başta az sayıda insanın elde ettiği gelir artışının zamanla daha çok kişiye yayılmasıyla eşitsizliklerin azalacağını ifade eden düşüncedir. Diğeri ise özellikle de 1998-2003 yılları arası kır ve kent nüfusuna yönelik uygulanan politikalar gösterilmektedir (Kroeber, 2017: 279-280). Dolayısıyla kırsal ve kentsel nüfus arasındaki gelişmişlik farkları Çin'deki gelir eşitsizliğinin en önemli sebepleri arasında yer almaktadır (Subaşı Ertekin, 2017: 34).

1980'li yıllarda kırsal bölgelerin ön planda olduğu politikalardan 1990'lı yıllarda kentlerin odağa oturduğu politikalara geçilmiştir. Üretim mallarındaki fiyatların serbest bırakılması, 1998 yılında KİT'lerin kontrol ettiği konutların özelleştirilmesi ile değerinin altında alınan konutlardan kentli kesimin önemli derecede kazanım elde etmiş olması gerekçe gösterilebilir. Ayrıca konutları üzerinde istedikleri gibi tasarrufta bulunma hakkına (alma, satma, ipotek ettirme vb.) sahip olmaları (2003 yılında) ve iş gücü üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması da kentli kesimin avantajına bir durum yaratmıştır. Bu gelişmelerin aksine ailelerin şehirlere göç etmesinin engellenmesi ve kırsal kesime tahıl

üretiminin dayatılması (serbest piyasada satabilecekleri mallar yerine) ise kırsal kesimi oldukça olumsuz etkilemiştir. Bu gibi faktörler de gelir uçurumunu iyice açarak 1990 yılında 2,2 kat olan gelir farkının 2003 yılında 3,2 katına çıkmasına neden olmuştur. Ancak 2002 sonrası kırsal kesimin sorunlarının çözülmesine yönelik atılan adımlar sayesinde 2009 yılında kırsalda emeklilik düzenlemesi yapılmıştır (Kroeber, 2017: 53-55).

1978 yılına kadar ki süreçte Çin'deki sosyal güvenlik sistemi; emeklilik, bakım ve sağlık gibi alanlarda vatandaşa oldukça cömert imkânlar sağlamış fakat Çin'in dışa açılım hamleleriyle birlikte söz konusu hizmetlere vatandaşların finansal olarak katılımını zorunlu kılmıştır. Özellikle de Çin Devleti'nin 1980'li yıllarda KİT'lerde çalışan kesimin sosyal güvenlik harcamalarını karşılayamaması bu durumun ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur. 2000'li yıllardan sonra kapsamlı hâle getirilmeye çalışılan emeklilik sisteminin kırsal alanda yeterli seviyeye getirilemediği görülmüştür. Çin'deki emeklilik sistemi üzerinde olumsuz etki meydana getiren bir diğer husus da tek çocuk politikası olmuştur. Nitekim bu politika uzun vadede yaşlı nüfusun finansmanı noktasında önemli sorunlar meydana getirmiştir (2015 yılında kentsel alanlarda bu kısıtlama kaldırılmıştır). Nüfusun yaşlanma hızının yüksek olmasına karşın emekliliğin 50'li yaşlara kadar düşmüş olması da Çin ekonomisinde önemli sorunların meydana gelmesi yönünde beklentilerin doğmasına sebep olmuştur. Ancak Shanghai'da gönüllü olarak seçilen 65 yaş emeklilik sisteminin ülke genelinde yaygınlaştırılması planlanmış ve Çin'deki emeklilik sistemine kırsal nüfusun da (toplam nüfusun %40'ı) aktif olarak dâhil edilmesinin sistemi sürdürülebilir kılacağı düşünülmüştür (Yumurtacı, 2020: 121-122).

1960 ve 1970'li yıllarda (bebek patlaması çağı) doğan insanların emeklilik yaşına gelmeleri ile yaşlı bağımlılık oranını artırması, sağlık ve emeklilik sistemini olumsuz yönde etkilemesi ve ekonomik büyümeyi baskılaması beklenmektedir. Ancak emeklilik yaşının artırılması, orta yaşlı (45-65 arası) bireylerin mesleki eğitimlerinin yükseltilmesi, işçi verimliliğindeki gelişme ve ekonomik yapının sanayiden hizmetlere kaymasıyla bu sorunun etkilerinin azalması beklenmektedir (Kroeber, 2017: 231-234).

Çin'deki servet eşitsizliğinin bir diğer sebebi olarak eşitsiz şekilde yürütülen özelleştirme politikaları gösterilmektedir. Bu durumda aslında servet eşitsizliği konusunda güdülen politikalar ve devletlerin sahip olduğu kurumların ne denli etkili olduğunu göstermektedir (Alvaredo vd., 2017: 408). Çin, kurumlarının kalitesini artırabilirse eşitsizliklerin çözümü noktasında önemli derecede yol kat edebilecektir.

Gerçekleştirilen bir çalışma, Çin'deki nüfusun hızlı şekilde yaşlanmasının bölgesel konut talebi üzerinde olumlu etkiler meydana getirdiğini ortaya koymaktadır. Buna karşın ortaya çıkan etkinin bölgeler bazında değiştiği vurgulanmıştır. Beijing, Hebei, Shanxi, Henan, Tianjin ve Shandong gibi Çin'in Kuzeydoğu bölgelerinde, yaşlanmanın kentsel konut talebi üzerindeki etkisinin ortalamasının üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmanın ortaya çıkardığı sonuçlar, Çin Hükümeti'nin konut talebi ve fiyatının dengelenmesi için oldukça önemli olacaktır (Linlin vd., 2016: 4169-4170). Bu noktada atılmayan her adımın ilerleyen yıllarda Çin'deki konut piyasası üzerinde önemli etkiler doğurması beklenmektedir.

Çin'de kentsel alanlarda yaşayan 65 yaş üstü yaşlı çiftlerin sahip olduğu yoksulluk görünümünün OECD Ülkeleri ile kıyaslandığı bir araştırma, Çin'in her ne kadar Avrupa Ülkeleri'nden daha yüksek yoksulluk oranına sahip olduğunu gösterse de, aksine ABD ve Birleşik Krallık gibi ülkelere yakın bir durum ortaya koyduğu görülmektedir. Bu durum aslında yoksulluğa karşı savunmasız olan yaşlıların (özellikle de Çinli yaşlı kadınların) çok daha fazla olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Saunders, 2007: 464-465). Nitekim kişi başına gelir noktasında ABD ve Birleşik Krallık'tan oldukça geride olan Çinli vatandaşların daha yüksek oranda yoksulluğu hissettiğini ifade etmek gerekir.

Şahsına münhasır bir ülke olan Çin, kendi içinde değerlendirilmesi gereken bir ülkedir. Nitekim *Justin Lin*'in bu konudaki ifadeleri de durumu özetler mahiyettedir. Lin; Çin için *"herhangi bir problemi, Çin'in nüfusu ile çarptığınızda çok büyük bir problem olacaktır; ancak onu Çin'in nüfusuna böldüğünüzde çok çok küçük bir problem olacaktır."* ifadesini kullanmıştır (Kroeber, 2017: 41). Son olarak ifade etmek gerekir ki Çin ile ABD arasındaki ilişkiler küresel manada etkiler doğurabileceğinden bu iki ülke arasında ortaya çıkabilecek olumsuz bir durumun birçok başarısızlığı da beraberinde getireceği öngörülmektedir. Nitekim bu iki ülkede sahip oldukları refahı küresel barışa borçlu olduklarını unutmamalıdır (Kissinger, 2020: 623, 628).

Görüldüğü üzere, Çin henüz tam manasıyla yaşlı nüfusun ortaya çıkardığı olumsuz etkilere maruz kalmamıştır. Yaşlanan nüfusun emeklilik ve sağlık konusunda ortaya çıkaracağı olumsuzlukların yanı sıra Çin'in belki de unutmaması gereken en önemli husus üretim kapasitesini diğer gelişmekte olan ülkelere kaptırma riskidir. Nitekim Çin'liler son yıllarda kendi gelir artışları sayesinde ülkedeki eşitsizlikleri umursamıyor görünse de ihracata dayalı büyüme modeline sahip ülkelerinde büyümenin sekteye uğraması ve

gelirlerin azalması ile durumun farklı bir boyuta taşınması söz konusu olabilir. Erken emeklilik ve tek çocuk politikasının sosyal güvenlik sistemi üzerinde yaratacağı baskı da göz önüne alındığında durumun ciddiyeti daha da artmaktadır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki yaşlı nüfusun artan konut talebi ile emlak piyasasında talep kaynaklı bir fiyat hareketinin meydana gelmesi muhtemeldir. Bu nedenle Çin'in bir yandan üretim kapasitesini koruması bir yandan yaşanan nüfusun doğurduğu ekonomik baskıyı tolere etmesi bir yandan da ekonomik sistemin işleyişini muhafaza etmesi gerekmektedir. Çin ekonomisini büyüten bir diğer unsur ise israf ve etkinsiz yatırımlar olarak ifade edilmişti, bu noktada yaşanan nüfusun ortaya çıkaracağı sorunların önüne geçmek adına bu tür etkinsiz adımların da yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Mevcut durum değerlendirildikten sonra Çin Hükümeti tarafından atılacak adımlar sayesinde nüfusun yaşlanması ile ortaya çıkacak etkilerin hafifletilmesi ve toplumun genelinde bir refah artışı sağlanması söz konusu olacaktır. Son olarak ifade etmek gerekir ki Çin'deki ekonomik gelişmenin Dünya'daki yoksulluğu azaltması örneğinde olduğu gibi yaşlıların aktif şekilde sürece/sisteme entegre edilmesi muhtemel olarak yaşanacak bir yaşlı yoksulluğu krizinin de önüne geçecektir.

3.1.4. Japonya'da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Japonya, yaşlı nüfusun en yoğun olduğu ülkelerin başında gelmektedir. Çocuk yapmanın zaman ve ekonomik maliyeti 3 kuşağın birlikte yaşadığı aileler yerine çekirdek ailelerin artmasına ve doğum oranlarının düşmesine sebep olmuştur (Clements, 2020: 91-92). Uluslararası kuruluşların yaptığı tahminler de bu kanıyı doğrular niteliktedir. Hızla yaşlanan Japonya, süper yaşlı¹⁶ bir toplum olmanın arifesinde bulunmaktadır. Öyle ki, 2036 yılına gelindiğinde, 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusun üçte biri oranında olacağı beklentisi mevcuttur. Ayrıca yüksek yaşam beklentisi ve düşük doğum oranları nedeniyle 2015 yılında 127 milyon olan Japon nüfusunun 2065 yılına gelindiğinde 88 milyona düşeceği tahmin edilmektedir (European Parliament, 2020: 1).

Japonya'da, 1980 ve 1990'lı yıllarda gayrimenkul ve hisse fiyatlarında artış ile birlikte doğum oranlarının düştüğü ve 2008 yılına gelindiğinde ise nüfusun çok uzun yıllar sonra ilk defa azalış eğilimine girdiği görülmektedir. Yaşanan demografik dönüşüm ile birlikte uzun yıllar sürecek olan yaşlı bağımlılık oranlarının artışı ise Japon

¹⁶ Her 1.450 Japon vatandaşın biri yüz yıldan fazla (yüz yılı aşmış kişilerin %88,8'i ise kadınlardan oluşmaktadır) yaşamaktadır. Yüksek oranda yaşlı nüfusuna ev sahipliği yapan yerleri tanımlayan beş "Mavi Bölge (Blue Zone)"den biri ise Japonya'nın Okinawa Adası olarak ifade edilmektedir (Whiting, 2021).

Hükümetleri'nin üstesinden gelmesi gereken bir mesele olarak ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda, özellikle kadın ve yaşlı istihdamının artırılması ile vergi tabanının genişletilmesi hedeflenmektedir (Kitao ve Yamada, 2019: 30-31).

Japon ekonomisinde yıllardır deflasyon ve durgunlukla mücadele etmek amacıyla Başbakan *Şinzo Abe*'nin adıyla anılan “*Abenomics*” düsturuyla birtakım politikaların uygulandığı görülmektedir. Ancak bu politikaların istenen sonuçları vermediği ifade edilmektedir (Yorulmaz, 2020). Nitekim ortaya çıkan veriler özellikle de 2012-2020 arası süreçte nominal ücretlerin %1,5 arttığı ve 2014-2019 arası süreçte ise hanehalkının sahip olduğu servetin %3,5 oranında azaldığını ifade etmektedir. Yeni Başbakan *Fumio Kishida* ise ücret artışları ve teşvikler sayesinde eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemektedir (Aljazeera, 2021). Yapılan bir araştırmada ise 1984-2014 yılları arası dönem ele alınmış ve bu zaman aralığında servet eşitsizliğinin arttığı ve düşük varlıklı hanelerin sayısında da bir artışın söz konusu olduğu ifade edilmiştir (Kitao ve Yamada, 2019: 30).

Her ne kadar eşitsizliğin arttığı ifade edilse de gelişmiş ülkeler arasında bir kıyas yapıldığında, Japonya'nın diğer gelişmiş ülkelere göre daha eşit bir yapıya sahip olduğu ifade edilmektedir. Bu fikrin kaynağı ise Japonya'da uygulanan %45'lik gelir vergisi ve %55 oranındaki veraset vergisidir. Bu iki verginin bu denli yüksek olması hem çalışarak hem de miras yoluyla servet ediniminin önünde önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle de veraset vergisinin oldukça yüksek olması Japonya'daki zengin ailelerin en geç üç kuşak içinde servetlerini kaybetmelerine neden olmaktadır. Bu durumla başa çıkmak için Japonların genellikle Singapur ve Avustralya gibi ülkelere yerleştikleri ifade edilmektedir (Yuriko, 2015).

Japon nüfusunun yaşlanması ve küçülmesi neticesinde Japon ekonomisinde; krizler, bütçe sıkıntıları ve iş piyasası üzerinde sorunların meydana gelmesi beklenmektedir (European Parliament, 2020: 1). Ayrıca yaşanan nüfus, birçok şirkette çağın gereklerine uymayan yaşlı çalışanların sayısının da artmasına neden olmaktadır. Bu durumda sayısı artan emekliyi daha az mükellefin finanse edeceği konusunu gündeme getirmektedir (Clements, 2020: 91-92).

Japonya için nüfusun yaşlanmasını çok yönlü bir mesele olarak ele almak gerekmektedir. Japonya'nın çalışan anneler lehine cinsiyet temelli radikal değişikliklere gitmesi ve göç politikasını yeniden düzenlemesi gerekirken aksi takdirde sonraki yıllarda

emeklilik ve vergi artışı gibi meselelerle daha fazla karşı karşıya kalması beklenmektedir (Er, 2010: 152-153).

Nüfusun yaşlanması, Japon iş gücü piyasasında açığın doğmasına neden olmuştur. Bu duruma karşın harekete geçen Japonya, göç politikası olarak 2025 yılına kadar 300 bin kadar mavi yakalı çalışanın (özellikle de tarım, inşaat ve gemi yapımı alanlarında) göç etmesine imkân sağlamayı planlamaktadır (Lufkin, 2019). Japonya'daki yaşlı nüfusun yüksekliği iş gücü piyasasında önemli derecede küçülme meydana getireceğinden bu durumun Japon ekonomisi üzerinde de önemli bir yük oluşturması beklenmektedir. Japonya'da bakıma muhtaç yaşlı oranının yüksekliği, bakıcı eksikliği nedeniyle çoğu zaman kadınları işlerini bırakıp yaşlı akrabalarına bakmaya yöneltmektedir. Bu durum robot bakıcılara ilişkin teknolojilerin geliştirilmesini teşvik etmiştir. Japon Hükümeti yaşlanmanın ortaya çıkardığı sorunları gidermek amacıyla emeklilik yaşını yavaşça yükseltmek gibi birçok stratejiyi uygulamaya girişmiştir. Japonya'daki yaşlılık sorunun çözülmesi için kitlesel göç ve doğum oranlarının artırılmasına ilişkin bazı görüşler bulunmaktadır. Ancak Japon toplumunun kitlesel göçe sıcak bakmadığı görülmektedir. Japonya Dünya'nın geri kalanından önce yoğun bir yaşlanma sorunuyla boğuştuğundan önünde daha önce uygulanmış bir örnek bulunmamaktadır. Bu nedenle Japonya'nın girişimleri Dünya'daki diğer uluslar tarafından izlenecektir (Sigurðsson, 2017: 24-26).

Japonya'da, II. Dünya Savaşı'ndan 1970'li yılların başına kadar oldukça önemli oranda GSYH (ortalama yıllık %9,6) artışı sağlanmıştır. Bu artışın bakanlıklar eliyle yapılan yatırımlar ve Japon halkının sıkı çalışmasına borçlu olduğu ifade edilmektedir. Bu dönemde Japon hanehalkının refah düzeyinin arttığı görülmektedir. Ancak Japonya, uzun yıllardır “*düşük tüketim-yüksek tasarruf*” sarmalında bulunmaktadır. Bunun sebebi ise *Paul Krugman*'ın ifadesiyle 1990'lı yıllarda yaşanmaya başlanan durgunluğun, Japonya'nın çalışabilecek durumda olan nüfusunun azaldığı ve emekli sayısının arttığı döneme denk gelmesi olarak belirtilmektedir. Genç yaştaki nüfusun artan vergiler ve yaşanan hayat pahalılığı nedeniyle sosyal hayattan çekildiği (*hikikomori* olarak ifade edilen bu grup 2010 yılında 700 bin kişi olarak tahmin edilmiştir) ifade edilmektedir (Clements, 2020: 8, 48, 57, 98, 105-106). Yaşlı nüfusun oldukça fazla olduğu Japonya'da tasarruf edecek kişi sayısının azalması ile servet birikiminin azaldığı ve bu durumun bir neticesi olarak da yatırımların finansmanı konusunda bazı sorunların meydana geleceği ifade edilmektedir (Ataman Erdönmez, 2007: 66).

Japonların tasarruf oranlarının yüksek olmasının sebeplerinden biri olarak beklenen yaşam sürelerinin uzun olması gösterilmektedir. Nitekim daha uzun bir süreyi kapsayacak emeklilik dönemi daha yüksek tasarruf oranlarının meydana gelmesine neden olmaktadır. Ayrıca Japonya’da konut kredilerinin peşinat oranlarının oldukça yüksek olması ve miras güdüsüyle tasarruf etmeleri de Japonların tasarruf alışkanlıklarını açıklayan diğer faktörler olarak gösterilmektedir (Frank ve Bernanke, 2017: 436).

Yaşlanan nüfus, sağlık sistemi üzerinde önemli etkiler doğurmaktadır. Bu kapsamda, Japonya’daki nüfusun yaşlanmasının sağlık sistemi üzerinde ortaya çıkaracağı etkileri inceleyen bir çalışma ile 2050 yılına gelindiğinde yaşlı oranının daha da artmasıyla birlikte Genel Sağlık Sigortası üzerinde ortaya çıkacak maliyetler tahmin edilmiştir. Buna göre Genel Sağlık Sigortası Sistemi’nin ortaya çıkaracağı ek maliyetin finansmanı için tüketim vergisinin %5 olması durumunda gelir vergisinde %6 ile 10 arasında bir artış yapılması; tüketim vergisinin %10 olması durumunda ise gelir vergisinde %2 ile 5 arasında bir ek talep edilmesi gerekmektedir (HSU ve Yamada, 2017: 30).

Yaşlı nüfus meselesi tartışıldığında akıllara gelecek ilk ülkelerden biri Japonya olmaktadır. Japon toplumunun bu denli yaşlı bir nüfusu barındırması ise en temelde iş gücü sorunlarının gündeme gelmesine ve yaşlı bakımını üstlenmek zorunda kalan bazı kadınların iş hayatının dışına itilmesine sebep olmuştur. Ayrıca sağlık harcamaları ile yaşlı nüfusun ihtiyaçlarının karşılanamaması durumunda vergilerin artışa tabi tutulması söz konusu olacaktır. Yaşlanmanın belki de en önemli etkisi Krugman’ın da ifade ettiği gibi 1990’lı yıllarda Japonya’nın yaşlı bir nüfusa ev sahipliği yapmaya başlamasıyla iş gücünün azalması neticesinde meydana gelen durgunluk olmuştur. Yaşlı nüfusun bu denli artmasının bir diğer etkisi ise daha uzun bir ömür beklentisiyle yaşlılık dönemini finanse etmek isteyen insanların daha yüksek oranda tasarrufla bulunmasıdır. Bu durum da ister istemez ekonomik kaynakların yaşlanan nüfusun elinde birikmesine neden olmaktadır. Kapalı bir toplum yapısına sahip olan Japonya’da göç olgusuna da sıcak bakılmadığından Japonlar robot bakıcı ve işçi teknolojisine yönelerek sorunun önemli bir ayağını çözmek istemektedir. Her ne kadar “Abenomics” adı altında uygulanan politikalar son yıllarda olumlu sonuç vermemiş olsa da Japon ulusunun uygulayacağı başarılı politikalar özellikle de genç nüfusa sahip ülkelerin ilerleyen yıllarda bu süreçten daha az hasarla ayrılmasına katkıda bulunacaktır. Nitekim öncü bir ülke olarak Japonya, diğer ülkelerin kademeli olarak karşı karşıya kalacağı süreçlerin ortaya konulması açısından oldukça önemlidir.

3.1.5. Rusya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Gelişmiş ve gelişmekte olan diğer ülkeleri etkileyen yaşlı nüfus meselesinin ilerleyen yıllarda Rusya içinde önemli bir mesele olarak gündeme gelmesi ve etkisini hissettirmesi beklenmektedir. Federal Devlet İstatistik Servisi “Rosstat”, Rusya’daki nüfusun tipik özellikleri olarak çocuksuz ailelerin önemli sayıda arttığını (yetişkin çocuklar hariç bırakıldığında 18 milyon aile) ve 12 milyon civarı ailenin ise tek çocuklu olduğunu ifade etmektedir. Bu durum Rusya nüfusunun yenilenmesinin önüne geçmekte ve göç kaynaklı bir nüfus akışının olmaması durumunda nüfusun önemli ölçüde azalacağı beklentisini meydana getirmektedir (Devlet, 2021).

Hâlihazırda, Rusya nüfusunun önemli kısmının göç yoluyla korunduğunu ve eski Sovyet Ülkeleri için başlıca iş gücü piyasası konumunda olduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Her ne kadar Rusya’nın göç verdiği ve entelektüel olarak bu durumdan olumsuz etkilendiği ifade edilse de Orta Asya’dan gelen emek göçü Rusya’nın düşük doğum oranlarını telafi etmektedir. Aksi takdirde, Rusya nüfusunun 21. yüzyılın ortalarına doğru azalacağı ve 2019 yılında 145 milyon olan nüfusunun olumsuz senaryoya göre 121 milyona düşeceği ifade edilmektedir. Durumun bu denli önemli olması nüfus meselesini Rusya Devlet Başkanı *Vladimir Putin*’in de öncelikli konuları arasında almasına sebep olmuş ve Putin, “*Nüfus artışının Rusya’nın küresel statüsünü yeniden inşa etmede önemli bir faktör...*” olduğunu vurgulamıştır (Kofman, 2020).

Rusya’da yaşlanma sorununa değinirken ifade edilmesi gereken bir diğer mesele ise yaşlı kadın ve erkek sayısındaki orantısız dağılım olmuştur. Nitekim bugünün rakamları yarının Rusya’sı için bir altyapı oluşturmaktadır. Bu kapsamda, 2014 yılında kadınlar için ortalama yaşam beklentisi 79 iken erkekler için bu rakam 64 olarak kayda geçmiştir. Bu durum toplumsal cinsiyet konusunda olumsuzlukların doğmasına ve 85 yaş üstü nüfusa ilişkin yapılan çalışmaların çoğunlukla kadın örneğine dayanmasına neden olmaktadır (Strizhitskaya, 2016: 797).

Rusya’da demografik yapıya değindikten sonra servet dağılımına değinmek gerekmektedir. Bu kapsamda, ABD dışındaki diğer gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında, Rusya’daki gelir ve servetin daha adaletsiz şekilde dağıtıldığı ifade edilmektedir. Nitekim ekonomik büyüklükleri göz önüne alındığında, Rusya diğer tüm ülkelerden daha fazla sayıda milyardere sahiptir. Bu istatistiklere offshore hesaplardaki (Rus GSYH’nin %75’i kadar bir servet ifade edilmektedir) servetin de eklenmediğini ifade etmek gerekmektedir.

Ayrıca vergi öncesi milli gelirin yarısının ilk %10'luk dilime gittiği belirtilmektedir (Russell, 2018: 1).

1980'li yıllarda Rusya'da özel servetin oldukça sınırlı olduğu ancak 2015 yılına gelindiğinde, özel servetin milli gelirin %350-400'ü oranına ulaştığı belirtilmektedir (Novokmet vd., 2017: 25-26). 1990'larda Sovyetler Dönemi'nde, en tepedeki %1'lik dilimin toplumdaki 4 ile 5 kat arası (güncel oran 20 kata kadar yükselmiştir) ortalama gelir elde ettiği vurgulanmıştır. Ancak 1990'ların başında planlı ekonomiden kapitalist sisteme evrilmesi ile "*oligark sınıfı*"nın (hükümete borç verme karşılığı devlete ait şirket hisselerinin düşük fiyata alınması yoluyla) ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Buna mukabil aynı dönemde Rus toplumunun hiperenflasyon ile mücadele ettiği ve tasarruflarının da süratle eridiği görülmüştür. Ayrıca maaşların geç ödenmesi veya ödenmemesi ise maaşların reel olarak erozyona uğramasına, yaşam standartlarının düşmesine ve zengin ile fakir arasındaki farkın açılmasına sebep olmuştur (Russell, 2018: 1).

2000 ile 2008 yılları arası küresel düzeyde yüksek olan petrol fiyatları Rusya için ekonomik iyileşmeyi beraberinde getirmiş ve Putin'in de yıldızının parlamasına sebep olmuştur. Ancak 2014 yılına gelindiğinde, petrol fiyatlarının 115 USD'den 35 USD'ye düşmesi Rusya'da birtakım sorunların gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Sorunların çözümü için gerekli olan reformların gecikmesi ise toplumdaki birçok eşitsizliğin artmasına sebep olmuştur. Nitekim tarihçi *Walter Laqueur*'un ifadesiyle "*Son yirmi beş, otuz yıl içinde genellikle doğal kaynak sektöründen para kazanan yaklaşık 110 yurttaşının, hanehalkı servetinin yüzde 35'ini denetlediği bildirilmiştir...*". Credit Suisse ise bu serveti 420 milyar USD olarak tahmin etmektedir. Ayrıca bu ayrıcalıklı grubun servetlerinin önemli kısmını Putin'den korunmak amacıyla yurt dışına aktardığı da ifade edilmektedir. Yine belirtmek gerekir ki Putin'in de Rusya'daki yozlaşmış sistem sayesinde 40 milyar USD'lik bir servet edindiği vurgulanmaktadır (Ascher, 2020: 333-334).

Sermaye, dünyevi nimetlerden daha fazla yararlanmak için bir araç olarak görüldüğünden birçok ekonomik sistem tarafından önemli görülmektedir. Kapitalizm sisteminde, "*artık değere el konulması ve bunun sermayeye dönüştürülmesi*" gibi temel özelliklere sahiptir. Rusya'da ise kapitalist sistemin özelliklerinin bürokratlarca taşındığı ("*devlet kapitalizmi*" ifadesi kullanılmaktadır) belirtilmektedir. Aslında sadece yönetici olarak görülen bürokrasi sınıfı esas mülkiyet sahibi olan devleti kontrol ettiğinden kendi paylarına ayrılan artık değerini sürekli artmasını sağlamaya odaklanmıştır. *Tony Cliff*'in

“Rusya’da Devlet Kapitalizmi” adlı kitabında “Rusya’da devlet, bürokrasinin emekçi kitleleri sömürmekte kullandığı bir silahtır.” şeklinde kullandığı ifade bu durumu özetler niteliktedir (Cliff, 2018: 179-182, 187).

Rusya’da gelir ve servet eşitsizliği konusunda değinilmesi gereken bir diğer nokta ise Rusya’da bölgesel eşitsizliklerin oldukça yüksek seviyede olduğudur. Rusya, kişi başına düşen GSYH noktasında Dünya’daki en yüksek eşitsizlik seviyelerinden birine sahiptir. 2009 rakamları ile Tümen Bölgesi’nde kişi başına GSYH noktasında 57.175 USD olarak ifade edilmektedir. Bu rakam Norveç ile benzer bir görünüm ortaya koymaktadır. İnguşetya Cumhuriyeti’ne bakıldığında ise 3.494 USD tutarında kişi başına GSYH miktarı dikkate değerdir. Bu rakamlar ise bu bölgenin Irak ile benzer bir görünüm sergilemesine sebep olmaktadır. Rusya’da bulunan iki bölge arasında bu kadar fark olması ise eşitsizliklerin boyutunu ortaya koymaktadır (OXFAM, 2014: 12-13).

Rusya’da yaşlı nüfus ve servete ilişkin bazı bilgilere yer verdikten sonra yaşlanmanın servet dağılımı üzerindeki etkilerine değinmek gerekmektedir. Bu kapsamda, artan yaşlı nüfusun diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Rusya’da da bazı iş gücü sorunlarının doğmasına neden olması beklenmektedir (Devlet, 2021). Rusya’da çalışma çağındaki nüfusun azalması önemli sosyal ve ekonomik sorunların ortaya çıkmasına sebep olurken çalışma çağındaki nüfusun artması ise ekonomik büyümeyi olumlu etkileyen önemli bir faktördür. Bunun tersine dönmesi durumunda Rusya’da uzun vadede ekonomik büyümenin olumsuz etkilenmesi beklenmektedir. Ayrıca artan yaşlı nüfus yaşam döngüsüne bağlı olarak tasarrufların düşmesine ve sağlık alanında yapılan harcamaların artmasına neden olmaktadır. Rusya’nın ekonomik sorunlarının önüne geçmek için yapması gereken önemli hamlelerden biri de düşük olan emeklilik yaşını yükseltmek olacaktır (The World Bank, 2022a).

Sağlık harcamaları ve emeklilik maaşlarının bütçedeki ağırlığını artırması nedeniyle yaşlanan nüfusun Rus ekonomisi üzerinde baskı yaratması ve Rus toplumunun en savunmasız kesimlerinden olan yaşlı nüfusun önemli zorluklarla karşılaşması söz konusu olacaktır (DaVanzo ve Adamson, 1997: 5). Nitekim Rusya’da¹⁷ yaşlı yoksulluğunu ifade eden rakamlara göz atıldığında, bu oranın %18 ile %50 arasında olduğu görülmektedir. Ancak bazı yazarlar yaşlı çiftlerin sahip olduğu yoksulluk oranını %70 olarak tahmin

¹⁷ Resmi Rus istatistikleri, 2016 yılında yoksulluk sınırının altında yaşayanların oranını %13,8 olarak ifade etmekteyken yapılan bir başka anket ise 2017 yılında nüfusun %20 ile %23 arasında kişinin kendini yoksul olarak gördüğünü ifade etmektedir (Russell, 2018: 2).

etmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında bölgesel gelişmişlik farklılıkları ve köy-kent ayrımına göndermeler yapılmaktadır (Strizhitskaya, 2016: 796).

Rusya’da emekli maaşları; yaş, iş deneyimi, özel koşullar -Büyük Vatanseverlik Savaşı (1941-1945)’na katılanlara ödenen ekstra ödemeler- gibi birçok faktöre bağlıdır. Ayrıca Rusya’da yeterli mali imkâna sahip olması ya da isteğe bağlı olarak nispeten daha genç yaşta emekli olabilmelerine olanak tanıyan bir emeklilik sistemi mevcuttur. “Rosstat” verileri ise 55-59 yaş arasındaki Rus nüfusun %12,3’ünün, 60-64 yaş arası nüfusun %6,7’sinin ve 65 yaş üzeri nüfusun ise %3,2’sinin kariyerine devam ettiğini göstermektedir (Strizhitskaya, 2016: 796).

Batılı Devletler’in yaşlanma konusunda yaptığı çalışmaların Rusya’ya uygulanması “*bölge, istihdam, eğitim, cinsiyet, dini inançlar ve kültürel değerler*” gibi yaşlanma sürecini etkileyen faktörlerin çeşitliliği nedeniyle birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle de sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların bu nedenle metodolojik sorunlar doğurduğu ifade edilmektedir. Rusya’da yaşlı nüfus üzerine yapılacak araştırmalarda yaşlı nüfusun motivasyonunun artırılması bu alanda yapılacak çalışmaların daha yüksek bir verimliliğe sahip olmasına katkıda bulunacaktır (Strizhitskaya, 2016: 798-799). Nitekim demografik görünüm bir ülkenin sahip olduğu önemli faktörlerden bir tanesidir. Bu konuda *Hal Brands* (Kofman, 2020); “...nispeten genç, büyüyen ve iyi eğitilmiş bir nüfus... ekonomik üretkenliğin kaynağıdır. Her şey eşit olduğunda, sağlıklı demografik profillere sahip ülkeler, rakiplerinden daha kolay zenginlik yaratabilir.” demiştir.

Rusya, ekonomik sorunların ne denli etkiler doğruduğunu gösteren bir örneğe kendi geçmişinde tanık olmuştur. Yakın tarihe bakıldığında yaşanan ekonomik sorunların Rusya için önemli kırılmalar meydana getirdiği görülmektedir. 1980’lerin başında yaşayan birçok Rus vatandaşın yaşadığı ekonomik sıkıntıları algıladığı ancak bu durumun komünizmi yıkacağını beklemedikleri ifade edilmiştir (Ascher, 2020: 317). Bu kapsamda, yaşlanmanın ortaya çıkaracağı etkilerin tolere edilmesi Rus ulusu için oldukça önemli olacak aksi takdirde Rus Devleti önemli sorunlarla mücadele etmek zorunda kalacaktır.

Rusya’nın henüz yaşlı nüfus sorunuyla tam manasıyla karşı karşıya olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak çocuksuz ailelerin artması ve beklenen yaşam süresinin uzaması Rusya’yı da diğer ülkeler gibi bu konuda aksiyon almaya itmektedir. Rusya bir bakıma eski Sovyet coğrafyası için göç edilebilecek bir cazibe merkezi olsa da gelen işçilerin niteliği burada önem taşımaktadır. 1990’lı yıllarda Sovyetler’in dağılmasından

sonra devlet eliyle zenginleşen oligark sınıfına mukabil Rus halkının oldukça kötü ekonomik şartlarla karşı karşıya kalması ve toplumdaki eşitsizliklerin hat safhada yaşanmasına sebep olmuştur. Ayrıca Rusya'nın bazı bölgelerinde gelişmiş ülkelerle yarışan kişi başına GSYH rakamlarına ulaşılırken bazı bölgelerde ise gelişmemiş ülke standartları söz konusu olmuştur. Yaşlanan nüfus meselesi Rusya'nın ana odağı olduğunda eşitsiz bir servet dağılımı toplumsal huzursuzlukların daha da artmasına sebep olacaktır. Yaşlanma ile ortaya çıkacak eşitsizliklerin artmasını önlemek adına kamusal inisiyatif alınması ve politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Rusya'da kadın ve erkek nüfus arasında kadınlar lehine 15 yıllık bir fark olması ise ilerleyen yıllarda Rus yaşlı nüfusunun kadınlaşması manasına gelecek; kadınların erkeklere göre dezavantajlı olması ise Rusya'da mevcut yaşlı yoksulluğunun şiddetlenmesine sebep olacaktır.

3.1.6. Hindistan'da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Yaşlı nüfus meselesi gelişmiş ülkeleri olduğu kadar Hindistan gibi gelişmekte olan ülkeleri de ilgilendirmekte ve yakın gelecekte daha da çok meşgul edecektir. Tablo 5'te de verildiği üzere 2019 yılı verileri Hindistan'ın yaşlı nüfus oranını %6,5 olarak göstermektedir. Bu oranların yıllar geçtikçe hızla artacağı ve Hindistan'ın da bu konuda bazı adımlar atması gerektiği vurgulanmaktadır. Eyaletlere göre 60 yaşından büyük olan nüfus oranlarının 1961'den 2001 yılına kadar olan değişimi Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16

Eyaletlere Göre 60 Yaş Üstü Nüfus Oranı (%), (1961-2001)

Eyalet	1961	2001	Eyalet	1961	2001	Eyalet	1961	2001
Andra Pradeş	6,23	7,61	Kerala	5,84	10,48	Racastan	5,14	6,78
Bihar	5,62	6,45	Madya Pradeş	5,16	7,14	Tamil Nadu	5,60	8,89
Gucarat	4,94	6,91	Maharaştra	5,27	8,74	Uttar Pradeş	6,29	7,07
Haryana	-	7,52	Orissa	5,67	8,27	Batı Bengal	5,01	7,12
Karnataka	5,73	7,69	Pencab	6,56	9,03	Hindistan	5,60	7,50

Kaynak: (James, 2008: 66).

İngilizlere karşı bağımsızlığını alan Hindistan, kısıtlamalardan sıyrılarak gelişme yolunda önemli adımlar atmıştır. *Rajiv Gandhi* Hükümeti, 1940'lı yılların sonundan itibaren *telekomünikasyon* ve *bilgisayar* alanlarında birtakım teşviklerde bulunmuştur. Liberalleşme ile 1990'lı yıllardan itibaren önemli derecede büyüme gösteren Hindistan ekonomisi, refah artışı elde ederken önemli bir orta sınıfın oluşmasını da sağlamıştır (Stein, 2015: 439-441). Bu duruma bir örnek olarak ABD'deki en iyi üniversitelerden mezun olan

öğrencilerin %13'ünün Hintli olduğunu (ABD'deki toplam nüfusun %1'inden azı Hintlilerden oluşmaktadır) ifade etmek gerekmektedir (Kazgan, 2017: 365). Bu netice de atılan adımların başarılı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla şartlar ne denli zorlu olursa olsun doğru yönde atılan adımların önemli kazanımlar doğurduğu gözler önüne serilmektedir.

Hindistan, özellikle de 1980'lerden sonra atılan adımlar sayesinde önemli derecede yol kat etmiştir. Özel sektörün baskılanmaması ve özellikle de altyapı alanında kamu yatırımlarının (devlet tarafından yapılan tüm yatırımlar GSYH'nin 3'te 1'i seviyesindedir) artması bu sürecin destekleyicisi olmuştur (Rodrik, 2019: 258). Son 40 senelik süreçte Hindistan'ın kişi başına düşen geliri 5 kat artmış ancak kırsal kesimlerde yaşayan Hintlilerin tükettiği kalori miktarı 5 kat azalmıştır. Hanesinin bakımıyla ilgilenen Hintli kadınların erkeklere göre 6 kat daha fazla çalışması ise kadınların erkeklere göre bu durumdan daha fazla etkilediğini ortaya koymaktadır (Patel ve Moore, 2019: 133-134). Hintli kadınların en düşük ücretli işlerden olan tarım ve sıradan işlerde çalışmak zorunda olduğu ve 1911 yılında tarım çalışanlarının %75'inin kadın olduğu ifade edilmektedir. 1991 yılında ise bu oranın %80 olduğu düşünülmektedir (Stein, 2015: 409-410). Geçen onca yıla rağmen kadınların refah artışından pay alamadıkları aksine durumlarının daha da kötüleştiği görülmektedir.

Hindistan, Dünya'daki en hızlı ekonomik büyümeye sahip ülkelerden biri olarak ifade edilmektedir. Buna karşın Hindistan'da eşitsizliklerin de aynı hızda arttığı ve özellikle de son 30 senelik dönemde "*dost kapitalizmi*" ve "*miras*" kaynaklı servet edinme nedeniyle zengin ve fakirler arasında önemli bir uçurumun olduğu vurgulanmaktadır. Nitekim en zengin %10'luk kesimin tüm servetin %77'sine sahip olduğu (Hindistan'da 119 milyarder olduğu tahmin edilmektedir) ve 10 yılda servetlerinin 10 kat arttığı düşünüldüğünde durumun ne denli ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir. Ayrıca en temel gereksinimlerden biri olan sağlık hizmetlerine erişemediğinden her sene 63 milyon Hintlinin yoksulluğa itilme riskiyle karşı karşıya kaldığı tahmin edilmektedir. Şahsına münhasır bir coğrafya olarak nitelendirilebilecek Hindistan kast, din, bölge ve cinsiyet noktasında zaten oldukça bölünmüş bir yapıya sahiptir. Hâl böyle olunca da

eşitsizliklerden en büyük zararı gören kesim de toplumsal olarak dezavantajlı olan kadın¹⁸, çocuk ve belki de yaşlılar olmaktadır (OXFAM International, 2021b).

Gelişmekte olan bir ekonomi olarak ifade edilen Hindistan'da gelir eşitsizliğine, sosyal ve ekonomik gruplar ile emek ve sermaye eşitsizliklerinin de eşlik ettiğini ifade etmek gerekmektedir. Hindistan gibi ırk, kast, din ve cinsiyet noktasında önemli bölünmelerin yaşandığı bir ülkede iş gücü piyasası, maliye ve vergi politikaları ve yeniden dağılım mekanizmalarını sadece ekonomik politika noktasında ele almak doğru olmayacaktır. Sosyal ve politik yapıların da dikkate alınması meselenin doğasını anlamak ve etkin sonuçlar almak adına oldukça önemli olacaktır (Himanshu, 2019: 1).

Hindistan'da bulunan kast sistemi insanların yoksulluğunu açıklamakta bir sebep olarak gösterilmekte ve bu sistem önemli oranda belirli toplumsal ve ekonomik kalıplara sıkışmaya sebep olmaktadır. Atalardan miras olarak devralınan meslekler ve oldukça sert şekilde kendini gösteren sosyal hiyerarşik yapı yoksulluğun ve eşitsizliğin sürmesinde önemli rol oynamaktadır (Acemoğlu ve Robinson, 2020: 275).

OECD tarafından yayınlanan bir rapora göre bugünkü emeklilerle kıyaslandığında, genç nüfusun kendi yaşlılıklarında daha büyük bir eşitsizlikle karşı karşıya kalma risklerinin bulunduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca geniş aile yapısının bozulması, iş hayatında meydana gelen eşitsizliklerin artması ve emeklilik gelirlerinin azalmasına sebebiyet veren reformların hayata geçirilmesi uzun vadede eşitsizliklerin artmasına ve nesiller boyu aktarılmasına sebep olacak niteliktedir. Artan yaşlı nüfus, ilerleyen yıllarda daha fazla sayıda insanın daha uzun süreler işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalmasına sebep olacaktır. Ayrıca yaşlılık döneminde ortaya çıkacak eşitsizliklerin cinsiyet temelinde kadınlar aleyhine çok daha ciddi sonuçlar doğurması beklenmektedir (OECD, 2017).

Hindistan gibi ülkelerin kalkınmadan yaşlanması söz konusu olmaktadır. Yaygın olmayan sosyal güvenlik ağı ve sağlık alanında yaşanan eşitsizlikler ise Hindistan için çok önemli sorunların meydana gelmesine neden olacaktır. OECD söz konusu sorunların daha da kötü hâle gelmesini önlemek adına bazı önerilerde bulunmaktadır. Bu kapsamda, kaliteli çocuk bakımının yaygınlaştırılması, daha iyi iş bulmaya yardım eden önleyici sağlık hizmetlerinin sunumunun artırılması, istihdamın önündeki engellerin kaldırılarak yaşlı işçilerin istihdam olanağına kavuşturulması, emeklilik reformları ve evde bakım

¹⁸ Kadınların iş gücü gelirlerindeki payı %18 (Asya ortalamasının oldukça altındadır) olduğunu ifade etmek gerekmektedir (NDTV, 2021).

hizmetlerinin ekonomik hâle getirilmesi eşitsizliklerin azaltılması adına önemli olacaktır (OECD, 2017).

Yaşlanma sürecinden geçerken ülkedeki yaşlılarla ilgili sosyal yönleri de anlamak gerekmektedir. Yaşam beklentisinin artması, hızlı kentleşme ve yaşam tarzında meydana gelen değişiklikler diğer ülkelerde olduğu kadar Hindistan'daki yaşlıların da birtakım sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Yaşlıların bakımı ancak aile, toplum ve hükümetin katılımıyla atılacak adımlar ile sağlanabilecektir. Hindistan'da yaşlı nüfusun artacağına ilişkin nüfus projeksiyonları Hindistan'ı da bu konuda adım atmaya itmektedir. Bu kapsamda, Hindistan'daki tüm sosyal hizmet kurumları, yaşam kalitesini iyileştirmek için yaşlı bakımının önündeki sosyal zorlukları ele almalı ve yaşlı nüfusun onurlu bir yaşam sürmesini sağlamak için gerekli sosyal yardım programlarının başlatılmasını sağlamalıdır (Mane, 2016: 2).

1981 yılı nüfus sayımı 60 yaş üstü erkeklerin %81'inin eşiyle yaşadığını göstermektedir. Ancak kadınlarda bu oran %32 seviyesinde kalmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında dul kalmış kadınların yeniden evlenmelerinin önüne geçen yaptırımlar ön plana çıkmaktadır. Erkeklerden daha uzun yaşayan ve maddi imkânlardan yoksun kalan yaşlı kadın nüfusu önemli derecede maddi sorunlarla boğuşmak zorunda kalmaktadır. Bu durum da kadınları erkeklere nazaran daha fazla bağımlı kılmaktadır. Dolayısıyla Hindistan'daki yaşlı nüfusun ekonomik yönden büyük ölçüde aileye bağımlı olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Hindistan'ın kırsal nüfusu üzerine yapılan bazı araştırmalar yaşlı nüfusun %80'lik kısmının çocuklarıyla birlikte yaşadığını göstermektedir. Ancak doğurganlığın azalması ve kentsel alanlarda yaşanan yoğunlaşmalar yaşlıların yalnız yaşama oranını da artıracak gibi görünmektedir (Bhat, 1992: 446).

Gelişmekte olan bir ülke olarak ele alınan Hindistan henüz yaşlı bir nüfusa sahip değildir. Ancak Güney Kore örneğinde görüleceği gibi kısa süre içinde hızlı bir yaşlanma sürecine girmesi beklenmektedir. Bu noktada Hindistan'ı bekleyen önemli tehlikelerden biri ve belki de en önemlisi zenginleşmeden hızlı bir yaşlanma süreciyle karşı karşıya kalması olacaktır. 1980 sonrası süreçte artan liberalizasyon ile eşitsizliklerin arttığı bir duruma fakir ve yaşlı bir toplumun da eşlik etmesi sosyal güvenlik ve sağlık alanlarında önemli sorunlar doğuracaktır. Hindistan'ı en açık şekilde tanımlayacak olan ifade, ekonomik büyümeye şiddetli bir servet adaletsizliğinin de eşlik edeceğini söylemek olacaktır. Nitekim 1980'li yıllar sonrası artan kişi başına düşen gelire rağmen özellikle de

kırsal kesimde meydana gelen yoksunluk ve yoksulluk halleri (özellikle de kadınların maruz kaldığı) ön plana çıkmıştır. Şahsına münhasır yapısıyla dikkat çeken Hindistan'da cinsiyet, din ve kast gibi faktörler zaten var olan eşitsizliklerin daha da artmasına ve nesiller boyu aktarılmasına sebep olmaktadır. Kast sisteminin ortaya çıkardığı tabakalaşma nedeniyle toplumun önemli bir kesiminin gelir ve servet dağılımında adaletsizliğe uğradığı ve bu kısır döngüden çıkamadığı görülmektedir. Sahip olduğu yüksek eşitsizlik seviyesi ve artan yaşlı sayısı ile Hindistan ilerleyen yıllarda birçok politika geliştirmek zorunda kalacaktır. Aksi durumda, mevcut sorunların katlanarak artması ile Hint toplumu ve ekonomisinin özellikle de sosyal güvenlik noktasında olumsuz etkilenmesi beklenmektedir.

3.1.7. İtalya'da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Yaşlanan nüfusun oranı İtalya'da da oldukça önemli seviyelere ulaşmış ve bu nedenle de üzerinde durulması gereken önemli bir konu hâlini almıştır. İtalya'da, 2006 yılında ortalama yaşın 42 olduğu ve nüfusun %26'sının 60 yaşından büyük olduğu görülmektedir¹⁹. Bu oranlar İtalya'da yaşlı nüfusun ne boyutta olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Yaşlanan nüfusun önemli bir sebebi olarak İtalya'da kadın başına doğum oranının 1,18 olması gösterilmektedir. Elbette ki doğum oranlarının bu denli düşmesini etkileyen bazı faktörler bulunmaktadır. Söz konusu faktörler; tarımda ihtiyaç duyulan erkek nüfusunun azalması, doğum kontrolünün artması, kadınların çalışma saatlerinin fazla olması, EUR'a geçiş, çocuk bakım maliyetlerinin fazlalılığı ve yaşanan enflasyonun yeni ev kurmayı olumsuz yönde etkilemesi olarak gösterilmektedir (Black, 2020a: 249).

İtalya'daki yaşlı nüfusun yoğunluğuna dikkat çekmek için Sardunya Adası'ndan da bahsetmek gerekmektedir. Nitekim Dünya'daki beş Mavi Bölge'den biri olarak görülen bu adada, asırlık kadın ve erkeklerin oranı birbirine eşittir (ABD'de 5 kadına 1 erkek düşmektedir). Ayrıca yaşlı nüfusun işten çıkarılmak yerine teşvik edildiği ifade edilirken ev işleri, yemek, bahçe ve çocuk bakımı gibi alanlarda sahip oldukları bilgilerin kullanılması söz konusudur (Spector, 2019). Bu davranış şekilleri Sardunya'daki yaşlıların nesiller arası dayanışmayla aktif kalmasına ve özellikle de emeklilik dönemlerinde daha etkin bir hayat sürmelerine olanak tanımaktadır.

¹⁹ 2021 yılında ortalama yaşın 45,9 olduğu (Statista, 2022a), 65 yaş üzeri nüfusun ise %23,4 oranında olduğu görülmektedir (Statista, 2022b).

Göç ve işsizlik²⁰ İtalya’da birçok genç insanın 30’lu yaşlara kadar aileleriyle yaşamalarına neden olmuş bu durumda nüfus artışının sınırlanmasına sebebiyet vermiştir. İtalya’ya 2000’li yıllarda toplam göç eden sayısı yıllık 50 bin iken 2016 yılında Libya’dan göç edenlerin sayısı 181 bini bulmuştur. Afrika’da artacak olan nüfusun ilerleyen yıllarda İtalya’ya olan göç hareketlerini daha da artıracığı düşünülmektedir (Black, 2020a: 249-251). Göç bir noktada yaşlanan bir toplumun iş gücü ihtiyacını karşılayacak bir çözüm olarak görülebilir. Ancak göçün niteliği ve beraberinde getirdiği entegrasyon probleminin de hesaba katılması gerekmektedir. Bu faktörlerin dikkate alınması orta ve uzun vadede nüfus politikalarından kaynaklı meydana gelecek sorunların önüne geçmiş olacaktır.

İtalya henüz diğer gelişmiş ülkeler düzeyinde bir refah seviyesine kavuşmadığından yaşlı nüfusa karşı takınılan tavır bölgeden bölgeye değişmekte ve bazı kurumsal zafiyetlerin görülmesine sebep olmaktadır. Ayrıca yaşlı nüfusun karşı karşıya olduğu sosyal politika uygulamalarında “*klientalist*” yani “*kayırmacı*” bir tutum sergilenmesi ise İtalya’nın Türkiye ile benzetilmesine sebep olmaktadır (Taşçı, 2010: 198). Dolayısıyla ülkenin tamamına yayılmış bir nüfus politikasıyla yaşlı nüfusun hak ettiği değerin sosyal ve ekonomik olarak verildiği bir toplumun her yönüyle İtalya için kazanımlar doğuracağı açıktır.

İtalya’da, 1985 yılından itibaren iş, sermaye ve tasarruf konusunda elde edilen gelirlerin üçte bir oranında daha adaletsiz hâle geldiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla yoksulluk ve gelir noktasındaki eşitsizliklerin önemli derecede günümüze kadar süregeldiği görülmektedir. İtalya, OECD ortalaması esas alındığında, zengin ile fakir arasındaki uçurumun en yüksek (en yoksul %10’luk dilimin ortalama geliri 5 bin USD iken en zengin %10’luk dilimin 55 bin USD’lik ortalama geliri olduğu ifade edilmektedir) olduğu ülkelerden biri olarak gösterilmektedir. Ancak son 10 yıla bakıldığında İtalya’nın yoksullara yönelik yapmış olduğu sosyal yardımlar göze çarpmaktadır. Bu girişimler neticesinde yoksulluk oranlarının düştüğü ifade edilse de bazı noktalarda hâlâ OECD ortalamasının üzerinde yoksulluk oranları söz konusudur (OECD, 2008a: 1). İtalya’da aşırı yoksulluk çeken hanelerin %6,9 oranında olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca 2018 yılı özelinde, en zengin 21 milyarderin nüfusun en alt %20’lik dilimi kadar bir servete sahip olduğu görülmektedir (Pastorelli ve Stocchiero, 2019: 1). Bu rakamlar ile İtalya için eşitsiz dağılan bir refah profilinin çizildiği görülmektedir. Ayrıca İtalya’da göreceli yoksulluk oranı

²⁰ 2017 yılında İtalya’da büyüme %1,5 işsizlik oranı %10,8 ve genç işsizlik %35,5 olmuştur (Black, 2020a: 260).

%14 iken 3 aylık gelirinden vazgeçmesi durumunda nüfusun %27'sinin yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalacağı ve yoksul hanelerin %20'sinin gelirinin %40'ını konut maliyetlerine harcamak zorunda kaldığını ifade etmek gerekir. Nüfusun %8'i ise ihtiyaç duyduğunda başvurabileceği yakınının olmadığını vurgulamaktadır (OECD, 2020a: 2).

İtalya'da da diğer ülkelere benzer şekilde servet dağılımının gelir dağılımından daha adaletsiz olduğunu belirtmek gerekir. Bu bağlamda, en zengin %10'luk dilim servetin %42'sine ve harcanabilir gelirin %28'ine sahiptir. Dolayısıyla servet önemli bir stok görevi görmekte ve nesiller boyunca aktarılabilmektedir. Bu bağlamda, zengin ailede doğan çocukların zengin olma ihtimalinin daha yüksek olduğu ifade edilebilir. Aradaki makasın açılmasını önlemek adına kamunun sosyal politikalar yoluyla gerekli adımları atması gerekmektedir. Nitekim İtalya'da kamusal harcama bağlamında eğitim, sağlık ve sosyal konut noktasında gerçekleştirilen harcamaların gelir eşitsizliği noktasında önemli katkılar sunduğu ve OECD Ülkeleri'nden daha fazla bir etki yarattığı görülmektedir (OECD, 2008a: 2). Dolayısıyla İtalyan Hükümetleri'nin gelir eşitsizliğini azaltmak amacıyla kamu harcamalarını etkin kullanması kamusal politikaların etkinliği açısından oldukça gereklidir.

Servet eşitsizliğine değinirken konut eşitsizliğine de değinmek gerekmektedir. Nitekim konut eşitsizliği hem servet eşitsizliğinin bir belirtisi hem de bir sebebi olarak ifade edilmektedir. Konutların yüksek maliyeti düşük gelir ve servet sahibi bireyler üzerinde önemli baskılar yaratarak yoksul mahallelerde ve kalabalık evlerde yaşamak gibi sorunlar yaratmaktadır. Bu bölgelerdeki eğitim, sağlık, toplu ulaşım ve sosyal tesislerin noksanlığı ise yerleşik sakinlerin refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunun etkilerinin azaltılması için önemli yatırım ve politika girişimlerinde bulunulması gerekmektedir. Ancak son yıllarda Avrupa genelinde sosyal konutlara yapılan yatırımların azaldığı (Avrupa GSYH'nin %0,66'sı) gözlemlenmektedir. Ayrıca İtalya'da en alt %20'lik dilimde yer alanların %16'sının ciddi konut yoksunluğu çektiğini ifade etmek gerekmektedir (CEB, 2017: 1, 18).

İtalya için 1967-2012 arası verileri kullanılarak, gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştıran bir araştırma, gelir eşitsizliğinin uzun vadede büyümeyi negatif etkilediğini ortaya koymuştur. Ayrıca fiziksel sermayenin büyümeye olumlu katkıda bulunduğunu; emek, beşeri sermaye ve enflasyonun ise büyümeye negatif etkide bulunduğunu vurgulamıştır. Bu sonuçlar bir noktada eşitsizliklerin giderilmesi için

harekete geçilmesi ve aksiyon alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Njindan Iyke ve Ho, 2017: 13).

Servet eşitsizliğinin yaş profili noktasında ele alınması da oldukça önemli olacaktır. Bu noktada İtalya'daki 25-40 yaş arası neslin ebeveynlerinden daha yüksek eğitim seviyesine sahip olmalarına rağmen servet yönünden daha kötü durumda olacağını beklenmektedir. Bu durum ise nesiller arası eşitsizliklerin artmakta olduğunu göstermektedir. Ayrıca köy (tarımsal ve endüstriyel kirliliğinin olduğu bölgelerde daha yüksek oranda eşitsizlikler meydana gelmektedir) ve kent sakinleri arasında da coğrafi eşitsizliklerin doğduğu görülmektedir (Pastorelli ve Stocchiero, 2019: 1).

İtalya'da genel olarak özel emeklilik sisteminden ziyade kamu kaynaklı emeklilik sistemi kullanılmaktadır. Yaşlı nüfusun artması, emekli maaşlarının yüksek olması ve emeklilik sisteminin giderek daha az sayıda çalışan tarafından finanse edilecek olması ilerleyen yıllarda emeklilik ile ilgili birçok sorunun meydana gelmesine neden olacak gibi görünmektedir. Avrupa Birliği'nin egemen gücü olan Almanya'nın kontrolünde olan İtalya'nın, bu sorunların üstesinden gelmekte zorlanacağı ifade edilmektedir. Gençlerin iş bulma, ev kurma gibi en önemli sorumluluklarını yerine getirmeye çalışırken yaşlılara maddi destek sağlıyor olmaları ise onları çocuk sahibi olmayı ötelemeye yöneltmektedir (Black, 2020a: 250).

İtalya'da, yönetime ve ekonomik para birimine duyulan güvensizlik nedeniyle insanların kredi kartı kullanımından kaçındıkları (toplam tüketim harcamalarının %38'i nakit kullanılarak yapılmaktadır) ve dolayısıyla da vergi kaybına da neden oldukları görülmektedir (Black, 2020a: 247). İtalya, yaşlı nüfusun bütçe üzerinde ortaya çıkaracağı yükü azaltmak adına bu davranış şeklinin değiştirilmesini sağlamak zorundadır. Aksi durumda, vergi gelirlerinde deformasyonun artması söz konusu olacaktır.

İtalya'da hanehalkının sahip olduğu servetin önemli ölçüde yaş ile alakalı olduğu ifade edilmektedir. Yapılan tahminler yaş ile birlikte servetin sahip olduğu yaş profilinin içbükey olarak şekillendiği ve İtalya'daki durumun Yaşam Döngüsü Hipotezi ile tutarlı olduğu görülmektedir. Nitekim emeklilik yıllarını finanse edecek bir birikime sahip olmak tasarruf etmenin ana motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca sosyal güvenlik sisteminin mevcut durumu, nesiller arası gerçekleştirilen transferler, bireysel gelir şoklarına karşın refah devletinin bu durumu sigortalaması, sağlık hizmetlerinin kamu

tarafından sunulması ve konut sahipliği gibi durumlar servet birikimi üzerinde önemli etkiler meydana getirmektedir (Jappeli ve Pistaferri, 2000: 293).

İtalya'nın önemli oranda yaşlı nüfusa ev sahipliği yaptığı ve bu durumun bir göstergesi olarak Dünya'daki beş Mavi Bölge'den birinin burada olduğu görülmektedir. Ancak zengin ve fakir nüfus arasındaki eşitsizliğin yüksekliği, göreceli yoksulluk oranının %14'lerde olması ve en alt %20'lik dilimde yer alanların %16'sının ciddi konut yoksunluğu çekmesi yaşlı nüfus yoğunluğunun artması ile birlikte İtalya'daki durumun sıkılaşıcağına işaret etmektedir. Bu gelişmelere genç ve yaşlı nüfus arasındaki servet adaletsizliği de eklenince genç nüfusun da bu meseleden olumsuz etkilenmesi söz konusu olacaktır. Bu durumda gençlerin miras edinmeyi beklemesi yerine ebeveynleri hayattayken servet aktarım mekanizması olarak hibeleri (miras edinme sürecinin uzun olması ebeveynlerin ölmeden önce aile bireylerine servet kalemlerini aktarmalarına sebep olmaktadır) kullanması ise servet adaletsizliğini azaltacaktır.

3.1.8. İspanya'da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Doğum oranlarının azalmasıyla vatandaşları daha uzun yaşayan toplumların yaşlanması söz konusu olmaktadır (Herce, 2016: 50). Nüfus projeksiyonları kısa süre içerisinde İspanya'nın önemli oranda yaşlı nüfusa sahip olacağını ve artan yaşlanma ile kadın erkek arasındaki sayısal üstünlüğün kadınlar lehine daha fazla bozulacağını göstermektedir (Diaz, 2010: 234). Avrupa ülkelerinin çoğu gibi İspanya'nın da yaşlı bir nüfusa ev sahipliği yapacağı ifade edilmektedir. Nitekim 2035 yılına gelindiğinde, 65 yaş üstü nüfusun %26,5 dolaylarına erişmesi ve 2050 yılına gelindiğinde maksimum oran olan %31,4 seviyesine ulaşması beklenmektedir. Zirve noktasından sonra da bu oranın azalışa geçeceği ifade edilmiştir (INE, 2020: 1, 8). 2050 yılına gelindiğinde, Avrupa'daki en yaşlı nüfusun yer alacağı bölgelerden dördünün İspanya'da olacağı ve bu bölgelerden biri olan Zamora için 2019 yılında 52,4 olan ortalama yaşın 2050 senesine gelindiğinde 62,7 olacağı tahmin edilmektedir (Troya, 2021).

Yaşlanan nüfusun önemli bir mesele olarak görülmesi İspanyollar nezdinde birtakım uygulamaların hayata geçirilmesine sebep olmuştur. İspanyol Anayasası'nın 1978 yılında kabul edilmesiyle birlikte emeklilere maaş haklarını sağlamanın yanı sıra sağlık, barınma, kültür ve eğlence alanlarında refahlarının artırılmasına yönelik 50. madde çıkarılmıştır. Daha sonra ise 2002 yılında Madrid'te "2. Dünya Yaşlanma Assamblesi"

yapılarak “*Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı*” onaylanmıştır. Ayrıca İspanya’da demografik konular ile ilgilenen bir devlet dairesinin (yaşlılarla ilgili çeşitli önlem, politika, program ve eylemler uygulamaktadır) bulunduğunu ifade etmek gerekmektedir (UNECE, 2019: 1).

Avrupa’yı etkileyen son ekonomik kriz ile İspanya’nın yanı sıra birçok OECD ülkesinde gelir ve servet arasındaki eşitsizliklerin arttığı görülmüştür. Bu şartlarda, İspanyol işçilerin saatlik ücretleri arasındaki farkın yüksek olmadığı ancak yaşanan kriz ile çalışan sayısı ve çalışılan saat sayısında düşüşün meydana geldiği vurgulanmıştır. Bu durum ise hanelerin brüt gelirinde eşitsizliğin artmasına neden olmuştur. Buna karşın emeklilik maaşlarının ücretlere göre daha ılımlı bir seyrinde ilerlemesi nedeniyle de hanehalkı gelir eşitsizliğinin azaldığı görülmektedir (Anghel vd., 2018: 40). Harcanabilir gelir noktasında Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan’dan sonra Avrupa’daki en eşitsiz ülke olarak ifade edilen İspanya’da yoksulluk riski altında olanların sayısı ise Avrupa’daki en yüksek rakam olan %28 (2016 yılı) olmuştur. Bu duruma karşın son 10 yıllık süreçte emeklililerin durumunun iyiye gittiği (toplum tarafından savunmasız görülmeleri ve partilerin seçim tabanı olarak görülmelerinden kaynaklı) görülmektedir (Iglesias, 2019).

İspanya’da servet dağılımının gelir dağılımından daha yüksek seviyelerde olduğu ve kriz nedeniyle de arttığı görülmektedir. Bu durumun temel sebeplerinden biri olarak yüksek gelirli hanelerin tasarruf oranlarının daha yüksek olması olarak gösterilebilir. Konut sahipliği²¹ servet dağılımında önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası karşılaştırmalarda konut sahipliğinin özellikleri İspanya’daki eşitsizliklerin azalmasına katkıda bulunmuştur. Finansal varlıkların konutlardan daha yüksek getiri sağlaması ve bu varlıkların yüksek gelirli hanelerde bulunması ise 2008-2014 yılları arası servet eşitsizliğini artırmıştır. Kriz sonrası toparlanma ile işsizliğin nispeten azaldığı ve bu durumun gelir eşitsizliğini azalttığı görülmektedir (Anghel vd., 2018: 40-41).

2008 yılında yaşanan mali kriz ve kredi balonunun sönmesi, 2007 yılı itibarıyla İspanya’daki ekonomik şartların kötüleşmesine neden olmuştur. Borçların artması, işsizliğin ise %27’lere çıkması bu durumu özetlemektedir (Black, 2020b: 257-258). Yaşlı İspanyol vatandaşların diğer ülkelerle kıyaslandığında, tüketim harcamalarının daha düşük

²¹ Sosyal konutlar servet dağılımında meydana gelen eşitsizliklerin azaltılmasında kullanılabilecek bir argüman olarak görülmektedir. Sosyal konutlar alanında yapılan harcamalar ülkelere ve yıllara göre çeşitlilik göstermektedir. İspanya’da sosyal konutlarla ilgili harcamaların GSYH’ye oranı 2011 yılı için %0,11 seviyesinde iken 2015 yılına gelindiğinde bu oran %0,04 seviyesine düşmüştür (CEB, 2017: 43).

olduğu görülmektedir (Carrascosa, 2015: 511). Bu durumun nedenleri arasında yaşlı sayısının artması da görülmektedir. İspanya’da tasarrufların artması ise servet biriktirmek amacıyla oldukça önemli görülmektedir. Ancak yaşlıların tüketim alışkanlıklarını canlandırmak ve ürün yelpazesini ona göre dönüştürmek ekonomik sistemin sürdürülebilirliği noktasında oldukça önemli olacaktır.

Değinilmesi gereken bir diğer nokta ise servet birikimi için oldukça elzem olan gelir konusu olmaktadır. Gelir elde edilebilmesi amacıyla da istihdam oranlarının yüksek olması gerekmektedir. İspanya’daki iş gücünde yer alan nüfusun yaş yapısı ele alındığında, emeklilik yaşlarına yaklaşıldıkça azalan bir iş gücü piyasası katılım oranı söz konusu olmaktadır. 50 yıllık nüfus projeksiyonları ele alındığında, İspanya’nın 16-44 yaş arası nüfusunun azalması, 45-66 yaş arası nüfusunun ise artması beklenmektedir. Bu beklentinin gerçekleşmesi durumunda ise iş gücü piyasasında birçok sorun ile karşılaşılması kaçınılmaz olacaktır (Herce, 2016: 53).

Yaşlanan toplum ile aile yapılarında da birtakım değişimler meydana gelmektedir. Nitekim modernleşen toplum ile İspanya’daki aile yapısında küçülme, kadınların iş gücü piyasasında daha yüksek oranlarda yer alması ve tek kişilik hanelerin artması yaşlı nüfusun durumunu etkilemektedir. Bu noktadan hareketle, ailenin zayıf sosyal bağlara sahip olması ya da güçlü bir aile ilişkisinin olması yaşlılıkta karşılaşılan yaşam konforunu yakından ilgilendirmekte ve yaşlılar arasında eşitsizliklerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Nüfusun ilerleyen yıllarda daha fazla yaşlanacak olması, durumdan da anlaşılacağı üzere yapılacak reformların sadece sağlık ve emeklilik sistemiyle sınırlı kalmaması gerektiğini göstermekte ve istihdam, barınma ve cinsiyet eşitliği konularında da adımların atılmasını gerekli kılmaktadır (Carrascosa, 2015: 510-511). Atılacak tüm bu adımlar yaşlanan İspanya toplumu için daha başarılı bir sürecin ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır.

Nüfusun yaşlanmasıyla mücadelede kullanılan önemli argümanlardan bir tanesi de göç politikası olarak ifade edilmektedir. Ancak COVID-19 Pandemisi’nin göç hareketlerini azalttığı ifade edilmektedir. 2021 yılı itibariyle kademeli bir toparlanma söz konusu olsa da ekonominin eski seviyelerine ulaşmasının zaman alacağı beklenmektedir. 2019 yılında net 450 bin olan göç dengesinin 2020 yılı için 110 bine düşmesi beklenmektedir. Ancak daha sonraki yıllarda göç dengesinin artarak 2069’a kadar 12,2 milyonluk net nüfus artışı sağlayacağı beklenmektedir (INE, 2020: 1, 6). Ancak artan göçmen sayısına rağmen İspanya’nın yaşlı nüfus sorununu çözemeyeceği beklentisi mevcuttur (Mierswa, 2011: 27).

Avrupa ülkesi olarak İspanya önemli bir yaşlı nüfusa ev sahipliği yapmakta ve bu nüfusun ilerleyen yıllarda daha da artması beklenmektedir. Bu nedenledir ki, İspanya’da yaşlanan nüfusun ortaya çıkaracağı etkileri önlemek adına bazı adımların atıldığı ve bu konuda birtakım girişimlerde bulunulduğu görülmektedir. Yaşlanan nüfus meselesinin yanı sıra Avrupa’yı etkileyen ekonomik krizin de İspanya’daki ücret eşitsizliklerini artırdığı ifade edilmektedir. Ancak hükümetin yaşlı nüfusun sorunlarına yönelik atmış olduğu adımlar (emeklilere yönelik) ile İspanyol yaşlı nüfusunun bu süreçten olumsuz etkilenmesi engellenmiş ve eşitsizliklerin azaltılması sağlanmıştır. Ancak unutulmaması gereken bir diğer nokta da İspanya’daki servet eşitsizliklerinin gelir eşitsizliklerinden daha yüksek seviyede olduğudur. Servetin yaşla birlikte artıyor olması gerçeğine İspanyol yaşlı vatandaşların daha düşük tüketim harcamasına sahip olması da eklenince genç nüfusun erişebileceği maddi imkânlar azalmaktadır. Bu noktada, gümüş ekonomi özelinde bazı girişimlerin sağlanması yaşlı nüfusun tüketim alışkanlıklarını değiştirecek ve bu sayede artan bir ekonomik çıktı yaratarak İspanya ekonomisinin büyümesine katkıda bulunacaktır.

3.1.9. Almanya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Almanya birçok ülke gibi hızlı şekilde yaşlanan nüfus sorunuyla karşılaşmıştır (OECD, 2015a: 1). Almanya’nın 1990-2014 yılları arasında sahip olduğu yaşlı nüfus artış oranının %43,5 olması (Federal Statistical Office, 2016: 12) sonraki yıllarda da 65 yaş üstü nüfusun artacağı beklentisini desteklemektedir. Bölgeler itibariyle 1990-2014 yılları arası Almanya’daki 65 yaş üstü nüfusun gelişimi Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Bölgeler İtibariyle 65 Yaş Üstü Nüfusun Gelişimi (1990-2014)

Bölge	Değişim (%)	Bölge	Değişim (%)
Baden-Württemberg	51,3	Niedersachsen	43,5
Bayern	47,3	Nordrhein-Westfalen	39,7
Berlin	37,5	Rheinland-Pfalz	40,3
Brandenburg	81,3	Saarland	34,4
Bremen	19,0	Sachsen	35,0
Hamburg	14,5	Sachsen-Anhalt	37,9
Hessen	38,9	Schleswig-Holstein	52,3
Mecklenburg-Vorpommern	74,0	Thüringen	44,7

Kaynak: (Federal Statistical Office, 2016: 12).

Tablo 17’de de görüldüğü üzere, 1990-2014 yılları arası geçen 25 yıllık süreçte Almanya’nın tüm bölgelerinde 65 yaş üstü nüfus bölgeler arasında farklılaşarak artış göstermiştir. Örneğin, Hamburg kenti en düşük yaşlı nüfus değişim oranına sahne

olmuşken, Brandenburg'ta 65 yaş üstü yaşlı nüfusun değişim oranı %80'in üzerinde olmuştur. Hamburg'taki yaşlı nüfus değişim oranının nispeten düşük kalmasında Hamburg'un sanayi ve liman kenti olması etkili olmuş gibi görünmektedir. Yaşlı nüfusun bu denli yüksek olması ve uluslararası kuruluşlarca daha da yükseleceğinin bekleniyor olması bu alanda birtakım adımların atılmasını gerekli kılmaktadır.

Almanya'da Sanayi Devrimi'nden sonra aile yapısı değişerek aile kurumu tarafından sağlanan sosyal güvenlik fonksiyonunun yozlaşmasına sebep olmuş ve devletleri bu konuda harekete geçmeye yöneltmiştir (Fülberth, 2018: 182). Muhafazakâr refah devletlerinin başında gelen Almanya'da yaşlılara yönelik birçok uygulama söz konusudur. Ancak bunların temelini "bakıma muhtaçlık" ve "emeklilik sistemi"ne dayandığı görülmektedir (Taşçı, 2010: 189). Fülberth (2018)'in çalışmasında ifade ettiği sosyal güvenlik yasalarına ilişkin bilgiler Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18

Sosyal Güvenlik Yasalarına İlişkin Bilgiler

Ülke	Yıl	Sosyal Güvenlik Yasasının Adı
Almanya	1883	Hastalık Sigortası
Almanya	1884	Kaza Sigortası
Almanya	1889	İhtiyarlık ve Malulen Emeklilik Yasası
Danimarka	1891	Toplumsal Emeklilik Yasası
İsviçre	1913	Toplumsal Emeklilik Yasası
Büyük Britanya	1908	Emeklilik Yasası
Büyük Britanya	1914	Genel Sosyal Güvenlik Sistemi ve Hastalık Sigortası

Kaynak: (Fülberth, 2018: 182-183).

Tablo 18'de de belirtildiği üzere, Almanya'da, *Otto von Bismarck* Dönemi'nde ortaya çıkan uygulamalar ile resmi sosyal politikaların ortaya çıktığı görülmektedir (Buğra, 2018: 62). Gelişmeler daha sonra ise Danimarka, İsviçre ve Büyük Britanya gibi ülkelere de yayılarak devam etmiştir. Almanya, İngiltere, İtalya ve İsveç ele alındığında emeklilik sisteminin ön planda olduğu görülmektedir. Ayrıca değişen ağırlıklarda olmak üzere sosyal güvenlik uygulamalarının hayata geçirilmesinde aile ve resmi kurumların değişen oranlarda katkısı söz konusudur (Taşçı, 2010: 197-198).

Alman Ekonomik Araştırma Enstitüsü tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, Almanya'da en yüksek %10'luk dilimde yer alan nüfusun toplam servetin üçte ikisine sahip olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca en alt %50'lik dilimdeki ortalama net değere bakıldığında ise 3.700 EUR'luk bir değer ortaya çıkmaktadır. Almanya'da Servet Gini

Katsayısı ise 0,81 olarak ifade edilmektedir. Bu rakamlar Almanya'nın eşitsizlik²² konusunda görünenden daha kötü durumda olduğunu göstermektedir (Carter, 2020). Nitekim servet istatistiklerinin yeterince çok kişiyi kapsamadığı ve zenginliğin artmasıyla birlikte bu istatistiksel süreçlere katılımın azaldığı ifade edilmektedir (Diekman, 2018).

Almanya'daki milyoner profiline bakıldığında, daha çok Batı Almanya'da yaşadıkları, ortalama yaşın 56 olduğu ve bu grupta yer alanların çoğunun (%69) erkek olduğu görülmektedir. Bu gruptaki insanların aylık ortalama 7.600 EUR'luk ortalama bir gelire sahip olduğu ve sadece %5'inin çalışmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca bu zümrede yer alan milyonerlerin haftalık ortalama 47 saat çalıştığı ve sadece üçte birinin emekli olduğu ifade edilmiştir (Carter, 2020). Bu istatistikler ise milyonerlerin sanılanın aksine yoğun şekilde çalıştığını ortaya koymaktadır.

Almanya'da sosyal eşitsizliğin büyüdüğü ve zengin ile fakir²³ arasındaki farkın COVID-19 Pandemisi nedeniyle daha da arttığı ifade edilmektedir. Nitekim sağlık krizi nedeniyle daha fazla sayıda fakir insan iş ve gelir kaybına maruz kalmıştır. Yoksulluk ve Refah Raporu'na göre son yıllarda Alman orta sınıfının küçüldüğü ve buna mukabil alt ve üst sınıfın ise büyüdüğü görülmektedir. Eşitsizlikler konusunda değinilmesi gereken bir diğer nokta ise işsizlerin yoksulluk durumudur. 1995 yılında %15 olan işsiz yoksulluğu 2005 yılında %35'e ve 2015 yılında ise %66 seviyelerine ulaşmıştır (Witting, 2021). Yaş profili bağlamında Almanya'daki yoksulluk ele alındığında ise 65 yaş üstü nüfusun yoksulluk oranı %9,4 olarak ifade edilmektedir (OECD, 2015a: 1).

Yaşlanan nüfus ile birlikte Almanya'da birçok noktada değişimin meydana geldiği görülmektedir. Nitekim Almanya, emeklilik sistemini baskılayacak ve enflasyonu olumsuz etkileyecek demografik bir dönüşümün etkisi altında bulunmaktadır. Bu beklentilerin gerçekleşmesi durumunda ise Alman ekonomisinin zayıflaması söz konusu olacaktır. Nitekim 2023 yılında Alman iş gücünün zirve noktasına ulaşacağı ve sonrasında ise azalacağı beklenmektedir (Kantchev, 2021). 2030 yılına kadar ki süreçte, yaşlanan nüfus

²² 1350-1850 yılları arası Almanya'daki eşitsizlikleri inceleyen bir çalışmaya göre;1347-1352 yılları arası Avrupa'yı vuran Kara Veba'nın eşitsizlikleri azalttığı ancak daha sonraki dönemlerde artış eğilimine geçtiği görülmüştür. 1618-1648 yılları arasında gerçekleşen Otuz Yıl Savaşları'nın öncesinde eşitsizliklerin zirve yaptığı ancak 1627-1629 yılları arasında gelen veba salgını ile eşitsizliklerin azaldığı ve 1700'lü yıllardan sonra tekrar başlayan bir eşitsizlik eğiliminin olduğu ortaya konulmuştur (Alfani vd., 2022: 118). Tüm bu gelişmeler felaketlerin denge sağladığını ve eşitsizliklerin azalmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir.

²³ Almanya'da 1.176 EUR değerindeki median gelirin %60'ından az kazanan kişiler yoksul olarak ifade edilirken aylık 3.900 EUR'luk median gelirin üzerinde kazananlar ise zengin olarak adlandırılmaktadır (Witting, 2021).

nedeniyle artacak olan emekli sayısı göçmenlerle ikame edilmezse veya başka bir çözüm bulunamazsa 5 milyondan fazla kişinin iş gücünden ayrılacağı ifade edilmektedir (Reiter, 2022). Bu durum ise Alman ekonomisi için yüksek enflasyon, kıtlık ve yüksek vergilerin olduğu bir geleceğe işaret etmektedir (Kantchev, 2021). Almanya'nın 2050 yılına kadar GSYH'nin %12,5'ini (OECD ortalaması %10) kamu emeklilik harcamalarına aktarmak zorunda olması da bu durumu desteklemektedir (OECD, 2015a: 1).

Yaşlanan nüfus emeklilik ile ilgili endişenlerin doğmasına neden olmaktadır. Bu konuda, Avrupa Birliği ve Uluslararası Para Fonu (IMF) esas hedeflerinden biri olarak emeklilik masraflarını kısmayı planmaktadır. Bu noktada iki farklı yol izlenebilmektedir. Bu yollar ya resmi olarak emeklilik yaşının artırılması ya da çeşitli caydırıcı unsurlarla (erken emekli olmak isteyenlerden birtakım kesintilerin yapılması gibi) insanların daha uzun çalışmalarını sağlamak olarak ifade edilmektedir (Wahl, 2015: 150). Emeklilik sisteminin sürdürülebilirliğini artırmak için çoğu OECD üyesi ülkede 55-64 yaş arası istihdam oranlarının arttığı görülmektedir. Almanya'da da 2004'te %42 olan bu oran 2014 yılında %66'ya yükselmiştir (OECD, 2015a: 1). Almanya'daki genel istihdam oranının (%74) altında kalsa da yaşlanma ile birlikte iş gücüne katılımın artması olumlu bir gelişme olarak ifade edilmektedir (Federal Statistical Office, 2016: 22).

Bertelsmann Vakfı tarafından gerçekleştirilen bir anket, Almanların emeklilik dönemindeki çalışma tercihlerine ışık tutmaktadır. Anketten çıkan sonuçlar yaşlanan nüfusun Almanya'daki emeklilik yaşını ve primlerini yükselteceğini ayrıca yaşlılık sürecinde fakirleşmenin meydana geleceğini göstermektedir. Nitekim 2002 yılı anketine katılan Almanların %52'si erken emekliliğe sıcak bakarken bu oran 2017 yılına gelindiğinde %25 olarak karşımıza çıkmaktadır. Emeklilik yıllarını çalışarak geçirmek istediğini ifade edenler ise %5'ten %12'ye çıkmıştır (Deutsche Welle, 2018).

Kiel Dünya Ekonomi Enstitüsü, 2023 yılı sonrası itibariyle Almanya'da emekliye ayrılacak olan kişi sayısının işe başlayacak olan kişi sayısını aşacağını belirtmektedir. Ayrıca Alman nüfusunun yaşlanmasının uzun dönemde ortalama %1,4 olan GSYH büyümesinin %0,9'a düşmesine sebep olacağı ve bu durumun da refah kaybı doğuracağı vurgulanmaktadır. Alman ekonomisinin ortaya çıkacak sorunları gidermesi adına önemli derecede kalifiye göçmene ihtiyaç duyduğu görülmektedir (Gönültaş, 2021).

Yaşlanan nüfusun konut sahipliği üzerinde de birtakım etkilerinin olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Almanya'da 1 Ocak 2013 tarihinde gayrimenkul sahibi haneler ele

alındığında, ileri yaşlarda gayrimenkul sahibi olan hanelerin daha yüksek oranda olduğu görülmektedir. 18-24 yaş arası hanelerde bu oran %5,5 iken 55-64 yaş arası hanelerde zirve oran %57,9 olmuştur. Daha sonraki yıllarda ise bu oranın çocuk ve torunlara vasiyet ve devir aktarımı nedeniyle düştüğü (80 yaş üstü gruptakilerin gayrimenkul sahipliği oranı %47,7) ifade edilmiştir (Federal Statistical Office, 2016: 35).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gelecek yüzyılda yaşlanan nüfus sorunuyla karşı karşıya olacağı ve bu sorunun emeklilik ve iş piyasası başta olmak üzere birçok alanda sorunları da beraberinde getireceği ifade edilmektedir. Almanya için dışarıdan göç almaması durumunda nüfusunun ve dolayısıyla da çalışan iş gücünün de azalması beklenmektedir. Bertelsmann Vakfı ise bu sorunların giderilmesi için yıllık yarım milyon dolaylarında göçmen alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Tanrikulu, 2018: 117). Nitekim Almanya’da yaşlı nüfusunun artması yaşlı bakımı alanında 100 bin kişiye ihtiyaç olduğunu, bu alandaki boşluğun doldurulamamasının ise daha büyük sorunlar doğuracağı ifade edilmektedir (Falkenstein, 2021). Alman ekonomisinin sürdürülebilir bir büyüme sağlaması için nitelikli iş gücüne ihtiyacı bulunmaktadır. Aksi takdirde yaşlı nüfusun artmasının sosyal güvenlik sistemini sekteye uğratacağı, ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde olumsuz etkiler doğuracağı öngörülmektedir (Tanrikulu, 2018: 113).

Yaşlanmanın ortaya çıkaracağı etkileri araştıran bir çalışmada, Almanya’da verilen cari fazlanın esas sebebi olarak iş gücü piyasası reformları, finansal entegrasyon, EUR’un piyasaya sürülmesi ve yükselen ekonomilerin büyümesi gibi birçok faktör gösterilmektedir. Ancak çalışan nüfusun azalmasına sebep olacak yaşlı nüfus ile birlikte faktör verimliliğinin düşmesi ise üretkenlik üzerinde negatif bir baskı yaratacak ve Almanya’nın ihracatının azalması söz konusu olacaktır (Schön ve Stähler, 2019: 27).

Almanya’nın 1983-2009 yılları verileri ile yürütülen ampirik bir araştırma ise demografik yaşlanmanın makroekonomik göstergeler ve gelir eşitsizliği ile ilişkisini ortaya koymuştur. Çalışmaya göre demografik yaşlanma enflasyon oranını düşürürken büyüme ve işsizlik oranını artırmaktadır. Gelir eşitsizliği noktasında ise enflasyonun gelir eşitsizliğini artırdığını, büyüme ve işsizliğin gelir eşitsizliğini azalttığını ifade etmiştir. Sonuç olarak demografik yaşlanmanın (Faik, 2012: 23-24);

- Daha düşük enflasyon oranları aracılığıyla gelir eşitsizliğini azalttığı,
- Daha yüksek büyüme oranları aracılığıyla gelir eşitsizliğini azalttığı ve
- Daha yüksek işsizlik oranları yoluyla gelir eşitsizliğini azalttığı ortaya konulmuştur.

1990'lı yıllardan sonra artan yaşlı nüfus oranı Almanya'yı bu alanda birtakım zorlukların beklendiğini göstermektedir. Özellikle de 2023 yılında Alman iş gücünün zirve yapacak olması ve sonraki yıllarda ise iş gücünden kopuşların başlayacak olması Almanların göç politikalarına öncelik vermesi gerektiğini göstermektedir. Göç politikasını gözden geçirmesi gereken Almanya, bu yolla demografik sorunların üstesinden gelemese vatandaşları daha yüksek vergiler, enflasyon ve belki de kıtlık gibi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalacaktır. Yaşlanan nüfus ile servet eşitsizliklerinin şiddetleneceği ve bu nedenle de ilerleyen yaşlarda çalışma hayatında kalmayı düşünen Alman sayısının artacağı beklenmektedir. Artan yaşam beklentisi gelecek planlaması noktasında Almanlar üzerinde baskı yaratmakta ve daha çok sayıda kişi erken emeklilik fikrinden uzaklaşmaktadır. Almanya'daki servet dağılımının yaş profiline bakıldığında en varlıklı kesimin 55-64 yaş arası zümre olduğu ve ellerinde önemli miktarda konut serveti ve gelir tuttuğu görülmektedir. Ayrıca bu zümrede yer alan servet sahiplerinin önemli oranda erkek olması ise yaş eşitsizliğinin yanı sıra cinsiyet eşitsizliğini de gündeme getirmektedir.

3.1.10. Birleşik Krallık'ta Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Birleşik Krallık'ta da çoğu OECD Ülkesi'ne benzer şekilde demografik bir dönüşümün yaşandığı görülmektedir. Bebek patlaması neslinin yaşlanması, artan yaşam süresi ve doğurganlığın düşmesi gibi faktörler nüfusun yaşlanmasının önünü açmaktadır (Young, 2002: 9). 2016 yılında 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki payının %18 olduğu ve ilerleyen yıllarda da bu oranın daha da artacağı beklenmektedir (ONS, 2018: 2). Yaşanan tüm bu gelişmeler ise Birleşik Krallık'taki nüfusun sonraki yıllarda da yaşlanmaya devam edeceğini göstermektedir.

Önümüzdeki 25 yıllık süreçte 85 yaş üstü nüfusun ikiye katlanacağı ve bu durumun sağlık ve sosyal hizmetler talebi üzerinde önemli derecede baskı yaratacağı beklenmektedir (The Health Foundation, 2021). Tıbbi ve teknolojik gelişmelerin artması her ne kadar insanoğlunun başarısı olarak görülse de yaşlanan bir toplum ekonomik, sosyal ve kamusal hizmetlerin birçok baskıya maruz kalmasına sebep olmaktadır. Nitekim 65 yaş üzeri nüfusun artması ile İngiltere'de hemşirelik bakımı, farmasötik ürün imalatı, hastane hizmetleri, yaşlılar ve engelliler için sosyal hizmetler alanındaki ürün ve hizmetlerin artması beklenmektedir (IBISWorld, 2022).

Birleşik Krallık'ta yaşanan demografik dönüşüm sürecine yani nüfusun yaşlanması meselesine değindikten sonra Birleşik Krallık'ın gelir dağılımı, servet dağılımı ve yoksulluk gibi durumlarına göz atmak yerinde olacaktır. Bu konular incelenirken de kapitalizmin doğduğu ülkelerden biri olması nedeniyle bu meselelerin tarihsel geçmişine bakmak konunun kökenlerine ilişkin daha geniş bilgi verecektir.

16. yüzyılda Avrupa'da kapitalizmin ortaya çıkması bugünkü manada yoksulluğun doğmasında önemli etkiye sahip olmuştur. O tarihten bugüne kadar çalışmayan ve yoksul olan kimselerin tehlikeli olduğu görüşü hâkim olmuştur (Buğra, 2018: 25, 36). Dolayısıyla servet eşitsizliği konusunu son dönemde ortaya çıkan bir konu olarak ifade etmek doğru olmayacaktır. “*Viktorya Dönemi İngiltere*”sinde sanayicilerin önemli derecede servet sahibi oldukları ve işçi sınıfına mensup insanların oldukça zor şartlarda²⁴ yaşadıkları ifade edilmektedir (Conway, 2015: 158).

İngiltere’de 1100 yılından 1776 yılına (*Adam Smith*’in “*Milletlerin Zenginliği*” adlı eserinin yayınlanmasına kadar) GSYH durağan bir seyir izlemiş ve genel olarak 2 bin USD altında kalmıştır. Ancak 1776 yılından sonraki dönemde istikrarlı şekilde artmış ve 1995 yılı itibariyle 16 bin USD dolaylarında seyretmiştir (Skousen, 2019: 15). Samuelson, servet eşitsizliği noktasında Birleşik Krallık’ın ABD’den daha eşitsiz bir yapıya sahip olduğunu, bu durumu ise Birleşik Krallık’taki muazzam büyüklükteki toprak ve mülk sahipliğine bağlamaktadır (Samuelson, 1973: 132). Bu kapsamda, İngiltere ve Galler’deki toplam hane net değerine ilişkin veriler Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19

İngiltere ve Galler’deki Hanelerin Toplam Net Serveti (%)

Ülke	1670	1700	1740	1810	1875	1960	1973
Emlak*	66.7	65.6	73.6	53.7	47.0	23.8	43.4
• Arazi	47.1	47.8	55.8	37.3	18.0	2.1	4.3
• Binalar	19.6	17.8	17.8	16.4	29.0	21.7	39.1
Özel Eşya*	44.1	42.0	32.1	58.7	63.8	84.6	66.0
Borçlar*	-10.8	-7.6	-5.8	-12.4	-10.8	-8.4	-9.4
Net Servet**	242.8	313.1	557.1	2,393.1	6,370.6	51,600.0	163,900.0

* Net Servet İçindeki Payı

** (Milyon, İngiliz Sterlini (GBP))

Kaynak: (*Lindert, 1986: 1144*).

²⁴ 1250-1800 yılları İngiltere’inde varlıklı kişilerin yoksullara nispetle varis olarak geride iki kat fazla çocuk bıraktığı ifade edilmektedir. Mirasın daha çok çocuk arasında bölünmesi ise çocukların toplumsal hiyerarşi içinde aşağılara inmelerine neden olmuştur. Böylece ekonomik devinimi sağlayacak nitelikler topluma yayılmış olmaktadır. Ayrıca Thomas Malthus çağında, yoksul ailelerin yüksek çocuk ölüm oranları nedeniyle kimi zaman yok olduğu da vurgulanmaktadır (Clark, 2013: 8).

Tablo 19'daki veriler 1670-1973 yılları arasında geçen yaklaşık 300 yıllık süreçte servetin önemli miktarda arttığını ortaya koymaktadır. Servetin artması ise dolaylı olarak eşitsizliklerin artmasına neden olmaktadır. Bu yönüyle gelir eşitsizliğinin ABD, Birleşik Krallık, İsveç ve Almanya gibi ülkelerde artması bu ülkelerdeki sürecin Kuznets Hipotezi ile uyuşmadığını göstermektedir (Milanovic, 2018: 51). Yine 1980 yılı sonrası dönem değerlendirildiğinde, neredeyse tüm gelişmiş ülkelerdeki eşitsizlik seviyesinin arttığı (her ne kadar Fransa, Yunanistan ve İspanya'da azalmış olsa da) ve özellikle de 2000 yılı sonrası dönem için İngiltere ile ABD'deki eşitsizlik seviyesinin Büyük Buhran'dan sonraki en yüksek düzeylere ulaştığı ifade edilmektedir (Conway, 2015: 158).

Mülkiyet haklarında meydana gelen gelişimin İngiltere'deki ekonomik gelişmenin kaynaklarından biri olduğu ifade edilmektedir. Bu durum ise devletlerin sahip olduğu kurumların ekonomik gelişme üzerinde ne denli bir katkısı olduğunu daha net ortaya çıkarmaktadır (Rodrik, 2016: 91). Nitekim Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de başlamasının sebepleri olarak 1200'lü yıllardan beri sağladığı istikrar, nüfus artışının yavaş olması (özellikle de 1300-1760 arası) ve zengin olanların yüksek doğurganlığı olarak ifade edilmektedir (Clark, 2013: 11).

Servet eşitsizliği, ülkenin sahip olduğu servetin vatandaşlar arasında ne denli eşitsiz dağıtıldığını ifade etmektedir. Birleşik Krallık'ta en zengin %10'luk dilimin tüm servetin %43'üne sahip olduğu ve en alttaki %50'lik dilimin ise tüm servetin %9'una sahip olduğu ifade edilmektedir. Servet eşitsizliğine değinirken Servet Gini Katsayısı'na da bakmak yerinde olacaktır. 2020 yılı için 0,6 olan bu değer geçmiş 14 yıllık süreçte değişmediği görülmüştür. En büyük servet eşitsizliğine sahip servet kalemi²⁵ ise net finansal servet (0,89), bireysel emeklilik (0,73) ve fiziksel zenginlik (0,47) olarak (parantez içindeki değerler Servet Gini Katsayısı'na ait olup 1'e yaklaştıkça eşitsizlik artmaktadır) ifade edilmektedir (ONS, 2022a). 2013 yılında Londra'da çalışan bir işçinin geliri 28 bin GBP iken Kuzey bölgelerde çalışan işçilerin ise 24 bin GBP kazandığı ifade edilmektedir (Black, 2020c: 208). Görüldüğü gibi coğrafi farklılıkların gelir üzerinde önemli bir etki yarattığı ortadadır. Bu durum ise gelir dağılımında eşitsizliklerin meydana gelmesine neden olmaktadır.

²⁵ Toplam servet dört farklı kalemden meydana gelmektedir. Bu bileşenleri net mülkiyet (konut değeri eksi ipotek borcu), fiziksel servet (ev eşyaları, araçlar), özel emeklilik ve net finansal servet (tasarruflar veya yatırımlar eksi finansal yükümlülükler) olarak ifade etmek gerekmektedir. Toplam servetin %75'lik kısmını ise net mülkiyet ve bireysel emeklilik serveti oluşturmaktadır (ONS, 2022a).

Birleşik Krallık'ta 2018-2020 yıllarına ilişkin servet rakamları incelendiğinde, en zengin %1'lik kesimin 3,6 milyon GBP değerinde serveti var iken en az varlık sahibi olan %10'luk dilimin ise 15.400 GBP tutarında bir servete sahip olduğu görülmektedir. Hanehalkı reisinin 55 yaş ile emeklilik yaşının altında olduğu yaş aralığına bakıldığında ise bu zümrede yer alan bireylerin 553 bin GBP'yi aşkın medyan bir servete sahip oldukları (en yüksek medyan servete sahip yaş aralığı) görülmektedir. Bu rakam ile 16-24 yaş arasında yer alan bireylerin sahip oldukları servetin 25 katı daha fazla bir servete sahip oldukları görülmektedir (ONS, 2022a).

Yaşam döngüsünün farklı aşamalarında yer alan insanların sayısında meydana gelecek bir değişimin bazı durumlarda nesiller süren birtakım etkiler doğuracağını unutmamak gerekir. Ayrıca yaşlanan nüfus kaynaklı tüketici sayısının çalışan sayısından daha fazla artması durumunda ise yaşam standartlarının olumsuz yönde etkilenmesi söz konusudur (Young, 2002: 9).

Yapılan bir araştırmada, Birleşik Krallık'taki yaşlı ve serbest meslek sahibi olan vatandaşların servet düzeyine ilişkin bilgiler ortaya koyulmuştur. Buna göre, daha yaşlı serbest meslek sahipleri konut, finans, emeklilik ve kazanç kaynaklı geniş çaplı bir servete sahiptir. Bu servet kaynaklarından en önemli kalemi konut oluşturmaktadır (Parker, 2003: 39). Finansal bir güvenlik kaynağı olarak ifade edilen konut, yaşlılık döneminde bakım için bir mali kaynak olarak görülmekte ayrıca miras olarak da bırakılabilmektedir. Yaşlılar için uygun olmayan konutların tüm yaş gruplarında yıllık 2,5 milyar GBP değerinde bir maliyet doğuracağı ifade edilmektedir. Dolayısıyla nüfus yaşlandıkça yaşlıların ihtiyaçlarını karşılayan konutların talebi de artacaktır (Government Office for Science, 2016: 9-10).

Genel olarak, yaşlı insanlar büyük miktarda konut öz sermayesine sahiptir. Bu ise ekonominin çok önemli bir boyutunu kapsamaktadır. İngiltere'de yaşlı insanların 774 milyar GBP değerinde konut öz sermayesi bulunduğu tahmin edilmektedir (Local Government Association, 2015: 19). Ayrıca İngiltere'de 1914 yılında kendi evinde oturanların oranı %14 iken 2000 yılında bu oran %70'e kadar yükselmiştir (Black, 2020c: 193). Bir başka çalışmaya göre İngiltere'deki ev sahipliği oranı 2019-2020 yıllarında %65 dolaylarındadır. Ev sahibi olma oranlarının yükselmiş olması ise ipotekli konut kredilerindeki artışa bağlanmaktadır (MHCLG, 2020: 1). Ayrıca ifade etmek gerekir ki yaşlanmayla birlikte servetin de arttığı görülmektedir. Ancak gençler önceki nesillerin aynı dönemki hâllerine göre daha az servete sahiptir. Bunun en önemli sebebi olarak

günümüzde 30'lu yaşların başında sahip olunan emlak servetinin özellikle de son 10 yılda azalması gösterilmektedir (ONS, 2022b).

Yaşlılık döneminde konuta atfedilen değere karşılık yaşlı nüfus için özel emeklilik ve iş yeri bazlı emeklilik kalemlerinin servetin bileşimi noktasında önemli bir yer tutmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca belirtilmesi gerekir ki yaşlı serbest meslek sahiplerinin kendi aralarında önemli derecede servet eşitsizliğinin bulunmamaktadır (Parker, 2003: 39-40). Yine İngiltere'deki hanelerin %45'inin hiç tasarrufu olmadığı ifade edilmektedir (MHCLG, 2020: 18).

2000'li yılların sonlarında meydana gelen ekonomik krizin İngiltere'de varlık fiyatlarının düşmesine neden olduğu ve ekonomik kriz gibi şokların servet üzerinde negatif etki doğurduğu vurgulanmaktadır. Nitekim yapılan bir araştırma, İngiltere'de yaşayan 50 yaş ve üstü bireyler arasındaki ortalama servet düşüşünün toplam hanehalkı brüt servetinin %8'i dolaylarında olduğunu ve daha zengin bireylerin daha büyük bir servet düşüşü yaşadığını göstermektedir (Banks vd., 2013: 232).

Gelişmiş ülkelerin çoğunda olduğu gibi yaşlanan nüfusun iş gücü noktasında ortaya çıkardığı sorunların giderilmesi amacıyla göç politikalarının gözden geçirilmesi düşünülmektedir. Bu noktada Londra şehrinde yaşayan insanların üçte birinin göçmenlerden oluştuğunu ifade etmek gerekmektedir (Park, 2018: 49). Göçmen yoğunluğunun pozitif yönde devam etmesi ise iş gücü arzı noktasında ortaya çıkacak sorunların çözülmesi adına ümit vaat etmektedir.

Birçok ülkede olduğu gibi Birleşik Krallık'ta da tıp alanında yaşanan gelişmeler daha uzun yaşamaya olanak tanıdığı için uygulanan politikalarında bu yöne evrilmesine (2010'lu yıllarda emekliliklerin desteklenmesi gibi) neden olmuştur. Özellikle kadınların emeklilik yaşı 2018 yılında 60'tan 65'e daha sonra ise 66'ya yükseltilmiştir. Bu nedenle 50 yaşından büyük çalışan kadın sayısının arttığı görülmektedir (Black, 2020c: 195-196).

Birleşik Krallık'taki yardım kuruluşlarından biri olan Age UK (2019: 14, 17) tarafından yayınlanan bir raporda, yaşlıların ekonomiye katkısı çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında ortaya konmuştur. Buna göre, 50 yaş üstü nüfus için resmi olmayan bakım, çocuk bakımı ve gönüllü olarak yaptığı işlerin toplamı (yaşlı bireylerin %16,4'ü haftada en az bir kez gönüllü oluyor) yıllık 796 milyar GBP, 50 yaş üstü nüfusun istihdama olan katkısı ise 54 milyar GBP olarak ifade edilmektedir. Ancak Birleşik Krallık'ta emeklilerin %16'sının yani 2 milyonun yoksulluk, 1,1 milyonun ise şiddetli yoksulluk

çektığı ifade edilmektedir. Royal Voluntary Service ise 2016 yılında 55-74 yaş arası yaşlı nüfusun %46'sının gönüllük hizmetlerinde bulunduğunu ve bu sayede 6,2 milyon insanın 1,4 milyar saatlik gönüllük faaliyetinde bulunduğunu belirtmiştir (MHA, 2022).

Birleşik Krallık diğer gelişmiş ülkeler gibi hatırı sayılır bir yaşlı nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum ise Birleşik Krallık için birçok değişimin ortaya çıkmasına, dolayısıyla ilerleyen yıllarda daha da artacak olan yaşlı nüfus meselesine karşı birtakım adımlar atmaya itmiştir. Bu kapsamda, Londra nüfusunun üçte birinin göçmenlerden oluşmasının önemli bir sebebi olarak yaşlı nüfus yoğunluğunun bu denli yüksek olması gösterilebilir. Ayrıca kadınlar için emeklilik yaşının 60'tan 66'ya yükseltilmesi de yaşlanan nüfusun sosyal güvenlik harcamaları üzerinde ortaya çıkaracağı baskıların azaltılmasına yönelik bir adımdır. Yaşlanan nüfus birçok yönden Birleşik Krallık'ı etkilediği gibi servet dağılımı noktasında da etkilemiştir. Birleşik Krallık'ta 2000'li yıllara gelindiğinde eşitsizliklerin Büyük Buhran yıllarından sonraki en yüksek düzeye ulaştığı ve bu durumun bir yansıması olarak özellikle yaşlanan nüfus ile genç nüfus arasındaki servet uçurumunun daha da açıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar da yaşlılar arasındaki servet eşitsizliğinin çok yüksek seviyede olmadığını ancak yaşlı nüfus ile genç nüfus arasındaki eşitsizliklerin oldukça önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir. Bu durumun esas sebebi olarak konut servetinin son dönemlerde azalmış olması gösterilmektedir.

3.1.11. Fransa'da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Avrupa'nın farklı bölgelerinde farklı hızlarda meydana gelen yaşlanma sürecinin Fransa için 18. yüzyılın başlarından itibaren başladığını ifade etmek yerinde olacaktır. Napolyon Savaşları (1803-1815)'nden sonraki dönem ele alındığında Fransa diğer ülkelere göre daha yüksek bir yaşlı nüfus oranına sahip olmuştur. Yaşlı nüfus bileşimine bakıldığında ise I. Dünya Savaşı'na kadar geçen süreçte yaşlı kadın yoğunluğunun daha fazla olduğu ve servet dağılımı noktasında yaşlanmanın kadınların lehine bir durum ortaya çıkardığı görülmüştür. 1800-1869 yılları arasında evli erkeklerin serveti 6.735 Fransız Frankı (FRF) iken 1870-1940 yılları arasında ise 8.705 FRF olmuştur. Aynı dönemde evli kadınlara bakıldığında 1800-1869 yılları arası 4.513 FRF ve 1870-1940 yılları arasında ise 8.374 FRF olduğu görülmektedir. Bu durumda incelenen yıllar itibariyle servet dağılımının kadınlar lehine döndüğünü göstermektedir (Bourdieu vd., 2008: 143, 165).

Fransa'daki servet eşitsizliğinin 20. yüzyılın başlarından itibaren düşmeye başladığı ifade edilmektedir. Nitekim en zengin %10'luk dilimin servetten aldığı pay I. Dünya Savaşı'nın başında %80'den fazla iken 1980'li yılların ortalarında %50'ye kadar düşmektedir. Aynı dönemde orta kesimin servetten aldığı payın arttığı görülmektedir. Ancak bu durumun orta kesimin birikimlerinin artmasından ziyade üst dilimdekilerin servet şoklarından (bunalım ve savaş gibi) daha fazla etkilenmesinden kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca savaş sonrası yıllarda orta sınıfın yükselişi ile orta sınıfın lehine olumlu bir servet profili çizilmiştir (Garbinti vd., 2017: ii). Bu yönüyle, 1980-1984 dönemine bakıldığında, artan refah ile orta sınıfın da olumlu etkilendiği görülmektedir. Bilindiği üzere konut özellikle de orta sınıf için oldukça önemli bir servet kalemidir. Artan konut fiyatları 1984 sonrası dönemde servet eşitsizliklerinin sabit kalmasına katkıda bulunmuştur (World Inequality Database, 2022a). Aynı şekilde, 2000'li yıllarda konut fiyatlarının artması da portföylerinde önemli miktarda konut stoku barındıran orta kesim arasındaki servet eşitsizliklerinin azalmasına buna mukabil orta ve alt kesim arasında ise servet eşitsizliklerinin artmasına sebep olmuştur (Garbinti vd., 2017: ii). Değinilmesi gereken bir diğer nokta ise özellikle de 1980'li yılların ortalarından itibaren ücret eşitsizliğinin nispeten azalmış olmasıdır. Ücret eşitsizliğinin azalmasındaki temel sebeplerden bazıları ise 1985 yılından bu yana ücret eşitsizliğinin %10 azalması (OECD Ülkeleri'nde ortalama %20 artmış), kimsenin çalışmadığı hanelerin sayısında azalma olması, emeklilik öncesi (51-65 yaş arası) ve sonrası yaşlarda (65 yaş üstü) yoksulluk oranının düşmesi olarak ifade edilebilir (OECD, 2008b: 1-2).

Ekonomik ve demografik büyümenin arttığı II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, çoğu Avrupalı ülke gibi Fransa'da da nüfusun oldukça önemli oranda arttığı görülmüştür. Bu davranış şeklinin bir yansıması olarak nüfusun özellikle de 2000'li yılların başından itibaren emekliye ayrılmaya başlamasına ve ekonomik bazı endişelerin meydana gelmesine neden olmuştur. Bu endişeler ise emeklilik yaşı ve primlerinin yükselmesine katkıda bulunarak halkın bu duruma karşın gösteri ve protesto yapmasına sebep olmuştur (Danış, t.y.: 10-11). Her ne kadar Fransız sosyal güvenlik sisteminin adeleti sağlayıcı rolüne vurgu yapılsa da özellikle de 2008 sonrası dönemde yaşam standartlarının artmadığı ifade edilmektedir. Fransa'daki protestocu grup olan "*sarı yelekli*ler" in protestoları Fransa'da birçok kişinin ekonomik belirsizlik içinde yaşadığını ortaya koymuştur (Chhor, 2019). Bu nedenle, Fransa'da genel bir hoşnutsuzluk hâlinin hüküm sürdüğü ifade edilmektedir. Nitekim bu duruma gençlerin önceki nesillerinden daha iyi durumda yaşayacakları

ümidinin yitirilmesi ile gelir ve servet dağılımında eşitsizliklerin artmasının sebep olduğu ifade edilmektedir (Jenkins, 2021: 370-371).

Fransa'nın 2012 yılındaki ekonomik durumu, en üst %10'luk kesimin şartları iyileşirken en alttaki %30'luk kesimin ise hayat şartlarının oldukça kötüleştiği ve yoksul sayısının 1 milyona yükseldiğini göstermektedir. Böylece toplumdaki eşitsizliğin artması söz konusu olmuştur. Bu duruma ülke borçlarının artmasının (borçların üçte birlik kısmı küresel kriz kaynaklı iken geri kalan kısmı *Nicolas Sarkozy*'nin uyguladığı vergi indirimlerinden kaynaklıdır) neden olduğu ifade edilmektedir (Jenkins, 2021: 344).

2014 yılı rakamlarıyla, en üst %10'luk kesimin toplam servet içindeki payı %54,5 iken söz konusu kesim ortalama 1,1 milyon EUR'a yakın ortalama bir servete sahiptir. %1'lik dilim ele alındığında ise toplam servetin %23,4'üne ve ortalama 4,7 milyon EUR civarı bir servete sahip oldukları görülmektedir. 2008 mali krizinde Fransa'daki orta sınıfın etkilenmediği bunun yerine en üst %10'luk dilimdeki kişilerin payının arttığı, en alt %10'luk dilimin ise payının azaldığı görülmüştür (World Inequality Database, 2022a).

Servet eşitsizliğinde miras konusuna da ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Nitekim temel olarak zengin olmanın kendi işinde çalışmak veya miras elde etmek şeklinde iki yolu olduğu ifade edilmektedir. Öncesinde her ne kadar mirasa atfedilen değer daha fazla olsa da 20. yüzyılın sonlarında ve 21. yüzyılın başlarında emeğin mirastan daha kıymetli olduğuna inanılmaktadır. Nitekim modern ekonomik yapının insan sermayesinin artması, miras miktarının azalması ve *meritokrasinin* (liyakata dayalı) önemli hâle gelmesine olanak tanıdığı ifade edilmektedir. Ancak Piketty'nin makalesinde de belirttiği gibi Fransa'da milli gelirin bir parçası olarak miras özellikle de 20. yüzyılın ortalarından itibaren payını artırmaya başlamıştır (Piketty, 2011: 1071-1073).

Son yıllarda ABD ve Çin ile kıyaslandığında Fransa'nın en zengin kesimindeki zenginleşmenin daha ılımlı şekilde arttığı ifade edilmektedir. Nitekim küresel eşitsizlik konusu değerlendirildiğinde, son yıllarda neredeyse tüm ülkelerde üst gelir ve servet paylarının arttığı ancak büyüklüğün ülkeler arasında önemli ölçüde değiştiği ifade edilmektedir. Bu durumda aslında ülkeden ülkeye değişen politikaların ve kurumların ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Alvaredo vd., 2017: 408). Fransa'da eğitim, sağlık, ulaşım ve diğer kamu hizmetlerinin yüksek kalitede olmasının yanı sıra kamu harcamalarının GSYH'deki payının oldukça yüksek olması (%57) bazı sorunların meydana

gelmesine neden olmaktadır. Bu noktada çalışma süresinin uzatılması ve emeklilik yaşının yükseltilmesi gündeme gelmektedir (Jenkins, 2021: 359-360).

Fransa’da yaşlı yoksulluğu önemli bir sorun olarak görülmesine rağmen yoksulluk noktasında Fransa’daki en kötü durumda olanların yaşlılardan ziyade genç yetişkin, kadın ve göçmenler olduğunu ifade etmek gerekmektedir. 65 yaş üstü nüfusun en düşük %10’luk dilime düşme olasılıkları 25-64 yaş arası kişilere göre yarı yarıya azalmıştır. Ayrıca 21. yüzyılda yaşlı nüfusun en alt %20’lik dilimde yer alma oranları da düşmüştür. Fransa’da yaşlı nüfusun refah olarak daha iyiye gitmesinin sebepleri olarak daha uzun kariyer, daha yüksek ücret ve emekli maaşları ile zorunlu gelecek planlamalarının bir sonucu olduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim Fransız yaşlıların daha fazla zamana ve fırsata sahip oldukları ve yaşam standartlarının genç nesillere göre %3 daha iyi durumda olduğu ifade edilmektedir (Zhang, 2020).

Yaşlanan nüfus meselesiyle 18. yüzyılda tanışan Fransa’da eşitsizliklerin de zaman içinde arttığı görülmüştür. Ancak 20. yüzyılda yaşanan bunalım ve savaş gibi olağanüstü gelişmelerin servet eşitsizliğini azalttığı vurgulanmıştır. Nitekim olağanüstü durumların (ki bunlara salgın, savaş ve buhran örnek olarak verilebilir) bir denge işlevi gördüğü ifade edilmektedir. Ancak özellikle de 1980’li yıllardan sonra liberalizasyon politikalarının eşitsizlikleri artırdığı ve küresel manada önemli bir mesele hâline getirdiği görülmektedir. Bu konjonktürde Fransızların 1985 yılından günümüze ücret eşitsizliklerinin nispeten azalmasına katkı sağladığı ancak 2008 sonrası dönem için servet eşitsizliklerinin arttığı ve birtakım toplumsal protestoların ortaya çıktığı görülmüştür. Yaşlanan Fransız toplumunda her ne kadar yaşlıların daha yüksek oranda servet sahibi olduğu ifade edilse de kamu hizmetlerindeki yüksek kalite beklentisi yaşlanan Fransa’nın bütçesi üzerinde önemli bir yük doğurmaktadır. Alvaredo vd. (2017)’nin de ifade ettiği gibi eşitsizliklerin şiddeti önemli ölçüde politikalara ve kurumların kalitesine bağlı olduğundan ilerleyen yıllarda atılacak doğru adımlar Fransa’nın bu meseledeki elini güçlendirecektir.

3.1.12. Avustralya’da Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Avustralya, birçok batı dünyası toplumu gibi hızla yaşlanan bir nüfusu bünyesinde barındırmaktadır. Bebek patlaması nesli artık emeklilik yaşına girmekte ve bu neslin üyelerinin yaşam beklentisi kendinden önceki nesilden bir hâyli fazladır (Thompson vd., 2013: 2). Bu durum ise önümüzdeki yüzyılın önemli kısmında Avustralya’nın yaşlanan

nüfus ile karşı karşıya kalacağını göstermektedir. 2050 yılına gelindiğinde, nüfusun dörte birinin 65 yaş üstü olması beklenmektedir (Australian Human Rights Commision, 2014: 1). Ancak en hızlı büyüyecek olan grubun da 80 yaş üstü olacağı ifade edilmektedir (CEDA, 2007). Bu durum ise sağlık, yaşlı bakım ve emeklilik istemi üzerinde önemli baskılar yaratacaktır (Frydenberg, 2019).

Birçok çalışan ve araştırmacı yaşlı nüfusun artması ile sağlık ve toplum hizmetleri açısından Avustralya'nın yetersiz kalabileceğine vurgu yapmaktadır (Campbell, 2019). Avustralya gibi sanayileşmiş toplumlarda yaşlı nüfusun toplum üzerinde yük olmaktan ziyade gelecekte de önemli bir rol oynayacağı ifade edilmektedir. Bu nedenle yaşlanma bir kriz durumundan ziyade hayatın doğal bir parçası olarak görülmektedir. Avustralya'da bebek patlaması döneminde doğan ilk bireylerin 2004 yılı itibarıyla 54 yaşına girdiği ifade edilmektedir. Kendinden önceki nesillere göre daha sağlıklı, eğitilmiş ve varlıklı olan bu nesil aynı zamanda daha yüksek ekonomik imkânlarla ve seçme gücüne sahip olup toplumsal beklentileri de oldukça yüksektir. Bu nesil, önceki nesillerden farklı olarak konut gibi varlıklar ve harcanabilir gelirini artıracak daha yüksek bir tasarruf ile emekli olmayı beklemektedir. Fırsatlar oluşursa, bu neslin emeklilikte daha rahat bir yaşam standardı sağlamak amacıyla daha uzun süre çalışabileceği ifade edilmektedir (Healy, 2004: 39).

Gelir ve servet dağılımının birbiri üzerinde karşılıklı etkileri bulunmaktadır. Nitekim yüksek gelirlere sahip bireyler büyük servet varlıklarının birikimini sağlarken, büyük servet varlıkları ise yüksek miktarda gelirler üretmektedir (Richardson ve Denniss, 2014: 10). İşsizlik durumunda güvence olarak görülmesi, faiz ve temettü gibi gelir sağlama ve yatırım yapma imkânı tanınması serveti önemli hâle getirmektedir (Keeley, 2015: 21). *Christine Lagarde*'nin ifadesiyle, ekonomik büyümeden az sayıda insan yararlanmakta ve ona göre ekonomik büyümeden ziyade söz konusu büyümenin kapsayıcılığına bakmak gerekmektedir (Douglas vd., 2014: 3).

Avustralya'da servetin gelirden daha eşitsiz dağıldığı ifade edilmektedir. Nitekim 2011-2012 rakamları, en düşük %20'lik dilimde yer alan kişilerin ortalama hanehalkı servetinin 31.205 USD olduğunu, en zengin %20'lik dilimde yer alan kişilerin ise 2.215.032 USD'lik ortalama hanehalkı servetine (toplam hanehalkı net servetinin %61'i) sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Australian Bureau of Statistics, 2013). Ayrıca Avustralya'da²⁶ hanelerin ortalama net serveti 2005-2006 yılları ele alındığında 748.900

²⁶ Avustralya İstatistik Ofisi, 2017-2018 Gelir ve Konut Anketi verileridir.

USD iken 2017-2018 yıllarında 1.022.200 USD olmuştur. 2005-2006 yıllarında hesaplanan Servet Gini Katsayısı ise 0,593 iken 2017-2018'de bu değer 0,621 olmuştur (Australian Bureau of Statistics, 2019). Verilen istatistiklere göre hanehalkının sahip olduğu ortalama net servetin önemli oranda arttığı görülmüştür. Bu durum toplum refahı için anlamlı olmakla birlikte Servet Gini Katsayısı'nın seviyesi için de oldukça önemlidir. Servet Gini Katsayısı'nın 1'e yaklaşması durumunda eşitsizliklerin arttığı vurgulanmakta bu durumda da zenginleşen ama adaletsizleşen bir servet dağılımının ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim 1970'li yıllara kadar en eşitlikçi ülkelerden biri olan Avustralya'da bu dönemden sonra işlerin tersine döndüğü görülmüştür (Douglas vd., 2014: 13).

Avustralya'daki genç nüfus gelecek adına karamsar bir görünüm sergilemektedir. Nitekim genç Avustralyalılar artan işsizlik ve yükselen ev fiyatları nedeniyle aile kurmak ve ev satın almak gibi girişimleri nasıl yöneteceklerini sorgulamaktadır. Ayrıca yaşlanan nüfus ile yaşlılık aylığının olup olmayacağı konusundaki endişeler de yaşlılık dönemi için insanları karamsar olmaya itmekte bu da yaşlılık dönemi için refah seviyesinin ne durumda olacağı konusunda bazı soru işaretleri doğurmaktadır (Collis, 2015: 9-10).

Yaşam döngüsü grupları özelinde gelir ve konut sahipliği oranlarına bakmak Avustralya'daki yaşlanan nüfusun servet profilinin az da olsa anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Bu kapsamda, 2011-2012 yılı rakamlarıyla, 65 yaş üstü nüfusun haftalık ortalama hane geliri 656 USD ve bu yaş grubu içinde ipoteksiz ev sahibi olma oranı ise %82,1 olarak ifade edilmektedir. 35 yaş altı çiftlerde ise haftalık ortalama hane gelirinin 1.352 USD ve bu yaş grubu için ipoteksiz ev sahibi olma oranı ise %1,1 olarak tahmin edilmektedir. Çocuksuz genç çiftlerin yüksek ortalama haftalık hane geliri bulunmaktadır. Bunun esas sebebi de çalışan sayısının 1,8 düzeyinde (65 yaş üstü hanelerde çalışan sayısı 0,2) olmasıdır (Australian Bureau of Statistics, 2013).

Avustralya'daki 25 yaş üstü nüfus içinde konut servetinin²⁷ 1990-2013 yılları arası payına bakıldığında, 1990 yılında 35-44 yaş arası nüfusun toplam konut servetinden aldığı pay %17,6 iken 2013 yılında %13,7'e düşmüştür. 1990 yılında 65 yaş üstü nüfusun konut servetinden aldığı pay %34 iken 2013 yılında %33,8'e düşmüştür. Dikkat çekici bir diğer gelişme ise 55-64 yaş arası yaş grubu için ortaya çıkmaktadır. Nitekim 1990-2013 arası dönemde konut servetindeki payını artıran tek yaş grubunun 55-64 yaş grubu olduğu

²⁷ Konut servetinin tamamı 100 olarak ifade edilmektedir.

görülmektedir. 55-64 yaş grubunun 1990 yılında konut serveti içindeki payı %19,3 iken 2013 yılına gelindiğinde bu oran %25,4'e yükselmiştir (Ong, 2017: 86).

Dünya'daki en zengin ülkelerden biri olarak gösterilen Avustralya makroekonomik göstergeler bağlamında da iyi durumda olmasına rağmen düşük gelirlilere sağlanan desteği azaltmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, *Tony Abbot* Hükümeti Dönemi'nde, eşitsizliğin kaçınılmaz olmasının ötesinde faydalı olduğu görüşü tartışılmıştır. Bu durumda Hükümetin refah sistemini kullanarak eşitsizlikleri düşük gelirliler lehine azaltmak yerine sosyal yardımların sınırlı miktarda artmasına yönelttiği görülmektedir. Böyle bir tablonun eşitsizliklerin daha da artmasına sebep olacağı ifade edilmektedir. Avustralya'daki tablo eşitsizliklerinin ekonomik olmaktan ziyade siyasal bir temele oturduğu görülmektedir. Nitekim sadece 8 yıllık bir süreçte bile daha çok gelir dağılımının en üst %10'luk dilimde yer alan bireylerin avantajına olan vergi indirimlerinin boyutunun 170 milyar USD olduğu ifade edilmektedir (Richardson ve Denniss, 2014: 2, 20-21).

Avustralya'da yaşanan nüfusun artmasıyla birlikte bu nüfusun ortaya çıkaracağı etkiler öncelikle arz talep dengesini etkileyecektir. Ayrıca ilerleyen yıllarda *pediatriden* ziyade *geriatrik* ve yaşlı bakım alanındaki ürün ve hizmetlerin artması beklenmektedir. 65 yaş üstü iş gücü katılım oranlarının düşmesi ve ekonomik büyümenin de bu durumdan etkilenmesi olası görünmektedir (CEDA, 2007). Avustralya İstatistik Ofisi verilerine göre 55 yaş üstü Avustralyalıların beşte birlik kısmı iş bulma veya daha yüksek ücret ödenen bir iş bulmanın önünde yaşlarının önemli sorun olarak yer aldığını ifade etmiştir (Australian Human Rights Commission, 2014: 1). 55 yaş üstü insanların 1980 yılında iş gücüne katılım oranları %25 olarak ifade edilmektedir. 1990'lı yıllarda düşen bu oran 2010 senesine gelindiğinde %34 olarak kendisine yer bulmaktadır (Australian Bureau of Statistics, 2010).

Yüksek refah seviyesiyle bilinen Avustralya yaşlı nüfus meselesini bir kriz olmaktan ziyade hayatın bir parçası olarak görmektedir. Ancak Avustralya'nın yaşanan nüfus meselesine (sağlık, bakım ve emeklilik yönleriyle) henüz tam manasıyla hazır olmadığına ilişkin görüşler hükümetin bu konuda birtakım adımlar atmasını gerekli kılmaktadır. Servet dağılımı konusunda 1970'lere kadar eşitlikçi ülke olarak gösterilen Avustralya'da da sonraki yıllarda eşitsizliklerin arttığı ve artan konut fiyatları ve işsizlik nedeniyle de geleceğe dair endişelerin hüküm sürdüğü görülmektedir. Abbot Hükümeti'nin eşitsizliklerin faydalı olduğuna dair görüşü ise durumun daha da karmaşık bir hâl almasına neden olmaktadır. Yaşlanan nüfus ile emeklilik öncesi yaşlarda bulunan zümrede daha

yüksek istihdam oranları söz konusu olmuş ve bu gruptakilerin konut servetinden aldıkları pay artmıştır. Yaş profili incelendiğinde 65 yaş üstü hanelerin daha yüksek oranda konut miktarına sahip olduğu ama daha düşük gelire sahip olduğu; 35 yaş altı hanelere bakıldığında ise durumun tam tersi olduğu görülmektedir. Bu noktada yaşlanan nüfus ile yaşlı nüfusun ihtiyaçlarının karşılandığı bir arz talep dengesinin oturtulması ise ortaya pozitif etkiler çıkaracaktır.

3.1.13. İsveç'te Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Gelişmiş ülkeler sıralaması yapıldığında genellikle ilk sıralarda ifade edilen İskandinav Ülkeleri'nden biri olan İsveç, diğer gelişmiş ülkeler gibi yaşlı nüfus sorunuyla karşı karşıyadır. 2028 yılına gelindiğinde İsveç'teki 80 yaş üstü nüfusunun 2017 yılına göre neredeyse %50'lik bir artış göstereceği ifade edilmektedir. Ayrıca İsveç'te 80 yaş üzeri her 100 kadına 65 erkek düşerken bu oranın 2028 yılında erkekler lehine artacağı ve 100 kadına 78 erkek düşecek şekilde değişeceği beklenmektedir (Statistics Sweden, 2018). İsveç'te nüfusun yaş profilinin değişmesi ve yaşlı nüfus oranındaki artış bu konuyu İsveç Devleti için öncelikli bir konu hâline getirmiştir. Yaşlı nüfusun artışı artan sağlık harcamaları ve emeklilik giderleri birçok baskı yarattığından konunun önemini daha da artırmıştır (Modig, 2021). Nitekim İsveç, 2010 yılı verileri değerlendirildiğinde, sahip olduğu GSYH'nin %3,6'sını uzun süreli bakıma harcamıştır. Ayrıca 65 yaş üstü nüfusun bakımı için en yüksek personele sahip ülkelerden biridir. OECD projeksiyonları uzun süreli bakım giderlerinin yaşlanma süreciyle 2050 yılına gelindiğinde iki katına çıkacağını göstermektedir (OECD, 2013: 1).

Tarihsel süreçte, çalışan kadınların daha düşük doğum oranına sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, 1919-1922 yılları arasında İsveç'in başkenti Stockholm'deki çalışan kadınlar incelendiğinde kendi toplumlarındaki genel doğum oranının neredeyse üçte biri oranında bir doğum oranına sahip oldukları görülmüştür (Russell, 2020: 144). Modern sanayi toplumu ve eğitim seviyesinin artması ise geçmişte olduğu gibi bugün de kadınların azalan doğum oranlarını açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Avrupa'nın batısında yer alan refah devletleri süreç içerisinde gelişme göstermiş kendine mahsus bir sistem olarak ifade edilmektedir. Nitekim bu devletler, güç ve zenginliğin temelini emek ile sermaye arasındaki dengenin yeniden dağılımı ile sağlamıştır (Wahl, 2015: 20). Danimarka, İsveç ve Finlandiya gibi kuzey Avrupa Ülkeleri'nde gelir

dağılımı farkı en yoksul ile en zengin arasında 5 kat iken Sahra altı Afrika Ülkeleri'nde ise insanlar Orta Çağ'daki hayat standartlarına benzer şartlarda yaşamaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerdeki yoksul bireyler bile bu ülkelerde yaşayan insanlara kıyasla zengin ve sağlıklı olarak görünmektedir (Conway, 2015: 159).

1990'lı yıllarından bu yana geçen süre değerlendirildiğinde, servet eşitsizliklerinin OECD Ülkeleri'nin tamamında önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Ancak diğer OECD Ülkeleri'ne kıyasla İsveç'in daha eşit bir servet dağılımına sahip olduğunu ifade etmek gerekmektedir. 2012 yılı verileri, ortalama gelir bağlamında en üst %10'luk dilimde yer alan kişilerin en alt dilimde yer alan kişilere oranla 6,3 kat daha fazla gelir elde ettiğini göstermektedir. Ayrıca İsveç'teki en zengin %1'lik kesim 1980 yılında gelirden %4 oranında pay alırken bu oran 2012 yılına gelindiğinde %7 olmuştur (OECD, 2015b: 1).

Son 15 yıllık perspektifte, İsveç'teki servet farklılıkları ABD ile kıyaslandığında iki ülke arasında önemli fark olmadığı görülmektedir. Ancak unutmamak gerekir ki ABD'de İsveç'teki parasal hareketlilikten çok daha fazla bir hareketliliğe sahiptir. Bu nedenle ABD'de daha fazla sayıda insanın aşırı bir zenginlik veya fakirlik durumuyla karşı karşıya olduğu ifade edilmektedir. Bu durum ise ABD'deki servet eşitsizliklerinin açıklanmasında bir nebze de olsa rol oynamaktadır. Ayrıca, ABD'deki ırksal heterojen toplum yapısı tek başına bu iki ülke arasındaki farkı açıklamaya yetmemektedir. İsveç ve ABD arasındaki bu farklılıklar; yasal (özellikle sermaye getirilerinin ve servetin vergilendirilmesindeki), gelir eşitsizliği (gelir vergisinden sonraki), tasarruf davranışı, sosyal güvenlik yardımları, girişimcilik ve girişimcilik gelirlerine bakış, portföy kompozisyonu ve varlıkların nispi fiyat değişikliklerindeki farklılıklar olarak ifade edilmektedir (Klevmarken vd., 2003: 352).

İsveç'teki yaşlanan nüfusu konu edinen bir çalışma, yaşlanan nüfusun iş gücü verimliliği üzerinde ortaya çıkardığı etkinin yıllık kabaca %0,3'lük bir artışa karşılık geldiğini ortaya koymuştur. Ancak verimlilik artışında olduğu gibi yaşlanan nüfus her zaman olumlu etkiler doğurmamaktadır. Çünkü artan verimlilik düzeyi, tüketimin üretimden daha hızlı artmasını kaçınılmaz hâle getirmektedir. Bu nedenle yaşlanan nüfus sorunu sadece verimlilik artışı ile çözülemeyecektir. Bunun yerine, çalışma süresinin uzatılması ve vergi tabanının iyileştirilmesi gibi adımların da atılması gerekmektedir. Nitekim yapılan hesaplamalar, 21. yüzyılda tüketimin düşmemesi için emeklilik yaşının ortalama 5 yıl artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Bengtsson ve Scott, 2010: 21).

Nüfusun yaşlanması kamu tarafından finanse edilecek olması nedeniyle ortaya çıkacak muhtemel bazı sorunlar göz önüne alındığında, ileriki hayatlarında yeterli bir yaşam standardı sağlamak isteyen bireylerin tasarruf yapmaya yöneltilmesi gerekmektedir. Daha sonra ise bu tasarruflar yaşlılara hizmet verme ve sürdürülebilir ekonomik büyüme için bir sermaye havuzu oluşturacaktır (Bengtsson ve Scott, 2010: 21). Dolayısıyla daha uzun bir yaşam beklentisi daha uzun bir yaşlılık dönemini ifade etmektedir. Bu durum ise tasarrufların artışına katkı sağlamaktadır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki gelir ve servet eşitsizliklerinin giderilmesi için sosyal yardımlara da önemli bir rol düşmektedir. Nitekim gelir vergileri ve nakdi yardımların İsveç'te çalışma çağındaki nüfus arasındaki eşitsizlikleri %28 oranında azalttığı ifade edilmektedir (OECD, 2015b: 1).

İsveç'teki yaşlanan nüfusun meydana getirdiği problemlere bir çözüm olarak göç olgusunu sunan bir çalışma, İsveç'te nüfusun yaşlandığını ve son yıllarda iş gücü piyasasında meydana gelen artışın yabancı uyruklu kişilerden kaynaklandığını ifade etmektedir (Segendorf ve Theobald, 2019: 25). Dolayısıyla da İsveç'te nüfusun yaşlanması meselesine karşın göçün önemli bir rol oynayacağı da öngörülmektedir (Statistics Sweden, 2018). Nitekim 2000'li yılların başında İsveç'teki 65 yaş üstü nüfusun %10'u kadarının yabancı uyruklu olduğu veya yurt dışında doğduğu ve bu sayının ise yıllar itibariyle artacağı beklenmektedir (Berleen, 2004: 7).

Nüfusun yaşlanması meselesi yüksek gelirli ülkelerde yaşlı nüfus oranının arttığını düşük gelirli ülkelerde ise çalışma çağındaki nüfusun arttığını vurgulamaktadır. Gelişmiş ülkelerde nüfusun yaşlanmasının ortaya çıkaracağı etkilerin azaltılması konusunda göçün önemli bir yeri olduğu vurgulanmaktadır. Ancak göç ile sağlanacak entegrasyonun bu politikaların başarısı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar göç edenlerin iş bulma derecesinin göçün ortaya çıkaracağı olumlu etkilerin artmasına katkıda bulunacağını ifade etmektedir. İsveç'e yapılan iş gücü göçünün mülteci göçüne dönüşmesi İsveç'te olumsuz sonuçlar doğurmuştur. İsveç'te de nüfusun %20'sinin göçmenlerden oluştuğu düşünüldüğünde durumun boyutu ortaya çıkmaktadır (Segendorf ve Theobald, 2019: 7-8).

Gelişmiş bir ülke olarak lanse edilen İsveç önemli oranda, 2019 yılı için %20,5 (Tablo 5), yaşlı nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. İlerleyen yıllarda daha da artması beklenen yaşlı nüfusun önemli miktarda bakım maliyeti doğuracağı beklenmektedir. Dolayısıyla bu durum kamu bütçesi üzerindeki yükün artması manasına gelmektedir. Refah devleti olarak İsveç'teki servetin cazibesi ve yaşlanan nüfusun artması bu ülkeyi bir göç

merkezi olma yolunda ilerletmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki göç eden insanların iş gücüne katılması ve belli oranda bir katma değer yaratması durumunda göçün bir faydası olmaktadır. Son yıllarda İsveç'e yapılan göçün mülteci göçüne dönüşmesi ise bu alanda ortaya çıkacak kazanımların ortadan kalkmasına ve sosyal yardımlar üzerinde bir baskı oluşturmasına neden olacaktır.

3.1.14. Norveç'te Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Norveç, doğumda beklenen yaşam süresinin uzamasıyla diğer birçok Avrupa Ülkesi'nde olduğu gibi yaşlanan nüfus meselesiyle karşı karşıya kalmıştır (UNECE, 2017: 3). Dolayısıyla yaşlanan nüfus meselesi birçok ülkeyi ilgilendiren bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, diğer OECD Ülkeleri'nde olduğu gibi Norveç'te de nüfusun yaşlandığı görülmektedir. 1918 yılında %1 olan 80 yaş üstü nüfus oranının 2018 yılına gelindiğinde %4'e yükseldiği görülmektedir. Bu oranın 2100 yılına gelindiğinde ise %12 olması beklenmektedir (NIPH, 2019).

Nüfusun yaşlanmasına sebep olan bir faktör olarak doğum oranlarının azalması görülmektedir. Özellikle de 2008 ekonomik krizinin doğum oranlarının azalmasında önemli bir etmen olduğu ve Norveç'teki doğum oranlarını da önemli ölçüde azalttığı ifade edilmektedir. Bu durumun Norveç Başbakanı, *Erna Solber* tarafından da Norveç Ulusu'nun daha çok çocuğa gereksinim duyduğu şeklinde yorumlandığı görülmüştür. Norveç bu sorunun önlenmesi yani çocuk doğum oranlarının artması için özellikle de çalışan kadınlara yönelik çocuk bakımevleri ve iş yerlerinde esnek çalışma saatlerine yönelik düzenlemeler yapmıştır (Euronews, 2019).

2011 yılında 65 yaş üstü nüfusun 20-64 yaş arasındaki çalışan nüfusa oranı %30 civarında iken 2050 yılına gelindiğinde %50'ye yükselmesi ve bu durumun bütçe üzerinde baskı yaratması beklenmektedir. İfade edilmesi gereken bir diğer husus ise Norveç'teki net göç ve doğum oranlarının OECD ortalamalarının üzerinde olmasıdır. Bu durum 2060 yılına kadar Norveç'te iş gücünün artacağını göstermektedir (OECD, 2014: 1). Ayrıca Norveç'teki yaşlı nüfus oranının Avrupa'ya kıyasla nispeten daha düşük kalacağı anlamına da gelmektedir (UNECE, 2017: 3). Yine COVID-19 nedeniyle sınırların kapanmasının birkaç yıllık süreçte nüfus artışını azaltacağını da (doğurganlık ve göçün azalması ile) vurgulamak gerekmektedir (Ellingsen, 2020).

Norveç'teki yaşlanan nüfus projeksiyonuna değindikten sonra gelir, servet ve yoksulluk konularına da değinmek gerekir. OECD'nin yayınladığı bir refah raporuna göre Norveç'te nüfusun %8'inin görelî yoksulluk yaşadığı, 3 aylık gelirinden vazgeçmesi durumunda yoksulluğa düşecek olanların oranının ise %22'ye yükseleceğı belirlenmiştir. Ayrıca nüfusun %4'ü düşük seviyede bir yaşam memnuniyeti algısına sahipken yine aynı oranda kişinin ihtiyaç duyması hâlinde yardım alabilecekleri bir yakınlarının olmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Yoksulluk çeken hanelerin %15'i ise hane gelirlerinin %40'ı kadarını konut için harcadıklarını ifade etmektedir (OECD, 2020b: 2).

Servet eşitsizliğini ortaya çıkaran önemli kalemlerden bir tanesi de konut servetidir. Ancak konut servetinin dağılımına ilişkin bilgilerin kısıtlı olduğunu vurgulamak gerekir. Konut fiyatlarında meydana gelen artışlar ise bu alanda var olan mevcut eşitsizliklerin daha da artmasına sebep olmaktadır. Norveç'te en yüksek %10'luk dilimde yer alan kişilerin konut servetinin payı 1995-2015 yılları arasında %36-39 arasında değer almaktadır. En alt %50'lik dilimin sahip olduğu konut serveti payının ise 1995 yılında %3,5 olduğu ve 2007 yılında %8,1'e kadar yükseldiğı ancak daha sonraki yıllarda az da olsa düşüğü ifade edilmektedir. Bu durum esas olarak konut servetinin dağılımı noktasında nispeten daha eşit bir durumun ortaya çıktığını göstermektedir (Stubhaug, 2017: 23-24). Meselenin geçmişine bakıldığında ise bir refah devleti olarak Norveç, 1980'li yıllara kadar düşük gelirli insanların ihtiyaç duyduğu konut üretimini desteklemiş ancak 1980 sonrası neo-liberal politikalar durumu tersine çevirmiştir (Bıçkı, 2015: 58).

Norveç ve İsveç gibi İskandinav Ülkeleri'nde vergi oranları daha yüksek olmasına rağmen düşük vergili (ABD, Birleşik Krallık, Kanada ve Avustralya gibi) ülkelere kıyasla bazı alanlarda çok daha etkin sonuçlar elde ettikleri görülmektedir. Buna göre İskandinav Ülkeleri daha düşük yoksulluk oranı ve daha yüksek emeklilik maaşı yenileme oranına sahip olduğundan gelirin daha adil dağılımı ve cinsiyet eşitliğinin daha yüksek olması söz konusudur. Yine işçilerin daha fazla ekonomik güvencesinin olduğu, daha yüksek kişi başına GSYH, daha yüksek hanehalkı tasarruf oranı ve iş gücüne katılımın da yüksek olduğu ülkeler İskandinav Ülkeleri'dir (Brooks ve Hwong, 2006: 7-8). Ancak Norveç'te, ekonomik büyümenin ve düşük işsizliğin olduğu yıllar da dâhil olmak üzere yoksulluğun son 25 yıllık süreçte arttığı dolayısıyla da zengin ve fakir insanlar arasındaki uçurumun derinleştiğı ve genç nüfusun da bu durumdan olumsuz yönde etkilendiğine dair bir tablodan bahsedilmektedir (Wahl, 2015: 157).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yaşanan nüfusun sosyal güvenlik sistemi üzerinde olumsuz etkiler meydana getirdiği ifade edilmektedir. Hükümetlerin bu noktada birtakım adımlar atması beklenmektedir. Ancak Norveç'te çoğu yaşlı vatandaşın sakatlık ödeneği alarak erkenden iş gücü piyasasından ayrıldığı vurgulanmaktadır. Bu meselenin önüne geçilebilmesi için yaşam boyu öğrenme, çalışma hayatı ve emeklilik gibi konularda aktif iş gücü piyasası politikalarına ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir (UNECE, 2017: 2). Ayrıca Norveç'te yaşlı nüfus arasında gençlere göre daha yüksek oranda sosyal adaletsizlik olduğu ve gelir artışı ile sağlık hizmetlerinden faydalanma oranının da arttığı görülmektedir (NIPH, 2019).

Emeklilik tartışmaları, ödenen primler ile alınacak maaşın orantılı olması gerektiği yönündedir. Bu durumun aslında birçok olumsuzluğu da doğurması beklenmektedir. Nitekim Norveç'in başkenti Oslo'da bile doğu ve batı yerleşimleri arasında ortalama hayat beklentisi arasında neredeyse 12 yıllık bir farkın olduğu ifade edilmektedir. Hâl böyleyken sağlıklı koşullarda çalışan kişiler, işlerinde oldukça fazla yıprandıkları için sağlık nedenlerinden dolayı daha erken ölmektedir. Bu durum ise erken emekli olan kişilerin hem alacağı maaşın düşmesini hem de emeklilik süresinde daha az zaman geçirecekleri için maddi olarak mağdur olmalarını gündeme getirmektedir (Wahl, 2015: 150).

Norveç'in yaşanan nüfus sorunuyla başa çıkmak için diğer ülkelere göre kullanabileceği imkânlarının daha fazla olduğunu ifade etmek gerekir. Bu noktada, geniş finansal varlıkları ve petrol gelirleri Norveç'i bu noktada desteklemektedir. Ayrıca %70'e yakın olan 55-64 yaş arası nüfusun istihdam oranı söz konusudur. 55-64 yaş arası nüfusun %27,3 oranında yükseköğretim mezunu olması da Norveç'in diğer OECD Ülkeleri ortalamasının üzerine çıkmasını sağlamaktadır (OECD, 2014: 1).

Önemli oranda yaşlı nüfusa ev sahipliği yapması Norveç'i birçok adım atmaya yöneltmiştir. Bu adımlardan çocuk bakımevi ve kadınlar için esnek çalışma saatleri nispeten fayda sağlamış olsa da Norveç'in nüfusunu yenilemesine olanak tanıyacak esas dayanak noktası olarak göç ifade edilmektedir. Sahip olduğu petrol gelirleri, finansal kaynakları ve varlık fonu ile Norveç oldukça güçlü bir mali yapı sergilemektedir. Ayrıca eşitsizliklerin arttığı bir Dünya'da Norveç'in nispeten daha adaletli bir servet dağılımına sahip olduğu görülmüştür. Her ne kadar 1980 sonrası neo-liberal politikaların etkisiyle konut alanında sağladığı desteklerden vazgeçmiş olsa da Norveç'te özellikle de 2000'li yıllardan sonra en alt %50'lik dilimin konut serveti payını artırdığı görülmüştür. Ayrıca 55-

64 yaş arası nüfusun %70 oranında istihdam ediliyor olması da Norveç'i diğer ülkelerden ayıran bir özelliktir. Ancak bu noktada değinilmesi gereken bir diğer nokta ise sakatlık nedeniyle erken emekli olanların durumunun gözden geçirilmesi gerektiğidir. Her ne kadar yaşlanma süreci emeklilik ve sağlık üzerinde bir yük oluşturacak olsa da Norveç'in bu meseleye diğer ülkelerden daha fazla hazır olduğu görülmektedir.

3.1.15. Güney Kore'de Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Güney Kore'nin, 1960'lı yıllarda başlayan sanayileşme hamlesindeki başarısı büyük oranda nüfus politikalarına bağlı olmuştur. Bu doğrultuda, 1960'lardan 1990'lı yılların ortalarına kadar geçen sürede oldukça başarılı bir aile planlaması programı hayata geçirilmiştir. Her ne kadar Güney Kore'nin uyguladığı nüfus politikası diğer ülkeler tarafından takdir görse de 1980'li yılların başından itibaren doğurganlık oranı ikame seviyesinin altına düşmüştür. Böylece uygulanan başarılı aile planlamasının yan etkisi olarak Güney Kore, yaşlanan nüfus sorunuyla baş başa kalmıştır (Kim, 2010: 157).

Değişen sosyo ekonomik şartlar Güney Koreli kadınların geleneksel rollerini değiştirerek evlenme ve çocuk doğurma oranlarında bir azalışa sebep olmuştur. Nitekim eğitim giderlerinin fazlılığı ve kariyer odaklı bir hayat sürmek isteyen kadınlar doğum ve evlilik konularına eskisi kadar yönelmemektedir. 2016 yılında çalışma çağı nüfusu zirve yapmış ancak giderek bu zirveden uzaklaşması söz konusu olmuştur (Salmon, 2020: 86, 140). Bu durumun gerçekleşmesiyle birlikte Güney Kore ekonomisinin yaşlanan nüfusun baskısı altında kalacağı görülmektedir.

65 yaş üstü nüfus oranının %7'den %14'e çıkması Fransa'da 114 yıl, İsveç'te 85 yıl ve ABD'de ise 71 yılı bulacağı tahmin edilirken Güney Kore bu rakama sadece 18 yılda (2000-2019 yılları arası) ulaşmıştır. Yaşlı nüfustan ultra yaşlı nüfusa geçişin (65 yaş üstü nüfusun oranının %14'ten %20'ye yükselmesi) ise Güney Kore'de sadece 8 yıl (2019-2026) gibi kısa bir sürede tamamlanması beklenmektedir. Tüm bu istatistikler Güney Kore'nin Dünya'daki en yaşlı toplumlardan biri hâline dönüşeceğini ve birçok ekonomik ve sosyal sorunu da bu süreçte yaşayacağını göstermektedir. Bu süreç kimi araştırmacılar tarafından "agequake" olarak yani "yaşlı depremi" olarak ifade edilmektedir (Kim, 2010: 158-159). Güney Kore'deki yaşlı nüfusun artması en temelde iş gücünün azalması sonucu ekonomik büyüme ve vergi gelirlerinin tehlikeye düşmesine sebep olacaktır. Ayrıca 2060

yılına gelindiğinde 65 yaş üstü nüfusa yönelik yapılacak sağlık harcamalarının GSYH'nin %5,84'üne ulaşacağı beklentisi mevcuttur (Cho ve Kim, 2021: 261).

1950'lerde savaştan çıkan Güney Kore, 1960'lı yıllarda Gana düzeyinde bir ülke iken ithal ikameci sanayileşme modelini benimsemiş ve daha sonrasında ihracata yönelerek gelişme göstermiştir. Öyle ki, 1970 yılında 8 milyar USD olan GSYH'si 1985 yılında 93,4 milyar USD'ye kadar yükselmiştir (Salmon, 2020: 33, 37). 1990 yılına gelindiğinde teknoloji üreten ve ihraç eden güçlü bir OECD Ülkesi olarak kendisine yer bulmuştur. Bu gelişmelerin sağlanmasında ise devletin önemli rolü kadar çok yoğun şekilde çalıştırılan iş gücünün katkısını da vurgulamak gerekmektedir (Bakkal vd., 2012: 9, 23).

Büyüyüp gelişen bir ekonomi olarak lanse edilen Güney Kore'nin servet dağılımı söz konusu olduğunda ise OECD Ülkeleri arasında en kötü performansa sahip ülkelerden biri (ABD'den sonra ikinci sırada) olarak ifade edilmektedir. Güney Kore'nin yoksulluk oranına (%17,4) bakıldığında da aynı şekilde ABD'den (%17,8) sonra ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. Hâl böyleyken Güney Kore ekonomisinde orta sınıfın erimesi ve bu sınıfta yer alan insanların alt sınıfa geçtikleri ifade edilmektedir. Durumun bu şekilde ilerlemesi ise zengin ve yoksul insanlar arasındaki kutuplaşmanın artmasına sebep olmuştur (Yon-se, 2020).

Güney Kore'de servet eşitsizliğinin ne durumda olduğunu gösterecek oldukça az sayıda güvenilir verinin olduğu vurgulanmaktadır. Ancak servetin emek yoluyla kazanılan gelirden daha önemli olduğu gerçeği göz önüne alındığında ilerleyen yıllarda hız kesecek olan Güney Kore ekonomisinden dolayı da servet eşitsizliklerin artacağı ifade edilmektedir (Kim, 2018: 27). Nitekim Güney Kore İstatistik Ofisi verileri en yüksek %20'lik gelir diliminde yer alan hanelerin sahip olduğu aylık ortalama geliri 2017-2019 yılları arasında 966 bin Güney Kore Wonu (KRW) artırdığını belirtmektedir. Buna mukabil en alttaki %20'lik dilimde yer alan kişilerin ise aynı dönemde aylık ortalama gelirleri 108 bin KRW azalmıştır (Yon-se, 2020). Eğilimin bu şekilde devam etmesi ilerleyen yıllarda Güney Kore ekonomisi üzerinde bir baskı oluşmasına neden olacaktır.

Güney Kore'deki ekonomik büyümenin en temel belirleyicilerinden biri olarak nüfusun yaş profili gösterilmektedir. Dünya Bankası Raporu da Doğu Asya ve Pasifik bölgesindeki en hızlı iş gücü düşüşünün Güney Kore'de olduğunu ifade etmektedir. Durumun bu yönde ilerlemesi nedeniyle Güney Kore'nin işverenler nezdinde yaşlı işçilerin çekiciliğini sürdürmek amacıyla birtakım adımlar attığı ifade edilmektedir (The World

Bank, 2015: 1-2). Güney Kore Cumhurbaşkanı, *Moon Jae-in* Dönemi'nde yaşlı nüfusun istihdamı ön plana alınmış ve çok sayıda kamusal iş yaratılmıştır. Ancak Güney Kore İstatistik Ofisi'ne göre 2019 yılında Güney Kore'deki yaşlı yoksulluk oranı %47,4 olarak tahmin edilmiştir (Yon-se, 2020).

Güney Kore ekonomisinin üretim konusunda öncü şirketleri bulunurken önemli bir hizmet şirketi bulunmamaktadır. İhracata dayalı büyüme, hanehalkı borçlanmasının yüksek olması ve doyuma ulaşmış inşaat sektörü Güney Kore'nin ekonomik büyümesi için onu dezavantajlı hâle getirmektedir (Salmon, 2020: 129-130). Güney Kore'nin yaşlı nüfusunun daha da artmasıyla birlikte bu sorunların katlanması beklenmektedir. Nitekim Güney Kore'deki servet eşitsizliğinin gelir eşitsizliğinden daha yüksek olduğu ve son yıllarda Güney Kore'de en tepedeki %1'in payının kademeli olarak arttığı da göz önüne alındığında durumun ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Kim, 2018: 52).

Güney Kore'de işçilere uygulanan düşük vergiler ve gelir dağılımının daha adil olması durumunun bu işçilerin çalışma ve tasarruf etme alışkanlıkları üzerinde olumlu etkide bulunduğu ifade edilmektedir (Bakkal vd., 2012: 31). Tasarruf etme alışkanlıklarının olumlu yönde seyretmesi ve gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik olumlu adımların servet dağılımı üzerinde de olumlu etkiler yaratması söz konusu olmuştur. Dolayısıyla birbirine bağlı bir sistemi ifade eden tüm bu süreç olumlu bir seyir izlemektedir. Ancak son yıllarda çok uluslu şirketler olarak ifade edilen “*chaebol*” adlı yapılar sahip oldukları imtiyazlar sayesinde orantısız şekilde zenginleşmiş aileler yaratmış ve son yıllarda toplumda eşitsizlik sorununun gündeme gelmesine neden olmuştur (Salmon, 2020: 132). Toplum nezdinde ortaya çıkan eşitsizlik duygusunun yoğunluğu ise ekonomik sorunların yanı sıra birçok sosyal ve siyasal sorunun da meydana gelmesine sebep olmuştur.

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkilerin en temelde gençleri de önemli derecede etkilemesi söz konusudur. Nitekim artan yaşlı nüfus ile bu zümrenin elinde daha yüksek miktarlarda servet tutması gençlerin daha yüksek oranda servet eşitsizliğine maruz kalmasına neden olmaktadır. Gençlerin adaletsizliklerden korunabilmesi için tasarruf edebilmeleri, tasarruf edebilmeleri için de iyi bir gelire sahip olabilmeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, olgunlaşan Güney Kore ekonomisi gençlerin işe girişlerinde bazı zorlukların meydana gelmesine sebep olmuştur. Bu nedenle işe girişi kolaylaştıracağı düşünülen estetik ameliyatların Güney Kore'li gençler arasında oldukça yaygınlaştığı ifade edilmektedir (Salmon, 2020: 88).

Büyük oranda ailelerine bağlı olan yaşlı nüfusun yaşam süresinin uzaması aileler üzerinde daha ağır bir yük meydana getirmektedir. Ayrıca emek, sermaye ve üretkenlik tarafından belirlenen ekonomik büyümenin de olumsuz etkilenmesi beklenmektedir. Tüm bu zorlukların üstesinden gelmek için öncelikle üniversite eğitimi almış çalışan kadınların sayısının artırılması ve yaşlılar için daha fazla istihdam olanağı yaratılması gerekmektedir. Ayrıca yetersiz seviyede olan sosyal güvenlik sisteminin iyileştirilmesi ve emeklilik reformlarının hayata geçirilmesi, yaşlı bakımının aile ve devlet arasında bölüştürülmesi beklenmektedir (Kim, 2010: 169-170).

Yaşlanan nüfusun ülkeler özelinde ortaya çıkardığı en önemli endişe kaynağı sosyal güvenlik sistemi üzerinde birtakım sorunlar yaratacağı beklentisidir. Nitekim emeklilik, finansal sistemdeki mevcut kaynaklar ile belirli bir süre çalışmış kişilere sağlanan sosyal yardımları ifade etmektedir. *Philip O'Keefe*, her ne kadar emeklilik sistemi için geç kalmış olsa da Güney Kore'nin kamusal sübvansiyonlar yoluyla emeklilik sistemini genişletmeyi hedeflediğini ifade etmektedir (The World Bank, 2015: 2).

Yaşlıların hastalıklara duyarlı olduğu ve sık sağlık hizmeti talebinde bulunduğu beklentisi mevcuttur. Kronik hastalıkların yüksek maliyeti de göz önüne alındığında durumun boyutu daha iyi görülebilmektedir. Güney Kore'nin hızlı yaşlanan nüfusu nedeniyle sosyal güvenlik harcamaları konusunda oldukça önemli güçlüklerle karşılaşması muhtemeldir. Nitekim “*temel kıdemli emekli maaşı, garantili asgari gelir ödemesi, yaşlılar için çalışma temini ve uzun vadeli kıdemli hemşirelik sigortası*” gibi bir dizi üst düzey sosyal güvenlik önlemini de devreye alması gerekecektir (Cho ve Kim, 2021: 246, 249).

Sanayileşen bir toplum olma yolunda hayata geçirilen aile planlaması Güney Kore ekonomisini ileri taşımış olsa da yaşlanan bir nüfusun da temellerini atmıştır. Hâl böyle olunca da diğer gelişmiş ülkelerin gelir, yoksulluk, servet ve sosyal güvenlik noktasında nispeten daha geniş bir zamanda yaşadığı süreçlerle bir anda karşılaşacaktır. Özellikle de son yıllarda eşitsizlik ve yaşlı yoksulluğunun artması bir yandan sosyal güvenlik sistemi üzerinde baskı yaratarak Güney Kore ekonomisini sıkıntıya sokarken diğer yandan da ani yaşlanmanın getireceği sosyal ve siyasal sorunların ortaya çıkmasına sebep olacaktır. Güney Kore'de yaşlıların yoksulluk oranının günden güne arttığı göz önüne alındığında yeterli görülme de hükümetin yaşlılar için bazı girişimlerde bulunduğu ifade edilmektedir. Ancak orta sınıfın erimesi, sosyal güvenlik ve sağlık harcamalarının artması ise hükümetin bu alanda yapacaklarının sınırlı kalmasına sebep olacaktır. Bu nedenle

Güney Kore'nin, önemli sosyal refah programlarını yürürlüğe koyması ve nüfusun kendisini yenilemesini sağlayacak nüfus politikalarına yönelmesi gerekmektedir. Aksi takdirde büyümesi yavaşlamış ve vergi gelirleri düşmüş yaşlı bir topluma dönüşecek olan Güney Kore ekonomisinin durgunluğa sürüklenmesi riski bulunmaktadır.

3.1.16. Türkiye’de Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi

Gelişmiş ülkelerin karşı karşıya olduğu nüfusun yaşlanması meselesiyle gelişmekte olan bir ülke olarak ifade edilen Türkiye'nin de yakın gelecekte karşılaşacağı beklenmektedir. Tablo 2, 3 ve 4'teki veriler de Türkiye'deki nüfusun yakın zamanda yaşlanma sürecine gireceğini göstermektedir. Geniş aile yapısının deforme olması, şehirleşmenin artması, kadınların iş gücüne katılımının artması ve evlenme yaşının yükselmesi ise bu durumun sebepleri olarak sıralanmaktadır. Ayrıca ifade etmek gerekir ki kadınların eğitim seviyesine paralel gelir seviyesinin de iyileşmesi doğurganlığın azalmasında önemli etkiye sahip olmuştur (TCCSBB, 2021: 339). Dolayısıyla tüm bu faktörler bir araya gelince Türkiye nüfusunun hızlı bir şekilde yaşlanması beklenmektedir. Türkiye için henüz demografik fırsat penceresinin tam olarak kapanmadığı ancak önümüzdeki yıllarda fırsat penceresinin sağladığı imkânların azalmaya başlayacağı da ifade edilmektedir (TCCSBB, 2019: 12).

Gelişmiş ülkelerin yaşadığı nüfusun yaşlanması süreci Türkiye için de artık kaçınılmaz bir durum hâline gelmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin yaşlanma sürecini en etkin ve verimli şekilde ilerletilebilmesi ve bu süreci yaşamış gelişmiş ülkelerden elde edilen kazanımları değerlendirebilmesi oldukça önemli olacaktır. Bu kapsamda, Türkiye’de meydana gelecek yaşlanma sürecinin ortaya çıkardığı etkileri ötelemek adına Onuncu Kalkınma Planı’ndan itibaren doğurganlığın teşvik edildiği görülmektedir. Ayrıca genç nüfusun korunması, yaşlılara yönelik hayat kalitelerini artıracak sağlık, bakım ve ekonomik yönlü imkânların artırılması sayesinde yaşlılık sürecinin aktif olarak devam ettirilmesi hedeflenmektedir (TCCSBB, 2021: 339-340). Ayrıca “*Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı*” ve “*2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*”nda da yaşlı nüfusa yönelik bazı politika hedeflerinin ortaya konulduğu görülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013; TCCSBB, 2020). Yayımlanan politika belgelerinin yanı sıra Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılan Türkiye’deki yaşlanma süreci ile ilgili Güçlü ve Zayıf Yönler ile Fırsat ve Tehditler (GZFT)’e ilişkin analiz ise Tablo 20’de verilmiştir. GZFT analizi ile

Türkiye’deki yaşlanma sürecinin bütün yönleri ortaya konulmakta ve karşı karşıya olduğu tehditler ele alınmaktadır.

Tablo 20

Türkiye’de Yaşlanma Alanında Yapılan GZFT Analizi

Güçlü Yanlar	Fırsatlar
• Toplumda sosyal ve kültürel bağların güçlü olması• Dayanışmanın güçlü olması• Yaşlıya gösterilen saygı düzeyinin yüksek olması• Gelişmiş ülkelere göre daha geleneksel aile yapısı• Sosyal güvence kapsamının genişliği• Artan eğitim seviyesi ve iyileşen sağlık hizmetleri	• Yaşlanma sorununun bugünün değil geleceğin sorunu olması• Demografik dönüşümün hâlâ fırsatlar sunması• Hızlı büyüyen ve gelir seviyesi artan bir ülke olması
Zayıf Yanlar	Tehditler
• Kurumsal yapılanmanın zayıf olması• Tasarruf araçlarının azlığı ve güvenilirliği sorunu• Bakım sigortası ve uzun süreli bakım hizmetlerinin sunumunun zayıflığı• Yaşlıya yönelik istismar ve suistimalleri önleyecek hukuki ve kurumsal altyapı eksikliği• Toplumda özellikle gençlerde yaşlanma bilincinin yeterince oluşmaması• Sağlıksız beslenme ve hareketsiz yaşam tarzı	• Günümüzde çalışma çağında yer alan en büyük yaş gruplarının gelecekte aynı anda yaşlanmasının beklenmesi• Gelir seviyesi belirli bir seviyeye getirilemeden yaşlanma sorunuyla karşılaşılması hem fakir hem yaşlı bir ülke konumuna düşme olasılığı• Genç nüfusun azalması ve toplumsal bağların çözülmesiyle yaşlılara sunulacak hizmetlerin verilmesinde sıkıntı yaşanması endişesi

Kaynak: (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014: 47-48).

Tablo 20’de verilen GZFT analizinde de görüldüğü üzere Türkiye’nin yaşlanma konusunda karşı karşıya olduğu en önemli tehditlerden bir tanesi gelir seviyesinin yeterince artmaması durumunda meydana gelecek yaşlanmanın ortaya çıkaracağı yoksulluk riskidir. Nitekim Türkiye’de 50-64 yaş arası insanların teknolojik gelişmeler nedeniyle gençler karşısında dezavantajlı hâle geleceği ve işsizlik konusunda bazı sorunlar yaşayacağı, çalışma imkânı bulması durumunda ise daha düşük bir ücrete razı olmak zorunda kalacağı düşünülmektedir (Gündoğan, 2001: 107).

Geçmiş yıllarda bilgi ve toprak sahibi olan yaşlılar, ellerindeki ekonomik güç sayesinde ailelerinin kendilerine bakım konusunda istekli olmalarına neden olurken ekonomik gücü olmayan yaşlıların ise aile bakımı konusunda bazı sorunlar yaşamaktadır. Bu noktada yaşlı nüfusa sağlanan aile bakımı hususunda gelirin önemli bir kalem olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Ayrıca geleneksel olarak nitelendirilen aile bağlarındaki zayıflama ve sosyal değişimin ortaya çıkardığı etki yaşlı nüfusun refah seviyesi ile ilgili birtakım kuşkuvarın meydana gelmesine neden olmaktadır (Kalınkara, 2016b: 28, 31).

Yaşlılık konusu daha çok demografik bir konu olarak ele alınsa da en temelde insani bir durum olup birçok faktörden etkilenmektedir. Yaşlılığın ortaya çıkardığı ve

unutulmaması gereken nokta ise yaşlı nüfusun daha fazla maddi ve manevi kaynağa ihtiyacı olduğudur (Şentürk ve Altan, 2015: 17). Nitekim yaşlıların hayatlarını; çalışma, emeklilik, genç aile mensuplarından alınanlar ve son olarak miras ve yatırımların getirileri ile idame ettirdikleri vurgulanmaktadır. Türkiye’de ise bu alanda bilinen çok az şey olmasına rağmen yaşlıların tasarruflar, kamusal ve aile içi transferler ile geçindikleri ve düşük bir oranın çalışmaya devam ettiği görülmüştür (Tansel, 2012: 46). Yaşlılık durumunda yaşanan ekonomik sorunlar cinsiyet perspektifinden incelendiğinde ise yaşlı kadınlar aleyhine bir tablonun varlığı söz konusu olmaktadır. Bu noktada cinsiyete göre yaşlı nüfusun yoksulluk oranları Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21

Cinsiyete Göre Yaşlı Nüfusun Yoksulluk Oranı (%), (2014-2018)

		2014	2015	2016	2017	2018
Toplam	Toplam	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2
	Yaşlı (65+)	18,3	18,3	16,0	15,5	16,4
Erkek	Toplam	21,4	21,7	20,8	19,6	20,5
	Yaşlı (65+)	18,3	17,8	14,7	13,5	14,4
Kadın	Toplam	22,2	22,0	21,6	20,7	21,8
	Yaşlı (65+)	18,2	18,6	17,0	17,0	17,9

Kaynak: (TÜİK, 2019).

Tablo 21’deki veriler ışığında, cinsiyete göre yaşlı nüfusun yoksulluk oranı 65 yaş üstü kadınlarda erkeklere göre daha yüksektir. Bu kapsamda, yaşlı yoksulluğu konusunda alınacak önlemlerin daha isabetli hâle getirilmesi için yaşlı nüfusun iş gücüne katılım durumuna da bakmak yerinde olacaktır. Bu noktada kurumsal olmayan yaşlı nüfusun cinsiyete göre iş gücü durumu Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22

Kurumsal Olmayan Yaşlı Nüfusun Cinsiyete Göre İş Gücü Durumu (%), (2014-2018)

	2014			2016			2018		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
İş gücüne Katılma Oranı	11,5	19,3	5,4	11,8	19,9	5,5	12,5	20,9	5,9
İstihdam Oranı	11,2	18,9	5,3	11,5	19,3	5,4	12,1	20,2	5,8
İşsizlik Oranı	2,1	2,5	0,9	2,6	3,2	0,8	2,7	3,2	1,4
Sektörel Dağılımı	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tarım	74,1	70,5	84,0	70,2	67,5	77,8	65,5	63,1	72,1
Sanayi	4,8	5,3	3,3	5,0	5,7	3,0	4,7	5,0	4,0
İnşaat	2,2	3,0	-	2,0	2,8	-	2,5	3,4	-
Hizmetler	18,9	21,1	12,7	22,8	24,1	19,2	27,3	28,5	23,9

Kaynak: (TÜİK, 2019).

Cinsiyete göre yaşlı nüfusun iş gücü istatistikleri değerlendirildiğinde, kadınların iş gücüne katılımının daha düşük olduğu görülmektedir. Nitekim bazı durumlarda erkekler kadının çalışmasını hane içindeki otoritesini sarsıcı bir davranış olarak nitelemektedir (Toksöz, 2017: 112). Ayrıca kırsal bölgelerdeki kadınların kentlerde yaşayan kadınlara göre daha yüksek oranda iş gücüne katılım gösterdiği ifade edilmektedir. Bu nüans kentsel bölgelerde yaşayan kadınların kırsal bölgede yaşayan kadınlara göre iş gücüne daha uzak olduğunu göstermektedir (Pamuk, 2019: 337).

Türkiye’deki yaşlı nüfusun çalışma durumu ele alındığında, %44’ünün emekli olduğu ve sadece %6’sının çalışabildiği görülmektedir. Bu iki grup dışında kalan yarısı ise ne emekli ne de bir işte çalışmaktadır. Bu gruptaki yaşlı nüfus cinsiyet bağlamında ele alındığında çoğunluğun kadınlardan meydana geldiği görülmektedir. Ayrıca tüm yaşlıların %75’inin alt orta ve en alt sosyoekonomik şartlara sahip olduğu görülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014: 99). Yaşlı nüfusun en önemli sorunlarından biri olan çalışma meselesinin çözülmesi için Türkiye’deki sosyal koruma ve çalışma programlarının yeterliliğinin artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda, ilgili veriler Tablo 23’te verilmiştir.

Tablo 23

Türkiye’de Sosyal Koruma ve Çalışma Programlarının Yeterliliği* (%)

Yıl	Değer	Yıl	Değer	Yıl**	Değer
2004	29,58	2009	34,80	2014	37,93
2005	30,82	2010	37,29	2015	38,02
2006	28,52	2011	36,81	2016	39,38
2007	29,53	2012	38,09	2018	40,63
2008	27,89	2013	37,70	2019	44,78

*Yararlanan Hanehalklarının Toplam Refah İçindeki Payı

**2017 yılına ait veriye ulaşılamamıştır.

Kaynak: (The World Bank, 2022c).

Tablo 23’ten hareketle, yıllar itibariyle sosyal koruma ve çalışma programlarının yeterliliğinin arttığı görülmekle birlikte henüz istenen seviyeye gelememiştir. Bu nedenle Türkiye’de aile kurumu sosyal güvenlik fonksiyonu görevi görmektedir. Dolayısıyla da kadınlar eş ve anne olarak kategorize edilmekte ve emeklilik, sağlık ve sosyal politikalar değerlendirildiğinde dışlanmaktadır (Dedeoğlu ve Elveren, 2017: 29-30).

Türkiye’deki yaşlı nüfusa ilişkin bir portre oluşturulduktan sonra Türkiye’deki gelir ve servet dağılımına da göz atmak yerinde olacaktır. Türkiye, gelir ve servet dağılımında kötü performansa sahip ülkelerden biri olarak belirtilmektedir (Ayata, 2020: 15). Gini

Katsayısı'na 0,3 puan eklenmesi ile servet eşitsizliğine ulaşıldığı ve Türkiye'de yaklaşık 0,4 olan Gini Katsayısı'nın servet bağlamında 0,7 olduğu ifade edilmektedir. Ancak Türkiye'de yapılan öncül araştırmalar Türkiye'de var olan Servet Gini Katsayısı'nın 0,84 olduğunu göstermektedir (Ercan, 2020: 249). Bu durum aslında servet dağılımındaki eşitsizliğin daha ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir.

Eşitsiz bir dağılımın olduğu ülkelere bakıldığında insani gelişmişlik düzeyinin²⁸ de bu duruma paralellik arz ettiğini ve düşük olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Nitekim bu iki veri birbirinin tamamlayıcısı olarak görülmekte ve birbirini desteklemektedir. Kuzey ve Batı Avrupa Ülkeleri değerlendirildiğinde, bu ülkelerdeki gelir dağılımının adaletli olması insani gelişmişlik seviyesinin de yüksek olmasını sağlamaktadır. Türkiye'de ise gelirin eşitsiz dağılmış olması İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde de Türkiye'nin düşük skorlar almasının temelini oluşturduğunu ifade etmek gerekir (Kazgan, 2017: 374-375). Dolayısıyla insani gelişmişliğin artırılması bir noktada gelir ve servetin adil şekilde dağılımına da bağlı görünmektedir. Türkiye'deki gelir dağılımı göstergelerini (2020 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması kapsamında) vermek gerekirse Tablo 24'teki gibidir.

Tablo 24

Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Göstergeleri (%), (2012-2020)

Tanımlanan Değer	2012	2014	2016	2018	2020
İlk %20 (En Düşük)	5,9	6,2	6,2	6,1	5,9
İkinci %20	10,6	10,9	10,6	10,6	10,6
Üçüncü %20	15,3	15,3	15,0	14,8	14,9
Dördüncü %20	21,7	21,7	21,1	20,9	21,1
Son %20 (En Yüksek)	46,6	45,9	47,2	47,6	47,5
P80/P20	8,0	7,4	7,7	7,8	8,0
P90/P10	14,2	12,6	13,6	13,7	14,6
Gini Katsayısı	0,402	0,391	0,404	0,408	0,410
Yıllık Ortalama Hane Geliri (TL)	26.577	32.000	41.399	51.374	69.349
Görelî Yoksulluk (%)*	16,3	15,0	14,3	13,9	15,0

*“Hanehalkı kullanılabilir medyan gelirinin %50’si dikkate alınarak belirlenmiş yoksulluk sınırına göredir.”

Kaynak: (TÜİK, 2020).

²⁸ Türkiye'nin ekonomik büyüme performansı incelendiğinde, 19. yüzyılda dünya ülkelerine paralel şekilde başladığı ve %1'in altında olan bu oranın II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemlerde ise ortalama olarak %3'ün üzerinde olduğu ifade edilmektedir. Satın alma gücüne göre değerlendirildiğinde ise bu oran artışının 19. yüzyıldan bugüne 14 katlık gelir artışı sağladığını ifade etmek gerekmektedir (Pamuk, 2019: 319). Türkiye'nin 1950'li yıllardan önceki istatistikî verilerine (demografik ve ekonomik) ulaşmanın oldukça güç olduğu vurgulanmakla birlikte 1950-1990 yılları arasında Türkiye'nin de aralarında olduğu Orta Doğu Ülkeleri'ne ait büyüme oranının ortalama %3 düzeylerinde olduğu ve bununla birlikte insani kalkınma göstergelerinin de kişi başına düşen gelir seviyesiyle birlikte iyileştiği görülmektedir. Bu nedenle Orta Doğu Ülkeleri'ndeki gelir eşitsizliklerinin diğer gelişmekte olan bölgelere nazaran daha iyi durumda olduğu ifade edilmektedir (Owen ve Pamuk, 2015: 309-310).

Tablo 24'teki veriler, TÜİK'in 2020 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nı esas almaktadır. Buna göre Gini Katsayısı'nın genel olarak artma (bu katsayı 1 rakamına yaklaştıkça gelir dağılımının bozulduğu ifade edilmektedir) eğiliminde olduğu görülmekte ve 2020 yılı için bu değer 0,410 olarak belirlenmiştir. Ayrıca TÜİK'in araştırmasına göre gelirden en yüksek payı alan grup ücretli ve maaşlı çalışanlar (%47,1) olmakta, eğitim seviyesinin artması ise geliri artırmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki 2020 yılı için maddi yoksunluk oranı %27,4 ve sürekli yoksulluk oranı ise %13,7'dir. Türkiye'de kendi sahip olduğu konutta oturanların oranı ise 2020 yılı için %57,8 olarak ifade edilmektedir (TÜİK, 2020). Tüm göstergeler Türkiye'deki gelir ve servet dağılımı konusunda fikir edinmeye yardımcı olmaktadır. Servet dağılımını önemli derecede etkileyen bir unsur ise ülkedeki sosyal sigorta sisteminin kapsayıcılığıdır. Sosyal sigorta programlarının en yoksul %20'lik kesime sağladığı faydalar Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25

Sosyal Sigorta Programlarının En Yoksul %20'lik Kesime Sağladığı Fayda* (%)

Yıl	Değer	Yıl	Değer	Yıl**	Değer
2004	2,42	2009	4,63	2014	5,59
2005	3,19	2010	4,16	2015	4,51
2006	3,85	2011	3,97	2016	4,92
2007	3,19	2012	5,52	2018	5,51
2008	4,05	2013	5,40	2019	4,46

* Toplam Sosyal Sigorta Yardımlarının Yüzdesi

**2017 yılına ait veriye ulaşılamamıştır.

Kaynak: (The World Bank, 2022b).

Sosyal sigorta programlarının kapsayıcılığı yoksulların karşı karşıya kaldığı sorunların azaltılması adına önemli görülmektedir. Bu noktada Tablo 25 verileri en yoksul %20'lik dilimde yer alanlara sağlanan sosyal sigorta programlarının oldukça düşük seviyede kaldığını göstermektedir. Nitekim 2004-2019 yılları arasında bu oranın değişmekle birlikte tüm yıllarda %6'nın altında kaldığı görülmektedir.

Servet biriktirmenin önemli bir aracı olarak tasarruflar gösterilmektedir. Tasarrufları ise kamu, özel ve yabancı tasarruflar olarak ifade etmek gerekir. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, kamusal bağlamda harcamaların artması hiç şüphesiz devletin vergi ve borçlanma araçlarını daha fazla kullanmasına sebep olmaktadır (Bedir vd., 2017: 276). Aksi takdirde yabancı tasarruf ihtiyacı daha da artacaktır. Nitekim Türkiye'nin sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi sağlayabilmesi esas olarak yurt içi tasarruflara bağlıdır. Yurt içi tasarrufların yeterli olmadığı durumlarda ise yurt dışı

tasarruflara başvurulmakta ve bu durum ise cari açık sorununu beraberinde getirmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 1). Hanehalkı reisinin yaşına göre hanehalkı tasarruf oranı Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26

Hanehalkı Reisinin Yaşına Göre Hanehalkı Tasarruf Oranı (%)

Yaş Aralığı	2003	2005	2007	2009	2011	2013
20-24	7,2	-2,2	-1,3	-10,8	-5,8	-14,0
25-39	15,8	2,0	7,3	2,9	-3,1	-0,2
30-34	15,0	8,4	15,6	10,4	4,9	3,5
35-39	16,0	11,7	14,0	4,8	5,4	7,0
40-44	15,5	12,8	11,1	3,8	4,7	7,6
45-49	17,4	6,8	13,5	13,7	9,6	5,1
50-54	17,8	10,2	11,0	11,3	8,7	9,9
55-59	19,8	9,2	10,1	9,6	9,5	7,7
60-64	21,4	12,4	9,4	10,9	13,4	13,7
65+	21,4	9,8	12,2	11,1	11,9	13,0
Toplam	17,5	9,5	12,0	8,9	7,6	7,5

Kaynak: (Pektaş Erdem, 2017: 99).

Hanehalkının reisinin yaşına göre sahip olduğu tasarruf oranları ele alındığında, 65 yaşından büyük nüfusun önemli derecede tasarruf ettiği görülmektedir. Hatta 65 yaş üstü nüfusun 2003 yılında 60-64 yaş arası nüfus ile birlikte en yüksek tasarruf oranına sahip olan zümreyi oluşturduğu görülmektedir. 2013 yılına bakıldığında, 65 yaş üstü nüfusun %13 dolaylarında bir tasarrufa sahip olduğu görülmekteyken diğer yıllar değerlendirildiğinde ise bu yaş grubunun hatırı sayılır bir tasarruf oranını bünyesinde barındırdığını ifade etmek gerekmektedir.

2002-2016 yılları arasında yapılan “TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketleri” kullanılarak toplamda 161.856 hanehalkı verisi üzerinde yapılan bir çalışmada, bireylerin tasarruf davranışlarını etkileyen sebepler; aile reisinin 35 yaşından büyük olması, sağlık sigortasının olması, okuryazar olması, meslek sahibi olması ve eşinin çalışması olarak ifade edilmiştir. Ayrıca ikinci evin varlığı da tasarruf oranlarını artırırken kirada oturmak, çocuk ve otomobil sayısının artması da tasarruf seviyesinde düşüşe neden olmaktadır (Ayvaz Kızılgöl ve İpek, 2019: 341).

Gelir ve servete ilişkin durum değerlendirilirken üzerinde durulması gereken bazı göstergeler bulunmaktadır. Bu göstergeleri başlıca bölüşüm göstergeleri ve ikincil bölüşüm göstergeleri başlıkları altında ifade etmek yerinde olacaktır. Bu kapsamda, Türkiye’ye ait 1998 ile 2013 yıllarını kapsayan başlıca bölüşüm göstergeleri Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27

Başlıca Bölüşüm Göstergeleri (1998-2013)

Yıllar	Ücret/GSYH (%)	Dar İşsizlik* (%)	Geniş İşsizlik* (%)
1998	28,9	6,9	8,5
2002	29,3	10,3	14,0
2003	28,4	10,5	14,0
2007	25,1	10,3	16,6
2013	25,5	10,5	17,4
1999-2002	31,2	8,2	12,0
2003-2007	25,8	10,5	15,9
2008-2013	24,8	10,8	17,3
2003-2013	25,3	10,7	16,7

* İşsizlik verilerinde son yıl olarak 2015 yılı kullanılmıştır. Geniş işsizlik, “iş aramadıkları hâlde çalışmaya hazır” olan kişileri ifade etmektedir.

Kaynak: (Boratav, 2019: 270).

Türkiye’de 1998 ile 2013 arasında yer alan 16 yılı kapsayan başlıca bölüşüm göstergeleri ele alındığında, ücretlilerin (değişiklik göstermekle birlikte) GSYH içindeki payının azaldığı ve işsizlik oranlarının ise arttığı görülmektedir. Bu durum aslında dar gelirlilerin son dönemde daha da dezavantajlı konuma düştüğünü göstermektedir. 2002 ile 2014 arası yılları kapsayan ikincil bölüşüm göstergelerine ilişkin veriler ise Tablo 28’de verilmiştir.

Tablo 28

İkincil Bölüşüm Göstergeleri (2002-2014)

Yıllar	Tüketim/GSYH	Sosyal Güvenlik/GSYH	Ücretlere Vergi Baskısı	Emekçiler Net Servet Payı*
2002	80,8	-	1,49	12,4
2007	84,1	11,6	1,99	24,2
2014	85,9	13,9	2,30	-27,3
1998-2002	80,2	-	1,37	-
2003-2007	83,4	11,4	1,98	17,4
2008-2014	85,0	13,3	2,14	-6,5**

*Net Servet: “Vadeli, vadesiz ve döviz mevduatı + Devlet tahvilleri ve hazine bonoları + Hisse senetleri + Yatırım fonu + Nakit para - Borç” olarak Emekçiler ise “Köylüler, topraklı geçimlik köylüler, kentli mülk sahibi emekçiler, kentli mülksüz emekçiler, kentli işsizler, tarım emekçileri, topraksız geçimlik köylüler, kırsal işsizler”den oluşmaktadır.

**2008-2011 arası yılları kapsamaktadır.

Kaynak: (Boratav, 2019: 276).

Tablo 28’de yer alan veriler ışığında, tüketimin GSYH içindeki payının oldukça önemli olduğunu ve Türkiye’de de bu oranın %85 civarında olduğu görülmektedir. 2002 yılından 2014 yılına ücretliler üzerindeki vergi baskısının arttığı ve emekçilerin özellikle de bazı dönemlerde servetten aldıkları net payın negatif yönde olduğu görülmektedir. 2000 sonrası yıllarda, Türkiye’deki tüketim seviyesine ilişkin durum değerlendirildiğinde ise

tüketimin ekonomik büyümeyi aştığı belirtilmektedir. Tüketimin büyümeyi aşması ise hanehalkının reel gelirinin üzerinde bir harcama yaptığına işaret etmektedir. Harcamaların artması ise hanehalkının borçlanmasına sebep olmaktadır (Boratav, 2017b: 155).

Son iki yüzyıl değerlendirildiğinde ise Türkiye’deki gelir bölüşümünü, “*tarım içi bölüşüm, tarım ile tarım-dışı sektörler arasındaki ortalama gelir farklılıkları ve tarım-dışı sektör içindeki bölüşüm*” olarak ifade etmek gerekmektedir. Bu kapsamda, tarım içi bölüşüm değerlendirildiğinde, toprak sahipliği ve kullanımının önemli bir etkisinin olduğu ve son 50 yıllık süreçte Gini Katsayısı’nın önemli derecede değişmediği görülmektedir. Yine son 100 senelik sürece bakıldığında tarım dışı verimin tarımsal verimden daha yüksek (son 60 sene için 3-4 kat) olduğu görülmektedir. Ayrıca kent yaşamında tarım dışı ücretlerin kişi başına ortalama gelire oranı 1800’lü yılların başından 1960’lara kadar 1’in altında seyretmişken bu oran 2000’lere kadar 1’in üzerinde seyretmiş ancak daha sonra tekrar düşüşe geçmiştir (Pamuk, 2019: 320-325).

İş gücüne katılma oranı, kadın çalışan sayısı ve kayıt dışılık oranı (Kazgan, 2017: 378-379) da servet dağılımına önemli derecede temas etmektedir. Kazgan’ın ifadesinden hareketle, Türkiye’de servet dağılımının düzeltilmesi noktasında atılacak adımların da bu ekseninde değerlendirilmesi uygulanacak politikaların daha etkin ve verimli olmasına katkıda bulunacaktır.

Türkiye’de, özellikle de 2000 sonrası dönemde artan ortalama gelir ile birlikte gelir seviyesi farklı olan kesimlerin yaptığı eğitim²⁹ harcamalarının da farklı seyir izlediği görülmüştür. Bu kapsamda, en üst %20’lik kesim bir önceki gruptan 3 kat, en alttaki %20’lik kesimden ise 13 kat fazla eğitime kaynak ayırmaktadır. Hiç şüphesiz bu durum eğitim alan bireyler arasında fırsat eşitliğini bozmakta ve var olan eşitsizliklerin nesillere yayılmasına sebep olmaktadır (Pamuk, 2019: 335). Bu durum en alt dilime mensup ailelerin çocuklarının büyük oranla fakirliğe mahkûm olmasına sebep olmaktadır (Ayata, 2020: 27). Cüceloğlu (2021: 132)’nin, “*Gelişmesine izin verilmemiş bir çocuk milli servete ihanettir...*” sözü eğitimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Erdoğan (2019: 61), yoksullukla sağlık durumu arasında ilişki olduğunu ifade etmektedir. Nitekim yoksul olan bireyin sağlık imkânlarından mahrum kaldığını ayrıca hasta olan insanların yoksulluk riskinin daha da arttığını ifade etmekte ve çalışma

²⁹ Bertrand Russell (2017: 170), bir ülkede gerçekleştirilen eğitim harcamalarının ülkenin sahip olduğu ekonomik şartlara göre değişebileceğini ifade etmektedir.

kapsamında görüşme gerçekleştirdiği kişileri referans göstermektedir. Türkiye’de var olan yoksulluğun³⁰ sebeplerini, Levent (2020: 111-112); fırsat eşitsizliği (eğitim, sağlık ve konut gibi alanlardaki), gelir ve servet dağılımını bozan kalitesiz büyüme, bölgelerarası dengesizlik ve tarımdaki çöküş olarak ifade etmektedir. Ayrıca Türkiye’de düşük gelirli insanların sahip olduğu servetin toprak, nüfus artışı ve miras gibi birçok sebeple bölündüğü de ifade etmek gerekmektedir (Canbey Özgüler, 2014: 63).

Sosyal adaletin tek başına servet veya milli servetin paylaşımı ile sağlanması mümkün değildir. Nitekim sosyal adaletin sağlanabilmesi için servet, hak, sorumluluk ve yükümlülüklerinde eşit dağıtılması gerekmektedir (Özkurt, 2020: 235). *Alberto Alesina ve Dani Rodrik, “Zenginlik ve gelir konusundaki eşitsizlik ne kadar büyükse vergi oranları o kadar yüksek ve büyüme o kadar düşük olur.”* görüşünü ileri sürmüşlerdir (Kishtainy vd., 2016: 327). Türkiye’nin de teknoloji seviyesini ilerletemeyen verimsiz bir büyüme eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. Nitekim sağlıklı olarak büyümenin göstergeleri olarak yatırımlara (Türkiye’de yapılan yatırımların üçte biri makine üçte ikisi inşaata yöneliktir) göz atmak gerekmektedir (Acemoğlu, 2020: 140, 152).

Finansal varlıkların düşük orandaki bir zümrede birikmesinin ekonomik büyümeye de etkisi bulunmaktadır. Bu konuda Türkiye’nin 2006-2014 arası verileri kullanılarak yapılan bir araştırma, 1 milyon Türk Lirası (TL) üzerinde olan mevduatların ekonomik büyüme ile arasında negatif bir nedensellik ilişkisi olduğunu göstermiştir. Bu değerlendirmeden elde edilen sonuç aslında az sayıdaki mevduat sahibinin bu birikimlerini talebe dönüştürmemesi ve atıl olarak kalmasının ortaya çıkardığı olumsuz durumu ifade etmektedir. Sonuç olarak servetin eşit dağılımının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi söz konusu olmaktadır (Tiryaki, 2015: 51-52).

Türkiye’deki yaşanan nüfus meselesi ve servet dağılımı meselesi bir araya geldiğinde bu konuda önemli bazı adımların atılması ve ilerleyen yıllarda Türkiye’nin karşılayacağı sorunların önlenmesi adına oldukça önemli olacaktır. Bu kapsamda, On Birinci Kalkınma Planı’nda, yaşlanmanın ortaya çıkaracağı etkileri azaltmak adına ortaya konulan bazı politika ve tedbirler aşağıdaki gibi olmuştur (TCCSBB, 2019: 154);

³⁰ Yoksullar, gelir dağılımının en alt kısmında yer alan “*işsiz, düşük gelire sahip emekli, kayıt dışı çalışan ve topraksız köylü*” gibi birçok gruba dâhil insanlardan oluşmaktadır. Yoksulların oluşturduğu kişilerin bu denli farklı bir panorama içinde yer alması yoksulluğu çözmek için atılacak adımların da hitap edilen kitleye göre farklılaşmasını gerektirmektedir. Nitekim işsiz olan insanlar genişletici ekonomi politikalarından medet umarken, asgari ücretli ve emekliler enflasyona karşı korunmuş bir maaş talep edecektir. Topraksız köylüler ise toprak reformu, sosyal güvencesi olmayan insanlar ise sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin ücretsiz sağlanmasını talep edecektir (Boratav, 2017a: 36).

- Demografik fırsat penceresinden maksimum oranda faydalanılması,
- Doğurganlık hızının ideal seviyede tutulmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi,
- Sürdürülebilir bir bakım sisteminin hayata geçirilmesi,
- Yaşlıların karşılaştığı kronik hastalıkların iyileştirilmesine yönelik çalışmaların benimsenmesi,
- Aktif yaşlanmanın sağlanması,
- Jenerasyonlar arası fikir ve tecrübe alışverişinin sağlanabilmesi,
- Düşme kazalarının azaltılmasına yönelik konut ve çevre düzenlemelerinin hayata geçirilmesi olarak ifade edilmiştir.

Demografik göstergeler yaşlanan nüfus meselesinin uzak olmayan bir tarihte Türkiye'nin de gündeminde olacağını göstermektedir. Bu alanda meydana gelecek dönüşümün yaratacağı etkilerin büyüklüğü diğer ülkeler gibi Türkiye'nin de birtakım adımlar atmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda kamu kuruluşları tarafından bazı politika belgelerinin yayımlandığı ve doğurganlığın artırılmasına yönelik niyetin varlığı dikkate çarpmıştır. Demografik fırsat penceresinden yeterince yararlanmak isteyen yönetimlerin bu alandaki girişimlerini anlamak mümkündür. Ancak Türkiye'nin GZFT analizinde de ortaya konulduğu gibi karşılaçağı en büyük tehlike yeterince zenginleşemeyen bir toplumun hızlıca yaşlanması olacaktır. Bu durum aslında iki olumsuzluğun aynı anda yaşanmasına sebep olacağından hem yaşlı hem de fakir bir ülke olunmasına sebep olacaktır. Bu durumda 65 yaş üstü nüfusun yarısının ne emekli ne de çalışan olduğu düşünüldüğünde önemli bir sosyal güvenlik yükünü de bünyesinde barındırması beklenmektedir.

3.2. Seçilmiş Ülkelerde Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yaşlanan nüfus meselesinin servet dağılımı üzerinde geniş bir panorama çerçevesinde birçok etkisi bulunmaktadır. 3.1. başlığı altında yer alan seçilmiş 16 ülkede yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkilerden ziyade (her ne kadar oldukça büyük nüfus ve coğrafyaya sahip olsa da) daha geniş bir perspektif ile ele alınmıştır. Bu sayede meselenin bir bütün olarak ele alınması ve durumun daha iyi görülebilmesi sağlanmıştır. Nitekim yaşlanma sürecinin servet dağılımı üzerinde birçok etkisi bulunmakta; buna karşın servet dağılımı veya sahipliğinin de demografik değişim üzerinde bazı etkileri olmaktadır. Bu kapsamda, On Birinci Kalkınma

Planı (2019-2023)'nda yer alan demografik yapıdaki değişikliklere yönelik küresel eğilimler ise şöyle ifade edilmiştir (TCCSBB, 2019: 7-8);

- Gelişmiş ülkelerde artan yaşlı nüfusu sağlık ve sosyal güvenlik noktasında harcama artışına sebep olmuştur ayrıca iş gücüne katılımın azalmasıyla ekonomilerde yavaşlamaların olduğu görülmüştür.
- Yaşlı bakımına yönelik kapasitenin artması gereklidir.
- Henüz tam manasıyla yaşlanmamış gelişmekte olan ülkelere bulunan genç nüfus ile ilgili verimlilik artışının sağlanması gerekmektedir.
- Uluslararası nitelikli iş göçünün büyüme oranı yüksek olan ülkelere yönelimi nedeniyle niteliksiz iş gücünün karşı karşıya kaldığı belirsizlikler artmıştır.

Gelişmiş ülkeler, ortaya çıkan eşitsizlikleri gidermek amacıyla son yıllarda daha yüksek vergi almak ve daha yüksek sosyal harcama yapmak yoluna gitmiştir. Bu durum 1985-1995 arası dönemde olumlu etkiler meydana getirmiş olsa da daha sonraki dönemde azalan sosyal harcamalar durumu tersine çevirmiştir. Nitekim bu durumun geçici bir çözüm yarattığı görülmektedir. Bu noktada esas çözümün gelir ve servet arasındaki farkın daha da açılmasını önlemek olduğu görülmektedir. Yani ihtiyaç sahibi bireylere sosyal yardım yapılmasından ziyade iş bulma ve kariyer yapma imkânlarının tanınması gerekmektedir (OECD, 2008c: 3).

2008 yılında dünya çapında yaşanan ekonomik kriz neticesinde düşük ve orta gelirli bu süreçte sahip oldukları tasarruflarını tüketmeye başlamış buna karşın Dünya'daki en zengin %1'lik kesim ise servetlerini korumuş hatta artırmayı başarmıştır. Yaşanan bu gelişmeler ise dünyadaki servet dağılımının bozularak kötüleşmesine neden olmuştur. Bu dönemde ABD, Yunanistan, Portekiz ve İspanya'da meydana gelen eylemler bu durumun bir dış vurumu olarak görülmektedir (Acun, 2019: 217-218).

2008 ekonomik krizinden sonra ise dünyayı etkileyen belki de en önemli mesele olarak karşımıza COVID-19 salgını çıkmaktadır. COVID-19 gibi olağanüstü bir durumda eşitsizliklerin kendini daha net hissettirdiği görülmüştür. Nitekim dezavantajlı gruplar (yaşlı, mülteci, engelli, kronik hasta, yoksul vb.) daha büyük risk altında olduğundan yaşanan bu sağlık krizi ile eşitsizliklerin derinleşmesi de kaçınılmaz olmuştur (Altın, 2020: 52). 2020 yılında etkisini göstermeye başlayan COVID-19 Pandemisi birçok ekonomik sorunu meydana getirmesine rağmen toplam küresel servetin bir önceki yıla göre 28,7 trilyon USD (+%7,4) artarak toplam 418,3 trilyon USD seviyesine ulaşmasına da neden

olmuştur. Yetişkin başına servet ise %6 oranında artarak 79.952 USD ile yeni bir rekor kırmıştır. Aslında pandemi kaynaklı negatif bir tablo ortaya çıkması beklenirken merkez bankaları tarafından alınan tedbirler ve finansal varlıkların ralli yapmasını sağlayan COVID-19 aşısının hızlı şekilde ortaya çıkması bu noktada tablonun tersine dönmesine neden olmuştur (Credit Suisse, 2021: 2).

Yapılan tartışmalar, nüfusun yaşlanması ile iş gücünün azalacağı³¹ ve çıktı miktarının düşeceği, üretkenliğin azalacağı ve artan emekli sayısının da önemli bir baskı yaratacağını ortaya koymaktadır (Llewellyn ve Chaix-Viros, 2008: 34). Yaşlanan nüfusun küresel bağlamda birçok etki ortaya çıkaracağı beklenmektedir. Bu etkileri tasarruf davranışları, varlık getirileri, uluslararası sermaye akışları ve emek arzı üzerinde ortaya çıkaracağı etkiler olarak ifade etmek gerekmektedir. Bu nedenle daha açık ve esnek bir ekonomisi olan yenilikçi finansal piyasaları (yenilikçi emeklilik geliri yönetimi ve portföy çeşitlendirmesi) bünyesinde barındıran ve verimli göç politikalarına sahip ülkelerin bu süreçten en başarılı şekilde çıkacakları beklenmektedir (CEDA, 2007).

Kuzey Amerika ve Avrupa'da yer alan gelişmiş ülkelerin sahip olduğu yaşlı nüfusun iş gücüne katılım oranı emeklilik sistemi sayesinde düşüken Asya ve Afrika'nın az gelişmiş ülkelerinde ise kırsal alanda yaşayan insan sayısının fazla olması nedeniyle bu oranın oldukça yüksek olduğu ifade edilmektedir (Gündoğan, 2001: 99). Yaşlı nüfusun tüketimlerini finanse etmesi için elinde dört farklı kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklar; emeklilik gibi sosyal refah programlarından oluşan kamusal kaynaklar, aile üyelerinden yapılan transferler, kişilerin sahip olduğu kendi serveti ve emek geliri olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda (UN, 2019: 21-24);

- *Kamu transferlerinin baskın olduğu ülkeler:* İsveç, Avusturya, Almanya, Fransa, Finlandiya, Macaristan, İtalya ve Brezilya olarak gösterilmektedir. İlerleyen yıllarda kamu transferlerinin önemi artacağından; emeklilik yaşının yükseltilmesi,

³¹ Yaşlanan nüfusun iş gücü üzerinde ortaya çıkaracağı etkilere değinirken Demografik Fırsat Penceresi'ne değinmek gerekmektedir. Nitekim genç bir nüfusun varlığını vurgulayan bu kavram sosyal güvenlik sisteminin işleyişine önemli derecede etki etmektedir. Demografik fırsat penceresinin sağladığı üç önemli bileşen bulunmaktadır. Bu bileşenler, çalışma çağına gelmiş olan nüfus miktarının artması, tasarrufların artması (uzayan ömür ile birlikte daha uzun bir süreyi kapsayacak bir emeklilik döneminin ortaya çıkması ve bu nedenle de daha yüksek seviyede tasarrufta bulunulmasına katkıda bulunmaktadır) ve insan sermayesinin artması (azalan çocuk sayısı daha iyi eğitim ve sağlık koşullarının sağlanmasına katkıda bulunmaktadır) şeklindedir (Tansel, 2012: 42-43).

sosyal yardımların yeniden düzenlenmesi ve vergi gelirlerinin artırılması devlet bütçesi üzerinde meydana gelecek makroekonomik baskılanmayı azaltacaktır.

- *Servetin baskın olduğu ülkeler:* Kamboçya, Hindistan, Endonezya, Filipinler, Tayland, El Salvador ve Güney Afrika olarak ifade edilmektedir. Bu kısımda ise kamusal transferlere kısıtlı bir güven söz konusu olduğu için bireylerin sahip olduğu varlıklar, yaşlılık döneminde tüketim için esas kaynak olarak görülmektedir. Kamusal transfer sistemi ve özel transferlerin daha küçük seviyelerde kaldığı ülkelerde, insanlar emeklilik dönemi için varlıklarını biriktirme yoluna gitmektedir.
- *İkili dengeye sahip yüksek gelirli ülkeler:* Bu ülkelerde *servet* önemli bir rol oynarken, *kamu transferleri* yaşlılık tüketiminin finansmanında daha çok ılımlı bir paya sahiptir. Örneğin; Avustralya, Meksika, İspanya, Birleşik Krallık ve ABD'deki kişilerin tüketiminin yaklaşık yarısını servet oluşturmaktadır. Kamusal transferler ve servete ek olarak iş gücü geliri de bu kümede önemini korumaktadır.
- *Transferlerin baskın olduğu ülkeler:* Doğu Asya'da özel transferler yaşlıların tüketiminin dörtte biri kadarını finanse ederken, Güney Kore'de ve Tayvan'da yaşlılar tüketimlerinin yaklaşık %25'i kadarını, Çin'de %14 kadarını ailelerinden gelen transferlerle finanse etmektedir.
- *Emek gelirinin baskın olduğu ülkeler:* Yaşlı nüfusun iş gücüne katılımı Avrupa'da düşük kalırken Hindistan, Ekvator ve Singapur'da yaşlıların tüketiminin üçte biri kadarını emek geliri oluşturmaktadır.

Avrupa'da yaşlanan nüfusun ekonomik büyüme, finansal piyasalar ve kamu maliyesi üzerinde birtakım etkilerinin olması beklenmektedir. Bu etkileri ifade etmek gerekirse (Maddaloni vd., 2006: 38-39);

- Değişen nüfus yapısı iş gücü kullanımı ve üretkenlik üzerinde etkiler meydana getirerek kişi başına büyümeyi olumsuz etkileyecektir. Yapılan bir araştırmada, 2020 yılından 2050 yılına gelindiğinde ortalama reel GSYH büyümesinde %1'lik bir düşüşün olacağı beklenmektedir. Bu durumun tersine çevrilmesi için kadın ve yaşlıların iş gücüne katılımlarının artırılması, emeklilik yaşının yükseltilmesi ve vergi sisteminin iş gücünü teşvik edici şekilde gözden geçirilmesi gereklidir.
- Yaşlanan nüfusun finansal piyasalar üzerindeki etkilerinden biri de tasarruf ve yatırım arasındaki dengeyi değiştirmesi olacaktır. Ayrıca farklı risk alma seviyesi yaşlı nüfusun finansal portföylerinin de buna göre evrilmesine neden olacaktır.

Emekli nüfusun varlıklarını orta yaşlı kesime satması nedeniyle varlık fiyatlarının aşağı yönlü seyir izlemesi söz konusu olacaktır.

- Yaşlanma sürecinin kamu maliyesi üzerinde ortaya çıkaracağı etkiler üzerine yapılan simülasyonlar en ılımlı tahminlerle bile çoğu Avrupa Ülkesi için emeklilik ve sağlık harcamalarında ortaya çıkacak artışların 2050 yılına kadar GSYH'nin %3'ünün üzerinde olacağını göstermektedir.

Ekonomik büyüme, finansal piyasalar ve kamu maliyesi üzerinde ortaya çıkaracağı etkilerin yanı sıra Avrupa'da değişen nüfus yapısının gelir eşitsizliği üzerinde de birtakım etkiler meydana getirmesi beklenmektedir. Buna göre (Guerin, 2013: v);

- Emeklilik sistemlerinin üzerinde yoğunlaşan baskının azaltılması,
- Yaşlı ve çocuk bakımına ilişkin zorlukların giderilmesi,
- Yoksulluğun önüne geçebilmek için göç politikalarının gözden geçirilmesi gerekir.

Bir toplumda yer alan eşitsizliklerin en açık olduğu yerler, hiç şüphesiz ki; servet, gelir ve mülkiyet yönüyle ortaya çıkmaktadır (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2010: 2). Gelir ve servet dağılımındaki adaletsizlikler uygulanan onca politikaya rağmen hâlen Dünya için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Ancak artan kamu borç sorunu hükümetlerin üstüne düşen görevleri tam manasıyla yerine getirememesine neden olmaktadır (Bilen, 2016: 20). Uygulanan hatalı siyasi ve ekonomik politikalar eşitsizliğin sebepleri olarak gösterilmekte ve birbirini besleyen bir döngü olarak görülmektedir. Ayrıca eşitsizliğin azaltılması adına dolaysız vergilere ağırlık verilmesi, eğitim imkânlarının artırılması, iş gücü piyasası ve asgari ücretin iyileştirilmesi ve sosyal adaletin sağlanması önemli katkılar sağlayacaktır (Emin, 2016: 13-16). Aksi takdirde, eşitsizliklerin artması bu sorunu yaşayan ve sonraki nesillere aktaran toplumların meydana gelmesine neden olacaktır. Pamuk (2019: 338)'un da ifade ettiği gibi “...Dünün eşitsizlikleri bugünün eşitsizliklerini, bugünkü eşitsizlikler de yarının eşitsizliklerini destekliyor...” şeklinde bir durum ortaya çıkmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE YAŞLANAN NÜFUSUN SERVET DAĞILIMINA ETKİSİNE YÖNELİK PANEL VERİ ANALİZİ

Azalan doğurganlık ve ölüm oranlarının Dünya'nın dört bir tarafında yer alan ülkeleri gelecekte nüfusun yaşlanması sorunuyla baş başa bırakması beklenmektedir. Henüz hiçbir ülke yaşlanan nüfusun ortaya çıkardığı etkileri her yönüyle deneyimlememiştir. Ancak Dünya'da yer alan ülkelerin tamamına yakınının yüzyılın sonuna kadar yaşlı bağımlılık oranlarının iki veya üç katına çıktığına tanık olması beklenmektedir. Bu durum ise her emekliyi destekleyecek daha az sayıda işçi olacağını ve bu nedenle vergilerin ve transferlerin önemli ölçüde artırılması gerektiğini ayrıca işçilerin yaşamları boyunca daha fazla tasarruf etmek zorunda kalacağını göstermektedir. Bu nedenle nüfusun yaşlanması beklentisi politikacılar, ekonomistler ve halk nezdinde bir endişe kaynağı olarak görülmekte ve radikal reformlar olmadan kamusal emeklilik ve sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Ayrıca yeterli tasarrufun olmaması, emeklilik sistemi ve nesiller arası çatışma gibi durumlar da negatif beklentilerin artmasına sebep olmaktadır (Lee ve Mason, 2010: 151).

Yaşlanmaya ilişkin genel bir portre çizildikten sonra yaşlanmanın servet dağılımı üzerindeki etkilerini değerlendirmek gerekmektedir. Ancak öncesinde servet dağılımına değinmek yerinde olacaktır. Servet, geçmiş dönemde elde edilen gelirin ve yapılan harcamaların bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve tüketim, tasarruf, yatırım ve miras gibi faktörlerden³² de etkilenmektedir. Ayrıca yüksek gelirli kişilerin daha fazla tasarrufta bulunuyor olabilmeleri onların daha fazla servet biriktirmelerine olanak tanımaktadır. Bu durum gelir ile servet arasındaki güçlü ilişkiyi göstermektedir (Barışık vd., 2019: 40-41). İnsanların sahip oldukları servetler ile yaşadıkları dönemin gereksinimlerini karşılayabilmeleri toplumun huzur ve refahı için oldukça önem arz etmektedir (Karpaz, 2001: 82). Ekonomik güvenliğin temel yapı taşlarından biri olarak servet, küresel iş istikrarsızlığının arttığı bir dönemde faiz, temettü, kira veya teminat gibi özellikler finansal istikrar için çok daha önemli hâle gelmektedir (UNDESA, 2016: 6).

³² İnsanlar, temel ihtiyaçların yanı sıra gelecekteki gelir ve sağlık belirsizlikleri, üniversite eğitim masrafları, emeklilik ve sonraki nesillere miras bırakmak için tasarruf etmektedir. Tasarruf ederken de emeklilik için banka hesabı açmak, bir araba veya ev satın almak, yatırım fonu, hisse senedi ve tahvillere yatırım yaparak varlıklarını inşa etmek için çabalamaktadır (Hao, 2007b: 52).

Servet, sahip olduğu niteliklerden dolayı gelir dağılımını da etkilemektedir. Ancak unutmamak gerekir ki servet dağılımı gelir dağılımına nazaran daha eşitsiz dağıtılmıştır. Çünkü emeğe karşın servet sınırsız bir potansiyele sahip olmaktadır (Barışık vd., 2019: 43). En zengin %3'lük nüfusun tüm servetin %41'ine sahip olduğu ve bu servete sahip insanların daha sıklıkla Avrupa ve ABD'de ikamet ettiği görülmektedir (Bilen, 2016: 22). Bu durum servet eşitsizliğinin hem bireysel yönden hem de coğrafi yönden belirli bölgelerde kümelenildiğini göstermektedir. Bu noktada, Adam Smith'in, "*Büyük servet olan yerde büyük eşitsizlik vardır. Bir kişinin çok zengin olabilmesi için en az beş yüz fakir gerekir*" sözü akıllara gelmektedir (Bauman, 2019: 7). Bu kapsamda gelir adaletsizliğine ilişkin aşağıdaki bilgileri vermek faydalı olacaktır (Sloman, 2004: 507-508);

- Gelişmekte olan ülkeler dünya nüfusunun %85'i kadar bir nüfusa ev sahipliği yaparken küresel gelirden sadece %21 oranında pay almaktadır.
- Dünya'nın en zengin 20 ülkesinde kişi başına düşen ortalama gelir 28 bin USD (2000 yılı); en fakir 20 ülkesinde ise bu rakam 200 USD'dir. Rakamlar arasındaki bu uzaklık ise 140 katlık³³ bir farkın doğması manası gelmektedir.
- Doğu Asya ve gelişmiş ülkelerdeki kişi başına düşen gelirin artış hızı yüksek görünürken Afrika Ülkeleri'nde büyüme hızı negatif (1975-2000) görünmektedir.
- Dünya'daki en yoksul 10 ülkede ortalama 44 yıl yaşam beklentisi söz konusu iken en zengin 10 ülkede ise bu rakam 78 yıl olarak ifade edilmektedir. Gelir ve servetin beklenen yaşam süresi üzerindeki etkisi burada açıkça görülmektedir.
- OECD Ülkeleri'nde, yaşlı nüfusun gelirinin azalma eğiliminde olduğu buna karşın genç nüfus arasında ise yoksulluğun arttığı görülmektedir. Yaşlıların genç nüfusa nazaran daha yüksek varlık sahibi olmalarına rağmen gelir temelli kıyaslama yapıldığında maddi yoksulluk çektikleri düşünülmektedir (OECD, 2008c: 5-6).

Servetin sahip olduğu özellikler onu gelirden ayırmaktadır. Öncelikle ifade etmek gerekir ki konut şeklindeki varlıklar sahibine doğrudan fayda sağlamaktadır. Ayrıca konut, acil durumlarda tüketime hazır bir kaynağı ifade etmekte ve işsizlik, sağlık sorunu ve aile içi problemlerin olduğu durumlarda nakit imkânı yaratmaktadır. Son olarak demokratik sistemlerde gücün dağılımı genellikle sahip olunan servet ile orantılı olduğundan servetin

³³ Bu fark ortalama rakamlar üzerinden ortaya çıkmıştır. Nitekim gelir ve servet noktasında en üst sırada yer alan ülke ile en alt sırada yer alan ülke arasındaki farkın çok daha yüksek olacağını beklemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada bir örnek olarak Katar'ın kişi başına gelirinin Zimbabve'nin 428 katı olduğunu ifade etmek gerekmektedir (Bauman, 2019: 10).

önemli işlevleri bulunmaktadır (Wolff, 1998: 131). Seçilmiş ülkelere göre servet istatistikleri Tablo 29’da verilmiştir.

Tablo 29

Seçilmiş Ükelere Göre Servet İstatistikleri (2020)

Ülke	Yetişkin* Başına GSYH (USD)	Yetişkin Başına Ortalama Servet (USD)	Yetişkin Medyan Servet (USD)	Toplam Servet (Milyar USD)	Gini Endeksi (Servet Eşitsizliği) (%)
Dünya	-	79.952	7.552	418.342	88,9
ABD	83.265	505.421	79.274	126.340	85,0
Almanya	55.578	268.681	65.374	18.274	77,9
Avustralya	69.318	483.755	238.072	9.268	65,6
Birleşik Krallık	50.340	290.754	131.522	15.284	71,7
Çin	13.394	67.771	24.067	74.884	70,4
Fransa	51.057	299.355	133.559	14.958	70,0
Güney Kore	37.340	211.369	89.671	8.981	67,6
Hindistan	2.902	14.252	3.194	12.833	82,3
İspanya	32.985	227.122	105.831	8.585	69,2
İsveç	67.876	336.166	89.846	2.620	87,2
İtalya	37.193	239.244	118.885	11.901	66,5
Japonya	46.812	256.596	122.980	26.931	64,4
Kanada	53.616	332.323	125.688	9.948	71,9
Norveç	87.560	275.880	117.798	1.154	78,5
Rusya	13.017	27.162	5.431	3.038	87,8
Türkiye	11.402	27.466	8.001	1.587	81,8

*20 yaş üzeri bireyleri ifade eder.

Kaynak: (Credit Suisse, 2021: 115-118, 130).

Servet dağılımına ilişkin verilerin yer aldığı Tablo 29 ele alındığında, gelişmiş ülkelerin önemli bir servete sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca servet eşitsizliğine³⁴ ilişkin Gini Endeksi de ülkelerin servet dağılımına ilişkin önemli bir gösterge olarak ele alınabilir. Bu noktada servet eşitsizliği noktasında nispeten adaletli olarak ifade edilebilecek ülkeler Japonya ve Avustralya görülmektedir. Buna karşın dünya ortalamasının oldukça yüksek olduğu ve ABD’nin de dünya ortalamasına oldukça yakın bir Gini Endeksi değerine sahip olduğuna vurgu yapmak gerekmektedir.

Servet’e ilişkin veriler her ne kadar mevcutta bulunsa da bu veriler kısıtlı yaş gruplarını kapsamakta ve bu verilerin uzunluğu yeterince tatmin etmemektedir. Nitekim zenginlik yaş profilinin tahmin edilebilmesi için uzun bir süreyi kapsayan geniş tabanlı panel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak yapılan çalışmalar daha çok yatay kesit verilerini içermektedir (Attanasio ve Hoynes, 2000: 2). Gelir ve servete ilişkin verilerin kısıtlı olmasından hareketle geliştirilen Eşitsizlik Şeffaflık Endeksi Tablo 30’da verilmiştir.

³⁴ Servet eşitsizliği, ekonomik büyüme, kurumlar, kalkınma, meslek seçimi, girişimcilik ve varlık fiyatlandırması ile ilgili birçok alanı da ilgilendirmektedir (Almas ve Mogstad, 2012: 24).

Tablo 30

Seçilmiş Ülkelere Göre Eşitsizlik Şeffaflık Endeksi (2019)

Ülke	Puan	Ülke	Puan	Ülke	Puan
ABD	15,5	Güney Kore	10,5	Japonya	6,0
Almanya	10,0	Hindistan	4,0	Kanada	9,0
Avustralya	9,0	İspanya	10,0	Norveç	16,5
Birleşik Krallık	15,5	İsveç	14,5	Rusya	4,5
Çin	6,5	İtalya	13,0	Türkiye	3,0
Fransa	15,0	-	-	-	-

Kaynak: (World Inequality Database, 2022b).

Her ne kadar gelir ve servet istatistikleri konusunda bazı gelişmeler olsa da finansal sistemin şeffaf olmaması ve hükümetlerin verileri paylaşma konusundaki isteksizlikleri bu alandaki verinin kıt olmasına neden olmuştur. Bu nedenle geliştirilen “Eşitsizlik Şeffaflık Endeksi” bu alandaki durumun ortaya konulması açısından önem arz etmektedir. Maksimum seviyeyi ifade eden puan olan 20 puanı³⁵ elde edebilmek için gelir ve servete ilişkin verilerin şeffaflıkla paylaşılması gerekmektedir. Ancak oluşturulan endekste maksimum puanın 16,5 olduğu ve bu alanda yıllık veri paylaşan ülkelerin bile temel şeffaflık kıstaslarından uzak kaldığı görülmektedir (World Inequality Database, 2022b).

4.1. Yaşlanan Nüfusun Servet Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi

Bilimsel bilgiler elde edilirken araştırma süreçlerinin aktif olarak kullanılması ve birbirine benzeyen verilerin elde edilmesi gerekmektedir (Çınar, 2017: 1). Ekonometrik analizlerde genellikle “yatay kesit”, “zaman serisi” ve “panel veri” olmak üzere üç tip verinin kullanıldığı görülmektedir. Panel verileri diğer iki veri türünden ayıran yön ise ikisini birleştirmesi ve dolayısıyla da hem yatay hem de dikey yönlü verilerin bir araya gelmesini sağlaması olarak ifade edilmektedir (Kutlar, 2017: 11).

Panel veri analizinin birçok avantaj ve dezavantajı bulunmaktadır. Panel veri analizi, zaman serisinin yanı sıra yatay kesit verileriyle de çalışma olanağı sağladığından araştırmacıya daha büyük miktarda veri ile çalışma imkânı sunmaktadır. Hem zaman serisi hem de yatay kesit verilerinin kullanılıyor olması tek bir yöntemle çözülemeyecek bazı iktisadi sorunların analizini nispeten kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bu analiz yöntemi daha detaylı modellerin kurulmasına olanak sağlamaktadır. Tahmindeki sapmayı ve çoklu doğrusal bağlantı problemini azaltması ise panel verinin sağladığı diğer avantajlardan

³⁵ Bu noktada, Dünya Eşitsizlik Veritabanı'nda yer alan 28 ülkenin 0 puan aldığını ifade etmek gerekmektedir. Bu durum ise hanehalkı anketleri ve mali verilere ilişkin herhangi bir verinin olmadığını göstermektedir.

bazılarıdır. Ancak zaman serilerindeki kısa zaman aralığı, verilerin toplanması sürecinde karşılaşılan güçlükler ve hata payında meydana gelen sapmalar ise bu yöntemin ortaya çıkarmış olduğu dezavantajlar olarak ifade edilebilir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 9-14). Dolayısıyla panel verilerin analizi ile tüm sorunların çözülmesi beklenmemektedir. Ayrıca ifade etmek gerekir ki panel verilerin toplanması maliyetli bir süreci ifade etmektedir (Çınar, 2017: 9). Bu nedenle uluslararası kuruluşların sağlamış olduğu veri tabanları yeterince kaynağa sahip olmayan araştırmacılar için oldukça önemli kaynaklar olarak görülmektedir.

4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerindeki etkisinin ortaya çıkardığı etkileri incelemek amacıyla geniş bir literatür taraması yapılarak yaşlılık ve servet konularına ilişkin detaylı bilgi sahibi olunması sağlanmıştır. Daha sonra panel veri analizinde de kullanılan “ABD, Kanada, Çin, Japonya, Rusya, Hindistan, İtalya, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Avustralya, İsveç, Norveç, Güney Kore ve Türkiye”ye ait ülke örnekleri incelenmiştir. Ülke uygulamaları ile yaşlanan ve yaşlanacak olan nüfus meselesine karşın ülkelerin attığı adımlar incelenerek ilerleyen yıllarda yaşlanan nüfus meselesiyle karşılanacak olan ülkeler için bazı önerilerde bulunulmuştur. Ayrıca yapılan panel veri analizi ile de yaşlanan nüfusun servet üzerinde ortaya çıkardığı etkiler tez araştırmasında incelenen 16 ülke üzerinden ortaya konulmuştur. Bu sayede tezin bir bütün olarak (hem literatür hem de ampirik analiz ile) yaşlanan nüfus meselesinin ortaya çıkardığı etkileri ele alması hedeflenmiştir.

Yaşlılık konusu her ne kadar geriatri bilim dalını ilgilendiriyor gibi görünse de demografik dönüşümlerin genelde makroekonomik göstergeler üzerinde özelde ise servet dağılımı üzerinde doğurduğu etkilerinin fazla olması bu konuyu Maliye bilim dalı açısından da bir çalışma alanı hâline getirdiği görülmüştür. Geriatri ve Maliye bilim dallarının yanı sıra ekonometrik bir analiz yönteminin kullanılması ise çalışmanın disiplinler arası olmasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Böylece tez çalışması üç bilim dalının kesişim noktasında bulunmakta ve literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu konuyu Maliye bilim dalı özelinde çalışmayı gerektiren diğer sebepleri sıralamak gerekirse;

- Servet dağılımı üzerine yapılan çalışmaların sosyal bilimler alanında görece olarak kısıtlı olması,
- Yapılan çalışmaların servet dağılımından ziyade çoğunlukla gelir dağılımı üzerine yoğunlaşmış olması,
- Servet alanındaki verilerin kısıtlı olması nedeniyle çalışma yapmanın zor olması,
- Yaşlılık konusunun Türkiye’de geriatri alanında çalışılması ve özellikle de yapılan çalışmaların son yıllarda ağırlık kazanması,
- Yaşlanmanın ortaya çıkaracağı etkilere vurgu yapan resmi kurumların bu alandaki rapor ve planlarının olması,
- Yaşlanmanın servet dağılımı üzerindeki etkisinin Türkçe literatürde yeterince yer almaması,
- Spesifik olarak yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkaracağı etkileri ortaya koyan bir çalışmanın olmaması,
- Çalışmada ele alınan 16 ülkenin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerden oluşması ve böylece ülke uygulamaları arasında kıyas yapılmasına olanak tanınması,
- En önemlisi de ilerleyen yıllarda yaşlı nüfus sorunuyla sıkça muhatap olacak Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için bu alanda doğacak sorunların önlenmesi veya azaltılmasını sağlamak adına bu tez çalışmasının önemli bir kaynak olacağı düşüncesidir. Nitekim gelişmiş ülkelerin içinden geçtiği sürecin ve attığı politika adımlarının neler olduğu gelişmekte olan ülkeler için bir erken uyarı sistemi olma özelliği taşımaktadır.

4.1.2. Araştırmanın Kısıtlayıcıları

Dünya Bankası veri tabanlarından elde edilen verilerin kullanılması her ne kadar araştırmacıya birtakım kolaylıklar sağlıyor olsa da verilerin uzun bir zaman aralığına yayılmıyor oluşu, bazı ülkeler ve değişkenler özelinde kayıp veri miktarının oldukça yüksek olması araştırmacı için hatırı sayılır zorluklar olarak ön plana çıkmaktadır. Özellikle servet gibi verilerin paylaşılmasında gönülsüz davranılan bir konu ele alındığında, verilere ulaşabilmek daha da zorlaşmaktadır. Birincil veri toplamanın zaman ve parasal maliyetinin oldukça yüksek olması ve incelenen ülkelerin neredeyse dünyanın önemli bir kısmını temsil etmesi verilerin elde edilmesi noktasında araştırmanın kısıtlayıcı

yanı olarak gösterilebilir. Dolayısıyla yapılacak araştırmada kısıtlayıcılar çalışmanın ortaya çıkaracağı sonuçlara önemli derecede etki etmektedir.

4.1.3. Araştırmanın Evren ve rneklemi

Verilerin elde edilmesinde, Dünya Bankası “*World Development Indicators*” ve “*Wealth Accounts*” veritabanları kullanılmıştır. Her ne kadar yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkilerin tüm dünyada hissedilecek olması söz konusu olsa da araştırmanın rneklemi olarak geniş bir coğrafyanın seçilmesi, seçilen ülkelerin küresel servet dağılımından da önemli pay almaları ve yaşlanan bir nüfusa ev sahibi yapıyor/yapacak olmaları gibi bazı faktörler göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmada, 2000-2018 yıllarını kapsayan 19 yıllık veri kullanılmıştır. Veriler elde edilirken, “ABD, Kanada, Çin, Japonya, Rusya, Hindistan, İtalya, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Avustralya, İsveç, Norveç, Güney Kore ve Türkiye” lkeleri’ne ait veriler kullanılmıştır. Panelde verilerle çalışırken kolaylık sağlaması açısından ülkelere 1’den 16’ya kadar rakamlar verilerek kodlama yapılmıştır. Bu kodlama Tablo 31’deki gibidir.

Tablo 31

Panelde Kullanılan lkelere Verilen Kodlar

lkeler	lkeler	ülkeler	lkeler
1. Kanada	5. İtalya	9. Türkiye	13. Güney Kore
2. Çin	6. Norveç	10. İsveç	14. Almanya
3. Hindistan	7. Rusya	11. ABD	15. Fransa
4. Japonya	8. İspanya	12. Birleşik Krallık	16. Avustralya

Tablo 31’de yer alan kodlamalar analizde kolaylık sağlaması açısından oldukça faydalı görülmektedir. Bu kodlar Grafik 1’de yer alan değişkenlere ilişkin bilgilerin okunmasında da yarar sağlamaktadır. Nitekim grafiklerin yatay ekseninde yer alan kodlar ilgili ülkenin aldığı değerlerin görülmesi amacıyla kullanılmaktadır.

4.1.4. Veri Oluşturma Tekniği

Veri oluşturma tekniği ele alınırken, araştırma sürecinde izlenmesi gereken bazı adımların bulunduğu ifade edilmektedir. Nitekim toplanan verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması neticesinde ham hldeki rakamların bir sonuç olarak değerlendirilmesi söz konusu olmaktadır (Robson, 2017: 467-468). Bu sayede elde edilen sonuçların yorumlanması ve çalışma özeline bir sonuca ulaşılması söz konusu olmaktadır. Veriler

analiz edilirken “Stata 15” ve “Eviews 10” programlarından yararlanılmıştır. Analiz yatay kesit ve zaman serilerinin birleşmesi sonucu elde edilen panel veriler üzerinden yapılmıştır. Buna göre $T:19$ ve $N:16$ olmak üzere 304 gözlem sayısı bulunmaktadır. N sayıda birim ile her birimin sahip olduğu T sayıdaki gözlemin oluşturduğu panel veri modeli şöyledir;

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + u_{it} \quad i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T \quad (1)$$

İfade edilen modelde yer alan alt indislerden, $i = 1, \dots, N$ yatay kesitte yer alan birimlerin boyutunu; $t = 1, \dots, T$ ise zaman boyutunu ifade etmektedir. β_{0it} sabit terimi, Y_{it} ise bağımlı değişkene ait t zamandaki i birim için değerini ortaya koymaktadır. Nitekim panel veri modellerinde her bir birim ve zamanın değer alması söz konusu olabilmektedir. Sabit ve tesadüfi etkiler varsayımıyla kurulan her iki modelde de u_{it} hata terimlerinin sıfır ve sabit varyansla tüm zaman dönemlerinde ve tüm birimler için özdeş ve bağımsız normal dağıldığı [$IIN(0, \sigma_u^2)$] varsayılmaktadır. Birim etkiler modeline ilişkin denklem ise aşağıdaki gibidir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 37-38).

$$Y_{it} = \beta_{0i} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad i = 1, \dots, N; \quad t = 1, \dots, T \quad (2)$$

Yapılan çalışmada kullanılan değişkenler bağımlı ve bağımsız değişkenler olarak iki ana gruba ayrılmıştır. Değişkenleri tanımlamadan önce bağımlı ve bağımsız değişkenin içeriğine ilişkin kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Bu kapsamda, “*Bağımlı değişkenler bağımsız değişkenlere bağlı olan; bağımsız değişkenlerin etkilerinin çıktıları ya da sonuçları...*” şeklinde ifade edilmektedir. Bir diğer değişken türü olan bağımsız değişkenler ise “*...sonuçlara neden olma, onları etkileme ya da değiştirme olasılığı olan değişkenler...*” olarak ifade edilmektedir (Creswell, 2017: 52). Tez çalışması kapsamında 5 farklı değişken kullanılmıştır. Bu değişkenlerden de “*Kişi Başına Düşen Toplam Servet*” bağımlı değişken; geriye kalan diğer dört değişken ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Bu değişkenleri de, “*Hanehalkı ve Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Nihai Tüketim Harcaması*”, “*Yaş Bağımlılık Oranı, Yaşlı (Çalışma Çağındaki Nüfusun Yüzdesi)*”, “*Gayrisafi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi)*” ve “*65 Yaş Üstü Nüfus (Toplam Nüfusun Yüzdesi)*” olarak ifade etmek mümkündür. Dünya Bankası veritabanından alınan değişkenlere ilişkin detaylı tanımlar ve çalışmada kullanılan kısaltmaları ise şöyledir;

- TWPC, Total Wealth Per Capita (Constant 2018 USD), (Kişi Başına Düşen Toplam Servet (Sabit 2018 USD): “*Toplam servet; üretilen sermaye, doğal sermaye, beşeri sermaye ve net dış varlıkların toplamından oluşmaktadır. Değerler, ülkeye özgü GSYH Deflâtörü kullanılarak sabit 2018 USD cinsinden ifade edilmiştir.*”.
- ADR, Age Dependency Ratio, Old (% of Working-Age Population), Yaş Bağımlılık Oranı, Yaşlı (Çalışma Çağındaki Nüfusun Yüzdesi): “*64 yaşından büyük olan nüfusun 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfusa oranıdır. Veriler, 100 çalışma çağındaki nüfus başına bağımlı olan kişilerin oranı olarak ifade edilmektedir.*”.
- GDS, Gross Domestic Savings (% of GDP), Gayrisafi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH'nin Yüzdesi): “*Gayri safi yurtiçi tasarruflar, GSYH'den nihai tüketim harcamalarının (toplam tüketim) çıkarılmasıyla hesaplanır.*”.
- P65, Population Ages 65 and Above (% of Total Population), 65 Yaş Üstü Nüfus (Toplam Nüfusun Yüzdesi): “*65 yaş ve üstü nüfusun toplam nüfusun yüzdesi olarak ifade edilmesidir. Nüfus, yasal statü veya vatandaşlıktan bağımsız olarak tüm sakinleri sayan fiili nüfus tanımına dayanmaktadır.*”.
- FCE, Households and NPISHs Final Consumption Expenditure (Current USD), Hanehalkı ve Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Nihai Tüketim Harcaması (Cari USD): “*...haneler tarafından satın alınan dayanıklı ürünler (arabalar, çamaşır makineleri ve ev bilgisayarları gibi) dâhil tüm mal ve hizmetlerin piyasa değeridir. Konut satın alımlarını içermez, ancak sahibi tarafından kullanılan konutlar için emsal kirayı içerir. Ayrıca, izin ve lisans almak için hükümetlere yapılan ödemeleri ve ücretleri de içerir.*”.

Çalışmada yer alan model ve değişkenlere ilişkin bilgiler verildikten sonra model şöyle oluşmaktadır; $\ln TWPC_{it} = \beta_{0i} + \beta_{1i} \ln FCE_{it} + \beta_{2i} ADR_{it} + \beta_{3i} GDS_{it} + \beta_{4i} P65_{it} + u_{it}$

4.1.5. Bulgular

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerindeki etkilerinin seçilmiş ülkeler noktasında değerlendirilmesi bazı değişkenler üzerinden yapılmaktadır. Bu kapsamda, Özdamar (2018: 7)'in ifadesiyle, “*Birimlerin incelemeye konu olan fiziksel, kimyasal, biyolojik, demografik, sosyal, kültürel, sağlık, davranış ve duygu-durum özelliklerine değişken denir.*” Bu noktadan hareketle ülkelerin demografik ve ekonomik davranışları hakkında

fikir verebilecek ve bu kaynaklardan elde edilen verilerin çalışmada kullanılması ve analiz edilmesiyle bir sonuca ulaşmaya katkı sağlayacak değişkenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Değişkenler ve açıklamalarına ilişkin veriler özet olarak Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32

Panelde Kullanılan Değişkenlerin Tanımı

Değişken	Türü	Tanım
lnTWPC	Bağımlı Değişken	Kişi Başına Düşen Toplam Servet (Sabit 2018 USD)
lnFCE	Bağımsız Değişken	Hanehalkı ve Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşların Nihai Tüketim Harcaması (Cari USD)
ADR	Bağımsız Değişken	Yaş Bağımlılık Oranı, Yaşlı (Çalışma Çağındaki Nüfusun Yüzdesi)
GDS	Bağımsız Değişken	Gayrisafi Yurtiçi Tasarruflar (GSYH’nin Yüzdesi)
P65	Bağımsız Değişken	65 Yaş Üstü Nüfus (Toplam Nüfusun Yüzdesi)

Tablo 32 ele alındığında, değişkenlerden TWPC’nin bağımlı, ADR, GDS, P65 ve FCE’nin ise bağımsız değişken olarak ele alındığı görülmektedir. Bağımlı değişken olarak ifade edilen TWPC Dünya Bankası’nın Wealth Accounts veri tabanından (The World Bank, 2022e); bağımsız değişken olarak ifade edilen diğer dört değişken ise World Development Indicators veri tabanından elde edilmiştir (The World Bank, 2022d). Analizde kullanılan TWPC ve FCE değişkenlerinin doğal logaritması³⁶ alınarak analize dâhil edilmiştir. Değişkenlere ilişkin bilgiler ifade edildikten sonra değişkenlere ilişkin özet istatistiklerin yer aldığı bilgilere değinmek gerekmektedir. Bu kapsamda özet istatistikler Tablo 33’te verilmiştir.

Tablo 33

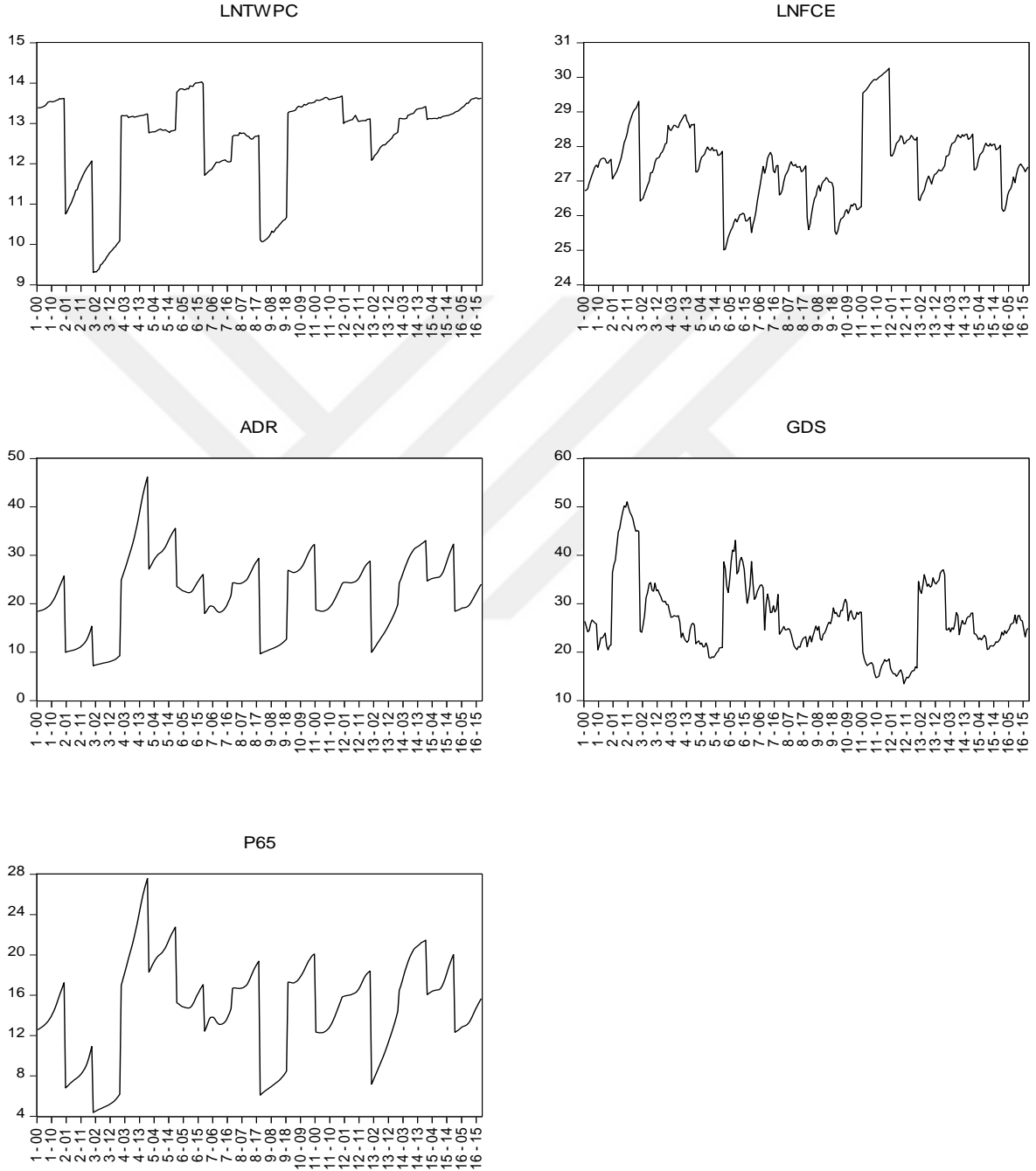
Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
lnTWPC	304	12.62673	1.181346	9.303114	14.03081
lnFCE	304	27.49315	1.068255	25.00979	30.26388
ADR	304	21.96703	7.959645	7.167354	46.17086
GDS	304	26.9552	7.659218	13.45144	51.08664
P65	304	14.58513	4.949468	4.365537	27.57637

Tablo 33’te analizde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler yer almaktadır. Buna göre $T:19$ ve $N:16$ olmak üzere kullanılan veri seti toplam 304 gözlem sayısının oluşmasını sağlamıştır. Daha sonra değişkenlere ait değerlerin ortalaması, standart sapması, minimum ve maksimum değerleri de tablo’da yer almıştır. Bu sayede

³⁶ Doğal logaritma ln olarak gösterilmekte ve verilerin geçerliliğini artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Log çevrimi yapıldığında yeni verideki ivmelenme ortaya konulduğundan mutlak artışlar yerine ivmedeki artış ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla yapılan yorumların da oransal artışlar olarak ifade edilmesi gerekmektedir (Özaydın, 2021).

değişkenlere ait tanımlayıcı bilgiler verilmiş olmaktadır. Değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verdikten sonra bu değişkenlerin grafiklerini de vermek faydalı olacaktır. Bu kapsamda panelde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin grafikleri Grafik 1’de verilmiştir.

Grafik 1. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı Grafikler

Panelde kullanılan değişkenlere ait grafiklere değinirken öncelikle LNTWPC değişkenine değinmek yerinde olacaktır. Bu kapsamda LNTWPC'nin yer aldığı grafikte

yatay eksen ülkelere verilen kodları (Tablo 31’de ülkelere ait kodlar belirtilmiştir) ifade etmekte iken dikey eksen ise değişkenin aldığı değerleri (grafik’in dikey eksenindeki değerler logaritması alınmış değerlerdir) ifade etmektedir. Bu noktada 1 numaralı koda sahip ülke olan Kanada’nın LNTWPC cinsinden değeri ile başlayan grafik 16 numaralı koda sahip olan Avustralya’nın aldığı değerlerle sona ermektedir. Grafik’te dikkate çarpan kısım ise 3 numaralı koda sahip Hindistan’ın oldukça düşük değerlere (2000 yılında 11 bin USD dolaylarında başlayan bu değer 2018 yılına gelindiğinde 24 bin USD dolaylarındadır) sahip olduğudur. Ayrıca 6 numaralı koda sahip Norveç’in ise oldukça iyi değerlere (2000 yılında 960 bin USD dolaylarında başlayan bu değer 2018 yılına gelindiğinde 1 milyon 185 bin USD dolaylarındadır) sahip olduğu görülmektedir.

LNFCCE değişkenine ait grafik ele alındığında (logaritması alınmış değerlerdir), en yüksek değere sahip ülkenin 11 numaralı koda sahip ABD olduğu görülmektedir. ADR değişkeninde ise en yüksek değere sahip ülkenin 4 numaralı koda sahip Japonya olduğu (2000 yılında %24,89 olan bu değer 2018 yılına gelindiğinde %46,17 olmuştur) görülmektedir. GDS değişkeni ele alındığında ise en yüksek değere ait ülke 2 numaralı koda sahip Çin olarak ifade edilmekte iken en düşük değere sahip ülke ise 12 numaralı koda sahip Birleşik Krallık olmuştur. Son olarak P65 değişkenine bakıldığında en yüksek değere sahip ülke 4 numaralı koda sahip Japonya olur iken en düşük değere sahip ülke ise 3 numaralı koda sahip Hindistan olmuştur. Bu netice ile ADR ve P65 değişkenlerinin çizilen grafiklerinin benzerliği dikkat çekmektedir.

Grafiklerden elde edilen bilgiler ülkelerin ilgili değişkenler özelinde ortaya koyduğu performansın görülmesine de olanak tanımaktadır. Bu sayede çalışmada kullanılan LNTWPC bağımlı değişkeni ile LNFCCE, ADR, GDS ve P65 bağımsız değişkenlerine ait seyir ortaya konulmuştur. İlgili değişkenlere ait değerlere ulaşmak için Dünya Bankası’nın World Development Indicators ve Wealth Accounts veritabanları kullanılabilir (The World Bank, 2022d; 2022e).

Modelin Tahmini

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerindeki etkisini incelemek amacıyla 2000-2018 dönemine ait veriler kullanılarak belirlenen değişkenler arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, panel veri analizi yapılırken bazı modellerin kullanıldığı görülmektedir. Analizlerin yapılmasında kullanılan modelleri; “*Havuzlanmış*

veya Karma Enküçük Kareler Modeli”, “Yapay Değişkenli Sabit Etkiler Enküçük Kareler Modeli”, “Sabit Etkiler Grup İçi Modeli” ve “Rastgele Etkiler Modeli” şeklinde ifade etmek gerekmektedir (Kutlar, 2017: 12-13). Ancak sabit etkiler ve rassal etkiler modellerinin daha sıklıkla kullanıldığı ifade edilmektedir (Çınar, 2017: 15). Spesifik verilerin yer aldığı çalışmalarda ise sabit etkiler modelinin kullanılması önerilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 79). Bu kapsamda, birim etkili sabit etkiler modeline değinmek gerekirse Tablo 34’te verilmiştir.

Tablo 34

Birim Boyutlu Sabit Etkiler Modeli

lnTWPC	Katsayılar	Standart Hata	t	p > t
lnFCE	.2336678	.0139093	16.80	0.000
ADR	-.097511	.0119168	-8.18	0.000
GDS	.0125475	.0019425	6.46	0.000
P65	.1985676	.0221927	8.95	0.000
Sabit	5.110138	.3367593	15.17	0.000
F İstatistiği	2244.86 (0.0000)			
R²	0.8147			

Birim boyutlu sabit etkiler modelinde $R^2=0,8147$ olarak elde edilmiş ve bu sayı modelin açıklanma gücünü ortaya koymuştur. Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenin ortalama değişimini %81,47 oranında açıklamaktadır. Ayrıca modeldeki F istatistik değeri de modelin anlamlı olduğunu ($p=0.0000$) değeri ile ifade etmektedir. Birim etkiden sonra zaman etkili sabit etkiler modeline bakmak gerekmektedir. Bu kapsamda zaman etkili sabit etkiler modeli Tablo 35’te verilmiştir.

Tablo 35

Zaman Boyutlu Sabit Etkiler Modeli

lnTWPC	Katsayılar	Standart Hata	t	p > t
lnFCE	-.0005207	.0469	-0.01	0.991
ADR	-.3622096	.0581192	-6.23	0.000
GDS	-.004719	.0070288	-0.67	0.503
P65	.7548921	.0920701	8.20	0.000
Sabit	9.714719	1.374556	7.07	0.000
F İstatistiği	0.09(1.0000)			
R²	0.6026			

Zaman boyutlu sabit etkiler modelinde R^2 değerinin 0,6026 olduğu görülmektedir. Bu değere göre modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkendeki ortalama değişiminin %60,26'sını açıkladığı görülmektedir. Ayrıca modeldeki F istatistik değeri de modelin anlamlı olmadığını ($p=1.0000$) değeri ile ifade etmektedir. Birim etkinin varlığından sonra zaman etkisinin olmaması ise tek yönlü birim etkili panel veri modelinin varlığını meydana getirmektedir.

Bir spesifikasyon testi olarak ele alınan Hausman Testi tahminciler arasında seçim yapmak için kullanılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 195). Bu test bir tanımlama testi olarak görülmektedir (Ün, 2018a: 72). Hausman Testi'nin sonuçlarına ulaşmak için sabit etkiler ve rassal etkiler modellerinin kullanıldığı ifade edilmektedir. Hausman Testi, bu iki model arasından hangisinin kullanılacağına karar vermek için kullanılmaktadır (Çınar, 2021: 355, 379). Bu noktadan hareketle sabit ve tesadüfi etkiler modellerinden hangisinin seçileceğine karar vermek için yapılan Hausman Testi sonuçları Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36

Hausman Testi Sonuçları

Katsayılar				
	(b) Sabit Etkiler	(B) Tesadüfi Etkiler	(b-B) Farkı	$\sqrt{\text{diag}(V_b - V_B)}$ S.E.
InFCE	.2336678	.2303879	.0032799	.0011957
ADR	-.097511	-.100578	.0030671	.0009608
GDS	.0125475	.012365	.0001825	.0001281
P65	.1985676	.2049332	-.0063657	.0019811
$\chi^2(4) = (b-B)'[(V_b - V_B)^{-1}](b-B)$ $= 10.79$ Prob>χ^2 = 0.0291				

Hausman Testi sonuçlarının yer aldığı Tablo 36 ele alındığında, (b) Sabit Etkiler ve (B) Tesadüfi Etkiler modellerine ait olan parametre tahminlerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. (b-B) Farkı ise bu iki modelin parametre tahminleri arasındaki farkı göstermektedir. En sağda yer alan son sütun ise iki modelden elde edilen “varyans kovaryans matrislerinin köşegen elemanları arasındaki farkın (varyanslar arasındaki farkın) karekökü” şeklindedir. Ho hipotezi “parametreler arasındaki fark sistematik değildir” olarak kurulmuş ayrıca b yani sabit etkiler tahmincisinin Ho ve Ha hipotezi altında tutarlı olduğunu; B tahmincisinin yani tesadüfi etkiler tahmincisinin ise Ho hipotezi altında tutarlı olduğunu Ha hipotezi altında tutarsız olduğunu ifade etmektedir. Ki-kare test

istatistiği ve olasılık değeri de elde edilen çıktıda yer almaktadır. Testin sonucu olarak $p < 0,05$ olduğundan H_0 reddedilmektedir. Böylece tesadüfi etkilerin reddedildiği ve sabit etkiler tahmincisinin seçilmesi gerektiğine karar verilmiştir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 198-199).

Varsayımların Testi

Hausman Testi sonucu sabit etkiler modelinin seçilmesine karar verildikten sonra model kapsamında birtakım varsayımların test edilmesi beklenmektedir. Bu kapsamda, Sabit Etkiler Modeli'nde "heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon" durumlarına bakmak yerinde olacaktır. Bu sayede varsayımların testi gerçekleştirilmiş olacaktır.

Sabit Etkiler Modelinde Heteroskedasite

Panel verilerde kullanılan "*Havuzlanmış En Küçük Kareler Modeli*", "*Sabit Etkiler Modeli*" ve "*Tesadüfi Etkiler Modeli*"nin her üçünde de bazı varsayımlar bulunmaktadır. Bu varsayımlar, "heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon" sorunlarının olmaması üzerine kuruludur. Bu saptamalardan biri veya birden fazlasının olması durumunda ise tahminlerin tutarsız olması söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla bu problemlerin var olup olmadığının test edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda öncelikle Wald Testi'ne bakılmalıdır. Nitekim Wald Testi sabit etkili modeldeki değişen varyans sorunun olup olmadığına dair fikir edinilmesinde kullanılmaktadır (Ün, 2018b: 75-76). Wald Testi sonuçları Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 37

Wald Testi Sonuçları

H0: $\sigma(i)^2 = \sigma^2$ for all i

chi2 (16) = 575.24

Prob>chi2 = 0.0000

Sabit etkiler modelindeki değişen varyans sorununun tespiti için Greene tarafından modifiye edilen Wald Testi kullanılmaktadır (Çınar, 2021: 422). Wald Testi'ne göre birim elastikiyetinin olduğunu ifade eden sıfır hipotezi reddedilmektedir (Kutlar, 2017: 77). Elde

edilen p istatistiğine göre $p < 0,05$ olmuştur. Bu durumda değişen varyans sorunu olduğu ortaya çıkarmaktadır.

Sabit Etkiler Modelinde Otokorelasyon

Otokorelasyon sorunu ihmal edilmesi durumunda sonuçların tutarlı ancak etkin olmaması söz konusu olmaktadır (Ün, 2018b: 83). Modelde otokorelasyon problemi olup olmadığına bakmak için Bhargava, Franzini, Narendranathan sınaması ve Baltagi-Wu sınaması kullanılmaktadır (Çınar, 2021: 437-439). Yapılan otokorelasyon sınamaları Tablo 38'deki gibi verilmiştir.

Tablo 38
Otokorelasyon Testi Sonuçları

InTWPC	Katsayılar	Standart Hata	t	$p > t $
InFCE	.0753765	.0150636	5.00	0.000
ADR	-.0060184	.022009	-0.27	0.785
GDS	-.0013347	.0009861	-1.35	0.177
P65	.0239215	.0422495	0.57	0.572
Sabit	10.61123	.0242358	437.83	0.000
F İstatistiği	54.66(0.0000)			
R ²	0.0903			

Modified Bhargava et al. Durbin-Watson = .27175267

Baltagi-Wu LBI = .44190105

Hesaplanan Bhargava, Franzini, Narendranathan'ın Durbin-Watson $d_p = .27175267$ istatistiği kritik değerlerle karşılaştırılmaktadır. Burada kritik değer 1.8'dir. Hesaplanan değer in altında çıktığından otokorelasyon olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. $H_0: \rho = 0$ sıfır hipotezine karşı $H_a: |\rho| < 1$ alternatif hipotezi söz konusudur. Hesaplanan Baltagi-Wu LBI=.44190105 olarak çıkmıştır. Bu değer de kritik değer in altında çıktığından otokorelasyon sorunu olduğu ifade edilmektedir (Çınar, 2021: 438-440; Ün, 2018b: 83).

Sabit Etkiler Modelinde Birimler Arası Korelasyon

Sabit Etkiler Modeli için yatay kesitsel birimler arası korelasyon probleminin olup olmadığına çeşitli testlerle bakmak mümkündür. Yatay kesit sayısının yüksek olduğu panellerde yatay bağımlılığın olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle sorunun giderilmesi gerekmektedir. Giderilmediği takdirde, tahmincilerin etkinlik seviyesinin düşmesine neden

olmaktadır. EViews programında yer alan testler; “*Breusch-Pagan LM testi, Pesaran scaled LM testi, Baltagi, Feng, and Kao bias-corrected scaled LM testi ve Pesaran CD testi*” olarak ifade edilmektedir (Kutlar, 2017: 96). Birimler arası korelasyon testi sonuçları Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39

Birimler Arası Korelasyon Sonuçları

Test	İstatistik	d.f.	Olasılık Değeri
Breusch-Pagan LM	764.4130	120	0.0000
Pesaran scaled LM	41.59668		0.0000
Bias-corrected scaled LM	41.15223		0.0000
Pesaran CD	12.95617		0.0000

Breusch-Pagan Testi, $T > N$ olduğu durumlarda etkin sonuçlar vermektedir. Bu testte H_0 hipotezi birimler arası korelasyon olmadığı yönünde ifade edilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 257). Elde edilen sonuçlara göre ise $p < 0,05$ çıkmıştır. Bu durumda H_0 hipotezi reddedilerek birimler arası korelasyonun olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Varsayımlar test edilirken değişen varyans, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon problemlerinin her üçüne de rastlandığı görülmüştür. Her üç sorunun varlığında kullanıma uygun olan tahmincisi ise Driscoll-Kraay olarak göze çarpmaktadır. Bu sayede sapmalı standart hatalar yerine dirençli standart hatalara sahip model tahmin metotları kullanılmış olacaktır (Ün, 2018b: 96).

Driscoll-Kraay Standart Hata Regresyonu

Driscoll-Kraay, varsayımdan sapmaların olduğu durumda kullanılan bir tahminci olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda, “heteroskedasite, otokorelasyon ya da birimler arası korelasyon” gibi varsayımdan sapmalardan en az birinin gerçekleşmesi durumunda hata terimlerinin varyans-kovaryans matrisi kalıntı varyansı ile çarpılmış birim matris olma özelliğini yitirmektedir. Bu noktada uygun bir düzeltme yöntemi kullanılmalıdır. Driscoll-Kraay tahmincisi, “heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon” olduğunda dirençli tahminciler vermektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 363-364). Driscoll-Kraay tahmincisine göre elde edilen sonuçlar ise Tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 40

Driscoll-Kraay Tahmincisi Sonuçları

lnTWPC	Katsayılar	Driscoll-Kraay Standart Hata	t	p > t
lnFCE	.2336678	.038759	6.03	0.000***
ADR	-.097511	.0112	-8.71	0.000***
GDS	.0125475	.0057785	2.17	0.044**
P65	.1985676	.0195635	10.15	0.000***
Sabit	5.110138	.938187	5.45	0.000***
F İstatistiği	1137.49(0.0000)			
R ²	0.8147			

Not: ***, ** ve * istatistiksel olarak %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini ifade eder.

Driscoll-Kraay Tahmincisi ile elde edilen sonuçlar incelendiğinde, GDS bağımsız değişkeninin %5 ve diğer bağımsız değişkenlerin ise %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar Driscoll-Kraay Standart Hata Tahmincisi ile elde edilen sonuçların anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçları ifade etmek gerekirse;

- Hanehalkı ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların nihai tüketim harcamasında meydana gelecek %1'lik artış kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,2336 yükselişe sebep olmaktadır.
- Yaşlı bağımlılık oranı üzerinde meydana gelecek %1'lik artış kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,0975 azalışa neden olmaktadır.
- Gayri safi yurtiçi tasarruflarda meydana gelecek %1'lik artış kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,0125 yükselişe sebep olmaktadır.
- 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusun yüzdesi içindeki payında meydana gelecek %1'lik artış kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,1985 yükselişe neden olmaktadır.

4.1.6. Tartışma

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı birçok etki söz konusu olmaktadır. Yürütülen tez çalışması kapsamında gerek literatür taraması gerekse de ülke incelemeleri noktasında geniş bir tartışmanın olduğu görülmüştür. Yaşlanan nüfusun ortaya çıkardığı etkilerin çokluğu, gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ulusu etkilemesi konunun oldukça ilgi görmesine neden olmuştur. Bu noktadan hareketle, yapılan tez çalışması tezin

ülke örnekleri kısmında da tek tek incelenen 16 ülkeyi kapsamaktadır. Bu ülkeleri; “ABD, Kanada, Çin, Japonya, Rusya, Hindistan, İtalya, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Avustralya, İsveç, Norveç, Güney Kore ve Türkiye” olarak ifade etmek gerekmektedir. Ülke örneklerinin yer aldığı Üçüncü Bölüm’de her ülke özelinde yaşanan nüfusun seyri, servet dağılımının durumu ve yaşanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkilere değinilmiştir. Bu yönüyle alana katkı sağlamayı hedefleyen çalışmanın özgünlüğünü artırmak adına söz konusu 16 ülke üzerinden ampirik bir araştırma yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda, kuramsal çerçeve ve ülke uygulamalarının tamamlayıcı bir parçası olarak ifade edilebilecek analiz çalışmanın bütünlüğünü sağlaması adına oldukça önem kazanmıştır.

Yaşlanan nüfusun servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkilerin araştırılması üzerine yürütülen çalışmada, 2000-2018 arası yıllık veriler kullanılarak panel veri analizi yapılmıştır. Bu kapsamda, *hanehalkı kâr amacı gütmeyen kuruluşların nihai tüketim harcaması, yaşlı bağımlılık oranı, gayri safi yurtiçi tasarruflar ve 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusun yüzdesi içindeki payında meydana gelecek bir değişimin kişi başına düşen toplam servet üzerinde ne tür etkiler meydana getirdiği ortaya konulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan 16 ülkeye ait detaylı ülke örneklerinin verilmesinin yanı sıra bu ülkeler üzerine ampirik bir araştırmanın yapılmış olması literatüre bir katkı olması ümidini taşımaktadır.*

Panel veri analizi sonucu elde edilen bulgular neticesinde yaşlı bağımlılık oranı dışındaki bağımsız değişkenlerin kişi başına düşen toplam servet üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu ancak yaşlı bağımlılık oranındaki artışın ise kişi başına düşen toplam servet üzerinde negatif bir etkisinin olduğu istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre hanehalkı kâr amacı gütmeyen kuruluşların nihai tüketim harcamasında meydana gelecek *%1’lik* artış kişi başına düşen toplam servette *%0,2336*; gayri safi yurtiçi tasarruflarda meydana gelecek *%1’lik* artış kişi başına düşen toplam servette *%0,0125*; 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusun yüzdesi içindeki payında meydana gelecek *%1’lik* artış ise kişi başına düşen toplam servette *%0,1985’lik* yükselişe sebep olmaktadır. Bu 3 bağımsız değişkenin aksine yaşlı bağımlılık oranında meydana gelecek *%1’lik* artış ise kişi başına düşen toplam servet üzerinde *%0,0975* oranında bir azalış meydana getirmektedir.

Yaşlı bağımlılık oranının ortaya çıkardığı bu durumun literatüre benzer bir seyir izlediği görülmektedir. Nitekim Dünya Bankası’nın da ifadesiyle, yaşlı bağımlılık oranı, 65

yaş ve üstü nüfusun çalışma çağındaki (15-64 yaş arası) nüfusa oranı olarak ifade edilmektedir. Özetle, her 100 çalışanın kaç yaşlıyı finanse ettiğini bu oran sayesinde öğrenmek mümkün olmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranı gibi çocuk bağımlılık oranı da çalışan nüfusa bağımlı olarak yaşamaktadır. Ancak çocukların gelecek vaat etmeleri ve gelecekte çalışma hayatına katılacak olmaları (ekonomik bir değer yaratacak olmaları beklentisi) onların ekonomik olarak bir sorun olarak görülmelerinin önüne geçmektedir. Ancak yaşlılarda durum tam tersi vaziyette tezahür etmektedir. Yine unutulmamalıdır ki ortalama bir ömür yaşayan her insanın geçeceği bir evre olarak yaşlılık biraz daha müsamahayı hak etmektedir. Nitekim çalışma hayatında geçirilen uzun yıllar sonucu yaşlı nüfusun emeklerinin karşılık bulması ve refahı nispeten daha yüksek bir yaşlı topluluğunun oluşması toplumun geneline önemli katkılar sağlayacaktır.

Yaşlı bağımlılık oranlarının artması en temelde sosyal güvenlik sistemi üzerinde baskılar yaratacağı için bu mesele birçok ülkede önemli bir gündem maddesi olarak yerini almaktadır. Nitekim birçok ülke bu noktada harekete geçmekte, bazıları göç politikaları yoluyla bu sorunun üstesinden gelmeye çalışırken bazı ülkeler ise emeklilik yaşını yükseltme yoluna gitmektedir. Ancak her bir çözümün kendi içinde barındırdığı avantaj ve dezavantajlarının olduğunu unutmamak gerekmektedir. Nitekim bazen avantaj sağlayacağı düşünülen politikaların uzun vadede olumsuzluklar meydana getirmesi söz konusu olmaktadır.

Yaşlı bağımlılık oranlarının artması Türkiye özelinde de beklenmekte ve birçok sorunu da beraberinde getireceği düşünülmektedir. Tablo 9’da yer alan veriler ele alındığında, Türkiye’nin 2019 yılında %13,4 olan yaşlı bağımlılık oranının 2080 yılına gelindiğinde %43,6 oranına yükseleceği tahmin edilmektedir. Türkiye gibi henüz zenginleşmemiş bir ülkenin bu denli yüksek bir nüfusu barındırması ise birçok noktada sorunların meydana gelmesine neden olacaktır. Nitekim bu noktada devlet kurumlarınca yayınlanan birçok raporda yaşlı nüfus meselesinin önem kazanmaya başladığı ve birtakım girişimlerde bulunulması yönünde niyet beyanları söz konusu olmuştur. Ayrıca Türkiye’de 2010’lu yılların başında ortaya konulan “*en az 3 çocuk*” söyleminin ise yine bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada tek bir çocuğun bile parasal ve zamansal maliyeti nedeniyle yetiştirilmesinin güç olduğu modern toplumlarda bu beklentinin çok da hayata geçirilebilir bir durum olmayacağını tahmin etmek zor olmamaktadır. Burada

nüfusun niceliğinden ziyade niteliğine odaklanmak belki de Türkiye için daha pozitif bir tablo oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Yaşlı bağımlılık oranlarının artması en temelde çalışan nüfus sayısının azalmasına neden olarak büyüme oranı üzerinde olumsuz etkiler meydana getirecektir. Düşük büyüme ile ortaya çıkacak kamu harcamaları artışının ise ilerleyen yıllarda devlet bütçesi üzerinde önemli baskılar yaratması muhtemeldir. Bu noktada gerekli politika adımlarının atılması ve söz konusu sorunların önlenmesi niyeti ortaya çıkmalıdır. Nitekim Japonya'da yaşanan durgunluğun sebeplerinden biri olarak yaşlı bağımlılık oranlarının artması gerekçe gösterilmektedir. Tüm bu ifadeler karşın gümüş ekonomi olarak adlandırılan yeni bir fırsatın doğduğu ve bu noktada özellikle de yaşlı nüfusun ihtiyaç duyduğu ürün ve hizmetlerin sağlanması noktasında bazı girişimlerde bulunulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu sayede yaşlı bağımlılık oranlarının yaratacağı servet erozyonunun etkilerinin azaltılması sağlanmış olacaktır.

Yaşlı bağımlılık oranları bir yandan artarken diğer yandan da bu meselenin ortaya çıkardığı endişeler insanlarda daha geç yaşlarda emekli olma ya da emekli olsalar bile çalışma fikrini gündeme getirmektedir. Nitekim bu konuda yapılan bazı çalışmalar yaşlılık döneminde yoksulluk riskiyle karşılaşmak istemeyen insanların bu yönde bir tavır sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu noktada değinilmesi gereken bir diğer mesele ise yaşam boyu birçok aşamayı kat etmiş yaşlı nüfusun zaten belli bir servete ve konuma sahip olduklarıdır. Bu durumda yaşlı nüfusun önceliklerinin yanı sıra genç nüfusun karşı karşıya olduğu sorunların da gündeme getirilmesi gerekmektedir. Nitekim erken emeklilikten imtina eden ve emeklilik döneminde çalışmayı planlayan yaşlı nüfusun önemli oranda genç nüfusun iş olanaklarını daralttığını vurgulamak gerekmektedir.

Nüfusun yaşlanması, çalışacak olan nüfusun yani iş gücünün sayısında bir azalmaya neden olmaktadır. Bu durum dolaylı olarak yaşlı bağımlılık oranlarının artmasını tetikleyerek emekli sayısının ve sağlık harcamalarının yükselmesine sebep olmaktadır. Böylece sigorta sistemi ve dolayısıyla da kamu maliyesi üzerinde ek bir maliyet ve baskı olarak ortaya çıkmaktadır (Gündoğan, 2001: 96). 1960 ile 2005 yılları arasında geçen süre değerlendirildiğinde, insanoğlunun doğumdan itibaren beklenen ortalama yaşam süresi 9 yıl artmışken emeklilik yaşlarının bu süre zarfında 6 ay artmış olduğu görülmektedir (Aykaç ve Yertüm, 2017: 179). Bu durum ise temel manada ortalama yaşam süresi ile emeklilik yaşları arasındaki farkın oldukça fazla olduğunu ve bu meselenin çözümü için

önemli adımların atılması gerektiğini göstermektedir. Bu noktada ortalama hayat süresine bağlı olan emeklilik sisteminin değerlendirilmesi faydalı olacaktır. Bu sistem, ortalama hayatta artan her yıla karşılık emeklilik yaşına eklenen 8 aylık bir süreyi ifade etmektedir (Wahl, 2015: 158).

Yaşlı bağımlılık oranlarının gündeme gelmesinin en önemli sebebi hiç şüphesiz ki, nüfusun finansmanı meselesinden ileri gelmektedir. Yaşlanan nüfusun kim tarafından finanse edileceği konusunda, Swiss Re tarafından gerçekleştirilen bir araştırma ile ortaya konulmuştur. Bu kapsamda, üç ana kaynak üzerinden yani toplum (devlet ve aileden oluşmaktadır), tasarruflar ve sigortadan sağlanan kaynaklar (65 yaş üstü insanların hayatlarını finanse edebilmek amacıyla harcanan yıllık miktarlar) Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41

Seçilmiş Ülkelere Göre 65 Yaş Üstü Bir Yaşlıyı Desteklemenin Maliyeti

Ülke	Devletin Payı (%)	Ailenin Payı (%)	Tasarrufların Payı (%)	Sigortanın Payı (%)	Harcama Miktarı*	Toplam Harcama**
ABD	50	7	32	11	66	3.1
Fransa	74	10	13	3	59	0.7
Japonya	70	12	11	7	49	1.6
Almanya	71	16	11	2	48	0.9
Kanada	57	8	30	5	47	0.3
Avustralya	53	10	32	5	44	0.2
İtalya	73	11	15	1	44	0.6
Birleşik Krallık	58	10	25	7	38	0.4
Güney Kore	59	15	22	4	22	0.1
Çin	51	21	26	2	15	0.8

* 65 Yaş Üstü Kişi Başına Yıllık Ortalama Harcama Miktarı (Satın Alma Gücü Paritesine Göre, Bin USD)

** 65 Yaş Üstü Herkes için Toplam Yıllık Harcama Miktarı (Satın Alma Gücü Paritesine Göre, Trilyon USD)

Kaynak: (Swiss Re, 2018: 14-27).

Tablo 41’deki veriler ele alındığında, Güney Kore’deki 65 yaş üstü nüfus için yapılan harcama miktarı göze çarpmaktadır. Oldukça hızlı yaşlanan bir nüfusa rağmen Güney Kore’de yaşlılar için henüz yeteri kadar kaynak ayrılmadığını ifade etmek gerekmektedir. Nitekim 22 bin USD tutarında olan bu rakam Çin gibi oldukça yüksek nüfusa sahip bir ülkeden sadece 7 bin USD fazla olmuştur. İfade edilmesi gereken bir diğer nokta ise Fransa, İtalya, Japonya ve Almanya’da 65 yaş üstü bir yaşlıyı desteklemenin maliyetinin önemli oranda devlete yüklenmiş olduğu görülmektedir. Bu ülkelerdeki söz konusu trendin devam etmesi durumunda ise yaşlanan nüfus ile artan yaşlı bağımlılık oranlarının çok önemli bütçe sorunlarını meydana getireceği beklenmektedir.

Yaşlı bağımlılık oranlarındaki artışın kişi başına düşen toplam servet üzerinde ortaya çıkardığı etkileri ifade ettikten sonra 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki payının artması durumundaki etkilere bakmak gerekmektedir. Nitekim yapılan panel veri analizi sonucu 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusun yüzdesi içindeki payının %1 artması ile kişi başına düşen toplam servet üzerinde %0,1985 artışa sebep olduğunu ortaya koymuştur. Bu oran 65 yaş üstü nüfusun artışının servet üzerinde önemli derecede etki doğurduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada Tablo 6 verileri, Türkiye'nin 2019 yılında %9,1 oranında olan yaşlı nüfus oranının 2080 yılına gelindiğinde %25,6 oranına yükseleceğini göstermektedir. 2080 yılında nüfusunun %25,6'sı yaşlanacak olan bir Türkiye bu noktada önemli baskılar yaşayabilecek durumdadır. Ancak buna mukabil servet birikiminin daha da artması ve ülkeler nezdinde önemli servet birikimi olması manasına gelmektedir. Bu kapsamda, 2080 yılı Türkiye'sinde daha yüksek servet sahibi olunması söz konusu olabilecektir. Ancak söz konusu durumda servetin belirli ellerde toplanması ise servet artışına bir noktada servet eşitsizliğinin de eşlik etmesi manasına gelecektir. O nedenle servet eşitsizliği noktasında ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesi adına çok sayıda politika girişiminde bulunulması gerekmektedir. Zenginleşen ama adaletsizleşen bir ekonomi sosyal, siyasal ve ekonomik huzursuzlukların doğmasına da neden olacaktır. Bu noktada Servet Gini Katsayısı'nın iyileştirilmesi toplumsal uzlaşma noktasında önemli kazanımlar sağlayacaktır.

65 yaş üstü nüfusun oranındaki artışın, kişi başına düşen toplam servet miktarını artırarak önemli bir zenginlik sağladığını ifade etmek yerinde olacaktır. Nitekim yaşlandıkça daha uzun süre servet biriktirme olanağına sahip olan kişiler önemli bir birikim elde etme şansına da sahip olmaktadır. Bu noktada ifade edilmesi gereken bir diğer nokta ise servet ediniminin insan ömrüne de etkisinin olabileceğidir. Özellikle ifade etmek gerekir ki mutlak zenginlik seviyesinin hayatta kalma olasılığı üzerinde bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Nitekim daha fazla zenginlik daha fazla kaynağa erişim sağlıyorsa, böyle bir bağlantının ortaya konulması kabul edilebilir bir durumdur. Bununla birlikte ölüm oranları için önemli olan servetin düzeyi değil servet dağılımındaki göreceli konumudur. Ayrıca ölümlülükle ilgili değişkenin servetten ziyade bir miktar kalıcı gelir olması da söz konusu olabilmektedir. Eğer durum buyorsa, ölümlülük ve servet arasında gözlenen korelasyon, servet ve kalıcı gelirin açıkça ilişkili olduğu gerçeğiyle açıklanabilir (Attanasio ve Hoynes, 2000: 11). 1987-2008 yılları arasında 140 ülkeyi kapsayan bir analizde, yüksek eşitsizliğe sahip ülkelerin düşük ve orta gelirli ülkelerdeki insanların daha

düşük yaşam beklentisine sahip olduğu ifade edilmektedir (Pop vd., 2013: 1025). Hollanda'da kamusal emekli maaşı alan kişiler ile medyan gelirin iki katı gelir elde eden yüksek gelirli kişiler kıyaslandığında; 65 yaşında kalan yaşam beklentisinin yüksek gelirliler lehine 2,5 yıl daha fazla olduğu ifade edilmiştir (Kalwij vd., 2012: 197). Tüm bu veriler aslında yaşlanmanın servet dağılımını etkilediğini; servetin ise yaşam süresini etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu noktada ifade edilmesi gereken ana noktalardan biri de servetin insan ömrünü uzatan imkânlarla erişimi kolaylaştırdığıdır.

Gerek yaşlı bağımlılık oranlarının gerekse de 65 yaş üstü nüfusun artmasının kişi başına düşen toplam servet üzerinde önemli derecede etkisinin olduğu yapılan analiz ile ortaya konulmuştur. Ancak burada ifade edilmesi gereken önemli bir durum ise şudur; gelişmiş ülkelerde kadınların ortalama olarak erkeklerden 7 yıl fazla yaşaması bir noktada yaşlı nüfusun kadınlardan meydana gelmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak Dünya nüfusu ele alındığında, nüfusun yarısını kadınlar oluşturmasına rağmen mevcut tapuların çok küçük bir kısmı kadınlar üzerine kayıtlıdır. Bu durum yaşlı nüfus arasında servet dağılımının cinsiyet noktasında ciddi bir eşitsizliğe doğru ilerlediğini göstermektedir. Hindistan gibi kast sisteminin bulunduğu bir toplum düşünüldüğünde ise özellikle de dul kalmış kadınların çok daha kötü bir ekonomik tabloyla karşılaşması söz konusudur.

Yaşlanan nüfusun önemli bir servet kalemi olarak konut gösterilmektedir. Yaşlı nüfusun konut ihtiyacına yönelik yoksul ve engelli olan bireylerden ziyade geneli kapsayacak ekstra bakım, evde bakım ve emeklilik köyleri gibi daha geniş konaklama tercihlerine yönelik planlama yapılması gerekmektedir (Riseborough ve Fletcher, 2006: 213). Yaşlanacak toplumun emlak piyasası üzerinde ortaya çıkaracağı etki, Avusturya Merkez Bankası, The Oesterreichische Nationalbank'ın bir çalışmasında; konut amaçlı talebin çok fazla etkilenmeyeceği ancak hareketlilik ve farklı yaşam tarzlarına yönelimin olması neticesinde coğrafi olarak bir çeşitliliğin ortaya çıkmasının söz konusu olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca nüfusun yaşlanmasının bankalara olan etkisi ise ipotek, tüketici kredisi ve temel finansal hizmetlere yönelik talebin azalması şeklinde ortaya çıkacağı beklenmektedir. Bu durumda yaşlanma sürecinin banka kârlılıkları üzerinde negatif bir etki yaratması beklenmektedir (Llewellyn ve Chaix-Viros, 2008: 76-78).

Yaşlanan nüfus ile her ne kadar kişi başına düşen toplam servetin arttığı ifade edilse de yaşlılığın getirdiği bazı külfetler de doğmaktadır. Bu nedenle durumun tek yönlü değerlendirilmemesi gerekmektedir. En temelde emeklilik sistemi üzerinde oluşturacağı

yüke vurgu yapılırken sağlık harcamalarının kamusal harcamalar içinde çok önemli bir yer kapladığını da ifade etmek gerekmektedir. Bu konuda, OECD üyesi 35 ülkenin 2005-2015 yılları arası verileri kullanılarak yapılan bir araştırmanın bu savı desteklediği görülmüştür. Çalışmada 54 yaş üstü nüfusun her %1'lik artışının sağlık harcamasını ortalama olarak kişi başına 165 USD artıracığı ortaya konmuştur (Boz vd., 2020: 5). Ayrıca demans hastalığının sağlık harcamaları üzerinde %10'luk bir artış doğuracağı ifade edilmektedir (Özmete, 2016: 35). Yine yaşlılık döneminde bulunan bireyler, yaşamlarının önceki dönemlerinde amaçlarına ulaşamamış ise bu durum onlarda depresyona sebebiyet verebilmektedir (Hemmings, 2019: 149). Bu durum da sağlık harcamalarının artmasına neden olacağından bu rakamların ülkelerin nüfusu ile çarpılması durumunda ise bütçe üzerinde doğuracağı yükün boyutunun tahmini için önemlidir.

Yaşlı nüfusun artmasının belki de bir diğer etkisi de yaşlıların ihtiyacına yönelik kamusal mal ve hizmet sunumu olacaktır. Bu noktada bir örnek vermek gerekirse, yaşlıların ihtiyaç duyduğu park, bahçe, sosyal tesis ve hastane gibi hizmetlerin sağlanması ayrıca ulaşım imkânlarının yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına göre revize edilmesi gerekmektedir. Bu noktadan hareketle, çevresel şartların yaşlıların ihtiyaç duyduğu şekilde revizyonu yaşlıların yaşam kalitesi ve konforunun artmasını sağlayacaktır. Bu durum ise yaşlı nüfusu bünyesinde barındıran hanelerin avantajına olacaktır. Ancak unutmamak gerekir ki kamusal harcamaların yapılması yönünde atılacak adımlar bu harcamaların kaynaklarının da ortaya çıkarılması gereğini ifade etmektedir. Netice itibariyle vatandaşların vergi, harç vb. gelirleriyle bütçesini denkleştirmeye çalışan bir idari yapıdan bahsedilmektedir.

Yaşlanan nüfusun ortaya çıkardığı en önemli etkilerden bir tanesi de tüketim üzerinde olmaktadır. Bu görüşün temelleri olarak çalışan nüfus oranının azaldığı ve emeklilik ile insanların daha çok tüketici pozisyona geçtikleri görüşü ön plana çıkmaktadır. Ancak hanehalkı ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların yaptığı tüketim harcamasının artması ise kişi başına düşen toplam servet üzerinde pozitif etki meydana getirmektedir. Yapılan panel veri analizinde elde edilen bulgular hanehalkı ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların nihai tüketim harcamasında meydana gelecek %1'lik artışın kişi başına düşen toplam servet üzerinde de %0,2336 artışa sebep olduğunu ortaya koymuştur. Dolayısıyla 16 ülkenin 2000-2018 yılı verileri ile gerçekleştirilen panel veri analizinden de elde edilen veriler tüketimin serveti artırdığını göstermektedir.

Tasarruf oranlarının artmasıyla da servet üzerinde pozitif etki meydana geleceği ifade edilmektedir. Servet biriktirmenin iki önemli bileşeni bulunmaktadır. Bunlar temel olarak tasarruf ve yatırım olarak ön plana çıkmaktadır. Nitekim elde edilen gelir her ne kadar fazla olursa olsun tasarruf edildikçe birikmekte ve sonraki dönemler için hayat konforunu üst seviyeye taşıyan bir servet formunu almaktadır. Ancak tasarruf oranlarının yüksek olması ile bu sürecin olumlu ilerleyebileceği görülmektedir. Yüksek oranlara çıkan genç işsizliği ise tasarruf etmekten ziyade gençlerin geçim sıkıntısı içinde yaşamalarına sebep olmaktadır. Analizden de elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, gayri safi yurtiçi tasarrufta her *%1'lik artış* kişi başına düşen toplam servet miktarında *%0,0125* oranında yükseliş meydana getirmektedir. Bu nedenle tasarruf imkânlarının artırılması ve bu noktada gençlerin aktif şekilde istihdam edilmesinin önünün açılması gerekmektedir.

Servet ediniminde tasarrufların oranlarını artırmak oldukça önemlidir. Tasarruf ve yatırımlarla elde edinilen veya önceki nesillerden miras alınan servetin sonraki nesillere aktarılması sürecinde devletin rolüne de değinmek gerekmektedir. Miras olarak bırakılmak istenen bir varlığın devlet tarafından yüksek oranlarda vergilendirilmesi durumunda önemli derecede erozyon söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda bir örnek olarak Japonya gösterilebilir. Gelir ve veraset vergilerinin oldukça yüksek olması sonraki nesillere aktarılan mirasın önemli oranda azalması anlamına gelmekte ve birkaç nesil sonra servetin erimesine sebep olmaktadır. Hükümet politikası olarak sosyal dengeyi sağlamak adına yapılan servetin yeniden dağılım operasyonu aslında servet birikimini önlemekte ve başka ülkelere akmasına sebep olmaktadır.

Tasarruf ile tüketim karşıt iki durumu ifade etmektedir. Tasarruf oranlarının artması ilerleyen yıllarda servet birikimi için oldukça önemli olacaktır. Ülkedeki tüketimin de ülkenin sahip olduğu servetin artırılmasına katkıda bulunduğunu ifade etmek gerekir. Bu durumda tasarruf bireysel olarak kişilerin sonraki yıllar için servet biriktirmesi ifade ederken tüketimin artması ise ekonomide yaratılan katma değer sonucu ülkenin servet ediniminin artması manası gelmektedir. Aslında tasarruf oranlarının bankacılık sistemi ile yeniden ekonomiye aktarılması kredi hacimlerinin genişlemesi ile ekonomik aktivitenin de artmasına olanak tanıyarak önemli derecede fayda sağlamaktadır.

Yaşlı bağımlılık oranları ve 65 yaş üstü nüfusun artması kişi başına düşen toplam servet üzerinde önemli derecede etkiler yaratmaktadır. Ancak ifade edilmesi gereken nokta yaşlı yoksulluğunun ve yaşlılık dönemindeki gelir güvenliği sorununun giderilmesi

olmalıdır. Nitekim yaşlı nüfusun da gümüş ekonomi çerçevesinde ekonomik bir katma değer yaratması isteniyorsa bu sorunların çözülmesi ve bu grubunda tüketim ve tasarruf süreçlerine kanalize edilmesi sağlanmalıdır. Modigliani'nin Yaşam Döngüsü Hipotezi her ne kadar emeklilik döneminde bireylerin tasarruflarını tükettiklerini ifade etse de gelecekte beklenmedik olaylara karşı hazırlıklı olma ve aile onuru adına sonraki nesillere miras bırakma güdüsü önemli bir tasarruf bileşeni olmaktadır.

65 yaş üstü nüfusun servet birikimi noktasında gençlere nazaran önemli avantajının olduğu görülmektedir. ABD'deki durumu gösteren Tablo 12'deki verilerde bu durumu destekler durumdadır. Ayrıca Tablo 14'te de Kanada'da net sıfır değer ile 5 bin USD altında değere sahip yaş aralıklarına bakıldığında da en düşük oranlar 65 yaş üstü nüfus için ortaya çıkmaktadır. Yine Kanada için (Tablo 15) 1984-2012 yılları arası servetteki net değerini en çok artıran yaş aralığı olarak 65 yaş üstü yaşlı nüfus göze çarpmaktadır. Bu noktada yaşlanmanın servet üzerinde olumlu etkisinin olduğunu vurgulamak yerinde bir tutum olacaktır. Ancak Tablo 28 göz önünde bulundurulduğunda, emekçilerin servetten aldığı payın özellikle de 2008-2014 yılları arası dönem için azaldığı görülmektedir. Hâl böyle olunca da tasarruf oranlarının yükselmesini beklemek oldukça güç görünmektedir.

Yaşlanan nüfusun servet üzerinde yarattığı etki her ne kadar olumlu yönde olsa da son yıllarda artan servet eşitsizlikleri bu kaynakların belirli bir kesimin elinde kümelenmesine sebep olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, Tablo 29'daki servet eşitsizliği noktasındaki Gini Endeksi'nin Dünya'daki değerine bakmak yerinde olacaktır. Nitekim bu oran Dünya için %88,9 olarak ifade edilmektedir. Oldukça şiddetli bir eşitsizliğin varlığını ifade eden bu oran servetin belirli ülkelerde kümelendiğini ifade etmektedir. Bu durum hem ülke içinde hem de ülkeler arasında eşitsizliklerin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Milanovic (2018)'in de ifade ettiği gibi insanın tüm yaşantısında elde edeceği gelirin üçte ikisi doğduğu yer ile belirlenmektedir.

Nüfusun yaş yapısının değişmesi ile birlikte verimlilik, tasarruf ve sermaye sahipliği gibi faktörlerin etkilendiği görülmektedir. Nitekim 0-14 yaş arası ve 65 yaş üstü nüfusun fazla olması özel ve kamusal tasarrufların azalması manasına gelmektedir (Kalafatçılar, 2019: 5, 13). Nüfusun yaşlanması ile birlikte vergi, iş gücü, tasarruf, istihdam ve ekonomik büyüme gibi birçok alanda etki meydana gelmekte ve bu durum kamu harcamalarının artmasına neden olmaktadır. Bu noktada Avrupa Birliği'nde, yaşlanmanın bütçe üzerindeki olumsuz etkisini gidermek için borçların azaltılması, istihdam oranının

artırılması ve emeklilik sistemi ile ilgili reformların hayata geçirilmesi ön plana çıkmaktadır (Yılmaz Akın, 2009: 11, 26).

Yaşlanmanın ortaya çıkaracağı etkileri fırsatlar ve karşılaşılabilecek zorluklar olarak ifade etmek yerinde olacaktır. Eğitim ve işsizlik gibi kamu harcamalarının azalması, gümüş ekonomi alanında yeni iş fırsatlarının doğması, sosyal sermayenin artması ve karbon ayak izinin küçülmesi fırsat olarak görülürken politika düzenlemeleri yapılmaması durumunda ise sağlık ve emeklilik giderlerinin bütçe üzerinde ağır yük oluşturması nedeniyle devlet borçlanmasının artması ve kredi notunun düşmesi, nesiller arası dağılım sorununun gündeme gelmesi ve yaşlı nüfusun ihtiyaç duyduğu barınma ve ulaşım gereksinimlerinin değişmesi gibi sorunlar söz konusu olacaktır (Gehem vd., 2013: 35-36). Bu sorunların giderilmesi ve servet dağılımında eşitsizliğin azaltılarak refah seviyesinin yükseldiği bir toplumda yaşama fikri ise çoğu insanın daha iyi bir hayat sürmesine katkıda bulunacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknoloji ve tıp alanında yaşanan gelişmeler öncelikle refah toplumlarına yaşlı nüfusun kapılarını aralamış daha sonraki dönemlerde ise diğer toplumların bu süreçle tanışmasına olanak tanımıştır. Hâl böyle olunca da eski toplumlarda bir ayrıcalık olarak görülen yaşlanma olgusu neredeyse tüm insanların hayatının önemli bir parçası hâline gelmiştir. Bu durum ise yaşlanma ile birçok etkinin de meydana gelmesine neden olmuştur. Bu etkileri; iş gücü piyasası, tasarruf, verimlilik, sermaye birikimi, emeklilik sistemi ve ekonomik büyüme şeklinde sıralamak ve çoğaltmak mümkündür. Söz konusu ekonomik sorunların yanı sıra yaşlanma sorunu eğitim, sağlık, çevre, kuşak çatışması ve sosyal sorunlar gibi bir dizi meselenin de etkileyeni konumundadır. Yaşlanmanın ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal etkilerin yanı sıra Maliye disiplini yakından ilgilendiren servet dağılımı üzerinde de birtakım etkiler meydana getirdiği görülmektedir. Bunu yaparken de nüfusun yaş profilinin değişmesinin tüketim, yatırım, tasarruf ve miras gibi faktörler üzerinde ortaya çıkardığı etkiler ele alınmalıdır.

Seçilmiş ülkeler özelinde ifade etmek gerekirse, tüm ülkelerde nüfusun yaşlanma süreciyle karşı karşıya olduğu görülmüştür. Bu durum ise sosyal güvenlik ve sağlık gibi harcama kalemlerini artıracak olması nedeniyle kamu üzerinde önemli baskı yaratmaktadır. Kanada örneğinde görüldüğü gibi yaşlı nüfus oranı %18 olmasına rağmen kamusal sağlık harcamalarının neredeyse yarısını kapsamaktadır. Özellikle de kamusal hizmetlerdeki kalite beklentisi yüksek olan gelişmiş ülkelerde bu yükün daha da ağırlaşması söz konusudur. Yaşlı nüfusun meydana getirdiği finansal yükün çalışan kesime yüklenmesi durumunda ise uzun vadede ekonomik büyümenin olumsuz etkileneceği düşünülmektedir. Dolayısıyla yaşlanmanın meydana getirdiği mali yükün yarattığı baskının giderilmesi için kamusal harcama politikasının gözden geçirilmesi ve yaşlanan nüfusun meydana getirdiği kamusal yükün dağıtımının adil şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Yaşlı nüfusun önemli oranda bir oy potansiyeli barındırıyor olması bu kitleyi siyasi partiler nazarından önemli hale getirmektedir. Her ne kadar 2008 krizi sonrası İspanya'da emeklilere yönelik atılan adımlar toplumdaki eşitsizlikleri azaltmış olsa da atılan popülist adımlar palyatif önlemlerin alınmasına neden olarak gelecek nesiller için daha ağır bir kamusal yükün doğmasına neden olmuştur. Nitekim kötü ekonomik performans sergileyen

ülkelerde (daha çok geliştirmekte olan ülkelerde) özellikle de düşük eğitim seviyesine sahip yaşlı nüfusun tercih ettiği popülist yönetimler çift yönlü olumsuz etki yaratmaktadır. Bu durum ise hem genç nesillerin hem de gelecek nesillerin servet biriktirmesine engel olmaktadır. Bu sorunun etkilerinin azaltılması adına özellikle de yaşlı nüfusa yönelik eğitici ve bilgilendirici faaliyetlerin yürütülmesi politik bilincin kazandırılmasına katkıda bulunacaktır.

Yaşlanan nüfusun ortaya çıkardığı etkilerin azaltılması adına önemli bir adım olarak göç politikası gösterilmektedir. Özellikle de bazı gelişmiş ülkelerin iş gücü bakımından zirve yaşlarına (Almanya 2023 yılında) yakın gelecekte ulaşacak olmaları bu ülkelerin göç alma ihtiyacını artıracaktır. Eğitimli ve servet sahibi bireylerin gelişmiş ülkelere göç etmesiyle (her ne kadar COVID-19 göç oranlarını düşürmüş olsa da) servet ve eğitim gibi çok kıymetli iki değer transfer olmaktadır. Bu nokta hem göç veren hem de göç alan ülkelerin olumsuz etkilenmeyeceği politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde gelişme yolunda zaten önemli zorluklarla karşı karşıya kalan bu ülkelerin adeta bir kısır döngüye girmesi söz konusu olacaktır. Nitekim yaşlanan nüfus noktasında geliştirmekte olan ülkeleri bekleyen en önemli sorun zenginleşmeden yaşlı bir topluma dönüşme riskidir. Dolayısıyla gelecekte bu sorunla karşılaşma riski olan Rusya, Çin, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelerin bu etkileri azaltmak adına sosyal güvenlik reformu, göç, demografi ve iş gücü gibi birçok politika kolunda girişimlerde bulunması gerekmektedir. Aksi takdirde yaşlı ve fakir bir nüfusu bünyesinde barındırmak bu ülkeler için yaşanacak sorunların daha da derinleşmesine sebep olacaktır.

Yaşlanan nüfus ile servet dağılımı üzerinde oldukça fazla etki meydana gelmektedir. Nitekim bu durum tez çalışması kapsamında ele alınan 16 ülke örneğinde de ortaya konulmuştur. Ülke uygulamalarında ortaya konulan argümanlar yaşlanmanın servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkileri anlamak adına oldukça fazla fikir edinilmesine olanak tanımıştır. Ancak incelenen 16 ülke örneği üzerine panel veri analizinin yapılması ise araştırmanın savını güçlendirecek niteliktedir. Bu noktadan hareketle, çalışmada, kişi başına düşen toplam servet üzerinde hangi değişkenlerin etki yarattığını görmek için panel veriler kullanılmıştır. Dünya Bankası veritabanlarından elde edilen 2000-2018 yılları arası yıllık veriler kullanılarak yapılan analizde “ABD, Kanada, Çin, Japonya, Rusya, Hindistan, İtalya, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Avustralya, İsveç, Norveç, Güney Kore ve Türkiye” ülkelere ait veriler kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıda verilmiştir;

- Hanehalkı ve kâr amacı gütmeyen kuruluşların nihai tüketim harcamasında meydana gelecek *%1'lik artış* kişi başına düşen toplam servet üzerinde *%0,2336 yükselişe* sebep olmaktadır.
- Yaşlı bağımlılık oranı üzerinde meydana gelecek *%1'lik artış* kişi başına düşen toplam servet üzerinde *%0,0975 azalışa* sebep olmaktadır.
- Gayri safi yurtiçi tasarruflarda meydana gelecek *%1'lik artış* kişi başına düşen toplam servet üzerinde *%0,0125 yükselişe* sebep olmaktadır.
- 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus yüzdesi içindeki payında meydana gelecek *%1'lik artış* kişi başına düşen toplam servet üzerinde *%0,1985 yükselişe* sebep olmaktadır.

Yapılan analiz sonucu kişi başına düşen toplam servet üzerinde yaşlı bağımlılık oranı dışındaki tüm değişkenlerin pozitif etki yarattığı görülmüştür. Yaşlı bağımlılık oranındaki artışın kişi başına düşen toplam servet üzerinde negatif etki yaratmasının sebebi olarak 15-64 yaş aralığındaki çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu 65 yaş üstü birey sayısının artmasının oluşturacağı ekonomik baskı gösterilmektedir. Nitekim bu noktada 1990'lı yıllarda iş gücünün azalması ile Japon ekonomisinin durgunluğa sürüklendiğini hatırlamak gerekmektedir. Devlet bütçesi bu durumun üstesinden gelemediğinde ise emeklilik yaşının yükseltilmesi ya da emeklilik gelirinin düşürülmesi gündeme gelecektir. Emekli olmayı caydırıcı unsurların hayata geçirilmesi ve ilerleyen yaşlardaki istihdam oranlarının artırılması da söz konusu olabileceği gibi vergi artışı yoluyla kamusal gelirlerin artırılması ile emeklilik sisteminin finanse edilmesi de gündeme gelebilir.

65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içindeki payının artmasının kişi başına düşen servet üzerinde olumlu etki yaratması yaşlanan nüfusun elinde önemli bir servet biriktirmesine neden olmaktadır. Bu durum ise ele alınmayan bir diğer konunun da gündeme gelmesine neden olmaktadır. Nitekim artan miktarda bir serveti bünyesinde barındıran yaşlı nüfus ile işsizlerin yoksulluğunun da arttığı düşünülmektedir. Bu durum ise toplumsal düzeyde sosyal eşitsizliklerin artmasına ve dolaylı olarak da eğitim, sağlık, iş gücü piyasası ve gelir kaynakları gibi imkânlarla erişimin kısıtlanmasına sebep olmaktadır. İşsiz yoksulluğunun azaltılması ve söz konusu kesimlerin ekonomik ve sosyal hayata kazandırılması birçok yönden katkı sağlayacağı gibi toplumsal barışın korunmasına da etki edecektir.

Yaşlanan nüfusun özellikle de gelişmekte olan ülkelerde önemli bir kadın yoksulluğu sorununu gündeme getirdiği ve yaşlılığın bir noktada kadınlara mâl olduğu görülmektedir. Bu durumun temel sebebi olarak da kadınların yaşlılık döneminden önce sosyal güvenlik sistemine dâhil olamaması gösterilmektedir. Dolayısıyla yaşlılık dönemindeki yoksulluğun yaşlılık öncesi dönemden beslendiğini ve kadınların adeta bir yoksulluk kısır döngüsüne girdiğini ifade etmek gerekir. Bu noktada kadın yoksulluğunun önlenmesi için kadınların yaşlılık öncesi sosyal güvenlik sistemine katılımlarının artırılmasına yönelik önlemlerin alınması yerinde olacaktır.

Genç nesillerin önceki nesillere göre daha iyi eğitime sahip olmalarına rağmen daha az servete sahip olmalarının en önemli sebebi yaşlanmayla birlikte artan servet miktarı olmaktadır. Bu noktada ifade edilmesi gereken bir diğer husus ise yaşlı ve genç bireyler arasındaki gelir ve servet ayırımına varılmaması olmuştur. Stok bir değişken olarak ifade edilen servetin yaşlılar tarafından kontrol edildiği, akımsal bir özellik taşıyan gelirin ise daha çok gençler tarafından elde edildiği görülmektedir. Dolayısıyla 65 yaş üstü nüfusun önemli bir servete sahip olduğu ancak gelirinin düşmesinin bir yanığı yarattığı görülmektedir. Ayrıca enflasyonist dönemlerde servetin öneminin artması özellikle de genç yaştaki bireylerin daha uzun süreler çalışarak daha az servet biriktirebilmesine neden olmaktadır. Yaşlanmayla birlikte artan servet eşitsizliğinin etkilerini azaltmak adına genç istihdamının ön planda tutulması ve gençlerin servet edinimi noktasında desteklenmesi gerekmektedir.

Tasarruflarda meydana gelecek bir artışın kişi başına düşen servet üzerinde olumlu etki yaratması servet birikiminde tasarruflara atfedilen değer ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla tasarruf oranlarının düşük olması servet birikiminin artmasında olumsuz bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Servet birikiminin sağlanamaması ise yaşlanan nüfusun yoksulluk riskiyle karşı karşıya kalmasına neden olacak gibi görünmektedir. Nüfusun yarısının hiç tasarrufunun bulunmadığı Birleşik Krallık örneğinde olduğu yaşlanan bir nüfusun ülkedeki eşitsizlikleri daha da artıracığı beklentisi oluşmaktadır. Dolayısıyla tasarruf oranlarının artırılması özellikle de zenginleşmeden yaşlanacak toplumlarda devletin katlanacağı sosyal güvenlik yükünü azaltacaktır.

Nüfus yaşlandıkça daha çok tüketici durumuna geçen insanların sayısında bir artış meydana gelmektedir. Bu da aslında tüketim ve tasarruf dengesi üzerinde değişimleri de kaçınılmaz hâle getirmektedir. Her ne kadar son yıllarda emeklilik öncesi yaşlarda

istihdam oranı artmış olsa da teknolojik gelişmeleri yakalayamadıkları için yaşlı nüfus eleştiriye maruz kalmakta ve istihdam olanakları noktasında gençlere yetişememektedir. Özellikle yüksek enflasyonun olduğu ekonomilerde sosyal güvenlik sistemi dışında yer alan yaşlılar durumun ağırlığını daha fazla hissetmektedir. Bu sorunun önlenmesi adına yaşlı istihdamını artıracak önlemlerin alınması ve emeklilik maaşlarının enflasyonun reel seviyesini yakalayacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Tüketim harcamalarının kişi başına düşen serveti artırması gümüş ekonomi olarak nitelendirilen birtakım imkân ve fırsatların da doğmasına neden olmaktadır. Yaşlıların ihtiyacına yönelik yeni ürün ve hizmetlerin sunumu bir yandan yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına cevap verirken diğer yandan da ülke ekonomilerine katkılar sağlayacaktır. Bu alanda ortaya çıkan fırsatların değerlendirilmesi özellikle de gelişmekte olan ülkeler için önemli bir katma değer yaratacaktır.

Yaşlanmanın servet dağılımı üzerinde ortaya çıkardığı etkileri ülke uygulamaları nezdinde incelerken elde edilen çıkarımların yakın tarihte yaşlı bir nüfusa ev sahipliği yapacak olan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için de katkı sağlaması ve bir rehber olması amacını taşımaktadır. Bu kapsamda ülke örnekleri ışığında, yaşlanan nüfusun etkilerini azaltmak adına bazı önerilerde bulunmak gerekirse;

- Uzun süreli bakım konusunda uzman personel ihtiyacının karşılanması,
- Yaşlı bakımı alanındaki ürün ve hizmetlerin artırılması,
- Yaşlı nüfusa yönelik uygulanan sosyal politikalarda kayırmacılığın önlenmesi,
- Yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek yeni finansal ürünlerin sunulması,
- Gümüş ekonomiye yönelik yeni ürün ve hizmetlerin değerlendirilmesi,
- İş gücü piyasasında ve emeklilik sisteminde yer almayan yaşlı nüfusa yönelik sosyal güvenlik programlarının uygulanması,
- Yaşlılık öncesi dönemine ait istihdam imkânlarının artırılması,
- Emeklilik sisteminin geleceğini güvenceye alacak reformların yapılması,
- Emeklilik sisteminin yükünün dağıtılmasında adil davranılması,
- Artan servet birikiminin finansal sisteme aktarımının kolaylaştırılması,
- Yaşlanan nüfustan kaynaklı finansal dalgalanmaların önlenmesine yönelik politikaların planlanması gerekmektedir.

Yukarıda ifade edilen öneriler daha çok yaşlı nüfusun karşılaçağı sorunların çözümüne yönelik bir tablo oluştururken; gençler için de nüfusun yaşlanması sorununun önlenmesi adına birtakım öneriler getirmek yerinde olacaktır.

- Genç nüfusa yönelik istihdam imkânlarının artırılması,
- Genç nüfusa yönelik konut gibi servet edindirme kolaylıklarının sağlanması,
- Aile içi servet transferinin kolaylaştırılması ve vergisel kolaylıkların sağlanması,
- Emek ve sermaye arasındaki güç dengesini yeniden dağıtılması,
- Göç politikalarının optimum fayda sağlayacak şekilde revize edilmesi,
- Cinsiyet ve ırk eşitsizliği konusunda eksiklerin giderilmesi gerekmektedir.

Uygulanacak her bir yöntemin kendi özelinde avantaj ve dezavantajlar barındırdığı unutulmadan bu alanda oldukça detaylı ve titiz düşünülmüş politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu önerilerin yanı sıra servet dağılımını etkileyen önemli faktörlerden ikisi ise miras ve yatırımlardır. Bu alanlarda yaşanan veri noksanlığının giderilmesi durumunda yapılacak araştırmalar ise servet dağılımı üzerinde yaşanmanın doğurduğu etkilerin diğer yönlerinin de görülmesine önemli katkıda bulunacaktır. Bu yönüyle sonraki çalışmaların bu yönde yürütülmesi gerek iktisat gerekse de maliye politikası noktasında devletlere ve uluslararası kurum ve kuruluşlara yol gösterici olacaktır.

Tüm bu sebeplerden dolayı yaşlanma fiziksel bir süreç olmanın yanı sıra birçok yönden incelenmesi gereken bir konu olmuştur. Yaşlanan dünya nüfusu ile bu konu giderek daha da önem kazanmaktadır. Bu tez çalışması ile yaşlanmanın servet dağılımı üzerindeki olası etkileri ortaya çıkarılarak incelenen 16 ülke örneğindeki durum tartışılmış ve gelişmekte olan ülkeler için çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu sayede ortaya çıkan bulgular Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin yaşlanan nüfusa ev sahipliği yapacağı ilerleyen yıllarda servet dağılımı politikasında ne gibi adımlar atacağını ön görmesi noktasında katkı sağlayacaktır. Bu sayede, gelişmekte olan ülkelerin uzun vadede servet dağılımı politikasına ışık tutularak kamu politikalarının oluşturulması sürecine ve gerekli adımların atılmasına katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bir İtalyan atasözü, “*Doktor düşünürken hasta ölür.*” der (Furnham, 2014: 125). Bu nedenle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetlerin bu konuda gerekli adımları atması/güncellemesi/geliştirmesi ve gelecek nesillerin genç ve yaşlı vatandaşlarının refah seviyesi daha yüksek toplumlarda yaşamasına katkıda bulunması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. (2013). *Ulusların Düşüşü*. Faruk Rasim Veliöğlu (çev.). 24. Baskı, Doğan Kitap: İstanbul.
- Acemoğlu, D. (2020). “Küresel Ekonomik Gelişmelerin Işığında Türkiye’nin Yol Haritası”. M. Aksoy (haz.). içinde *Ekonomide Yeni Arayışlar*. (s. 139-161). Tekin Yayınevi: İstanbul.
- Acemoğlu, D. ve Robinson, J.A. (2016). *Diktatörlük ve Demokrasinin Ekonomik Kökenleri*. Ebru Tutu, Sevil Kurdoğlu ve Ümit Tatlıcan (çev.). Bağlam Yayıncılık: İstanbul.
- Acemoğlu, D. ve Robinson, J.A. (2020). *Dar Koridor*. Yüksel Taşkın (çev.). 1. Baskı, Doğan Kitap: İstanbul.
- Acun, S. (2019). “OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının Belirleyenleri”. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 217-224.
- Age UK. (2019). *Later Life in the United Kingdom 2019*. Retrieved March 16, 2022, from https://www.ageuk.org.uk/globalassets/age-uk/documents/reports-and-publications/later_life_uk_factsheet.pdf
- Akın, G. (2020). *Yaşlanma Nedir? Yaşlanmanın Geciktirilmesi*. Alter Yayınları: Ankara.
- Aktan, C.C. (2020). *Mülkiyet Hakları İktisadi*. 1. Baskı, Divan Kitap: İstanbul.
- Aldemir, O. (2014). *Kur’an-ı Kerim ve Sünnet’te Yaşlanma ve Yaşlılık*. Beyan Yayınları: İstanbul.
- Alfani, G., Gierok, V. ve Schaff, F. (2022). “Economic Inequality in Preindustrial Germany, ca. 1300–1850”. *The Journal of Economic History*, 82 (1), 87-125.
- Aljazeera. (2021, October 12). Japan Faces Rising Inequality After Eight Years of Abenomics. Retrieved April 7, 2022, from <https://www.aljazeera.com/economy/2021/10/12/japan-faces-rising-inequality-after-eight-years-of-abenomics>
- Almas, I. and Mogstad, M. (2012). “Older or Wealthier? The Impact of Age Adjustment on Wealth Inequality”. *Scandinavian Journal of Economics*, 114 (1), 24-54.
- Alpago, H. (2018). *Güncel ve Eleştirel Bakış Açısıyla İktisadi Düşünce Tarihi*. Çizgi Kitabevi: Konya.

- Altın Z. (2020). “COVID-19 Pandemisinde Yaşlılar”. *Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*. 2020;30 (Ek sayı), 49-57.
- Alvaredo, F., Chancel, L., Piketty, T., Saez E. and Zucman, G. (2017). “Global Inequality Dynamics: New Findings from WID.world”. *The American Economic Review*, 107 (5), 404-409.
- Anghel, B., Basso, H., Bover, O., Casado, J.M., Hospido, L., Izquierdo, M., Kataryniuk, I.A., Lacuesta, A., Montero, J.M. and Vozmediano, E. (2018). *Income, Consumption and Wealth Inequality in Spain*. Documentos Ocasionales, No: 1806, Banco de ESPAÑA.
- Arda, E. (2011). *Ekonomi El Sözlüğü*. 2. Baskı, Beta: İstanbul.
- Aren, S. (2014). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. 15. Baskı, İmge Kitabevi: Ankara.
- Aren, S. (2018). *100 Soruda Ekonomi El Kitabı*. 7. Baskı, İmge Kitabevi: Ankara.
- Arpacı, F. (2016). “Geçmişten Günümüze Yaşlılık”. H. Ceylan (ed.). içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*. (s.1-19). 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Arun, Ö. (2008). “Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Kaliteli Yaşlanma İmkânı Üzerine Senaryolar”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 313-330.
- Ascher, A. (2020). *Kısa Rusya Tarihi*. Yavuz Alogan (çev.). 1. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Ataman Erdönmez, P. (2007). “Küresel Demografik Değişim Süreci ve Finansal Sektör Üzerindeki Etkileri”. *Bankacılar Dergisi*, 62, 59-70.
- Atkinson, A. B. (2018). *Eşitsizlik*. Ömer Limanlı ve Elif Kaya (çev.). 1. Basım, Efil Yayınevi: Ankara.
- Attanasio, O.P. and Hoynes, H.W. (2000). “Differential Mortality and Wealth Accumulation”. *The Journal of Human Resources*, 35 (1), 1-29.
- Australian Bureau of Statistics. (2010). Older People and Labour Market. Retrieved April 14, 2022, from <https://www.abs.gov.au/AUSSTATS/abs@.nsf/Lookup/4102.0Main+Features30Sep+2010>
- Australian Bureau of Statistics. (2013). Household Income and Income Distribution, Australia, 2011-12. Retrieved April 14, 2022, from <https://www.abs.gov.au/ausstats>

/abs@.nsf/lookup/6523.0main+features22011-12#:~:text=While%20the%20mean%20equivalised%20disposable,as%20P50%20in%20Table%201).

Australian Bureau of Statistics. (2019). Household Income and Wealth, Australia. Retrieved April 14, 2022, from <https://www.abs.gov.au/statistics/economy/finance/household-income-and-wealth-australia/latest-release>

Australian Human Rights Commission. (2014). *Face the Facts: Older Australians*. Sydney: Australia.

Ayata, S. (2020). “Yoksulluk ve Eşitsizlik: Genel Bakış”. S. Ayata (der.). içinde *Türkiye’de Yoksulluk ve Eşitsizlik*. (s. 9-39). 1. Baskı, Sosyal Denge ve Demokrasi Araştırma Merkezi-1: Ankara.

Aykaç, M. ve Yertüm, U. (2017). “Yaşlanmanın Emek Piyasalarına Etkisi: G8 Ülkeleri Örneği”. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 167-181.

Ayvaz Kızılgöl, Ö. ve İpek, E. (2019). “Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Davranışının Analizi”. *İzmir İktisat Dergisi*, 34 (3), 331-344.

Bakkal, M., Bakkal, S. ve Göbekoğlu, M. (2012). *Son 30 Yılda Türkiye ve Güney Kore’nin Ekonomik Performansı*. 1. Baskı, Hiperlink Yayınları: İstanbul.

Banks, J., Crawford, R., Crossley, T.F. and Emmerson, C. (2013). “Financial Crisis Wealth Losses and Responses among Older Households in England”. *Fiscal Studies*, 34 (2), 231-254.

Barış, S. (2016). “Yurtiçi Tasarrufları Belirleyen Faktörler ve Türkiye İçin Bir Değerlendirme (1990-2016)”. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 4 (2), 39-57.

Barışık, S., Bursal, M. ve Tekgün, B. (2019). “Ekonomik Refah Artışında Kişi Başına Gelir-Servet Tartışması”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (11), 39-53.

Baş Dinar, G. (2012). “Financial Liberalization and Economic Growth: A Literature Review”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(8), Özel Sayı, 109-135.

- Başıbüyük, G. Ö. ve Başıbüyük, H. H. (2019). “Yaş, Yaşlanma ve Antropoloji”. V. Kalıncara (ed.). içinde *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği*. (s. 157-186). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Baudrillard, J. (2021). *Tüketim Toplumu*. 15. Basım, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bauman, Z. (2019). *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır?*. 4. Basım, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bauman, Z. (2020a). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*. 9. Basım, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bauman, Z. (2020b). *Bireysellemiş Toplum*. 5. Basım, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
- Bedir, S., Özdemir, D. ve Bozkurt, E. (2017). “Özel, Kamu ve Yabancı Tasarruf İlişkisi: Türkiye Örneği”. *Ege Akademik Bakış*, 17 (2), 265-280.
- Beğler, T. ve Yavuzer, H. (2012). “Yaşlılık ve Yaşlılık Epidemiyolojisi”. *Klinik Gelişim*, 25 (3), 1-3.
- Beken, H.G. (2016). “Çin’de Gelir Dağılımı Eşitsizliği ve Yoksulluk Sorununa Bir Bakış”. B. Doğru (ed.). içinde *Çin Ekonomisi: Bir Sosyalist Piyasa Tahlili*. (s. 119-145). Akademisyen Kitabevi: Ankara.
- Bengtsson, T. ve Scott, K. (2010). “The Ageing Population”. T. Bengtsson (ed.). in: *Population Ageing - A Threat to the Welfare State? The Case of Sweden* (pp. 7-22). Springer.
- Berg, J. (2018). “Emek Piyasası Kurumları: Adil Toplumların Yapı Taşları”. J. Berg (der.). içinde *Emek Piyasaları, Kurumları ve Eşitsizlik: 21. Yüzyılın Ail Toplumlarını İnşa Etmek*. (s. 1-36). 1. Basım, Efil Yayınevi: Ankara.
- Berleen, G. (2004). *A Healthier Elderly Population in Sweden*. National Institute of Public Health, Retrieved April 3, 2022, from <http://envejecimiento.csic.es/documentos/documentos/suecia-ahealthierelderly-01.pdf>
- Beşe Canpolat, Ş. (2019). *Türkiye’de Nüfus*. 1. Basım, Türkiye İdari Araştırmalar Vakfı: Ankara.
- Bhat, P.N.M. (1992). “Changing Demography of Elderly in India”. A Special Issue: Alzheimer’s Disease: An Emerging Issue for the Developing Countries, *Current Science*, 63 (8), 440-448.

- Bıçk1, D. (2015). *Kent(te) Yoksulluk Ayrışma ve Yaşam Kalitesi*. 1. Baskı, Dora Yayınevi: Bursa.
- Bilen, M. (2016). “Küresel Servet Eşitsizliği: Piyasa veya Devlet Eksenli Çözümde İslam Ekonomisinin Konumu”. *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*, 3(1), 17-35.
- Black, J. (2020a). *Kısa İtalya Tarihi*. Ekin Duru (çev.). 1. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Black, J. (2020b). *Kısa İspanya Tarihi*. Yavuz Alogan (çev.). 1. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Black, J. (2020c). *Kısa İngiltere Tarihi*. Ekin Duru (çev.). 5. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Bloom, D. E. and Luca, D. L. (2016). *The Global Demography of Aging: Facts, Explanations, Future*. IZA DP No. 10163, IZA: Bonn.
- Bocutoğlu, E. (2011). *Makro İktisat*. 8. Baskı, Murathan Yayınevi: Trabzon.
- Bocutoğlu, E. (2012). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Murathan Yayınevi: Trabzon.
- Boratav, K. (2017a). *Emperyalizm, Sosyalizm ve Türkiye*. 4. Basım, Yordam Kitap: İstanbul.
- Boratav, K. (2017b). *Dünyadan Türkiye'ye, İktisattan Siyasete*. 2. Basım, Yordam Kitap: İstanbul.
- Boratav, K. (2019). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015*. 24. Baskı, İmge Kitabevi: Ankara.
- Bourdieu, J., Postel-Vinay, G. and Suwa-Eisenmann, A. (2008). “Aging Women and Family Wealth”. *Social Science History*, 32 (2), 143-174.
- Boyes, B. ve Melvin, M. (2013). *Ekonominin Temelleri*. Erdinç Telatar (çev. ed.). Beşinci Basımdan Çeviri, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Boz, C., Taş, N. ve Önder, E. (2020). “The Impacts of Aging, Income and Urbanization on Health Expenditures: A Panel Regression Analysis for OECD Countries”. *Turk J Public Health*, 18 (1), 1-9.
- Bozo, Ö. (2014). “Yaşlılık Döneminde Karşılaşılan Temel Psikolojik Sorunlar”. A. N. Karancı, F. Gençöz ve Ö. Bozo (ed.). içinde *Psikolojik Sağlığımızı Nasıl Koruruz? II Yetişkinlik ve Yaşlılık*. (s. 85-105). 3. Basım, ODTÜ Yayıncılık: Ankara.

- Brooks, N. and Hwong, T. (2006). *The Social Benefits and Economic Costs of Taxation: A Comparison of High and Low-Tax Countries*. CCPA: Ottawa.
- Buğra, A. (2018). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. 9. Baskı, İletişim Yayıncılık: İstanbul.
- Bulduk, M. F. ve Say Şahin, D. (2020). “Yaşlılık Döneminde Sosyal İlişkiler ve Kuşaklararası İlişkiler” D. Say Şahin (ed.). içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*. (s. 157-174). Ekin Yayınevi: Bursa.
- Bulowski, N. (2021, December 10). Ultra-rich Families Hold a Quarter of Canada’s Wealth. Canada’s National Observer, Retrieved April 4, 2022, from <https://www.nationalobserver.com/2021/12/10/news/ultra-rich-families-hold-quarter-canadas-wealth>
- Bulut, M. (2019). “Kültürel Bağlamda Yetişkinlik ve Yaşlılık”. H. Bacanlı ve Ş. Işık (ed.). içinde *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*. (s. 315-336). 5. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.
- Butler-Bowdon, T. (2019). *50 Zenginlik Klasiği*. 1. Baskı, Pegasus Yayınları: İstanbul.
- Cagan, M. (2020). *Yatırım 101*. Mihriban Doğan (çev.). 6. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Campbell, C. (2019, December 10). In a decade one in five will be over 65, So How Do We Make Sure our Ageing Population is Looked After?. ABC News, Retrieved April 14, 2022, from <https://www.abc.net.au/news/2019-12-11/how-do-we-make-lives-better-for-australias-ageing-population/11758614>
- Canadian Institute for Health Information (CIHI). (2021). *National Health Expenditure Trends, 2021 - Snapshot*. Retrieved December 7, 2021, from <https://www.cihi.ca/en/national-health-expenditure-trends-2021-snapshot>
- Canatan, A. (2016). “Yaşlılıkta Sosyal İlişkiler ve Kuşaklararası Etkileşim”. H. Ceylan (ed.). içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*. (s. 139-155). 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Canatan, A. (2019). “Yaşlılar ve Toplum”. H. Bacanlı ve Ş. Işık (ed.). içinde *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*. (s. 279-313). 5. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.
- Canbey Özgüler, V. (2014). *Gelir, Servet ve Yoksulluk*. 1. Baskı, Cinius Yayınları: İstanbul.

- Carrascosa, L.L. (2015). "Ageing Population and Family Support in Spain". *Journal of Comparative Family Studies*, 46 (4), 499-516.
- Carter, A. (2020, July 16). Germany's Richest 10 Percent owns Two-thirds of its Wealth. Expat Info, Retrieved April 6, 2022, from <https://www.iamexpat.de/expat-info/german-expat-news/germanys-richest-10-percent-owns-two-thirds-its-wealth>
- Carter, R., Aldridge, S., Page, M. ve Parker, S. (2013). *Beyin Kitabı*. Güneş Kayacı (çev.). 1. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve Refah Devleti*. 1. Baskı, Açılım Kitap: İstanbul.
- Ceylan, H. (2020). "Sosyal Değerden Sosyal Soruna Yaşlılık: Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Değişen Yaşlılık Algısı". H. Ceylan (der.) içinde *Modern Hayat ve Yaşlılık*. (s. 25-53). 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Chhor, K. (2019, January 1). Yellow Vests: are France's Working Poor Being Left Behind?. France 24, Retrieved April 13, 2022, from <https://www.france24.com/en/20190129-yellow-vests-france-working-poor-left-behind-economic-uncertainty-income-inequality>
- Cho, S. and Kim, J.R. (2021). "Population Aging in Korea: Implications for Fiscal Sustainability". *Seoul Journal of Economics*. 34 (2), 237-264.
- Cipolla, C. M. (2015). *Dünya Nüfusunun İktisat Tarihi*. Mehmet Sırrı Gezgini (çev.). Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Clark, G. (2013). *Fukaralığa Veda*. 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Clements, J. (2020). *Japonya Nasıl Japonya Oldu?*. Cansen Mavituna (çev.). 1. Baskı, Metropolis Yayıncılık: İstanbul.
- Cliff, T. (2018). *Rusya'da Devlet Kapitalizmi*. Roni Margulies ve Tarık Kaya (çev.). 1. Baskı, Z Yayıncılık: İstanbul.
- Cohen, B.J. (2020). *Paranın Gücü*. 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Collis, F. (2015). *Community Perspectives on Social Inequality (2005-2015)*. Ipsos, Richmond: Australia.

- Committee for Economic Development of Australia (CEDA). (2007). *The Economic Impact of Australia's Ageing Population*. Retrieved April 14, 2022, from <https://www.ceda.com.au/ResearchAndPolicies/Research/Health-Ageing/The-economic-impact-of-Australia%E2%80%99s-ageing-populati>
- Conway, E. (2015). *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Ekonomi Fikri*. Domingo Yayınevi: Ankara.
- Council of Europe Development Bank (CEB). (2017). *Housing Inequality in Europe*. Paris, France.
- Credit Suisse. (2021). *Global Wealth Databook 2021*. Research Institute.
- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Selçuk Beşir Demir (çev. ed.). Seher Mandacı Şahin (çev.). 4. Baskıdan Çeviri, Eğiten Kitap: Ankara.
- Cüceloğlu, D. (2021). *Kendini Keşfetmeye Zorluklarla Başa Çıkmaya Var Mısın?.* 1. Baskı, Kronik Kitap: İstanbul.
- Cylus, J., Normand, C. and Figueras, J. (2018). *Will Population Ageing Spell the end of the Welfare State?.* European Observatory on Health Systems and Policies, Copenhagen.
- Çağlayandereli, M. (2019). *Nüfus Sosyolojisi*. 1. Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Çamur Duyan, G. (2019). "Yaşlı Ailesi ve Çalışma". U. Yanardağ ve M. Zubaroğlu Yanardağ (ed.). içinde *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*. (s. 127-143). Nika Yayınevi: Ankara.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2010). *Türkiye'de Toplumsal Eşitsizlik 2009*. İstanbul Politikalar Merkezi: İstanbul.
- Çınar, M. (2021). *Panel Veri Ekonometrisi – Stata ve EViews Uygulamalı*. 1. Basım, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Çolak, M. ve Özer, Y. E. (2015). "Sosyal Politika Anlamında Aktif Yaşlanma Politikalarının Ulusal ve Yerel Düzeydeki Analizi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (55), 115-124.

- Danış, D. (t.y.). *Nüfus ve Toplum*. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Sosyoloji Lisans Programı. Erişim adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/nufus_ve_toplum.pdf
- Danış, M. Z. ve Efe, F. (2016). “Aktif Yaşlanma”. V. Kalıncı (ed.). içinde *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2*. (s. 263-292). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- DaVanzo, J. and Adamson, D. (1997). *Russia's Demographic "Crisis" How Real is it?*. Issue Paper, Center for Russian and Eurasian Studies, Labor and Population Program.
- Davidson, J.W. (2018). *Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*. Can Evren Topaktaş (çev.). 2. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Dedeoğlu, S. ve Elveren, A. Y. (2017). “Giriş: Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti”. S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren (der.). içinde *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*. (s. 29-45). 2. Basım, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Demirbilek, T. ve Öktem Özgür, A. (2017). “Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Yaşlı İstihdamı”. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10 (1), 14-28.
- Dericioğulları Ergun, A. (2021). “Yaşlı Kadının Dezavantajlı Hâlleri”. C. Ergun (ed.). içinde *Yaşlılık ve Yoksulluk*. (s. 17-41). Türkiye Gerontoloji Serisi (İ. Tufan), Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Deutsche Welle. (2018, 8 Mart). Almanya’da Yaşlanma Korkusu Büyüyor. Erişim: 29 Aralık 2021, <https://www.dw.com/tr/almanyada-yaşlanma-korkusu-büyüyor/a-42880692>
- Deutsche Welle. (2021, 12 Ağustos). Yardım Kuruluşları: Süper Zenginlerden Özel Vergi Alınsın. Erişim: 23 Ağustos 2021, <https://www.dw.com/tr/yardım-kuruluşları-süper-zenginlerden-özel-vergi-alınsın/a-58838819>
- Devlet, N. (2021, 17 Şubat). Rusya’nın Sorunu: Nüfus. Independent Türkçe, Erişim: 15 Mart 2022, <https://www.indyturk.com/node/316846/t%C3%BCrkiye%CC%87yeden-sesler/rusyan%C4%B1n-sorunu-n%C3%BCfus>
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK). (2015). *Kanada Ülke Raporu*. Erişim: 14 Aralık 2021, <https://www.deik.org.tr/uploads/kanada-ulke-raporu-agustos-2015-2.pdf>

- Di Matteo, L. (2020). *Wealth Inequality: A Long-Term View*. Finances of Nation, Retrieved April 4, 2022, from <https://financesofthenation.ca/2020/07/28/wealth-inequality-long-term-view/>
- Diaz, J.P. (2010). "Impact of Ageing for Social and Political Processes in Spain". W. Hofmeister (ed.). içinde *Ageing and Politics Consequences for Asia and Europe*. (s. 229-244). Konrad-Adenauer-Stiftung: Singapore.
- Diekman, V.F. (2018, January 26). A Look at Germany's Extremely Unequal Wealth Distribution. Der Spiegel, Retrieved April 6, 2022, from <https://www.spiegel.de/international/business/inequality-and-wealth-distribution-in-germany-a-1190050-amp.html>
- Doğan, H. (2011). "McKinnon'ın Para ve Fiziki Sermaye Arasında Tamamlayıcılık Hipotezinin Kırgızistan Örneğinde Testi", *International Conference on Eurasian Economies*, 12-14 Ekim 2011, Beykent University and Kyrgyzstan-Turkey Manas University, Bişkek, Kırgızistan, 151 (22), 343-349.
- Doğru, B. (2016). "Çin'in Ekonomik Büyüme Reçetesi". B. Doğru (ed.). içinde *Çin Ekonomisi: Bir Sosyalist Piyasa Tahlili*. (s. 1-20). Akademisyen Kitabevi: Ankara.
- Dornbusch, R. ve Fischer, S. (1998). *Makroekonomi*. Salih Ak, Mahir Fisunoğlu, Erhan Yıldırım ve Refia Yıldırım (çev.). Birinci Basım, Akademi: İstanbul.
- Douglas, B., Friel, S., Denniss, R. and Morawetz, D. (2014). *Advance Australia Fair? What to Do about Growing Inequality in Australia*. Australia21, The Australian National University, and The Australia Institute.
- Doyle, Y., McKee, M., Rechel, B. and Grundy, E. (2009). "Meeting the Challenge of Population Ageing". *BMJ*, 339 (b3926), 892-894.
- Duben, A. (2018). "Giriş". Merve Ünsal (çev.). A. Duben (der.). içinde *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları*. (s. 1-6). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Dünya Gazetesi (2015, 29 Eylül). Kanada Nüfusu Yaşlanıyor. Erişim adresi: <https://www.dunya.com/dunya/kanada-nufusu-yaslaniyor-haberi-293363>
- Economic Policy Institute. (2021). *Cumulative Change in Total Economy Productivity and Real Hourly Compensation of Production/Nonsupervisory Workers, 1948–2015*.

Retrieved April 18, 2021, from <http://www.stateofworkingamerica.org/chart/swa-wages-figure-4u-change-total-economy/>

- Egeli, T. ve Koçer, B. (2014). *Kuşaktan Kuşağa Servet Köprüsü*. Scala Yayıncılık: İstanbul.
- Ellingsen, A. (2020, June 4). Norway's Population Aging Rapidly. Norway Today, Retrieved March 29, 2022, <https://norwaytoday.info/everyday/norways-population-aging-rapidly/>
- Emin, E. (2016). *Küresel Adaletsizlik, Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu*. İnsamer: İstanbul.
- Er, L.P. (2010). "Challenges and Prospect for Japan's Ageing Population: No Easy Choices". W. Hofmeister (ed.). içinde *Ageing and Politics Consequences for Asia and Europe*. (s. 139-156). Konrad-Adenauer-Stiftung: Singapore.
- Erber, J.T. (2018). *Yaşlanma ve İleri Yetişkinlik*. Zehra Uçanok ve Elif Ersözlü (çev. ed.). Üçüncü Basımdan Çeviri, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Ercan, H. (2020). "Büyüme Senaryoları, Yoksulluk Tahminleri ve Politika Önerileri". S. Ayata (der.). içinde *Türkiye'de Yoksulluk ve Eşitsizlik*. (s. 249-256). 1. Baskı, Sosyal Denge ve Demokrasi Araştırma Merkezi-1: Ankara.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ. (2017). *Kamu Maliyesi*. 14. Baskı, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Erden Aki, Ö. (2019). "Yetişkinlik ve Yaşlılıkta Ruh Sağlığı". H. Bacanlı ve Ş. Işık (ed.). içinde *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*. (s. 239-277). 5. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.
- Erdoğan, N. (2019). "Yok-Sanma: Yoksulluk-Mâduniyet ve "Fark Yaraları"". N. Erdoğan (ed.). içinde *Yoksulluk Halleri-Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. (s. 47-95). 4. Baskı, İletişim Yayıncılık: İstanbul.
- Erdoğan, Z., Kayabaşı, N., Özkan Tağı, S., Söylemezoğlu, F., Tezel, Z., Şanlı, H. S., Yanar, A. ve Kahvecioğlu Sarı, H. (2016). "Yaşlılıkta Üretmek". V. Kalıncara (ed.). içinde *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2*. (s. 325-344). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

- Euronews. (2019, 18 Ocak). İskandinav Ülkeleri Yaşlanan Nüfus Sorununa Çözüm Arıyor. Erişim: 16 Mart 2022, <https://tr.euronews.com/2019/01/18/iskandinav-ulkeleri-yaslanan-nufus-sorununa-cozum-ariyor>
- Euronews. (2020, 20 Ocak). Dünya Servetinin %60'ı 2 bin 153 Kişinin Elinde. Erişim: 22 Ağustos 2021, <https://tr.euronews.com/2020/01/20/dunya-servetinin-yuzde-60-2-bin-153-kisinin-elinde>
- European Commission. (2014). *Population Ageing in Europe - Facts, Implications and Policies*. Research and Innovation, Brussel.
- European Parliament. (2020). *Japan's Ageing Society*. Briefing, European Union.
- Faik, J. (2012). "Impacts of an Ageing Society on Macroeconomics and Income Inequality - The Case of Germany since the 1980s". *ECINEQ*, 272, 1-30.
- Falkenstein, P. (2021, September 21). Who's going to Care for Germany's Aging Population?. Deutsche Welle, Retrieved April 9, 2022, from <https://www.dw.com/en/whos-going-to-care-for-germanys-aging-population/av-59252645>
- Federal Statistical Office. (2016). Older People in Germany and EU. Statistisches Bundesamt, Wiesbaden.
- Fidan, F. Z. (2016). *Yoksulluk Kısacında Kadın*. 1. Baskı, Opsiyon Kitap: İstanbul.
- Fleming, P. (2019). *Homo Economicus'un Ölümü*. 1. Baskı, Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Foot, D.K. (2008). Some Economic and Social Consequences of Population. *Brief No.7*, Canadian Priorities Agenda.
- Foucault, M. (2019). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*. 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Frank, R.H. ve Bernanke, B.S. (2017). *Ekonominin Temelleri*. Sadi Uzunoğlu, Gökhan Sönmezler ve Bahadır Er (Çev. Ed.). Kısaltılmış 2. Basımdan Çeviri, Literatür Yayıncılık: İstanbul.
- Frydenberg, J. (2019, November 19). Australia must Prepare for an Ageing Population. Financial Review, Retrieved April 14, 2022, from <https://www.afr.com/politics/federal/australia-must-prepare-for-an-ageing-population-20191118-p53bm6>

- Furnham, A. (2014). *Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Psikoloji Fikri*. Sumru Ağırürüyen (çev.). 7. Baskı, Domingo Yayıncılık: Ankara.
- Fülberth, G. (2018). *Kapitalizmin Kısa Tarihi*. Sadık Usta (çev.). 4. Basım, Yordam Kitap: İstanbul.
- Garbinti, B., Goupille-Lebret, J. and Piketty, T. (2017). Accounting for Wealth Inequality Dynamics: Methods, Estimates and Simulations for France (1800-2014). *Working Paper #633*, Banque de France.
- Gehem, M., Diaz, P.S., Meeteren, N., Gijssbers, G. and Goldbohm, S.B. (2013). “The Challenges and Opportunities of Aging” in: *Shades of Graying: Research Tackling the Grand Challenge of Aging for Europe*. (pp. 15-36). Hague Centre for Strategic Studies: Lahey.
- Gençtürk, Z. (2020). “Yaşlanan Toplumun Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme”. D. Say Şahin (ed.). içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*. (s. 75-90). Ekin Yayınevi: Bursa.
- Gençtürk, Z. (2021). “Değişen Statü ve Roller Bağlamında Yaşlılıkta Sosyal Uyum”. G. Korkut (ed.). içinde *Sağlık, Sosyal ve Ekonomik Yönleriyle Yaşlılık*. (s. 79-104). Ekin Yayınevi: Bursa.
- Government Office for Science. (2016). *Future of an Ageing Population*. Foresight, Retrieved January 22, 2021, from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/816458/future-of-an-ageing-population.pdf
- Gönültaş, B. (2021). Almanya’da Yaşlanan Nüfus Ekonomik Büyüme Yavaşlatıyor. Haberler.com, Erişim: 29.12.2021, <https://www.haberler.com/almanya-da-yaslanan-nufus-ekonomik-buyumeyi-14418321-haberi/>
- Görgün-Baran, A. (2016). “Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık”. H. Ceylan (ed.). içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*. (s. 77-97). 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Gözübüyük Tamer, M. (2019). “Yaşlanma ve Kuşaklararası Eşitlik”. V. Kalınkara (ed.). içinde *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği*. (s. 297-335). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

- Grant, R., Coward, F., Cussans, T., Levy, J., Parker, P., Regan, S. ve Wilkinson, P (Eds.). (2019). *Tarih Kitabı*. Tufan Gökbeçin (çev.). 2. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Guerin, B. (2013). *Demography and Inequality: How Europe's Changing Population will Impact on Income Inequality*. Rand Europe.
- Gül, İ. I. (2018). "Yaşlı Bireylere İnsan Hak ve Özgürlükleri Perspektifinden Bir Bakış". A. Duben (der.). içinde *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları*. (s. 111-131). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Günaydın, D. (2018). "Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Çerçevesinde İşgücünün Yaşlanma Sorunu". *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11 (1), 1-13.
- Günaydın, D. (2019). "Yaşlanma ve İş Gücü". V. Kalınkara (ed.). içinde *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği*. (s. 1-33). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Gündoğan, N. (2001). "İşgücünün Yaşlanması ve İşgücü Piyasalarına Etkileri". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56 (04), 95-108.
- Gürüş, S. ve Öcal Özkaya, H. Ç. (2019). "Gelişmekte Olan Ülkelerde Tasarrufları Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi". *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 11 (20), 93-108.
- Gürsoy Çuhadar, S. ve Lordoğlu, K. (2016). "Demografik Dönüşüm Sürecinde Türkiye'de Yaşlanma ve Sorunlar". *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54. 63-80.
- Gwartney, J.D., Lee, D.R., Stroup, R.L. ve Ferrarini, T.H. (2019). *Temel Ekonomi*. 7. Baskı, Liberte Yayınları: Ankara.
- Hablemitoğlu, Ş. (2016). "Yaşlanmanın Kadınlaşması". H. Ceylan (ed.). içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*. (s. 119-138). 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Hao, L. (2007a). "Wealth Stratification, Assimilation, and Wealth Attainment". L. Hao (ed.). in: *Color Lines, Country Lines: Race, Immigration, and Wealth Stratification in America*. (pp. 213-245). Russell Sage Foundation: New York.
- Hao, L. (2007b). "Wealth Distribution, An Overview". L. Hao (ed.). in: *Color Lines, Country Lines: Race, Immigration, and Wealth Stratification in America*. (pp. 52-78). Russell Sage Foundation: New York.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2011). *Ortak Zenginlik*. 1. Basım, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

- Healy, J. (2004). *The Benefits of an Ageing Population*. Discussion Paper, Number: 63, The Australia Institute.
- Heilbroner, R.L. (2019). *İktisat Düşünürleri*. 4. Baskı, Dost Kitabevi: Ankara.
- Hemmings, J (Ed). (2019). *Psikoloji Nasıl Çalışır?*. Abdullah Yılmaz (çev.). 1. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Here, J.A. (2016). “The Impact of Ageing on the Spanish Economy”. *Spanish Economic and Financial Outlook*, 5 (1), 49-58.
- Himanshu. (2019). *Inequality in India*. WIDER Working Paper 2019/42, The United Nations University World Institute for Development Economics Research.
- Hou, L. (2011). “Challenges and Opportunities: The Impacts of Population Aging on Marketing in China and the Chinese Economy”. *International Journal of China Marketing*, 1 (2), 70-80.
- HSU, M. and Yamada, T. (2017). *Population Aging, Health Care, and Fiscal Policy Reform: The challenges for Japan*. RIETI Discussion Paper Series 17-E-038. The Research Institute of Economy, Trade and Industry.
- Hyman, D.N. (1990). *Public Finance*. 3rd Edition, Dryden Press: The USA.
- IBISWorld. (2022). Population Aged 65 Years & Over. Retrieved April 4, 2022, from <https://www.ibisworld.com/uk/bed/population-aged-65-years-over/44100/>
- Iglesias, M.O. (2019, July 26). Inequality in Spain: Let’s Focus on the Poor. The Elcano Royal Institute, Retrieved April 6, 2022, from <https://www.realinstitutoelcano.org/en/inequality-in-spain-lets-focus-on-the-poor/>
- Instituto Nacional de Estadística (INE). *Population projection 2020-2070*. Press Release.
- Isle of Man Government. (2018). Meeting our Population Challenges. Cabinet Office, Retrieved December 30, 2020, from <https://www.gov.im/media/1360674/2018-02-27-meeting-our-population-challenges.pdf>
- İslatince, H. (2009). *İktisadi Sistemler*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- İşgüden, T. ve Turanlı, R. (1992). *Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü*. Genişletilmiş 2. Basım, Bilim Teknik Yayınevi: Eskişehir.

- James, K.S. (2008). “Glorifying Malthus: Current Debate on ‘Demographic Dividend’ in India”. *Economic and Political Weekly*, 43 (25), 63-69.
- Jappeli, T. and Pistaferri, L. (2000). “The Dynamics of Household Wealth Accumulation in Italy”, *Fiscal Studies*, 21 (2), 269-295.
- Jenkins, C. (2021). *Kısa Fransa Tarihi*. Yavuz Alogan (çev.). 1. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Jordan, T. E. (2009). “Source, Method, and Surmise: Quality of Life in History”. *Social Indicators Research*, 94 (2), 227-239.
- Kalafatçılar, M.K. (2019). *Demografik Gelişmeler ve Makroekonomik Etkileri*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Çalışma Tebliği No: 19/11.
- Kalınkara, V. (2016a). *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*. 3. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Kalınkara, V. (2016b). “Nüfus Yaşlanması ve Toplumsal Boyutları”. H. Ceylan (ed.) içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*, (s. 21-40). 1. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Kalınkara, V. ve Kalaycı, I. (2019). “Yaşlı Sağlığı ve Konut”. V. Kalınkara (ed.) içinde *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği*. (s. 65-92). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Kalwij, A.S., Alessie, R.J.M. and Knoef, M.G. (2012). “The Association Between Individual Income and Remaining Life Expectancy at the Age of 65 in the Netherlands”. *Demography*, 50 (1), 181-206.
- Kantchev, G. (2021, December 22). Aging Germany is Running Out of Workers, Putting Europe’s Largest Economy at Risk. The Wall Street Journal, Retrieved April 6, 2022, from <https://www.wsj.com/amp/articles/aging-germany-is-running-out-of-workers-putting-europes-largest-economy-at-risk-11640180607>
- Karpat, G. (2001). “Hanehalkı Geliri ile Serveti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Eskişehir İline Ait Bir Uygulama”. *D.E.U. İ.İ.B.F. Dergisi*, 16 (2), 81-100.
- Kazgan, G. (2017). *Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi*. Genişletilmiş 6. Baskı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Keeley, B. (2015), *Income Inequality: The Gap between Rich and Poor*. OECD Insights, OECD Publishing, Paris.

- Keister, L.A. and Moller, S. (2000). "Wealth Inequality in the United States". *Annual Review of Sociology*, 26, 63-81.
- Kepenek, Y. (2019). *Türkiye Ekonomisi*. 31. Basım, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Kim, A.E. (2010). "Problems and Implications of Korea's Ageing Population". W. Hofmeister (ed.). in: *Ageing and Politics Consequences for Asia and Europe*. (pp. 157-171). Konrad-Adenauer-Stiftung: Singapore.
- Kishtainy, N., Abbot, G., Farndon, J., Kennedy, F., Meadway, J., Wallace, C. ve Weeks, M (Eds.). (2016). *Ekonomi Kitabı*. Yosun Akverdi ve Suphi Nejat Ağırnaslı (çev.). 3. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Kissinger, H. (2020). *Çin, Düünden Bugüne Yeni Çin*. Nalan Işık Çeper (çev.). 3. Baskı, Kaknüs Yayınları: İstanbul.
- Kitao, S. and Yamada, T. (2019). *Dimensions of Inequality in Japan: Distributions of Earnings, Income and Wealth between 1984 and 2014*. CAMA Working Paper 36/2019, Centre for Applied Macroeconomic Analysis.
- Klevmarcken, N.A., Lupton, J.P. and Stafford, F.P. (2003). "Wealth Dynamics in the 1980s and 1990s: Sweden and the United States". Special Issue on Cross-National Comparative Research Using Panel Surveys, *The Journal of Human Resources*, 38 (2), 322-353.
- Kocabaş, D. (2021). "Yaşlılık ve Yoksulluk Kapsamında Sağlık Hizmetleri ve Sosyal Hizmetler". C. Ergun (ed.). içinde *Yaşlılık ve Yoksulluk*. (s. 77-85). Türkiye Gerontoloji Serisi (İ. Tufan), Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Kofman, M. (2020). Russian Demographics and Power: Does the Kremlin Have A Long Game?. War on the Rocks. Retrieved April 3, 2022, from <https://warontherocks.com/2020/02/russian-demographics-and-power-does-the-kremlin-have-a-long-game/>
- Korkmaz, A. ve Korkut, G. (2018). "Gümüş Ekonomi ve Aktif Yaşlanma Bağlamında Toplumsal Katılım". *İş ve Hayat*, 4 (8), 257-272.
- Korkmaz, N. (2014). "Türkiye'de Yaşlılık ve Sosyal Politika - Yaşlılık Politikadan Ayrı Düşünülebilir Mi?". N. Korkmaz ve S. Yazıcı (der.). içinde *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş*. (s. 189-214). Ütopya Yayınevi: Ankara.

- Korkut, G. (2019). “Yaşlılık ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar”. U. Yanardağ ve M. Zubaroğlu Yanardağ (ed.). içinde *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*. (s. 147-169). Nika Yayınevi: Ankara.
- Korkut, G. (2021). “Yaşlı Yoksulluğu”. G. Korkut (ed.). içinde *Sağlık, Sosyal ve Ekonomik Yönleriyle Yaşlılık*. (s. 131-152). Ekin Yayınevi: Bursa.
- Kökalan Çımrın, F. (2019). “Nüfus Yaşlanması: Kamu ve Sosyal Politikalar Üzerindeki Etkisi”. V. Kalıncara (ed.). içinde *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği*. (s. 197-215). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Kroeber, A.R. (2017). *Çin Ekonomisi: Herkesin Bilmesi Gerekenler*. Mehmet Mazı (çev.). 1. Baskı, Buzdağı Yayınevi: Ankara.
- Kuru, E. (2019). “Yaşlılarda Egzersiz Uygulamaları”. H. Bacanlı ve Ş. Işık (ed.). içinde *Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi*. (s. 399-428). 5. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.
- Kurz, H.D. (2020). *İktisadi Düşünce Tarihi*. 3.Baskı, Heretik Yayın: Ankara.
- Kutlar, A. (2017). *Adım Adım EViews ile Panel Veri Ekonometrisi Uygulamaları - 3. Adım*. 1. Basım, Umuttepe Yayınları: Kocaeli.
- Kye, B., Arenas, E., Teruel, G. and Rubalcava, L. (2014). “Education, Elderly Health, and Differential Population Aging in South Korea: A Demographic Approach”. *Demographic Research*, 30, 753-794.
- Landes, D. S. (2017). *Milletlerin Zenginliği ve Yoksulluğu*. Ayşe Su Doğru (çev.). Feylesof Kitap: İstanbul.
- Lee, R. (2003). “The Demographic Transition: Three Centuries of Fundamental Change”. *Journal of Economic Perspectives*, 17 (4), 167-190.
- Lee, R. and Mason, A. (2010). “Some Macroeconomic Aspects of Global Population Aging”. *Demography*, 47, 151-172.
- Levent, H. (2020). “Ekonomi Politikalarında Yeni Arayışlar”. Konuşmacı, O. B. Duvar (Moderatör), M. Aksoy (haz.). içinde *Ekonomide Yeni Arayışlar*. (s. 107-115). Tekin Yayınevi: İstanbul.
- Li, W.L. (1998). “Aging and Welfare Policies in China”. *Sociological Focus*, 31 (1), 31-43.

- Lindert, P.H. (1986). "Unequal English Wealth since 1670". *Journal of Political Economy*, 94 (6), 1127-1162.
- Linlin, Z., Xiuting, L. and Jichang, D. (2016). "The Impact of Aging on Urban Housing Demand Based on CGE". *Filomat*, 30 (15), 4151-4171.
- Llewellyn, J. and Chaix-Viros, C. (2008). *The Business of Ageing - Older Workers, Older Consumers: Big Implications for Companies*. Global Equity Research. Nomura International: London.
- Local Government Association. (2015). *Ageing: The Silver Lining - The Opportunities and Challenges of an Ageing Society for Local Government*. Report by the LGA.
- Lufkin, B. (2019, 14 Ocak). Japonya: Yaşlanan ve Azalan Nüfus Yabancı İşçi Alımını Zorluyor. BBC News Türkçe. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/vert-cap-46869011>
- Maddaloni, A., Musso, A., Rother, P., Ward-Warmedinger, M, and Westremann, T. (2006). *Macroeconomic Implications of Demographic Developments in the Euro Area*. Occasion Paper Series, No. 51, European Central Bank,
- Mane, A. B. (2016). "Ageing in India: Some Social Challenges to Elderly Care". *Journal of Gerontology & Geriatric Research*, 5 (2), 1-2.
- Manga, M. ve Cengiz, O. (2020). *Yeni Küresel Düzendeki Büyüme, Eşitsizlik ve Kapsayıcılık İlişkisi*. 1. Baskı, Hiperyayın: İstanbul.
- Mankiw, N.G. (2017). *Makroekonomi*. Ömer Faruk Çolak (Çev. Ed.). 1. Basım, Efil Yayınevi: Ankara.
- Martin, M., Rogers, C., Dabelko-Schoeny, H., Anderson, K., Sweeney, G. and Choi, Y. (2014). *Meeting the Challenges of an Aging Population with Success*. Kirwan Institute Franklin County Senior Study, Ohio.
- Mavili, A. (2020). "Yaşlılık, Yaşlanma ve Sosyal Hizmet". H. Ceylan (der.). içinde *Modern Hayat ve Yaşlılık*. (s. 1-23). 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Mccann, H., Carroll, G., Duguid, B., Gehred K., Kirillova, L., Kramer, A., Holmes, M.S., Weber, S. ve Mangan, L. (2020). *Feminizm Kitabı*. Ahmet Fethi Yıldırım (çev.). 1. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.

- Methodist Homes. (MHA). *Facts & Stats*. Retrieved April 4, 2022, from <https://www.mha.org.uk/get-involved/policy-influencing/facts-stats/>
- Mierswa, K.J. (2011). Strategies of dealing with an Aging Population on Slow-growth Societies within the European Union -Spain as a Case-. Bachelor Thesis BSc European Studies, University of Twente.
- Milanovic, B. (2018). *Küresel Eşitsizlik: Küreselleşme Çağı İçin Yeni Bir Yaklaşım*. Meneviş Uzbay ve Mustafa Pirili (çev.). Efil Yayınevi: Ankara.
- Ministry of Housing, Communities and Local Government (MHCLG). (2020). *English Housing Survey*. Headline Report, 2019-20, London.
- Mishkin, F.S. (2018). *Makroekonomi*. Selami Sezgin ve Mehmet Şentürk (çev.). İkinci Basım, Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Modig, K. (2021). *The Ageing Population*. Karolinska Institutet, Institute of Environmental Medicine, Retrieved March 30, 2022, from <https://ki.se/en/imm/the-ageing-population>
- Nalbant, S. (2006). “Yaşlanmanın Biyolojisi”. *Türk Fizyoloji Tıp Rehabilitasyon Dergisi*, 52 (Özel Ek A), A12-A17.
- National Center for Biotechnology Information (NCBI). (2016). *The Treasure Called Antibiotics*. Retrieved March 3, 2021, from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5354621/>
- Nazlı, A. (2016). “Yaşlanma, Birey ve Toplum: Yaşlanmaya Sosyolojik Bakış”. *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek Sayı), 1-5.
- NDTV. (2021, December 7). India Among Top Nations In Inequality, 1% Hold 22% Income: Report. Retrieved April 11, 2022, from <https://www.ndtv.com/india-news/india-among-top-nations-in-inequality-1-holds-22-income-report-2641518>
- Nishimura, K. G. (2011). *Population Ageing, Macroeconomic Crisis and Policy Challenges*. Bank of Japan.
- Njindan Iyke, B. and Ho, S. (2017). *Income Inequality and Growth: New Insights from Italy*. MPRA Paper No. 78268, Munich Personal RePEc Archive.

- Norwegian Institute of Public Health (NIPH). (2019). Health among the Elderly in Norway. Retrieved March 29, 2022, <https://www.fhi.no/en/op/hin/groups/health-and-ageing-in-norway/>
- Novokmet, F., Piketty, T. and Zucman, G. (2017). *From Soviets to Oligarchs: Inequality and Property in Russia 1905-2016*. WID.world Working Paper Series, N: 2017/09
- Nüfus. (2020). *Türk Dil Kurumu* içinde. Erişim Adresi (10 Kasım 2020): <https://sozluk.gov.tr/>
- Ocak, E. (2019). “Yoksulun Evi”. N. Erdoğan (ed.). içinde *Yoksulluk Halleri-Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. (s. 133-173). 4. Baskı, İletişim Yayıncılık: İstanbul.
- Office for National Statistics (ONS). (2018). Living Longer: How our Population is Changing and Why it Matters. Retrieved 30 March, 2022, from <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/ageing/articles/livinglongerhowourpopulationischangingandwhyitmatters/2018-08-13/pdf>
- Office for National Statistics (ONS). (2022a). Household Total Wealth in Great Britain: April 2018 to March 2020. Retrieved 30 March, 2022, from <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/personalandhouseholdfinances/incomeandwealth/bulletins/totalwealthingreatbritain/april2018tomarch2020#:~:text=In%20April%202018%20to%20March,2008%2C%20after%20adjusting%20for%20inflation.>
- Office for National Statistics (ONS). (2022b). Living Longer: How Our Population is Changing and Why it Matters. Retrieved March 16, 2022, from <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/ageing/articles/livinglongerhowourpopulationischangingandwhyitmatters/2018-08-13>
- Okumuş, B. ve Durmaz, Ş. (2021). “Yaşlı Yoksulluğunda Sosyal Güvenlik Sisteminin Etkisi”. C. Ergun (ed.). içinde *Yaşlılık ve Yoksulluk*. (s.87-108). Türkiye Gerontoloji Serisi (İ. Tufan), Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

- Ong, R. (2017). "Housing Futures in Australia: An Intergenerational Perspective". Committee for Economic Development of Australia. In: *Housing Australia*. (pp. 79-94). Melbourne: Australia.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020a). How's is Life in Italy?. Retrieved April 12, 2022, from <https://www.oecd.org/italy/Better-Life-Initiative-country-note-Italy.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2020b). How's is Life in Norway?. Retrieved April 10, 2022, from <https://www.oecd.org/norway/Better-Life-Initiative-country-note-Norway.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2008a). Growing Unequal? : Income Distribution and Poverty in OECD Countries. *Country Note: Italy*. Retrieved April 13, 2022, from <https://www.oecd.org/els/soc/41524626.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2008b). Growing Unequal? : Income Distribution and Poverty in OECD Countries. *Country Note: France*. Retrieved April 13, 2022, from <https://www.oecd.org/france/41525323.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2008c). Growing Unequal? : Income Distribution and Poverty in OECD Countries. OECD Multilingual Summaries. Paris.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2015b). OECD Income Inequality Data Update: Sweden. Retrieved April 9, 2022, from <https://www.oecd.org/sweden/OECD-Income-Inequality-Sweden.pdf>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2015a). Germany. Pensions at Glance 2015, Retrieved April 9, 2022, from https://www.oecd.org/germany/PAG2015_Germany.pdf
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2017). Population Ageing and Rising Inequality will Hit Younger Generations Hard. Retrieved April 9, 2022, from <https://www.oecd.org/newsroom/population-ageing-and-rising-inequality-will-hit-younger-generations-hard.htm>
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2013). Sweden. A God Life in Old Age, European Commission, Retrieved March 30, 2022, from

<https://www.oecd.org/els/health-systems/Sweden-OECD-EC-Good-Time-in-Old-Age.pdf>

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2014). Working Better with Age Norway - Assessment and Recommendations. Retrieved March 29, 2022, from https://www.oecd.org/els/emp/NORWAY_Assessment%20and%20recommendations%20WEBPAGE.pdf

Ortaylı, İ. (2020). *Osmanlı Toplumunda Aile*. Kronik Kitap: İstanbul.

Owen, R. ve Pamuk, Ş. (2015). *20. Yüzyılda Ortadoğu Ekonomileri Tarihi*. Ayşe Edirne (çev.). Sabancı Üniversitesi Yayınevi: İstanbul.

OXFAM International. (2021a). Eşitsizlik Virüsü. Erişim: 23 Ağustos 2021, <https://www.kedv.org.tr/public/uploads/files/raporlar/2021/Oxfam%202021%20Eşitsizlik%20Virüsü%20Raporu.pdf>

OXFAM International. (2021b). India: Extreme Inequality in Number. Retrieved April 11, 2022, from <https://www.oxfam.org/en/india-extreme-inequality-numbers>

OXFAM. (2014). *After Equality: Inequality Trends and Policy Responses in Contemporary Russia*. OXFAM Discussion Paper, May.

Önalın, G.O. (2020). *İktisadi Düşünce Tarihi Teori ve Politika*. Cinius Yayınları: İstanbul.

Önder, Ö. (2016). "Gerontokrasi: Yaşlılar Yönetimi". V. Kalınkara (ed.). içinde *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2*. (s. 1-19). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

Öz, S. (2018). *Türkiye'de 1980 Sonrası Maliye Politikaları ile Gelir Dağılımı ve Sosyal Adalet Arasındaki İlişkiler*. 1. Baskı, Hiperlink Yayınları: İstanbul.

Özaydın, O. (2021, 25 Ağustos). Ekonometrik Bir Araştırmada Verilerin Neden Logaritmasını Alırız?. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Erişim adresi: <https://iisbf.gelisim.edu.tr/bolum/uluslararası-ticaret-ve-isletmecilik-299/haber/ekonometrik-bir-arastirmada-verilerin-neden-logaritmasini-aliriz#:~:text=Do%20logaritma%20olarak%20g%C3%B6sterilir,sonu%C3%A7ler%C4%B1%20daha%20ge%C3%A7erli%20hale%20gelir.>

Özdamar, K. (2018). *Eğitim, Sağlık ve Sosyal Bilimler için SPSS Uygulamalı Temel İstatistik*. Nisan Kitabevi: Eskişehir.

- Özkurt, V. (2020). “Yaşlanma ve Yaşlılık Bağlamında Sosyal Adalet(sizlik)”. D. Say Sahin (ed.). içinde *Yaşlılık Sosyolojisi*. (s. 223-246). Ekin Yayınevi: Bursa.
- Özmete, E. (2016). *Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Araştırması*. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Özsel, D. ve Güler, Z. (2016). “Siyasal Düşüncede ve Siyasi Pratikte Yurttaşlık-Yaşlılık İlişkisi”. V. Kalinkara (ed.). içinde *Yaşlılık Disiplinlerarası Yaklaşım, Sorunlar, Çözümler 2*. (s. 21-41). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Öztürk, N. (2016). *Kamu Ekonomisi*. Güncellenmiş 2. Baskı, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Öztürk, N. (2017). *Gelir Dağılımının İktisadi Analizi*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- Öztürk, N. (2020). *Maliye Politikası*. 5. Baskı, Ekin Yayınevi: Bursa.
- Pamuk, Ş. (2019). *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*. 5. Basım, Türkiye İş Bankası Yayınları: İstanbul.
- Parasız, İ. (2007). *Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü*. 2. Baskı. Ezgi Kitabevi: Bursa.
- Park, R. E. (2018). *Rekabet ve Çatışma Sosyoloji Bilimine Giriş – III*. Gökçe İnan Yağlı (çev.). Pinhan Yayıncılık: İstanbul.
- Parker, S.C. (2003). “The Distribution of Wealth of Older Self-Employed Britons”. *Fiscal Studies*, 24 (1), 23-43.
- Pastorelli, E. and Stocchiero, A. (2019). *Inequalities in Italy*. SDG Watch Europe. Retrieved April 12, 2022, from <https://www.sdgwatcheurope.org/wp-content/uploads/2019/06/8.1.a-factsheets-IT.pdf>
- Patel, R. ve Moore, J.W. (2019). *Yedi Ucuz Şey Üzerinden Dünya Tarihi*. Serkan Gündüz (çev.). 1. Baskı, Kolektif Kitap: İstanbul.
- Pektaş Erdem, B. (2017). Türkiye’de Hanehalkı Tasarruflarını Etkileyen Faktörler. Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Yayın No: 2973, Ankara.
- Piketty, T. (2011). “On the Long-Run Evolution of Inheritance: France 1820-2050”. *The Quarterly Journal of Economics*, 126 (3), 1071-1131.
- Piketty, T. (2014). *21. Yüzyılda Kapital*, Hande Koçak (çev.). 1. Basım, İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.

- Pop, I.A., Ingen, E. and Oorschot, W. (2013). "Inequality, Wealth and Health: Is Decreasing Income Inequality the Key to Create Healthier Societies?". *Social Indicators Research*, 113 (3), 1025-1043.
- Popper, K.R. (2020). *Açık Toplum ve Düşmanları*. 7. Baskı, Liberte Yayınları: Ankara.
- Powell, J. L. (2014). "Küresel Yaşlanma: Eğilimler, Sorunlar ve Karşılaştırma". Suzan Yazıcı (çev.). N. Korkmaz ve S. Yazıcı (der.). içinde *Küreselleşme ve Yaşlılık Eleştirel Gerontolojiye Giriş*. (s. 135-166). Ütopya Yayınevi: Ankara.
- Ragan, C. (2010). "Two Policy Challenges Driven by Population Aging". *Options Politiques*, October, 72-79.
- Reich, R.B. (2016). *Saving Capitalism*. Vintage Books: United States of America.
- Reiter, C. (2022, January 11). Germany's Aging Population Means 5 Million Fewer Workers. Bloomberg, Retrieved April 6, 2022, from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-01-11/germany-s-aging-population-means-5-million-fewer-workers-chart>
- Richardson, D. and Denniss, R. (2014). *Income & Wealth Inequality in Australia*. Policy Brief, No. 64, The Australia Institute.
- Rickards, J. (2021). *Yeni Büyük Çöküş: Pandemi Sonrası Dünyanın Kazanan ve Kaybedenleri*. Ali Perşembe (çev.). 1. Baskı, Scala Yayıncılık: İstanbul.
- Riseborough, M. and Fletcher, P. (2006). "Housing and the Ageing Population". P. Malpass ve L. Cairncross (eds.). in: *Building on the Past: Visions of Housing Futures*. (pp. 185-219). Bristol University Press: Bristol.
- Ritchie, H. and Roser, M. (2019). Age Structure. Our World in Data. Erişim: 8 Ocak 2021, <https://ourworldindata.org/age-structure>
- Robson, C. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Gerçek Dünya Araştırması*. Şakir Çinkır ve Nihan Demirkasımoğlu (çev. ed.). Anı Yayıncılık: Ankara.
- Rodrik, D. (2016). *İktisadi Anlamak*. Can Madenci (çev.). 1. Basım, Efil Yayınevi: Ankara.
- Rodrik, D. (2019). *Daha Adil, Daha Makul Bir Küresel Ekonomi Mümkün Mü?*. Akın Emre Pilgir ve Mahmut Tekçe (çev.). Domingo: İstanbul.

- Rosanvallon, P. (2004). *Refah Devletinin Krizi*. Burcu Şahinli (çev.). Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Rosen, H.S. (1991). *Public Finance*. 3rd Edition, Irwin: United States of America.
- Russell, B. (2015). *Toplumsal Yeniden İnşanın İlkeleri*. Taylan Duran ve Şebnem Duran (çev.). Birinci Basım, BGST Yayınları: İstanbul.
- Russell, B. (2017). *Eğitim ve Toplum Düzeni*. Şebnem Duran (çev.). Birinci Basım, BGST Yayınları: İstanbul.
- Russell, B. (2020). *Mutlu Olma Sanatı*. Yunus Sağlamtürk (çev.). 9. Baskı, Say Yayınları: İstanbul.
- Russell, M. (2018). *Socioeconomic Inequality in Russia*. European Parliament, European Parliamentary Research Service, European Union.
- Salman, M. (2019). “Yaşlılara Yönelik Alternatif Yaşam Biçimleri: Konut ve Çevresi Kapsamında Bir Değerlendirme ve Model Önerileri”. V. Kalıncara (ed.). içinde *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği*. (s. 141-156). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Salmon, A. (2020). *Kore Nasıl Kore Oldu?*. Cansen Mavituna (çev.). 1. Baskı, Metropolis Yayıncılık: İstanbul.
- Salur, G. (2018). “Yaşlılık ve Bilişsel Süreçler”. A. Duben (der.). içinde *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açılıarı*. (s. 9-28). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Samancı Tekin, Ç. ve Kara, F. (2018). “Dünyada ve Türkiye’de Yaşlılık”. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 219-229.
- Samuelson, P. (1973). *İktisat*. Demir Demirgil (çev.). Menteş Kitabevi: İstanbul.
- Sarlo, C.A. (2017). *Understanding Wealth Inequality in Canada*. Fraser Institute.
- Saunders, P. (2007). “Comparing Poverty among Older People in Urban China Internationally”. *The China Quarterly*, 190, 451-465.
- Savaş, V.F. (2012). *Küresel Finans ve Makro İktisat*. 1. Basım, Efil yayınevi: Ankara.
- Savaşan, F. (2017). *Kamu Ekonomisi*. 7. Baskı, Dora Yayınevi: Bursa.
- Say Şahin, D. (2019). “Yaşlılarda Sık Görülen Sağlık Problemleri ile Tedavi ve Bakım Esnasında Ortaya Çıkan Tıp Etiği Sorunları”. U. Yanardağ ve M. Zubaroğlu

- Yanardağ (ed.). içinde *Yaşlılık ve Sosyal Hizmet*. (s. 83-99). Nika Yayınevi: Ankara.
- Saygılı, S. (2017). *Yaşlılık Psikolojisi*. Türdav Yayın Grubu: İstanbul.
- Schön, M. and Stähler, N. (2019). *When old Meets Young? Germany's Population Ageing and the Current Account*. Discussion Paper, No 33/2019, Deutsche Bundesbank.
- Schwab, K. ve Davis, N. (2019). *Dördüncü Sanayi Devrimini Şekillendirmek*. Nadir Özata (çev.). Optimist Yayın No: 480, Optimist Yayın: İstanbul.
- Seçkin, A. ve Georges, P. (2018). "Türkiye'de Nüfus Yaşlanmasının Ekonomik Sonuçları". A. Duben (der.). içinde *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açuları*. (s. 153-171). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Segendorf, Å. O. and Theobald, E. (2019). "Can Immigration Solve the Problem of an Aging Population?". *Sveriges Riksbank Economic Review*, 2019 (1), 6-29.
- Selik, M. (2015). *İktisadi Doktrinler Tarihi*. Altuğ Yalçıntaş (Yay. Haz.). Efil Yayınevi: Ankara.
- Servet. (2021a). *Türk Dil Kurumu* içinde. Erişim Adresi (7 Ocak 2021): <https://sozluk.gov.tr/>
- Servet. (2021b). *Kubbealtı Lugatı* içinde. Erişim Adresi (20 Ocak 2021): <http://lugatim.com/s/servet>
- Shaikh, A. ve Tonak, E. A. (2012). *Milletlerin Zenginliğinin Ölçülmesi*. Hakan Arslan (çev.). 1. Basım, Yordam Kitap: İstanbul.
- Sigurðsson, E. Ö. (2017). *Impacts of Population Aging in Modern Japan and Possible Solutions for the Future*. Sigillum Universitatis Islandiae.
- Skousen, M. (2010). *Makro İktisat*. Atilla Yayla (çev.). 1. Baskı, Adres Yayınları: Ankara.
- Skousen, M. (2019). *İktisadi Düşünce Tarihi*. Mustafa Acar, Ekrem Erdem ve Metin Toprak (çev.). 8. Baskı, Adres Yayınları: Ankara.
- Sloman, J. (2004). *İktisat Makro*. Ahmet Çakmak (çev.). Bilim Teknik Yayınevi: İstanbul.
- Soylu, A. (2003). *Kur'an'da Servet Dağılımı*. 1. Basım, Pınar Yayınları: İstanbul.
- Spector, N. (2019, June 10). What the 'Blue Zone' Island of Sardinia can Teach us about Living Longer. NBC News, Retrieved April 12, 2022, from

<https://www.nbcnews.com/better/lifestyle/what-blue-zone-island-sardinia-can-teach-us-about-living-ncna1011051>

- Spéder, Z. and Bálint L. (2013). “Ageing in the Visegrad Countries: Selected Demographic and Sociological Aspects”. Z. Széman (ed.). in: *Challenges of Ageing Societies in the Visegrad Countries*. (pp. 17-31). Magyar Máltai Szeretetszolgálat.
- Spilerman, S. (2000). “Wealth and Stratification Processes”. *Annual Review of Sociology*, 26, 497-524.
- Statista. (2022a). Average Age of the Population in Italy from 2011 to 2021. Retrieved May 23, 2022, from <https://www.statista.com/statistics/569096/average-age-of-the-population-in-italy/>
- Statista. (2022b). Age Distribution of the Population in Italy from 2002 to 2021. Retrieved May 23, 2022, from <https://www.statista.com/statistics/569201/population-distribution-by-age-group-in-italy/>
- Statistics Canada. (2021). Distributions of Household Economic Accounts for Wealth of Canadian Households, Fourth Quarter 2020. Retrieved April 4, 2022, from <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/210907/dq210907b-eng.htm>
- Statistics Sweden. (2018). Largest Population Increase Expected Among the Elderly. Retrieved April 3, 2022, <https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/population/population-projections/population-projections/pong/statistical-news/the-future-population-of-sweden-2018-2070/>
- Stein, B. (2015). *Hindistan Tarihi*. Müfit Günay (çev.). David Arnold (der. ve düz.). İnkılâp Kitabevi: İstanbul.
- Stiglitz, J. E. (2004). *90'ların Yükselişi*. Aytül Özer ve Barış Güven (çev.). 1. Baskı, Global Yayın Ajansı: İstanbul.
- Stiglitz, J. E. (2018). *Eşitsizliğin Bedeli*. 6. Baskı, İletişim Yayıncılık: İstanbul.
- Strizhitskaya, O. (2016). “Aging in Russia”. *Gerontologist*, 56 (5), 795-799.
- Stubhaug, M.E. (2017). Housing and Wealth Inequality. Master Thesis, Department of Economics, University of Oslo.

- Subaşı Ertekin, M. (2017). “Çin’de Ekonomik Büyüme, Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği: Dünya Ekonomisinde Konumu”. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. Cilt: XII Sayı: I, 13-37.
- Sumberg, T. A. (1991). “Antonio Serra: A Neglected Herald of the Acquisitive System”. *The American Journal of Economics and Sociology*, 50 (3), 365-373.
- Swiss Re. (2018). Who Pays for Ageing?. Zurich, Retrieved January 3, 2021, from https://www.swissre.com/dam/jcr:015c5fa7-0cd2-4c5c-a0f7-69c0e112c5e8/Expertise%20_Publication_The_health_protection_gap_in_Asia_short_version.pdf
- Şahin, D. (2018). “Doğumda Yaşam Beklentisinin Belirleyicilerinin Analizi: APEC Ülkeleri Örneği”. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 1-7.
- Şen, M. (2019). “Kökene Dayalı Dayanışma-Yardımlaşma: “Zor İş...”. N. Erdoğan (ed.). içinde *Yoksulluk Halleri-Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. (s. 249-292). 4. Baskı, İletişim Yayıncılık: İstanbul.
- Şentürk, M. ve Altan, R.B. (2015). “Giriş: İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması”. M. Şentürk ve H. Ceylan (ed.). içinde *İstanbul’da Yaşamak: İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması*. (s. 13-34). 1. Baskı, Açılım Kitap: İstanbul.
- Şentürk, Ü. (2020). *Yaşlılık Sosyolojisi Yaşlılığın Toplumsal Yörüngeleri*. 2. Basım, Dora Yayınevi: Bursa.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2013). *Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı*. Ankara.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler ve Öneriler*. Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB). (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB). (2021). *2021 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*. Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Yaşlanma Özel İhtisas Raporu*. Ankara.

- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Tüketim ve Tasarruf Eğilimleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Tanrıkulu, F. (2108). “Yaşlanan Alman Nüfusu ve Artan Göçmen İhtiyacı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Yükselen Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı ve Ayrımcılık”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 93-122.
- Tansel, A. (2012). *2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış*. Yayın No: TÜSİAD-T/2012-11/536, TÜSİAD - UNFPA.
- Taşçı, F. (2010). “Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri”. *Çalışma ve Toplum*, 2010/1, 175-202.
- The Economist. (2009). A Slow-Burning Fuse. A Special Report on Ageing Populations. June 27 2009.
- The Health Foundation. (2021). *Our Ageing Population: How Ageing Affects Health and Care Need in England*. Retrieved April 4, 2022, from <https://www.health.org.uk/publications/our-ageing-population>
- The World Bank. (2015). *World Bank Experts Discuss Korea's Rapid Population Aging*. World Bank Group Korea Office Newsletter, World Bank Group.
- The World Bank. (2021a). Birth Rate. World Development Indicators, Retrieved January 5, 2021, from <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SP.DYN.CBRT.IN&country=#>
- The World Bank. (2021b). Death Rate. World Development Indicators, Retrieved January 5, 2021, from <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=SP.DYN.CDRT.IN&country=#>
- The World Bank. (2022a). *Searching for a New Silver Age in Russia: The Drivers and Impacts of Population Aging*. Retrieved March 16, 2022, from <https://www.worldbank.org/en/country/russia/publication/searching-for-a-new-silver-age-in-russia-the-drivers-and-impacts-of-population-aging>
- The World Bank. (2022b). Benefit Incidence of Social Insurance Programs to Poorest Quintile (% of Total Social Insurance Benefits). World Development Indicators, Retrieved March 14, 2022, from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

- The World Bank. (2022c). Adequacy of Social Protection and Labor Programs (% of Total Welfare of Beneficiary Households). World Development Indicators, Retrieved March 14, 2022, from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- The World Bank. (2022d). World Development Indicators. Databank, Retrieved March 1, 2022, from <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- The World Bank. (2022e). Wealth Accounts. Databank, Retrieved March 1, 2022, from <https://databank.worldbank.org/source/wealth-accounts>
- Thompson, S., Griffin, J. and Bowman, K. (2013). *The Ageing Population - New Opportunities for Adult and Community Education*. Adult Learning Australia.
- Thorpe, C., Yuill, C., Hobbs, M., Todd, M., Tomley, S. ve Weeks, M (Eds.). (2019). *Sosyoloji Kitabı*. Tufan Gökbeçin (çev.). 3. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.
- Tiryaki, G. (2015). "Türkiye’de Mevduatın Bir Finansal Servet Sahipliği Göstergesi Olarak Kullanılması ve Ekonomik Büyüme ile İlişkisi". *Sayıştay Dergisi*, 97, 31-54.
- Tokatlıoğlu, M. ve Selen, U. (2017). *Maliye Politikası*. Ekin Yayınevi: Bursa.
- Toksöz, G. (2017). "Neoliberal Piyasa, Özel ve Kamusal Patriarka Çıkmazında Kadın Emegi". S. Dedeoğlu ve A. Y. Elveren (der.). içinde *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*. (s. 103-126). 2. Basım, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Troya, M.S. (2021, May 13). Spain’s Aging Population: Four Provinces will have the Highest Average Age in Europe by 2050. El Pais, Retrieved April 6, 2022, from <https://english.elpais.com/society/2021-05-13/spains-aging-population-four-provinces-will-have-the-highest-average-age-in-europe-by-2050.html?outputType=amp>
- Tufan, İ. (2002). "Yaşlanan Kadınıımız Bağımsızlığına Nasıl Kavuşur?". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 13 (2), 11-37.
- Tufan, İ. (2016). *Antik Çağ’dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*. Geliştirilmiş 2. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Turanlı, R. (2017). *İktisadi Düşünce Tarihi*. 7. Baskı, Bilim Teknik Yayınevi: İstanbul.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (TCCSBB). (2020). *2020 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*. Ankara.

- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2019). İstatistiklerle Yaşlılar. Erişim: 27 Aralık 2020, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2019-33712>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Erişim: 29 Ağustos 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Income-and-Living-Conditions-Survey-2020-37404>
- U.S. Department of State. (2007). *Why Population Aging Matters*. National Institute on Aging, National Institutes of Health, U.S. Department of Health and Human Services.
- Undata. (2020). Life Expectancy at Birth for Both Sexes Combined (Years). Retrieved December 28, 2020, from <http://data.un.org/Data.aspx?q=life+expectancy&d=PopDiv&f=variableID%3a68>
- United Nations (UN). (2019). *World Population Ageing 2019*. Department of Economic and Social Affairs Population Division, New York.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA). (2016). *Economic Inequalities in Old Age*. Retrieved April 13, 2022, from https://www.un.org/development/desa/ageing/wp-content/uploads/sites/24/2016/08/Briefing-Paper_Economic-Inequalities_Final.pdf
- United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). (2007). *Challenges and Opportunities of Population Ageing*. Retrieved December 29, 2020, from https://unece.org/DAM/highlights/what_ECE_does/English/0726054_UNECE_AG EING.pdf
- United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). (2017). *UNECE National Report on Ageing 2016- Norway*. Royal Norwegian Ministry of Labour and Social Affairs, Retrieved March 29, 2022, from https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/country_rpts/2017/NOR_report.pdf
- United Nations Economic Commission for Europe (UNECE). (2019). *Country Note on Mainstreaming Ageing - SPAIN (2019)*. Retrieved April 12, 2022, from https://unece.org/sites/default/files/2021-03/Spain_CN_EN.pdf
- United Nations Population Fund. (2012). *Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge*. Executive Summary, New York.

- United Nations The Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP). (2017). *Addressing the Challenges of Population Ageing in Asia and the Pacific*. Bangkok, ISBN: 978-92-1-120754-5.
- United Nations. (2007). *World Economic and Social Survey 2007 - Developing in an Ageing World*. Department of Economic and Social Affairs. New York.
- United Nations. (2021). Median Age of the Total Population (years). Retrieved January 8, 2021, from <https://population.un.org/wpp/DataQuery/>
- Ün, T. (2018a). “Stata ve Panel Veri Modellerinin Tahmini”. S. Güriş (ed.). içinde *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*. (s. 43-72). Der Yayınları: İstanbul.
- Ün, T. (2018b). “Panel Veri Modellerinin Varsayımlarının Testi”. S. Güriş (ed.). içinde *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi*. (s. 75-101). Der Yayınları: İstanbul.
- Ünsal, E.M. (2017). *Makro İktisat*. Genişletilmiş 11. Baskı, Murat Yayınları: Ankara.
- Ünveren, N. (2020, 31 Mart). Koronavirüse Karşı Hangi Ülke Hangi Ekonomik Önlemi Aldı?. Deutsche Welle, Erişim: 7 Nisan 2022, <https://www.dw.com/tr/koronavir%C3%BCse-kar%C5%9F%C4%B1-hangi-%C3%BClke-hangi-ekonomik-%C3%B6nl-emi-ald%C4%B1/a-52969655>
- Varoufakis, Y. (2019). *Kızımla Ekonomi Sohbetleri*. 3. Baskı, Epsilon Yayınevi: İstanbul.
- Visco, I. (2001). “Economic Policy for Ageing Societies”, *Kiel Week Conference*, June 18-19. Retrieved December 30, 2020, from <https://www.oecd.org/economy/growth/2431724.pdf>
- Voice of America. (2018, 16 Mart). ABD’de Nüfus Yaşlanıyor. Erişim adresi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/abdde-nufus-yaslaniyor/4302271.html>
- Wahl, A. (2015). *Refah Devletinin Yükselişi ve Çöküşü*. Haldun Ünal ve Baran Öztürk (çev.). 1. Baskı, H₂O Kitap: İstanbul.
- Whiting, K. (2021, September 29). Want to Live a Long, Healthy Life? 6 Secrets from Japan’s Oldest People. World Economic Forum, Retrieved April 7, 2022, from <https://www.weforum.org/agenda/2021/09/japan-okinawa-secret-to-longevity-good-health/>

- Wise, R. (2018). “Yaşlanmanın Psikolojisi”. A. Duben (der.). içinde *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları*. (s. 47-66). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Witting, V. (2021, May 12). Social Inequality in Germany is on the Rise. Deutsche Welle, Retrieved April 4, 2022, from <https://www.dw.com/en/social-inequality-in-germany-is-on-the-rise/a-57509743#:~:text=Wealth%20is%20distributed%20very%20unevenly,financial%20investments%2C%20or%20business%20assets.>
- Wolff, E.N. (1998). “Recent Trends in the Size Distribution of Household Wealth”. *The Journal of Economic Perspectives*, 12 (3), 131-150.
- Wolff, R.D. ve Resnick, S.A. (2020). *Çatışan İktisadi Teoriler*. Can Evren (çev.). 2. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Wong, F. (Ed). (2018). *Vücut Nasıl Çalışır?*. Ahmet Fethi Yıldırım (çev.). 1. Basım, Alfa Yayınları: İstanbul.
- World Health Organisation. (2002). *Active Ageing A Policy Framework*. WHO/NMH/NPH/02.8, Geneva.
- World Inequality Database. (2022a). Part IV - Trends in Global Wealth Inequality. Retrieved April 13, 2022, from <https://wir2018.wid.world/part-4.html#:~:text=The%20top%2010%25%20richest%20French,201%20000%20in%20net%20wealth.>
- World Inequality Database. (2022b). Inequality Transparency Index. Retrieved April 6, 2022, from <https://wid.world/transparency/#:~:text=The%20Inequality%20Transparency%20Index%20is,inequality%20in%20a%20given%20country.>
- Xueping, C. and Huijuan, H. (2017). “China”. J. Thomas (ed.). in: *Ageing Learning from the Global South*. (pp. 1-26). Partners in Population and Development: Dhaka.
- Yaşlanma. (2020). *Türk Dil Kurumu* içinde. Erişim Adresi (10 Kasım 2020): <https://sozluk.gov.tr/>
- Yaşlı. (2020). *Türk Dil Kurumu* içinde. Erişim Adresi (10 Kasım 2020): <https://sozluk.gov.tr/>
- Yaşlılık. (2020). *Türk Dil Kurumu* içinde. Erişim Adresi (10 Kasım 2020): <https://sozluk.gov.tr/>

- Yerdelen Tatoğlu, F. (2021). *Panel Veri Ekonometrisi – Stata Uygulamalı*. Genişletilmiş 6. Baskı, Beta Yayıncılık: İstanbul.
- Yıldırım, ř. ve şahin, F. (2020). “Yaşlılık ve Sosyal Hizmet”. H. Ceylan (der.). içinde *Modern Hayat ve Yaşlılık*. (s. 55-95). 2. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Yılmaz Akın, B.G. (2009). *Yaşlanma Sorunu erevesinde Avrupa Birliği’nde Kamu Harcamalarının Sürdürülebilirliği*. . Erhan (ed.). Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi: Ankara.
- Yılmaz, T. (2018b). “alışan Yoksulluğu”. G. Cerev ve B. Yenihan (ed.). içinde *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla*. (s. 185-202). 1. Baskı, Dora Yayınevi: Bursa.
- Yılmaz, V. (2018a). “Sosyal Politika ve Yaşlanma”. A. Duben (der.). içinde *Yaşlanma ve Yaşlılık Disiplinlerarası Bakış Açıları*. (s. 173-189). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Yon-se, K. (2020, August 2). (New Focus) Korea has 2nd-highest Income Gap in OECD. The Korea Herald, Retrieved April 10, 2022, from <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20200802000122>
- Yorulmaz, I. (2020). Japonya Başbakanı şinzo Abe Sağlık Sorunları Nedeniyle İstifa Etti. BBC News Türkçe, Erişim: 7 Nisan 2022, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53943928>
- Young, G. (2002). *The Implications of an Ageing Population fot the UK Economy*. Working Paper, Bank of England.
- Yumurtacı, A. (2020). “in’de Demografik Değişim Sürecinin Sosyal Güvenlik Sistemine Etkileri”. *Akademik Araştırmalar ve alışmalar Dergisi*. 12 (22), 103-126.
- Yuriko, K. (2015, March 2). Why Inequality is Different in Japan. World Economic Forum, Retrieved April 7, 2022, from <https://www.weforum.org/agenda/2015/03/why-inequality-is-different-in-japan/>
- Yücel, V. (2016). “Hayat Hanımlığı: Rol Biilmişlik”. V. Yücel ve S. Öğreki (ed.). içinde *Ekonomi, Sosyoloji ve Kadın*. (s. 19-35). Kriter Yayınevi: İstanbul.
- Zhang, J. (2020). *The Growing Concern of Elderly Poverty in France*. The Borgen Project, Retrieved April 13, 2022, from <https://borgenproject.org/elderly-poverty-in-france/>

EKLER

Ek.1

Sabit Etkiler / Tesadüfi Etkiler Seçimi - Stata Çıktısı

```
. xtset Country Date
      panel variable:  Country (strongly balanced)
      time variable:  Date, 2000 to 2018
      delta: 1 unit

. xtreg lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, fe

Fixed-effects (within) regression      Number of obs   =      304
Group variable: Country                Number of groups =      16

R-sq:                                  Obs per group:
  within = 0.8147                       min           =      19
  between = 0.2990                       avg           =     19.0
  overall = 0.2941                       max           =      19

corr(u_i, Xb) = 0.2917                   F(4,284)       =     312.14
                                          Prob > F       =      0.0000
```

lnTWPC	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
lnFCE	.2336678	.0139093	16.80	0.000	.2062893	.2610463
ADR	-.097511	.0119168	-8.18	0.000	-.1209675	-.0740545
GDS	.0125475	.0019425	6.46	0.000	.008724	.0163709
P65	.1985676	.0221927	8.95	0.000	.1548845	.2422507
_cons	5.110138	.3367593	15.17	0.000	4.447277	5.772999
sigma_u	1.0674308					
sigma_e	.07024618					
rho	.9956879	(fraction of variance due to u_i)				

F test that all u_i=0: F(15, 284) = 2244.86 Prob > F = 0.0000

```
. xtset Date
      panel variable:  Date (balanced)

. xtreg lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, fe

Fixed-effects (within) regression      Number of obs   =      304
Group variable: Date                  Number of groups =      19

R-sq:                                  Obs per group:
  within = 0.6026                       min           =      16
  between = 0.9894                       avg           =     16.0
  overall = 0.6034                       max           =      16

corr(u_i, Xb) = -0.1796                   F(4,281)       =     106.52
                                          Prob > F       =      0.0000
```

lnTWPC	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
lnFCE	-.0005207	.0469	-0.01	0.991	-.0928407	.0917993
ADR	-.3622096	.0581192	-6.23	0.000	-.476614	-.2478053
GDS	-.004719	.0070288	-0.67	0.503	-.0185548	.0091168
P65	.7548921	.0920701	8.20	0.000	.5736573	.9361268
_cons	9.714719	1.374556	7.07	0.000	7.008986	12.42045
sigma_u	.06315333					
sigma_e	.76999246					
rho	.00668202	(fraction of variance due to u_i)				

F test that all u_i=0: F(18, 281) = 0.09 Prob > F = 1.0000

```

. xtset Country Date
      panel variable: Country (strongly balanced)
      time variable: Date, 2000 to 2018
      delta: 1 unit

. xtreg lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, fe

Fixed-effects (within) regression              Number of obs   =       304
Group variable: Country                       Number of groups =        16

R-sq:                                         Obs per group:
  within = 0.8147                             min =           19
  between = 0.2990                            avg =          19.0
  overall = 0.2941                             max =           19

corr(u_i, Xb) = 0.2917                        F(4,284)        =       312.14
                                                Prob > F         =       0.0000

```

lnTWPC	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
lnFCE	.2336678	.0139093	16.80	0.000	.2062893	.2610463
ADR	-.097511	.0119168	-8.18	0.000	-.1209675	-.0740545
GDS	.0125475	.0019425	6.46	0.000	.008724	.0163709
P65	.1985676	.0221927	8.95	0.000	.1548845	.2422507
_cons	5.110138	.3367593	15.17	0.000	4.447277	5.772999
sigma_u	1.0674308					
sigma_e	.07024618					
rho	.9956879	(fraction of variance due to u_i)				

F test that all u_i=0: F(15, 284) = 2244.86 Prob > F = 0.0000

```

. estimates store fixed

. xtreg lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, re

```

```

Random-effects GLS regression              Number of obs   =       304
Group variable: Country                       Number of groups =        16

R-sq:                                         Obs per group:
  within = 0.8146                             min =           19
  between = 0.3134                            avg =          19.0
  overall = 0.3074                             max =           19

corr(u_i, X) = 0 (assumed)                   Wald chi2(4)    =       1226.01
                                                Prob > chi2     =       0.0000

```

lnTWPC	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]	
lnFCE	.2303879	.0140212	16.43	0.000	.2029068	.257869
ADR	-.100578	.0120179	-8.37	0.000	-.1241327	-.0770233
GDS	.012365	.001961	6.31	0.000	.0085214	.0162085
P65	.2049332	.0223648	9.16	0.000	.161099	.2487675
_cons	5.179763	.4058721	12.76	0.000	4.384269	5.975258
sigma_u	.87806445					
sigma_e	.07024618					
rho	.99364051	(fraction of variance due to u_i)				

```
. estimates store random
```

```
. hausman fixed random , sigmamore
```

	— Coefficients —		(b-B) Difference	sqrt(diag(V_b-V_B)) S.E.
	(b) fixed	(B) random		
lnFCE	.2336678	.2303879	.0032799	.0011957
ADR	-.097511	-.100578	.0030671	.0009608
GDS	.0125475	.012365	.0001825	.0001281
P65	.1985676	.2049332	-.0063657	.0019811

b = consistent under Ho and Ha; obtained from xtreg
B = inconsistent under Ha, efficient under Ho; obtained from xtreg

Test: Ho: difference in coefficients not systematic

```
chi2(4) = (b-B)'[(V_b-V_B)^(-1)](b-B)  
= 10.79  
Prob>chi2 = 0.0291
```

Ek.2

Varsayımların Testi - Stata Çıktısı

```
. xtset Country Date
      panel variable:  Country (strongly balanced)
      time variable:  Date, 2000 to 2018
      delta: 1 unit

. xtreg lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, fe

Fixed-effects (within) regression      Number of obs   =       304
Group variable: Country                Number of groups =       16

R-sq:                                  Obs per group:
      within = 0.8147                    min =          19
      between = 0.2990                   avg =         19.0
      overall = 0.2941                   max =          19

F(4,284)                               =       312.14
corr(u_i, Xb) = 0.2917                   Prob > F        =       0.0000
```

lnTWPC	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
lnFCE	.2336678	.0139093	16.80	0.000	.2062893	.2610463
ADR	-.097511	.0119168	-8.18	0.000	-.1209675	-.0740545
GDS	.0125475	.0019425	6.46	0.000	.008724	.0163709
P65	.1985676	.0221927	8.95	0.000	.1548845	.2422507
_cons	5.110138	.3367593	15.17	0.000	4.447277	5.772999
sigma_u	1.0674308					
sigma_e	.07024618					
rho	.9956879	(fraction of variance due to u_i)				

F test that all u_i=0: F(15, 284) = 2244.86 Prob > F = 0.0000

```
. xttest3
```

Modified Wald test for groupwise heteroskedasticity
in fixed effect regression model

H0: $\sigma(i)^2 = \sigma^2$ for all i

```
chi2 (16) = 575.24
Prob>chi2 = 0.0000
```

```
. xtregar lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, fe lbi
```

```
FE (within) regression with AR(1) disturbances Number of obs   =       288
Group variable: Country                Number of groups =       16

R-sq:                                  Obs per group:
      within = 0.0903                    min =          18
      between = 0.3044                   avg =         18.0
      overall = 0.3037                   max =          18

F(4,268)                               =        6.65
corr(u_i, Xb) = 0.4505                   Prob > F        =       0.0000
```

lnTWPC	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
lnFCE	.0753765	.0150636	5.00	0.000	.0457184	.1050347
ADR	-.0060184	.022009	-0.27	0.785	-.0493509	.0373141
GDS	-.0013347	.0009861	-1.35	0.177	-.0032761	.0006068
P65	.0239215	.0422495	0.57	0.572	-.0592616	.1071045
_cons	10.61123	.0242358	437.83	0.000	10.56352	10.65895
rho_ar	.94962556					
sigma_u	1.1408547					
sigma_e	.02268613					
rho_fov	.99960473	(fraction of variance because of u_i)				

F test that all u_i=0: F(15,268) = 54.66 Prob > F = 0.0000
modified Bhargava et al. Durbin-Watson = .27175267
Baltagi-Wu LBI = .44190105

. xtreg lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, fe

Fixed-effects (within) regression
Group variable: Country

Number of obs = 304
Number of groups = 16

R-sq:

within = 0.8147
between = 0.2990
overall = 0.2941

Obs per group:

min = 19
avg = 19.0
max = 19

corr(u_i, Xb) = 0.2917

F(4,284) = 312.14
Prob > F = 0.0000

lnTWPC	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
lnFCE	.2336678	.0139093	16.80	0.000	.2062893	.2610463
ADR	-.097511	.0119168	-8.18	0.000	-.1209675	-.0740545
GDS	.0125475	.0019425	6.46	0.000	.008724	.0163709
P65	.1985676	.0221927	8.95	0.000	.1548845	.2422507
_cons	5.110138	.3367593	15.17	0.000	4.447277	5.772999
sigma_u	1.0674308					
sigma_e	.07024618					
rho	.9956879	(fraction of variance due to u_i)				

F test that all u_i=0: F(15, 284) = 2244.86 Prob > F = 0.0000

. xtcsd, pesaran

Pesaran's test of cross sectional independence = 12.956, Pr = 0.0000

Ek.3

Driscoll-Kraay Tahmincisi – Stata Çıktısı

```
. xtsc lnTWPC lnFCE ADR GDS P65, fe
```

```
Regression with Driscoll-Kraay standard errors   Number of obs   =    304  
Method: Fixed-effects regression                 Number of groups =    16  
Group variable (i): Country                     F( 4, 18)       = 1137.49  
maximum lag: 2                                  Prob > F        =  0.0000  
within R-squared =  0.8147
```

lnTWPC	Drisc/Kraay		t	P> t	[95% Conf. Interval]	
	Coef.	Std. Err.				
lnFCE	.2336678	.038759	6.03	0.000	.1522381	.3150976
ADR	-.097511	.0112	-8.71	0.000	-.1210413	-.0739806
GDS	.0125475	.0057785	2.17	0.044	.0004072	.0246877
P65	.1985676	.0195635	10.15	0.000	.1574662	.239669
_cons	5.110138	.938187	5.45	0.000	3.13908	7.081196